

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

MAHREMİYET EĞİTİMİNE İLİŞKİN SORUNLAR
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

SAADET İDER

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU

KONYA-2021

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

MAHREMİYET EĞİTİMİNE İLİŞKİN SORUNLAR
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

SAADET İDER

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU

KONYA-2021

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	--

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Saadet İder		
	Numarası	168102013002		
	Ana Bilim /BilimDalı	Felsefe ve Din Bilimleri/Din Eğitimi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
	Tezin Adı	Mahremiyet Eğitimine İlişkin Sorunlar Üzerine Bir Araştırma		

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Saadet İDER

	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	
---	--	---

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Saadet İder		
	Numarası	168102013002		
	Ana Bilim /BilimDalı	Felsefe ve Din Bilimleri/Din Eğitimi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	x	
Tezin Adı	Mahremiyet Eğitimine İlişkin Sorunlar Üzerine Bir Araştırma			

Mahremiyet eğitiminin informal bir eğitim alanı olması, eğitim sürecine gelişigüzel dâhil olan unsurları sorgulamayı ve mevcut sorunları tespit etmeyi gerekli kılmaktadır. Ebeveynlerin çoğunlukla toplumsal yargıları referans aldığı mahremiyet algısı onların eğitim anlayışına da yansımakta, aynı anlayışla yetişen bireyler bu zincirin bir parçası haline gelmektedir. Ebeveyn ile toplum arasındaki karşılıklı etkileşim, herhangi bir kırılma yaşamadığı sürece ezber bir mahremiyete hizmet etmektedir.

Yaptığımız çalışma, çocukluk ve gençlik dönemindeki mahremiyete ilişkin yaşantıların yetişkinlik dönemine etkilerini ortaya koyarak o dönemde sunulan mahremiyet eğitiminin sorunlarını tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla 21 yetişkin ile görüşme yapılmış, kişilerin mahremiyete ilişkin geçmiş tecrübeleri şimdiki mahremiyet algısı ile ilişkilendirilmiştir. Nitel araştırma yöntemiyle

gerçekleştirilen araştırmanın deseni olgubilimdir. İçerik analizinin kullanıldığı çalışmada ‘Yetişkinlerde mahremiyet algısı, Çocukluk ve gençlik dönemindeki mahremiyete ilişkin yaşantılar, Mahremiyet eğitiminde anne ve baba, Çocukluk ve gençlik dönemindeki mahremiyete ilişkin yaşantıların yetişkinlik dönemine yansımaları” şeklinde dört ana tema oluşturulmuştur. Yetişkinlerdeki mahremiyet algısı, onların mahremiyet kavramına yüklediği anlam, mahremiyete aykırı durum ve davranışlardan kaçınma sebepleri, mahremiyet kapsamına aldığı alanlar ve mahremiyet ihlaline verdiği tepkiler üzerinden belirlenmiştir. Çocukluk ve gençlik dönemindeki mahremiyete ilişkin tecrübeler, o dönemde merak edilen mahremiyete ilişkin konular, mahremiyete ilişkin konuların paylaşıldığı kişiler, mahremiyet ihlaline verilen tepkiler, mahremiyet anlayışını şekillendiren unsurlar ile ortaya konulmuştur. Mahremiyet eğitiminde anne/babanın rolünü anlamak üzere anne/babanın eğitim sürecine dâhil ettiği konular, anne/babadan gizlenen konular, anne/babada gözlenen olumlu/olumsuz davranışlar ve anne/babanın eğitim anlayışını etkileyen hususlar tespit edilmiştir. Bunun yanında, çocukluk ve gençlik dönemindeki mahremiyete ilişkin tecrübelerin yetişkinlik döneminde eş seçimi, çocuk eğitimi, eşler arası ilişki, ebeveyn/çocuk ilişkisi, karşı cinsle ilişki, sosyal ilişki, cinsel yaşam ve giyinme/örtünme davranışı üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Mahremiyet, mahremiyet algısı, mahremiyet eğitimi.

	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	
---	--	---

ABSTRACT

Author' s	Name and Surname	Saadet İder		
	Student Number	168102013002		
	Department	Felsefe ve Din Bilimleri/Din Eğitimi		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)		
		Doctoral Degree	X	
	Supervisor	Prof. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU		
Title of the Thesis/Dissertation	A research on the problems of the privacy education			

A field of informal education, the privacy education needs to be searched for the elements and the problems shaping it. Mostly shaped by the social references, the privacy perception of the parents reflects on their educational views and the children educated by the same view sustain this cycle. The interaction between the parents and the society serves to a memorized privacy unless the cycle is broken.

This study aims to reveal the problems of the privacy education by the effects of the privacy education in the childhood and adolescence on the adulthood. The interviews were conducted with 21 adults. Their past experiences of privacy were related with their current perception of privacy. In the study, the qualitative research method and the phenomenological research design were applied. The data about were analysed with the content analysis method and categorised in four main themes: The perception of privacy in adults, the experiences of privacy in the

childhood and the adolescence, the role of parent in the privacy education, the effects of the past experiences of privacy on the adulthood. The data about the the perception of the privacy of the adult contains the meaning of the privacy, the reasons for avoiding from private behaviours, the private matters and the reaction to the privacy violation. The experiences of privacy in the childhood and adolescence include the curiosity on the private matters, the ones talking about the private matters, the reaction to the privacy violation, the figures shaping the perception of privacy. The role of parent in the privacy education is discussed with the data about the educational matters in the family, these matters in the family, the favorable/unfavorable behaviours of parent, the effective elements on the educational view of the parents. The findings of the study indicate that the past experiences on the privacy in the childhood and the adolescence have an impact on the mate selection, the upbringing, the spousal relations, the family relationship, the relation with the opposite sex, the social relation, the sex life and the dressing style of the adults.

Keywords: The privacy, the perception of the privacy, the education of privacy.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	III
ÖZET	IV
ABSTRACT.....	VI
İÇİNDEKİLER	VIII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XI
TABLolar LİSTESİ.....	XII
ÖNSÖZ	XII

GİRİŞ

1.Problem Durumu.....	1
2.Araştırmanın Amacı ve Önemi	2
3.Varsayımlar.....	3
4.Sınırlılıklar	3
5.Tanımlar.....	4
6. İlgili araştırmalar.....	4

BİRİNCİ BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Mahremiyet Kavramı	7
1.2. Mahremiyetin Temelleri	11
1.2.1. Mahremiyetin Bireysel Temelleri	11
1.2.2. Mahremiyetin Toplumsal Temelleri	15
1.2.3. Mahremiyetin Hukukî Temelleri	17
1.2.4. Mahremiyetin Dinî Temelleri	20
1.3. Mahremiyet Alanları.....	21
1.3.1. Beden Mahremiyeti.....	22
1.3.2. Mekan Mahremiyeti.....	31
1.3.3. Bilgi Mahremiyeti.....	37

1.4. Günümüzde Mahremiyet Algısı.....	42
1.4.1. Günümüzde Beden Mahremiyeti	45
1.4.2. Günümüzde Mekan Mahremiyeti	48
1.4.3. Günümüzde Bilgi Mahremiyeti	49
1.5. Mahremiyet Eğitimi	51
1.5.1. Mahremiyet Eğitimi ve Cinsel Eğitim	54
1.5.2. Mahremiyet Eğitiminin Amacı ve Önemi	58
1.5.3. Mahremiyet Eğitimi ve Aile	60
1.5.3.1. Mahremiyet Eğitiminde Anne mi Baba mı?	62
1.5.4. Gelişim Dönemlerine Göre Mahremiyet Eğitimi	65
1.5.4.1. <i>Bebeklik Döneminde Mahremiyet Eğitimi (0-2 Yaş)</i>	67
1.5.4.2. <i>İlk Çocukluk Döneminde Mahremiyet Eğitimi (2-6 Yaş)</i>	70
1.5.4.3. <i>Son Çocukluk Döneminde Mahremiyet Eğitimi (6-11 Yaş)</i>	77
1.5.4.4. <i>Ergenlik Döneminde Mahremiyet Eğitimi (12-18 Yaş)</i>	80
1.5.4.5. <i>Genç Yetişkinlik Döneminde Mahremiyet Eğitimi (18-25 Yaş)</i>	85
1.5.5. Mahremiyet Eğitiminin İlkeleri	89
1.5.6. Mahremiyet Eğitiminin Sınırlayan Durumlar	99
1.5.6.1. İnternet ve Sosyal Medya	99
1.5.6.2. Anne/Baba Eğitimindeki İhmal	101

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli.....	105
2.2. Çalışma Grubu	105
2.3. Veri toplama süreci	108
2.4. Verilerin Analizi	109
2.5. Güvenirlik ve Geçerlik.....	110
2.5.1. İç Geçerlik.....	110
2.5.2. Dış Geçerlik	111
2.5.3. İç Güvenirlik	111
2.5.4. Dış Güvenirlik.....	112
2.6. Araştırmacının Rolü.....	112

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

3. 1. Bulgular	113
3. 1. 1. Yetişkinlerde Mahremiyet Algısı.....	113
3.1.1.1. Yetişkinlere göre mahremiyetin anlamı.....	113
3.1.1.2. Yetişkinlerdeki mahremiyet algısının kaynağı	116
3.1.1.3. Yetişkinlere göre mahremiyet alanları.....	123
3.1.1.4. Yetişkinliklerin mahremiyet ihlaline verdiği tepkiler.....	131
3.1.2. Çocukluk ve gençlik dönemindeki mahremiyete ilişkin yaşantılar	138
3.1.2.1. Çocukluk ve gençlik döneminde merak edilen mahremiyete dair konular	138
3.1.2.2. Çocukluk ve gençlik döneminde mahremiyete ilişkin konuların paylaşıldığı kişiler	142
3.1.2.3. Çocukluk ve gençlik döneminde mahremiyet ihlaline verilen tepkiler	145
3.1.2.4. Çocukluk ve gençlik döneminde mahremiyet algısını şekillendiren unsurlar	148
3.1.3. Mahremiyet eğitiminde anne ve baba	155
3.1.3.1. Mahremiyet eğitiminde öne çıkan ebeveyn	155
3.1.3.2. Anne/babanın eğitim sunduğu konular	156
3.1.3.3. Çocukların ve gençlerin anne/babadan gizlediği konular	163
3.1.3.4. Mahremiyet eğitiminde anne/babanın yaptığı hatalar	166
3.1.3.5. Mahremiyet eğitiminde anne/babada gözlenen olumlu davranışlar	178
3.1.3.6. Mahremiyet eğitiminde anne/babanın eğitim anlayışını etkileyen hususlar	182
3.1.4. Çocukluk ve gençlik dönemindeki mahremiyete ilişkin yaşantıların yetişkinlik dönemine yansımaları	186
3.2. Tartışma	195
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	216
KAYNAKÇA.....	219
EKLER	242

KISALTMALAR LİSTESİ

TDK	Türk Dil Kurumu
SIECUS	Sexuality Information and Education Council of the United States
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
BASAGM	Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü
UNFPA	United Nations Fund of Population Activities
OMUFİD	Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
BMJ	British Medical Journal
SEKAM	Sosyal Ekonomik Araştırmalar Merkezi
CYBH	Cinsel yolla bulaşan hastalıklar
İHL	İmam Hatip Lisesi
Ts.	Tarihsiz
Haz.	Hazırlayan
Vb.	Ve benzeri
Nşr.	Neşreden
Thk.	Tahkik eden
Ed.	Editör
Mlf.	Müellif

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Çalışma grubunun demografik özelliklerine göre dağılımı.....	107
Tablo 2. Yetişkinlere göre mahremiyetin anlamı	113
Tablo 3. Yetişkinlerdeki mahremiyet algısının kaynağı	116
Tablo 4. Yetişkinlere göre mahremiyet alanları	124
Tablo 5. Yetişkinliklerin mahremiyet ihlaline verdiği tepkiler	132
Tablo 6. Çocukluk ve gençlik döneminde merak edilen mahremiyete dair konular	138
Tablo 7. Çocukluk ve gençlik döneminde mahremiyete ilişkin konuların paylaşıldığı kişiler	142
Tablo 8. Çocukluk ve gençlik döneminde mahremiyet ihlaline verilen tepkiler.....	145
Tablo 9. Çocukluk ve gençlik döneminde mahremiyet anlayışını şekillendiren unsurlar	149
Tablo 10. Mahremiyet eğitiminde öne çıkan ebeveyn.....	155
Tablo 11. Anne/babanın eğitim sunduğu konular.....	157
Tablo 12. Çocukların ve gençlerin anne/babadan gizlediği konular	163
Tablo 13. Mahremiyet eğitiminde anne/babanın yaptığı hatalar	166
Tablo 14. Mahremiyet eğitiminde anne/babada gözlenen olumlu davranışlar	178
Tablo 15. Mahremiyet eğitiminde Anne/babanın eğitim anlayışını etkileyen hususlar	182
Tablo 16. Çocukluk ve gençlik dönemindeki mahremiyete ilişkin yaşantıların yetişkinlik dönemine yansıdığı alanlar	186

ÖNSÖZ

Mahremiyet, bireyi başkalarından farklı kılan tercih ve özellikleri ile kişiye özgü bir alan durumundadır. Mahremiyet olgusuna ilişkin algısal çeşitlilik, kişilerin eğitim anlayışında da kendini göstermektedir. Çoğunlukla ailenin öğretilerinden ve toplumun yargılarından beslenen mahremiyet algısı, çocukları ve gençleri kalıp rollere sığdırmaya çalışan ezber bir eğitime kaynaklık etmektedir.

Bu çalışma, mahremiyetin Yaratıcı tarafından belirlenmiş bir alan olduğunu ve mahremiyet eğitiminin İslam hükümleri üzerine temellendirilmesi gerektiğini savunarak mahremiyet eğitimindeki sorunları ortaya koymaya çalışmaktadır. Çocukluk ve gençlik döneminde edinilen mahremiyete ilişkin tecrübeler, yetişkinlik dönemini etkileyecek düzeyde önem taşımaktadır. Bu durum, çocuklara ve gençlere sunulan mahremiyet eğitimini sorgulamayı gerekli kılmaktadır. Bu anlamda mahremiyet eğitiminde etkin olan kişi ve yaşantılar belirlenerek eğitim sürecindeki sorunlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada kişilerin gerçek yaşam tecrübeleri ve ebeveynlerine yönelik değerlendirmeleri üzerine ortaya koyduğumuz tespitlerin, ilgili araştırmacılara fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Araştırma sürecinde katılımcıların kişisel bilgilerinin gizli tutulmasına ve konunun hassasiyeti sebebiyle verilerin özenle korunmasına gayret edilmiştir.

Araştırma sürecinde, ilgi ve desteği ile yanımda olan değerli hocam Prof.Dr.Mustafa TAVUKÇUOĞLU'na, araştırmanın her aşamasına sağladığı katkı için değerli hocam Prof.Dr.Muhiddin OKUMUŞLAR'a ve çok kıymetli önerileri için değerli hocam Doç.Dr.Süleyman Barbaros YALÇIN'a teşekkür ediyorum.

Saadet İder

Konya, 2021

GİRİŞ

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın problem durumu, amacı ve önemi, varsayımları, sınırlılıkları ile tanımlara ve ilgili araştırmalara yer verilmektedir.

1.Problem Durumu

Ailede başlayıp okul hayatında ve sosyal yaşamda gelişigüzel edinilen mahremiyet anlayışı, nesilden nesile aktarılan sosyal bir ezber durumundadır. Mahremiyet eğitimi, mahremiyet olgusuna dair geleneksel anlayış üzerine kurgulanmakta, dolayısıyla pek çok sorunu içinde barındırmaktadır. İlgili sorunların çözümü, mevcut anlayışa kaynaklık eden unsurları ve eğitim sürecini sorgulamayı anlamlı kılmaktadır.

Çocukluk döneminden itibaren farklı kaynaklardan beslenen mahremiyet anlayışı, sosyal yaşamda oldukça değişken bir görünüm sergilemektedir. Mahremiyet hakkındaki toplumsal kabuller, dinî hükümlere öncelenmektedir. Dolayısıyla mahremiyet algısı dinden kopuk bir şekilde varlığını sürdürmekte, mahremiyet olgusu ise dinî bir mesele olmaktan uzak kalmaktadır. Bunun sonucunda mahremiyet hususundaki dinî gerçeklik ile toplumsal kurgu arasında büyük bir uçurum meydana gelmektedir.

Yetişkinlerdeki mahremiyet algısı, çocukluk ve gençlik dönemindeki tecrübelerden büyük oranda etkilenmektedir. Geçmiş dönemde kişinin mahremiyete dair edindiği tecrübeler onun sonraki yaşamına bir iz bırakmaktadır. Bu sebeple yaptığımız çalışmada yetişkinlerin mahremiyete ilişkin tutum ve davranışlarını anlamlandırmak amacıyla onların çocukluk ve gençlik dönemindeki tecrübelerine başvurulmaktadır. Mahremiyet eğitimine ilişkin sorunlar yetişkinlerin geçmiş tecrübeleri ile ortaya konulmuştur. Bu yönüyle araştırmanın temel problemi, “çocuklara ve gençlere sunulan mahremiyet eğitiminin sorunları”dır.

Yağtığımız araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır:

1) Yetişkinler mahremiyeti nasıl anlamlandırmaktadır?

- Yetişkinlere göre mahremiyetin anlamı nedir?
- Yetişkinlerdeki mahremiyet algısının kaynağı nedir?

c) Yetişkinlerin mahremiyet ihlaline verdiği tepkiler nelerdir?

2) Yetişkinlere göre çocukluk ve gençlik döneminde edinilen mahremiyete ilişkin tecrübeler nelerdir?

a) Çocukluk ve gençlik döneminde merak edilen mahremiyete ilişkin konular nelerdir?

b) Çocukluk ve gençlik döneminde mahremiyete ilişkin konuların paylaşıldığı kişiler kimlerdir?

c) Çocukluk ve gençlik döneminde mahremiyet ihlaline verilen tepkiler nelerdir?

d) Çocukluk ve gençlik döneminde mahremiyet hakkında bilgi edinilen kişiler kimlerdir?

3) Yetişkinlere göre mahremiyet eğitiminde anne/babanın rolü nedir?

a) Mahremiyet eğitiminde anne mi yoksa baba mı daha etkilidir?

b) Anne/babaların mahremiyet eğitiminde yer verdiği konular nelerdir?

c) Çocukların ve gençlerin anne/babadan gizlediği konular nelerdir?

d) Çocukluk ve gençlik döneminde anne/babada gözlenen mahremiyete aykırı davranışlar nelerdir?

e) Çocukluk ve gençlik döneminde anne/babada gözlenen mahremiyete uygun davranışlar nelerdir?

4) Yetişkinlere göre mahremiyete ilişkin geçmiş tecrübeler, yetişkinlik dönemindeki mahremiyet anlayışını nasıl şekillendirmektedir?

2.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çalışmanın amacı, çocukluk ve gençlik döneminde sunulan mahremiyet eğitiminin sorunlarını tespit etmektir. O dönemde sunulan mahremiyet eğitiminin ya da mahremiyete ilişkin tecrübelerin yetişkinlik dönemine yansımaları ortaya koyularak ilgili sorunlar belirlenmeye çalışılmıştır.

Alanyazında mahremiyet eğitimi üzerine yapılmış çalışmaların tamamı, öğretmen ya da ebeveynlerden edinilen verilere dayanmaktadır. Bu anlamda ilgili

araştırmalar anne/babaların eğitim sürecinde yaşadığı zorlukları ya da eğitimcilerin mahremiyet eğitime ilişkin görüşlerini ortaya koyması yönüyle büyük önem taşımaktadır. Yaptığımız çalışma ise mahremiyet eğitiminde anne/babanın yaptığı hataları, eğitime muhatap olan çocukları yoluyla ortaya koymaktadır. Bu sebeple çocukluk ve gençlik dönemini tamamlamış, o dönemi ve anne/babasını değerlendirebilecek yetkinliğe erişmiş yetişkinlerden elde edilen verilerle ilgili sorunlar tespit edilmiştir. Araştırmanın gerek ebeveynlere, gerek benzer konuda çalışacak araştırmacılara fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

3.Varsayımlar

Araştırmada,

- Çalışma grubunu oluşturan kişilerin araştırma sorularına doğru ve samimi cevaplar verdiği,
- Veri toplama aracının geçerlilik ve güvenirlik şartlarını taşıdığı varsayılmıştır.

4.Sınırlılıklar

Mahremiyet olgusu, yaptığımız çalışmanın gerek teorik gerek uygulama basamağında sadece İslam dini çerçevesinde ele alınmıştır. Diğer dinlerdeki mahremiyet hükümleri ya da diğer dinlere mensup kişilerin mahremiyet algısı çalışma kapsamının dışında tutulmuştur. Bu sebeple araştırmanın kuramsal kısmında mahremiyet ve mahremiyet eğitimi, yalnızca İslam hükümleri ile temellendirilmiş, aynı şekilde araştırmanın çalışma grubu sadece İslam dinine mensup olan kişilerle sınırlandırılmıştır. Ayrıca çalışmanın konusu ile doğrudan ilişkili görülmediği için “dijital mahremiyet ve sosyal medya” konusu araştırma sorularının ve sınırlarının dışında tutulmuştur.

Araştırma, 2018-2019 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Çalışma, yetişkinlerin mahremiyete ilişkin algı ve tecrübelerini anlamak üzere oluşturulan araştırma soruları ve çalışma grubunun veri toplama sürecine sağladığı katkı ile sınırlıdır. Çalışma grubu 13 kadın, 8 erkekten oluşan toplam 21 yetişkin ile sınırlı tutulmuştur. Araştırma öncesinde gerçekleştirilen ön çalışmada 40 yaş üstü bireylerin araştırma sorularına tatmin edici düzeyde cevap vermemesi üzerine çalışma grubunun üst yaş sınırı 40 olarak belirlenmiştir. Ayrıca çalışmada, yetişkinlik dönemlerini birbiri ile kıyaslama veya

kuşakların mahremiyet algısındaki dönüşümü ortaya koyma amacı bulunmadığı için her yetişkinlik döneminin araştırmaya dahil edilmesi gerekli görülmemiştir.

5.Tanımlar

Mahremiyet: Mahremiyet “gizlilik, bir kimsenin gizli özelliği, mahrem olma hali, sır alanı, kişinin kendine ait olan herkese açılmayan gizlilik” anlamına gelmektedir (Yeğin, 1991:375; Ayverdi, 2006:1907; Püsküllüoğlu, 2004:652).

Mahremiyet Eğitimi: “Bireyin hem kendisine ait özel alanını muhafaza edebileceği, hem de diğerlerinin özel alanlarına saygı duyabileceği şekilde istek ve arzularını dinî, ahlakî veya daha kapsamlı bir ifadeyle insanî olarak eğitmektir” (Güneş, 2017:37).

Çocukluk: Bebeklik ve ergenlik arasındaki gelişim dönemidir (Rathus, 2014:4).

Gençlik: Çocukluk ve yetişkinlik arasındaki gelişim dönemidir (Rathus, 2014:456).

Yetişkinlik: Bir kimsenin yasal hakları edinmesi ile başlayan dönemdir (Bentley, 2007).

6. İlgili araştırmalar

Ülkemizde mahremiyet eğitimi üzerine yapılan araştırmaların çoğu yüksek lisans tezi ya da makale niteliğinde olup bu konuda yapılmış bir doktora çalışması bulunmamaktadır. Bu konuda yapılmış dinî araştırmaların sayısında ise son birkaç yılda artış olduğu gözlenmektedir.

Bozer (2009) tarafından yapılan “Din eğitimi açısından 0-12 yaş arası çocuklarda cinsel tutum ve davranış eğitimi” isimli yüksek lisans tezi, çocuklarda cinsel gelişimle birlikte kendini gösteren “cinsel algı, cinsel rol, cinsel tutum ve cinsel davranışı” tanıtarak cinsel eğitimin ilke ve yöntemlerini din eğitimi çerçevesinde ortaya koymuştur.

Çakır (2015) tarafından yapılmış yüksek lisans tezinde, anne/babaların aldığı din eğitiminin çocuğa sundukları mahremiyet eğitimindeki etkisi araştırılmıştır. 4-6 yaş aralığında çocuğu bulunan ve din eğitimi alan anne/babalarla yürütülen araştırmada,

mahremiyet eğitiminde kendisini yeterli bulan anne/babaların din eğitimi aldığı, yeterli bulmayanların ise yeterli din eğitimi almadığı tespit edilmiştir.

Duran (2018) tarafından yapılmış “Değerler Eğitimi Bağlamında Mahremiyet Eğitimi” isimli yüksek lisans çalışmasında, mahremiyetin bir değer olmadığı ancak pek çok değerle ilişkili olduğu tartışılmıştır. Kuramsal nitelikte olan çalışma, mahremiyet olgusunu çeşitli boyutlarıyla tanıtmış, mahremiyet eğitiminin ilkelerini ortaya koymuştur.

Ünal (2019), “Çocuk cinsel istismarında cinsel kimlik ve mahremiyet eğitiminde rehberlik öğretmenlerinin rolü” isimli tez çalışmasında, çocuk istismarı ve istismara yönelik koruyucu hizmetler hakkında rehber öğretmenlerin görüşlerine başvurmuştur. Araştırmada sonucunda, mahremiyet eğitimi ile cinsel sağlık eğitiminin bir arada verilmesi gerektiği, anne/babaların özellikle okul öncesi dönemde çocukları bilinçlendirmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Türkyılmaz (2019), 3-6 yaş aralığında çocuğu olan anne/babaların mahremiyet eğitimine ilişkin görüşlerini anlamak üzere nitel bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda, ebeveynlerin tamamının mahremiyet eğitiminin gerekliliği konusunda olumlu görüş taşıdığı, yine tamamının ev içerisinde mahremiyete uygun eğitim sunduğu, büyük oranda çocuklarla mahremiyete dair kurallar hakkında konuştukları, mahremiyet eğitimini anne/babanın vermesi ve çocuğa 2-3 yaşlarında verilmesi gerektiği yönünde görüş bildirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Martı ve diğerleri (2019) tarafından kaleme alınan “Dünü ve Bugünüyle İslam’da Mahremiyet” adlı çalışma, mahremiyet olgusunu İslam dini temelinde “beden, mekan ve bilgi” tasnifi ile ele almış, aynı zamanda çocukluk dönemindeki mahremiyet eğitimine de kısmen yer vermiştir.

Çalışkan (2019) tarafından yapılan çalışmada, anaokulu, anasınıfı ve okul öncesi özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde görev yapan öğretmenlerin mahremiyet eğitimi hakkındaki bilgi düzeyleri belirlenmiştir. Araştırmada, katılımcıların mahremiyet eğitimi hakkındaki bilgilerinin yeterli olmadığı, özellikle mahremiyetin boyutları hakkında sınırlı bilgiye sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

İpek (2020) tarafından yapılan yüksek lisans çalışmasında, çocuk istismarını önlemede mahremiyet eğitiminin rolü tartışılmıştır. İslamın mahremiyete ilişkin

hükümleri çerçevesinde çocuğa verilecek mahremiyet eğitiminin onu istismardan koruma işlevi kuramsal olarak ele alınmıştır.

Mücahit (2021) tarafından teorik biçimde kaleme alınan “Ailede Mahremiyet Eğitimi” adlı eserde, mahremiyet kavramı ilişkili diğer kavramlarla birlikte tanıtılmış, mahremiyet eğitimi ise aile ile sınırlandırılarak çeşitli ilkelerle temellendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Mahremiyet Kavramı

Mahremiyet kavramı Arapça “mahrem” sözcüğünden, “mahrem” kavramı ise “haram” sözcüğünden türemiştir. Haram kelimesi sözcük olarak “yasak, yasaklılık, bir şeyin bir kimseye yasak olması, yasaklanan, helal olmayan şey” (TDK, 2018; Penrice, 2010:72; Koca, 1997:100), terim olarak ise “Allah’ın yasak kıldığı şeyler, yapılmaması kesin olarak istenen şeyler, yapılması din tarafından yasaklanan fiil” anlamına gelmektedir (İbn Manzur, ts.:120; Zebîdî, ts.:239; Koca, 1997:97).

Mahrem kelimesi “helal olmayan, yasaklanan şey” (Öğüt, 2003:388; Mesud, 1967:1336, İsfahani, 2006:302), “gizli, şer’an müsaade olunmayan şey” (Yeğin, 1991:375), “başkalarından saklanan, başkaları tarafından görülmesi, bilinmesi, duyulması istenmeyen, gizli” (Ayverdi, 2006:1907; Püsküllüoğlu, 2004:652) anlamlarına gelmektedir. Aynı zamanda mahrem kavramı “kendileriyle evlenilmesi dinen yasaklanmış olan akraba” (Tehânevî, 1984:370; Öğüt, 2003:388; Zemahşerî, 1965:124; Lane, 1997:556) şeklinde anlamlandırılmaktadır.

Mahremiyet kavramı, sözlükte “gizlilik, bir kimsenin gizli özelliği, mahrem olma hali, sır alanı, kişinin kendine ait olan herkese açılmayan gizlilik” olarak tanımlanmaktadır (Yeğin, 1991:375; Ayverdi, 2006:1907; Püsküllüoğlu, 2004:652). Ancak mahremiyet ve gizlilik kavramları, hukukî ve ahlakî açıdan birbirinden farklılaşmaktadır. Çünkü gizlilik, toplumda kabul görmeyen davranışları gizlemeyi esas alırken, mahremiyet toplumsal kabul gören davranışların gerçekleştirilmesini savunmaktadır (Yörük, 2008:131). Ancak bu iddia mahremiyetin salt toplumsal bir gerçeklik olduğu yönündeki yaygın kanıyı, toplumsal referansları dillendirerek desteklemekte, dinî gerçekliği ise göz ardı etmektedir.

Literatürde genellikle ‘gizlilik’ anlamı ile kullanılan mahremiyet kavramı, dinî araştırmalarda “evlilik yasağı” anlamı ile karşımıza çıkmaktadır. Bu anlam çeşitliliği ve kapsam belirsizliğinin giderilmesi amacıyla mahremiyet kavramının sadece “özel hayatın gizliliği” anlamında kullanılması, “evlilik yasağı” anlamının ise “mahrem”

kavramı ile karşılanması önerilmektedir (Şen, 2016: 931). Ancak mahrem ve mahremiyet kavramlarının tümüyle birbirinden ayrı alanlarda ve anlamlarda kullanılması mümkün görünmemektedir. Çünkü toplumsal zeminde ve akademik yazında bu kavramların birbiri yerine kullanıldığı görülmektedir.

Mahremiyet kavramının İngilizce karşılığı olarak kullanılan “pivacy” kelimesi Latince “privatus” sıfatından türemiş olup sözlükte “mahremiyet, gizlilik” (Redhouse, 1999:334), “halvet, yalnızlık, uzlet, gizlilik, alenilikten kaçınma” (Wahba, 2008:1145; Mutçalı, 2001:367) anlamlarına gelmektedir. Private ise “özel, kişisel, kişiye özel” (Wahba, 2008:1145; Mutçalı, 2001:367) olarak tanımlanmaktadır. Mahremiyet kavramının anlamını tam olarak karşılamıyor olsa da, en yakın anlamı taşıması itibarıyla “privacy” sözcüğü, akademik çalışmalarda mahremiyet kavramı yerine kullanılmaktadır (Yüksel, 2009; Diker, 2015; Türten, 2018; Diler, 2014; Çatak, 2015).

Mahremiyet kavramına dair alanyazında yer alan tanımların çoğu, onun sosyal ilişkileri düzenleyici ya da sınırlayıcı rolüne dikkat çekmektedir.

Algül (2018:23) mahremiyeti, “kişisel olan ile toplumsal olanın ayırımına varma” şeklinde tanımlamaktadır.

Yörükân’a göre ise mahremiyet (2008:128), “kişinin başkalarına, başkalarının da kendisine ulaşma şeklini ve düzeyini belirlediği bir sosyo-kültürel ilişki düzenleme aracıdır.”

İlgili tanımlarda “kişisel alan ve kamusal alan” ayrımı dikkat çekmektedir. Mahremiyet birey ve toplum arasındaki ilişki üzerine anlamlandırılmaktadır. Dolayısıyla mahremiyet hakkındaki toplumsal kabullerin akademik yazına da yansıdığı görülmektedir.

Başka bir tanımda “Mahremiyet kişiye özel olan, herkese açık olmayan, duyulması, görülmesi ve bilinmesi arzu edilmeyen, belli şartlar dışında dâhil olunmayan, yabancıya kapalı alandır” (Aydın, 2009:61).

Yüksel’e göre ise (2009: 278), “mahremiyet, yalnız başına kalma ile başkalarıyla birlikte olma arzuları arasındaki diyalektik bir karşılıklı oyun alanıdır.”

Mahremiyet kavramına ilişkin tanımlar, kişinin kendisinin söz sahibi olduğu, sınırlarını kendisinin belirlediği bir alan olması yönünde birleşmektedir. Oysa ki kişisel

söyleminin aksine, o hakkın ve alanın kapsamını ortaya koyması yönüyle dikkat çekmektedir.

“Mahrem, mahrem alan ve mahremiyet” kavramlarının sınırları literatürde iç içe geçmiş durumdadır. Bu belirsizliğin, dinî araştırmacıların “mahrem” kavramının taşıdığı “evlilik yasağı” anlamını göz önünde bulundurmasına rağmen, sosyal bilimlerde ve eğitim bilimlerindeki diğer araştırmacıların bu anlamı dışarıda tutmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Alanyazında “mahrem alan” kavramı, “mahremiyet” kavramı ile aynı anlamda kullanılabilmektedir. Mahrem alan, “sınırlarını ve kurallarını kişinin kendisinin belirlediği, kendisiyle ya da yine kendisinin belirlediği insanlarla baş başa kaldığı, içerisinde istediği biçimde davrandığı görece dar bir yaşam alanı” şeklinde nitelenmiştir (Öztekin ve Öztekin, 2010:530). Bu tanımda görüldüğü üzere, evlilik yasağı anlamında kullanılması önerilen “mahrem” kavramı mahremiyet kavramı ile eş anlamda kullanılmıştır. Dolayısıyla şekilsel açıdan benzerlik gösteren bu kavramların, anlam ve kullanım açısından birbirinden tümüyle ayrılması mümkün görünmemektedir.

Mahremiyet kavramına ait tanımlardan bir kısmı, mahremiyeti insanın değeri ve özgürlüğü ile ilişkilendirmiştir. Esasında önceki tanımlar da insanın değeri ve özgürlüğü sebebiyle sosyal ilişkilerdeki sınırlardan bahsetmektedir. Ancak her iki yaklaşımda öncelenen ya da vurgulanan hususun farklılaşması, şu tanımlarda kendini daha açık bir biçimde göstermektedir.

Mahremiyet “insan özgürlüğünün bir parçasıdır” (Tanılır, 2002:39).

Mahremiyet, kendisiyle aynı kökten türemiş olan “mahrem, hürmet ve muhterem” sözcüklerinin anlam ortaklığı sebebiyle “insanın saygınlığı, gizliliğe/özel alana saygıdır” (Gündoğdu, 2017:388).

Görüldüğü üzere mahremiyet kavramına ilişkin tanımların çoğu, onun kişisel ve toplumsal boyutunu vurgulayarak dinî boyutunu göz ardı etmektedir. Ancak İslam dini açısından bakıldığında, mahremiyet konusunda belirleyici olan irade Yüce Allah’tır ve insan yalnızca bu iradenin belirlediği hak ve sorumluluk tarafındadır. Dolayısıyla mahremiyet ne insanların kendisi için koyduğu sosyal bir sınır, ne de toplumun erişme izni ya da yasağını ifade eden kişisel bir alandır. Mahremiyet “Şâri’nin, insanın özel hayatı ile ilgili hususlarda, başkaları ile kuracağı ilişkiler hakkında taraflara yüklediği hak ve sorumluluk alanları, Şâri’nin başkalarının ulaşmasına sınır koyduğu bir haktır”

(Güllük, 2014:106-107). Çünkü mahremiyet kaynağını dinden almaktadır (Gündoğdu, 2017:387; Erdoğan, 2005:519; Güllük, 2014:107; Pekdemir, 2016:130; Martı ve diğerleri, 2019). Mahremiyete ilişkin sınırların ve tarafların, izin ya da yasak alanlarının belirleyicisi Yaraticının kendisidir. Bireylerin kişisel hükümlerle temellendirdiği mahremiyet anlayışı, sosyal yaşamda mahremiyetin imkânını ortadan kaldırmaktadır. Aynı şekilde toplulukların belirlediği bir anlayışın, o topluluğun ötesinde anlam ve değer kazanması mümkün değildir. Mahremiyet ancak kişinin kendi imkân ve sınırlarını tanınması, Yaraticının koyduğu ilkelere riayeti ölçüsünde mümkün hale gelmektedir. Bu yönüyle mahremiyet, kişinin Yaraticıyı ve yaratılış amacını tanınması ölçüsünde benliğine ve toplumsal ilişkilerine yansıyan, onu “kendisini koruyan ve kendisinden korunan” bir varlık hâline getiren dinî bir sorumluluk alanıdır.

1.2. Mahremiyetin Temelleri

Mahremiyet, kişinin benlik oluşumunda ve sosyal ilişkilerinde dikkate alması gereken temel bir dinamiktir. Mahremiyetin toplumsal yaşamda mahremiyete dönüşmemesi için kişinin bu olguyu duygu ve düşünce ekseninde temellendirmesi ve içselleştirmesi gerekmektedir. Bu sebeple mahremiyetin önemi ve gereği kişisel, toplumsal, hukuki ve dinî açıdan ayrı ayrı ele alınmaktadır.

1.2.1. Mahremiyetin Bireysel Temelleri

“İnsan yaratılmışlar içerisinde ruh ve bedenden müteşekkil en mükerrem varlık olarak yeryüzünün inşa ve ıslah edicisi, yegâne çekim merkezi, Yüce Yaraticının kendi ruhundan üflediği, değerli kıldığı ve bu vasıfla en güzel yaratılışa sahip sosyal, psikolojik, duygu ve irade yönü olan, diğer canlılardan farklı vasıfta, aklî melekelerle donanmış mükellef bir varlıktır” (Şen, 2015:426). Yaraticı tarafından ‘nefs-kalp-akıl’ dengesi ile yaratılmış olan insan, bu dengeyi koruma ihtiyacı ve sorumluluğunun bir arada yüklendiği hem zayıf (Nisa, 4/28), hem de şerefli bir varlıktır (İsra, 17/70). Bu yönüyle mahremiyet, insanın özüne yerleştirilen değerleri ne ölçüde koruduğu ve kullandığına bağlı olup özdeğerle ilintili ve orantılı olarak dışa vurduğu bir tür benlik sunumudur.

Mahremiyet, insan yaşamının her döneminde kendine bir yer bulmaktadır. Başka bir ifade ile, insan yaşamı sınırsız ve süresiz bir mahremiyet ile donatılmakta ve şerefendirilmektedir. Zira, mahremiyet Yaraticının kendisine dair bazı hususları gizli

tutması sebebiyle ilahî bir tecelli hükmündedir. Yaratılıştan yeniden dirilişe kadar uzanan bir gizlilikle insan yaşamı muhafaza altına alınmıştır. İnsanın yaratılışı tıpkı tohumun toprak altında filizlenmesi, balın petek içinde oluşması gibi gizli, korunaklı bir yerde yani kadın rahminde gerçekleşmektedir (Aydın, 2009:62). Ölümle birlikte insanoğlu tıpkı yaratılıştaki olduğu gibi ikinci bir korunaklı yere intikal etmektedir. Hatta ölüm sonrasında dahi kişinin gizliliği temin edilmektedir ki ölen kimsenin ayıp ve kusurlarının gizlenmesi gereği bunu açıkça ortaya koymaktadır (İbn Mâce, Cenâiz/8).

Mahremiyet, insan fitratında var olan hayâ duygusu ile desteklenmektedir. Fitratını korumuş olan insan, hayâ ile kendisini fenalıktan uzak tutmakta ve mahremiyet duyarlılığını hiçbir zaman kaybetmemektedir. Bu duyarlılık bireye güvenli bir alan sunarak kişisel özgürlüğü temin etmekte; aynı zamanda kişiyi başkasına müdahale etmekten alıkoyarak muhatabın özgürlüğüne de hizmet etmektedir. Bu anlamda mahremiyetin sağladığı kişisel korunumu, hayâ ve özgürlük üzerine temellendirmek mümkündür.

Mahremiyet, hayâ ve fitrat ilişkisi

Fitrat kavramı “İslamın kendisi, İslamı kabul etmeye uygunluk ve yansız bir durum” olmak üzere üç farklı anlama gelmektedir (Okumuşlar, 2002:30). Ancak her anlam esasında yaratılışın sâfiyeti hususunda birleşmektedir. İnsanın bu “sâf” halini idame ettirebilmesi, fitratına yerleştirilen hayâ duygusu ile mümkün hale gelmektedir.

Hayâ, fitrattan ve imandan kaynaklı olmak üzere iki çeşittir. Fitrî hayâ imandan kaynaklı hayâ ile birleştiği zaman utanma duygusu daha da pekişmektedir. (Güllük, 2014:112). Kuran-ı Kerim’de yer alan “Bu suretle onları kandırarak yasağa sürükledi. Ağaçtan tattıklarında kendilerine avret yerleri göründü. Derhal üzerlerini cennet yapraklarıyla örtmeye başladılar” (A’râf, 7/22) ayeti, hayânın ilk insandan itibaren kendini gösterdiğini açıkça ortaya koymaktadır. İlk insanlar Hz.Adem ile Hz.Havva’nın yasak meyveyi yemesiyle açılan avret yerlerini örtmeye çalışması hayânın insan fitratında yer aldığını ispat etmektedir. Henüz toplumsal yaşamla tanışmamış ilk insanların çıplaklıktan duyduğu rahatsızlığı ve örtünme çabasını ancak ilahî iradenin onun özüne yerleştirdiği hayâ duygusu ile açıklamak mümkündür.

Mâverdi (1998:193) hayâyı, “Allah’tan, kuldan ve kendinden utanmak” şeklinde üç farklı şekilde anlamlandırmaktadır. Dolayısıyla hayâ hem Yaratıcı-kul ilişkisinde,

hem insan-insan ilişkisinde, hem de insanın özüyle olan ilişkisinde etkin olan bir duygudur. “Allah halimdir, hayâ sahibidir, kusurları örtendir, hayâyı ve örtünmeyi sever...” (Nesâî, Gusûl/7) hadisi hayânın ilahî kaynaklı olduğunu, dahası Yaratıcının bir tecellisi olduğunu bildirmektedir. Ayrıca “Allah’tan gerektiği gibi hayâ ediniz.” (Ahmed b. Hanbel, I/387; Tirmizî, Kıyame, 24) hadisi hayânın Yaratıcıya karşı beslenmesi gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu sebeple hayâ imanın bir parçası olarak bildirilmiştir (Müslim, İman/57).

Hayâ, İslam ahlakının özüdür (İbn Mace, Zühd/17). Bu sebeple kişinin başkalarından hayâ etmesi, İslam ahlakının gereğidir. Hz. Peygamber’in açıkta gusleden bir adamı uyarması (Nesâî, Gusûl/7), kişinin kendisini utandıracak durumları gizli tutması gereğine dikkat çekmektedir. Çünkü gusûl, mahiyeti itibarıyla kişinin arınmaya çalıştığı maddi ya da manevî kire işaret etmektedir. Hz. Muhammed’in ikazı, inanan kimselerin bu tür durumlardan hayâ ederek onları gizli tutması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu sebeple hayânın Yaratıcı-kul ilişkisinde olduğu gibi sosyal ilişkilerde de gözetilmesi esastır. “Hayâsız olduktan sonra istediğini yap” (Ebu Davud, Edeb/6) buyuran Hz. Peygamber, onun mahremiyet ile ilişkisini ortaya koymaktadır. Çünkü hayâ insanın duygu ve düşüncelerini sınırlayıcı bir rol oynamaktadır. Yani, hayânın yitirilmesi halinde insanı dizginleyecek hiçbir güç kalmamaktadır (Işık, 2013:275).

Hayâ ve mahremiyet özde var olan, yitirilmesi halinde öze zarar veren ve bu zararın kişinin davranışlarına yansımalarıyla sonuçlanan iki insanî değerdir (Yıldız, 2012: 153). Bu yönüyle hayâ gizil bir duygu, mahremiyet ise hayânın dışı vurumudur. Bunlar karşılıklı olarak birbirini beslemekte; hayâ mahremiyeti, mahremiyet ise hayâyı diri tutmaktadır. Kişinin kendisinden hayâ etmesi, öncelikle kendi mahremiyetine gösterdiği itina ile, daha sonra başkalarının mahremiyeti hususundaki hassasiyeti ile belirgin hale gelmektedir. Çünkü öze yönelik hayâ duygusu, başkalarından hayâ etmenin zeminidir. Özdeğer yoksunluğu, toplumsal değer yoksunluğuna götürmektedir. Hz. Muhammed “Arsızlık nerede ve kimde olursa olsun çirkinleştirir, hayâ ise nerede ve kimde olursa olsun zarifleştirir (Tirmizi, Birr/47) hadisi ile hayânın kişiye kattığı değeri açıkça ortaya koymaktadır. Utanmaktan ve utandırmaktan kaçınan kimseler kendisine kıymet veren kişilerdir. Diğer taraftan toplum içerisinde utanacak ve utandıracak şekilde davranan insanlar ise özdeğerini yitirmiş, onurunu zedelemiş ve toplumsal değerini kaybetmiş kimselerdir (Kasapoğlu, 2011:40).

Mahremiyet ve özgürlük

İnsanoğlu Yaratıcının kendisine emanet ettiği değerleri yine O'nun bahşettiği irade ile özgürce kullanabilmektedir. Bu yönüyle özgürlük mahremiyetin, mahremiyet ise özgürlüğün gereğidir. Ancak özgürlük sınırsızlık hali değil, aksine ölçü ve sınırı gözetme halidir.

Gizlilik özgürlüğün bir parçasıdır, insanın taşıdığı özel olma duygusu ve bazı şeyleri başkalarıyla paylaşmama isteğini ifade eden gizlilik, onun maddi ve manevi varlığını korumaktadır (Kahraman, 2009: 110). Bu yönüyle mahremiyet, kişiye özel alan tanıyarak yalnız kalmasını, sağlıklı düşünebilmesini, özgürce karar almasını ve kendi gücünü fark etmesini sağlamaktadır. Kısaca mahremiyet, özgürlükle iç içedir. Hem amaçsal, hem de araçsal olarak bireysel anlamda mahremiyet “iyi” dir, özgürce alınan bireysel kararların topluma katkısı yönüyle mahremiyet toplumsal açıdan da “iyi”dir (Dedeoğlu, 2014:5891). Çünkü insan kendisiyle olduğu kadar başkalarıyla da olma ihtiyacını hisseden sosyal bir varlıktır. Bu anlamda mahremiyet, insana ‘gizli tutma’ ve ‘dışa vurma’ özgürlüğünü bir arada sunmaktadır. Sınırlı bir sosyal yalıtım halinde şekillenen duygusal ve düşünsel oluşumları, ileti ve anlatılarıyla paylaşma ihtiyacı hisseden birey özünü yalnızlıkla tanımakta ve birliktelikle tanıtmaktadır. Bu sebeple mahremiyet, öze dönük ‘anlama’ ve dışa dönük ‘anlatma’ ihtiyacını giderme sürecinde kişiye iletişimin miktarı, ortamı ve taraflarını belirleme konusunda özgürlük tanımaktadır. Zira, sınırsızca yapılan her paylaşım ve ölçü gözetilmeyen her muhatap, özgürlüğün gereği olmayıp aksine “ben” olmanın kıymetini ve “biz” olmanın saygınlığını hiçe saymaktadır.

Yüce Allah “Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve mümin kadınlara söyle. Bedenlerini örtecek elbiselerini giysinler. Bu onların tanınıp incitilmemelerine de daha uygundur...” ayeti (Ahzâb, 33/59) ile kadının özgürlüğünü tesis etmektedir. Ancak beden mahremiyeti ile müslüman kadının toplumsal yaşamı ve özgürlüğünün sınırlandığı yanlışlığı hala kırılamamıştır. İslamın tesettür emriyle kadının özgürlüğünü kısıtladığını varsayan akıl, bu kısıtın İslamın kendisinden değil, İslamdan yoksun anlayıştan beslendiğini göz ardı etmektedir. İlgili hüküm, kadını toplumsal hayatta incitebilecek göz, söz ya da davranışlardan koruyan bir kalkan olarak mahremiyetin kendisine sağladığı özgürlüğe dikkat çekmektedir. Bu yönüyle kadının sosyal yaşamı

kısıtlanmamakta, bilakis ilgili hükümlerle kadının sosyal alandaki varlığına özen gösterilmektedir.

İslamda mahremiyet, bir mahrûmiyet hali değildir. Bu sebeple kişiyi özgürce düşünmekten veya yaşamaktan alıkoyan bir yasak örüntüsü olarak görülmemelidir. Aksine kişiye ifade etme ve seçim yapma özgürlüğü tanıyarak onu bağımsız ve ahlaklı bir özne haline getirmektedir (Almagor, 2006:187). Yüce Allah Hz. Âdem ve Hz. Havva'yı cennete koyarak onlara dilediği ağaçtan yeme özgürlüğünü tanımış, tek bir ağacı yasaklamış ve o ağaçtan yemeleri halinde görecekları zararı kendilerine açıkça bildirmiştir. Ancak onlar bu uyarıya rağmen yasak ağaçtan yemişler ve cennetten çıkarılmışlardır. Şeytanın vaadiyle cennette ebedi kalacaklarını zannederek çiğnedikleri bir yasakla, mevcut özgürlüklerini de yitirmişlerdir. Dolayısıyla İlk insanın cennette kalma ve dilediği ağaçtan yeme özgürlüğünü sadece bir yasağı çiğneyerek kaybetmiş olması, insana bahşedilen özgürlüğün Yaratıcının belirlediği sınırlarla tesis edildiğini açıkça ortaya koymaktadır. Çünkü İslamın mahremiyet hükümlerindeki sınır ve yasaklar, sınırsızlık arzusundaki insan nefsinin dizginlemek ve onun özgürlük alanını korumak içindir.

1.2.2.Mahremiyetin Toplumsal Temelleri

Mahremiyet insana özüyle ilişki kurma özgürlüğünü sağlaması yönüyle bireysel, başkalarıyla olan ilişkilerinde hak ve sorumluluk yüklemesi yönüyle toplumsal bir mekanizmadır. Sadece psikolojik bir ihtiyaç olmayan mahremiyet, özel hayatın korunması için kişisel yaşamla sosyal yaşam arasında denge kurulmasını gerektiren sosyolojik bir olgudur (Yüksel, 2003: 211). Bu sebeple -ilkel ya da modern, seküler ya da muhafazakâr, açık ya da kapalı- her toplumsal yapıda mahremiyet var olagelmıştır. Çünkü toplumun varlığı, mahremiyetin varlığını zorunlu kılmaktadır.

Mahremiyet üç temel bileşenden oluşmaktadır: “özne, yabancı ve mahrem olanı saklama”. Özne, başkasına kapalı olan ve korunması gereken merkezi unsur, yabancı ise mahremiyet ölçüsünün kendisine göre belirlendiği içeriden ya da dışarıdan olabilen ikinci unsurdur. Üçüncü unsur ise, modern yaşamın kişisel hayata ya da aile hayatına sığdırmaya çalışıp kamusal alanda görmek istemediği “mahrem olanın saklanması”dır (Aydın, 2009:62). Bu anlamda mahremiyetin toplumsal zemini, özel alan ve kamusal alan ayrımını anlamayı gerekli kılmaktadır.

Kılıç (2014:358), özel hayatı “bireyin herkes ile paylaştığı ve devingen gövdesini teşkil ettiği açık toplumsal yaşamdan kopup gelerek varlığını bağrına ve dinginleştirici atmosferine tevdi ettiği öznel sosyal gerçekliği” olarak tanımlamaktadır. Toksarı (2012:8) ise, insanın yaşam alanını “gizli hayat, özel hayat ve kamusal hayat” olmak üzere üç gruba ayırmaktadır. “Gizli hayat”, kişinin eşi gibi çok güvendiği kişiler dışında hiç kimsenin bilmesini istemediği alandır. “Özel hayat” kişinin ailesi, yakın dostları, birinci derecedeki akrabaları dışındaki insanların bilgi sahibi olamayacağı kapalı alandır. “Kamuya açık hayat” ise başkalarının bilgisine açık tutulan alandır. Toksarı, gizli hayat ve özel hayatı hukuk ve ahlak kuralları tarafından aynı titizlikle korunması sebebiyle “özel hayat alanı” altında birleştirmektedir. O’nun kişiye yakınlık derecesine göre belirlediği özel alan ve kamusal alan ayrımı, Aydın’ın mahremiyetin belirleyicisi olan "yabancı" unsurunu "içeriden ve dışarıdan" olarak, Durkheim’in ise “yasak olan” ve “yasak olmayan alan” şeklindeki nitelemesi ile örtüşmektedir (Aydın, 2009:62). Görüldüğü üzere mahremiyetin toplumsal hayattaki ölçüsü özel alan ve kamusal alan ayrımına göre belirlenmektedir. Dolayısıyla özel alan ve kamusal alanın kişiye tanıdığı hak ve sorumlulukları ayrı ayrı tanımlama ihtiyacı kendini göstermektedir.

Mahremiyet bilinmeme, ulaşılmama ve dokunulmamaya dayalı kişisel bir hak ve başkasına saygı duymayı gerektiren sosyal bir sorumluluk alanıdır (Güllük, 2014:106). “Hem bir şey yapma veya etme anlamında pozitif yükümlülükleri, hem de bir şeyi yapmaktan veya etmekten kaçınma anlamında negatif yükümlülükleri” kapsamaktadır (Yüksel, 2009: 279). Kişinin yalnız kalma ve birlikte olma arzusunu bir arada karşılayarak, ne ölçüde ve kiminle paylaşımda bulunacağı konusunda onu hâkim kılmaktadır (Yüksel, 2009:278; Algül, 2018:27). Bu yönüyle mahremiyet yalnızlık halinde, insanın zihnini dinlendiren ve duygularını yatıştıran durağan bir alandır. Çünkü kişiyi sosyal hayatın sebep olduğu karmaşık ve kaotik durumdan kurtararak onu rahatlığa ve dinginliğe kavuşturmaktadır (Okmeydan, 2017:364). İletişim halinde ise tarafların birbirine yönelik fiziksel, düşünsel ya da duygusal temasına bir sınır koyma hakkıdır. Çünkü “bir tavır takınma mekanizması” olarak istenmeyen bilgi ve kişilerden uzak kalmayı sağlamak ve insana sosyal ilişkilerinde seçme hakkı getirmektedir (Yörükan, 2008:128-139). Bu yönüyle toplumsal yaşamda kendisini koruması ve kendisinden korunması gereken insan, mahremiyet olgusunun hem öznesi hem de

nesnesi durumundadır. Kişi kendisini muhafaza ederken, başkalarını da kendisinden muhafaza etmekle sorumludur.

İletişim sürecinde tarafların mahremiyete ilişkin algı ve hassasiyetleri birbirinden tümüyle farklı olabilmektedir. Hatta kişisel farklılıkların yanı sıra, kültürel ve çevresel faktörler de bu durumu etkileyebilmektedir. Mesela hem cins bireylerin elele gezmesi bazı toplumlarda samimiyet göstergesi olarak kabul edilirken, bazı toplumlarda eşcinselliğin bir işareti olarak algılanabilmektedir. Benzer şekilde öpme ve kucaklama davranışları kimi toplumlarda sadece hem cins bireyler arasında olağan karşılanırken, kimi toplumlarda karşı cinsler arasında dahi sıradan görülebilmektedir (Kaya, 2010:180). Kişisel ve toplumsal hassasiyetlerin değişkenliği, şüphesiz ki onlara kaynaklık eden referansların çeşitliliği sebebiyledir. Bu sebeple mahremiyet, iletişim sürecindeki kişiler ya da taraflar arasındaki farklılığı gidermeyi değil, gözetmeyi gerektirmektedir.

1.2.3. Mahremiyetin Hukuki Temelleri

Mahremiyete ilişkin hukukî düzenlemelerde insan yaşamına dair pek çok husus gizlilik kapsamında değerlendirilmektedir. İlgili düzenlemelerde, gizliliğin ihlaline verilecek cezaların da caydırıcı nitelikte olduğu görülmektedir.

T.C. Anayasasının 17. Maddesine göre, “Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz. Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz...”

T.C. Anayasasının 20. Maddesine göre, “Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir...”

T.C. Anayasasının 21. Maddesine göre, “Kimsenin konutuna dokunulamaz. Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın

korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz...”

T.C. Anayasasının 22. Maddesine göre, “Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır. Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz...”

T.C. Anayasasının 24. Maddesine göre, “Herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir. 14 üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dinî ayin ve törenler serbesttir. Kimse, ibadete, dinî ayin ve törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.”

T.C. Anayasasının 25. Maddesine göre, “Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.”

Türk Ceza Kanunu'nun "Özel Hayata ve Özel Hayatın Gizliliği Alanına Karşı Suçlar" bölümünde "Haberleşmenin gizliliğini ihlal" başlığını taşıyan 132. Maddesine göre,

“1. Kişiler arasındaki haberleşmenin gizliliğini ihlal eden kimse, altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. Bu gizlilik ihlali haberleşme içeriklerinin kaydı suretiyle gerçekleşirse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

2. Kişiler arasındaki haberleşme içeriklerini hukuka aykırı olarak ifşa eden kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

3. Kendisiyle yapılan haberleşmelerin içeriğini diğer tarafın rızası olmaksızın alenen ifşa eden kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır”

Türk Ceza Kanunu'nun “Kişiler arasındaki konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınması” başlıklı 133. Maddesine göre,

“1. Kişiler arasındaki alenî olmayan konuşmaları, taraflardan herhangi birinin rızası olmaksızın bir aletle dinleyen veya bunları bir ses alma cihazı ile kaydeden kişi, iki aydan altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

2. Katıldığı aleni olmayan bir söyleşiyi, diğer konuşanların rızası olmadan ses alma cihazı ile kayda alan kişi, altı aya kadar hapis veya adlî para cezası ile cezalandırılır.

3. Yukarıdaki fıkralarda yazılı fiillerden biri işlenerek elde edildiği bilinen bilgilerden yarar sağlayan veya bunları başkalarına veren veya diğer kişilerin bilgi edinmelerini temin eden kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis ve bin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır. Bu konuşmaların basın ve yayın yoluyla yayınlanması hâlinde de, aynı cezaya hükmolunur.”

Türk Ceza Kanunu'nun “Özel Hayatın Gizliliğini İhlal” başlıklı 134. Maddesine göre,

“1. Kişilerin özel hayatının gizliliğini ihlâl eden kimse, altı aydan iki yıla kadar hapis veya adlî para cezası ile cezalandırılır. Gizliliğin görüntü veya seslerin kayda alınması suretiyle ihlâl edilmesi hâlinde, cezanın alt sınırı bir yıldan az olamaz.

2. Kişilerin özel hayatına ilişkin görüntü veya sesleri ifşa eden kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Fiilin basın ve yayın yoluyla işlenmesi hâlinde, ceza yarı oranında artırılır.”

İlgili hükümler, mahremiyet kavramının hukuk dilinde “özel hayat” kavramı ile kesiştiğini göstermektedir. Hukukî zeminde kişisel gizlilik “beden, mekan, bilgi, haberleşme, inanç ve düşünce” üzerine anlaşılmaktadır. Mahremiyet ihlaline karşı konulan cezaların caydırıcılığı, medenî hukukun mahremiyete verdiği önemi ortaya koymaktadır.

1.2.4. Mahremiyetin Dinî Temelleri

Mahremiyet, sınırları Allah tarafından çizilen (Şen, 2015: 426), her şeyden önce ilahi iradeye saygı gerektiren dinî bir sorumluluk alanıdır (Güllük, 2014:106). “Nefse ve onu düzgün bir biçimde şekillendirip ona kötülük duygusunu ve takvasını (kötülüktan sakınma yeteneğini) ilham edene and olsun ki, nefsinin arındıran kurtuluşa ermiştir. Onu kötülüklere gömüp kirleten kimse de ziyana uğramıştır” (Şems, 91/7-10) hükmünde ifade edildiği gibi insanın nefsinin alçaltması ve yüceltmesi kendi iradesindedir. Bu noktada mahremiyetin öncülü durumundaki hayâ duygusu, varlığı ile insanın en güzel şekilde yaratılması; kaybı ile en aşağı seviyeye kadar indirilmesinde etken bir unsur olarak Allah tarafından insanın özüne yerleştirilmiştir.

İslamın mahremiyet hükümleri, hem kişisel hem de toplumsal faydayı esas almaktadır. Yaratıcının koyduğu ilke ve kuralların yanı sıra, yasaklar ve sınırlar dahi bu amaca yöneliktir. “...Hakkınızda hayırlı olduğu halde bir şeyden hoşlanmamış olabilirsiniz. Sizin için kötü olduğu halde bir şeyden hoşlanmış da olabilirsiniz. Yalnız Allah bilir, siz ise bilemezsiniz” (Bakara, 2/216) ayeti bu durumu dile getirmektedir. Bu anlamda mahremiyete ilişkin dinî hükümlerde biri ya da birilerinin sınırlandırılması, başkasının sınırsızlığı anlamına gelmemektedir. Bir başka ifade ile, İslamda bir kimsenin mahremiyeti, bir başkasının mağdûriyeti ya da mahrûmiyeti değildir.

İslamda mahremiyet hükümleri çoğunlukla "ahlak ilkeleri biçimindeki manevî müeyyideler" şeklindedir (Hira, 2014:86). İslam hukukunda özel hayatı koruyan çok sayıda ayet ve hadise yer verilmekte, ancak klasik kaynaklarda "özel hayatın korunması" şeklinde bir ifade yer almamaktadır. Bu durum üzerinde, insanların eski zamanlarda daha sade bir yaşam sürmesi, insanların sırlarına erişme araçlarının sınırlı olması ve özel hayatın gizliliğiyle ilgili olayların günlük hayatı ihlal edecek boyutta olmamasının etkili olduğu düşünülmektedir (Kahraman, 2008:60-61). Diğer taraftan, özel hayatın korunmasına dair hükümlerin bir sebep üzere konulduğu, bu sebeplerin ayetleri tebliğ etme, soru ve sorunları çözme, uyarıda bulunma ve tanık olunan olaylara müdahale şeklinde olduğu belirtilmektedir (Öztürk, 2016:160). Bu hükümler "başkasının evine izinsiz girme ve bakma, yatak odasına izinsiz girme, gizli konuşmaları dinleme ve başkasının yazısını okuma" (Armağan, 1976: 159-164; Öztürk, 2016:161-163), tecessüs, gıybet, laf taşıma, harama bakma, kusur bağışlama, evlere

kapılarından ve izinle girme, sır saklama üzerinedir (Armağan, 1976: 145-158). Hükümler her zaman ve mekânda geçerliliğini korumakta, ancak bazı durumlarda sınırlandırılmasına ruhsat tanınmaktadır. Bunlar ise “ülke güvenliği ve asayiş, sağlık, tabi afet, hadis râvileri ve şahitlerin özel hayatının araştırılması” olarak belirlenmiştir (Toksarı, 2012: 28).

Yüce Allah, mahremiyet hükümlerini insan yaşamındaki her gerçekliği kuşatacak kapsamda sunmaktadır. Bu hükümler gerek kamusal gerek özel hayatta gözetilmesi gereken hususlardır. Oturma şeklinden konuşma adabına, selam vermekten bakışları yönetmeye kadar her duygu ve davranışı şekillendiren mahremiyet hükümleri insan yaşamına adeta işlenmiştir. Bu sebeple mahremiyeti konu edinen İslam hükümleri, her mahremiyet alanı için ayrı ayrı ele alınmaktadır.

1.3. Mahremiyet Alanları

Mahremiyet alanlarının tayini konusunda alanyazındaki görüşler farklılaşmakta, ancak birçoğu beden, mekân ve bilgi mahremiyeti üzerinde birleşmektedir. Bunların dışında göz mahremiyeti, dil mahremiyeti, ses mahremiyeti, dijital mahremiyet vb. isimlendirmeler de literatürde karşımıza çıkmaktadır.

Dolgun (2008:210), mahremiyeti “mekânsal, bireysel ve enformasyon mahremiyeti” olarak çeşitlendirmekte, Belsey (1998:109-110) ise “bedensel/fiziksel mahremiyet, zihinsel/iletişimsel mahremiyet ve bilgi mahremiyeti” olarak sınıflandırmaktadır. Toksarı ise (2012:10), başta meskenler olmak üzere her türlü haberleşmenin ve kişiye özel eşyaların mahremiyet kapsamında olduğunu ifade etmektedir. Diğer taraftan, Mahremiyet Eğitimi Çalıştayında (2017) mahremiyetin “bedensel mahremiyet, mekân/eşya mahremiyeti, zaman mahremiyeti, dijital mahremiyet, duygusal/düşünsel mahremiyet” şeklinde sınıflandırılması kararı alınmıştır. Mahremiyet alanlarının sınıflandırılması hakkında bir görüş birliği olmamasına rağmen, bu çeşitliliğin aslında biçimsel olduğu ve içerik olarak her birinin birbiriyle kesiştiği fark edilmektedir. Bu sebeple yaptığımız çalışmada, mahremiyet alanları “beden, mekân ve bilgi mahremiyeti” şeklinde sınıflandırılmakta, diğerleri ise anlam ilişkisine bağlı olarak bu başlıklar altında ele alınmaktadır.

1.3.1.Beden Mahremiyeti

Beden, insanın yaratılış amacına hizmet etmesi için kendisine sunulmuş bir araç, taşıyanı üzerinde hakkı olan (Buhârî, Savm:51) ve kötüye kullanılması halinde şahitlik edecek olan (Fussilet, 41/20; Yasin, 36/65) ilahî bir emanettir. Dünya hayatında insana sunulan bu emanet, ölümle birlikte toprağa döndükten sonra yeniden yaratılacak (Taha, 20/55) ve yeniden ruhla eşleştirilecektir (Tekvir, 81/17).

Beden mahremiyeti fitratla ilişkilidir (Aydın, 2009:63; Güllük, 2014:110; Gündoğdu, 2017:388-389). Bu durum ilk insanların yasak ağacın meyvesini yemesiyle açılan bedenlerini gizlemeye çalışmasıyla ispat edilmektedir. Bu sebeple örtünün terk edilmesi fitratın bozulması (Güllük, 2014:110) ve insanlık şerefine kaybedilmesi sebebiyledir (Gündoğdu, 2017:388-389). Çünkü fitratta yer alan hayâ duygusunun en belirgin şekilde görünürlük kazandığı alan beden mahremiyetidir. Bedenin ayıp ve mahrem yerlerinin gizlenmesi insan fitratındaki "tabî utanma" sebebiyledir. Bu duyguyla kişi bedeninin açılmasından ve görülmesinden rahatsızlık duymakta ve örtünme gayreti göstermektedir. Bunun aksinde bir tutum ise ancak utanma duygusunu yitirmiş kişilerde mümkündür. Bu kişilerin bedensel utanmayı yitirmesi aynı zamanda ahlakî utanmayı da yitirmesi anlamına gelmekte, hatta -müminin bir vasfı olması sebebiyle- utanmanın kaybıyla Yaratıcı ile olan ilişkisinde de bozulmalar kaçınılmaz hale gelmektedir (Kasapoğlu, 2011:41).

Hiz. Peygamber beden mahremiyetinin Yaratıcıya bakan üstün yönünü şu hadisleri ile ortaya koymuştur. Bir sahabe "Örtülmesi gereken yerlerimizi kimin yanında örtelim?" diye sormuş, "Hanımından ve cariyenden başka herkese karşı örtülmesi gereken yerlerini ört." cevabını almıştır. Daha sonra "Peki bir erkek başka bir erkeğin yanında nerelerini örtmeli?" diye sormuş. Bu kez de "Gücün yettiğince avret yerlerini kimseye göstermemeye çalış" cevabını almıştır. "Kişi tek başına olunca ne kadar örtünmesi gerekir?" sorusunu ise Hiz. Peygamber "Kendisinden hayâ edilip utanılmaya en layık olan Allah'tır" şeklinde cevaplamıştır (Tirmizî, Edeb, 22).

Yüce Allah "Ey Âdemoğulları! Avret yerlerini kendilerine açmak için elbiselerini soyarak ana babanızı cennetten çıkardığı gibi şeytan sizi de saptırmayın. Çünkü o ve kabilesi, onları göremeyeceğiniz yerden sizi görürler. Şüphesiz biz şeytanları iman etmeyenlerin dostları kılmışızdır" (A'râf, 7/27) ayetiyle bedenin bir

imtihan aracı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. “(Ey Peygamber hanımları) Evlerinizde oturun. Önceki cahiliye dönemi kadınlarının açılıp saçıldığı gibi siz de açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekâtı verin. Allah'a ve Resûlüne itaat edin. Ey Peygamberin ev halkı! Allah sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor” (Ahzab, 33/33) ayetinde, örtünme emrinin namaz, zekât, Allah’a ve peygambere itaat emriyle birlikte yer alması beden mahremiyetinin itikat ve ibadetle ilişkili olduğunu, örtünmenin de diğer ibadetler kadar Allah katında değerli olduğunu göstermektedir.

İslamda bedenin estetik değeri, toplumsal işlevine kıyasla gölgede kalmaktadır. Çünkü mahremiyet hükümlerinde uzuvların işlevi dikkate alınmaktadır. İslam kadınlara örtünmeyi emrederken görünen yerleri hariç tutmuştur (Nur, 24/31). Oysaki insanın yüzü, bedenin en estetik ögesidir. Ancak iletişimin imkânı ve sıhhati için yüzün görünür olması ya da temel fiziksel eylemlerin gerçekleştirildiği uzvun (elin) gizlenmesinin gerekmediği, sosyal yaşamda ve ilişkilerde beden mahremiyetinin sınırlayıcı bir etkisi olmadığını ortaya koymaktadır.

Beden mahremiyetinin en önemli simgesi olan elbise tarih boyunca çeşitli amaçlarla kullanılmıştır. Bu sebeple her elbise, beden mahremiyetini sağlayan bir unsur olmayıp sadece bu amaçla kullanıldığı takdirde bir mahremiyet değeri ve işlevi taşımaktadır. Bu anlamda *giyinme*, *kıyafet*, *örtünme* ve *kapanma* birbirinden farklı amaçlar taşımaktadır. *Giyinme*, insanın tabiat şartlarına uyumunu sağlayan antropolojik bir öge, *kıyafet* ise giyinmenin estetik boyutunu da içine alan ve ortama göre farklılık gösteren sosyolojik bir olgudur. *Örtünme* ise, kişiyi bakışlardan koruyan fitri bir dürtü ve dinî bir giyinme şekli, *kapanma* ve *açılma* ise giyinmenin siyasi otorite tarafından belirlenmiş halidir (Aydın, 2009:63). Dolayısıyla beden mahremiyetine hizmet eden giyinme şekli, “örtünme”dir. Çünkü mahremiyetin özünde koruma ve korunma amacı yer almaktadır. Yalnızca örtünme yoluyla kişi kendi bedenini korumakta ve başkasından korunmaktadır. Bu yönüyle örtünme, Yaraticının fitrata yerleştirdiği hayâ duygusundan ve O’na karşı hissedilen sorumluluk duygusundan beslenerek beden mahremiyetine hizmet etmektedir.

Örtünme başka canlılarda olmayıp insana özgü kılınan, biyolojik bir ihtiyaç olmanın ötesinde duygu ve düşünce ile beslenmesi gereken insanî bir değerdir (Martı,

2009a:10). Yüce Allah “Ey Âdemoğulları! Size avret yerlerinizi örtecek giysi ve süslenecek elbise verdik. Takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma) elbisesi var ya, işte o daha hayırlıdır. Bu (giysiler), Allah'ın rahmetinin alametlerindendir. Belki öğüt alırlar (diye onları insanlara verdik)” (A'râf, 7/26) buyurmuştur. Takva üzere giyinmenin üstünlüğü, beden mahremiyetinin öncelikle Allah rızası için gerçekleşmesi gerektiğini göstermektedir. Yaratıcı tarafından insana emanet edilmiş olan bedenin, yine O'nun verdiği giysi ile zahmetsizce örtülerek ilahî rızaya kavuşturması ancak O'nun rahmeti sebebiyledir.

İslamda örtünme evrensel bir hükümdür, fakat örtünmenin şekli yereldir. Bu sayede her zaman ve mekânda örtünme mümkün hale gelmektedir (Erdem, 2015: 435). Dolayısıyla İslam toplumları için her iklime ve toplumsal yapıya uyan tek bir giysi türünden söz etmek mümkün değildir. Hz. Muhammed “Ben hizada ve seferde gece ve gündüz sirval giyerim. Çünkü ben örtünmekle emrolundum. Sirvalden daha iyi örten bir şey de bulamadım.” (Heysemî, 5/122) buyurmuştur. Sirval “bedenin, göbekte diz kapakları veya göbekte topuklar arasını örten giysi” olarak tanımlanmaktadır (İbn Manzûr, Sirval, 11/334). İslam tarihinde gerek kadın gerek erkek Müslümanların kullandığı farklı dokularda çok sayıda giysi türü olduğu bilinmektedir. Ancak bedenin örtülmesi için kullanılan malzeme ya da giysinin çeşitliliğine rağmen örtünme ölçüsünün değişmezliği esastır. Kadınların kullandığı cilbâb, nikâb, hicâb, hımâr vb. giysi ve başörtülerinin yanında, erkeklerin kullandığı izar ve ridâ, cübbe, mırt, hibera, hamîsa, kamîs, burnus ve sirval ipek dışında farklı malzemelerle yapılmış ancak aynı ölçü ve amaçla kullanılan giysilerdir. İpek kumaşın ise erkek sahabeler tarafından ancak cilt hastalığı durumunda kullanıldığı bilinmektedir (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/ 122-192).

Yüce Allah örtünmenin ölçü, sınır ve şartlarını kendisi tayin etmiştir. Çünkü yarattığı varlığın fizyolojik ve psikolojik yapısını en iyi bilen kendisidir ve belirlediği mahremiyet ilkeleri de bu yapıya uygunluk arz etmektedir (Güllük, 2014:108). "Mü'min kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. (Yüz ve el gibi) görünen kısımlar müstesna, zînet (yer)lerini göstermesinler. Başörtülerini yakalarının üzerine kadar salsınlar. Zînetlerini kocalarından yahut babalarından yahut kocalarının babalarından yahut oğullarından yahut üvey oğullarından yahut erkek kardeşlerinden yahut erkek kardeşlerinin oğullarından yahut kız kardeşlerinin

oğullarından yahut Müslüman kadınlardan yahut sahip oldukları kölelerden yahut erkekliği kalmamış hizmetçilerden yahut da henüz kadınların mahrem yerlerine vakıf olmayan erkek çocuklardan başkalarına göstermesinler..." (Nur, 24/31) ayetinde görüldüğü üzere, kadının örtünme emri "aralarında nikâh yasağı bulunan kişiler, erkekliği kalmamış hizmetçiler ve henüz kadınların mahrem yerlerine vakıf olmayan erkek çocukların" dışında tutulmuştur. Dolayısıyla kadınların beden mahremiyetinde esas olan hususlar arasında nikâh yasağının ya da ruhsatının yer aldığı görülmektedir. Başka bir hükümde "Artık evlenme ümidi beslemeyen, hayızdan ve doğumdan kesilmiş yaşlı kadınların zinetlerini göstermeksizin dış elbiselerini çıkarmalarında kendileri için bir günah yoktur. Ama yine sakınmaları onlar için daha hayırlıdır..." (Nur, 24/60) buyrulurken yaşlı kadınlara tanınan ruhsatın "evlenme ümidi beslemeyen, hayızdan ve doğumdan kesilmiş" olma şartlarına bağlandığı görülmektedir. İlgili ayetler, kadınların mahrem kişilerle birlikteliğinde örtünme ölçüsünün esnetildiğini, aynı şekilde yaşlı kadınlara zorluk oluşturabilecek dış giysiyi çıkarma ruhsatı tanındığını vurgulayarak İslamdaki mahremiyet hükümlerinin kolaylaştırıcı olduğunu ortaya koymaktadır.

Müslüman kimse, Yüce Allah tarafından tayin edilen ölçüler çerçevesinde bedenini temiz ve sağlıklı giysilerle örtmekle sorumludur. Bu noktada sünnet, örtülmesi gereken yerleri ve örtünmenin ölçüsünü bildirmiş, ancak bundan ötesini kişinin imkan ve zevkine bırakmıştır (Uysal, 2001:77). "Dünyada nice giyinik kadınlar vardır ki ahirette çıplaktırlar" (Buhari, İlim, 40) hadisi ile bu ölçüye dikkat çekilmiştir. Her giysinin örtünme amacına uygun olmadığı ya da her giyinme şeklinin bedeni gizlemediği ortaya koyulmuştur. Hz. Muhammed giysilerin çok dar olmamasını (Buhârî, Salât/10), kumaşı ince ya da şeffaf olan elbiselerin altına astar giyilmesini tavsiye etmiştir (Ebû Dâvûd, Libâs/36). Hatta kızı Fatıma'nın elbisesini bacaklarını örtecek şekilde kendisi ayarlayarak (Tirmizî, Libâs/9), sadece kızının mahremiyetini korumamış, aynı zamanda diğer inanan kadınlar için de bir ölçü tayin etmiştir.

Beden mahremiyeti, salt bedenin örtülmesiyle gerçekleşen kalıp bir davranış şekli olmayıp kişiye duygusal ve düşünsel anlamda da korunum sağlamaktadır. Kadınlara yönelik örtünme emri (Ahzab, 33/59), beden mahremiyetinin kadını rahatsız edecek, üzecek ve incitecek olası olumsuzluklardan koruduğunu göstermektedir. Çünkü kadın örtünme yoluyla başkalarının kendisine "dokunma ve bakma" davranışına dair izni ve rızası olmadığını ifade eden sembolik bir mesaj iletmektedir. Bu yönüyle beden

mahremiyeti “giyinen kişiden başkalarına” ve “başkalarından giyinen kişiye” olmak üzere çift yönlü bir karakter taşımaktadır. Beden mahremiyeti “gören” için gözlerini sakınma, “görünen” için ise örtünme sorumluluğunu yüklemektedir. Bu sorumluluk gereği beden mahremiyeti ahlakî bir mesele olmaktan öte hukukî bir meseleye dönüşmektedir (Martı, 2009a:10).

Hz. Peygamber’in sahabede gözlediği mahremiyete aykırı davranışları ertelemeyen ve îma etmeden doğrudan uyarması İslamın bu konudaki hassasiyetini ortaya koymaktadır. Sahabeden birinin dizlerinin üst kısmı görünecek şekilde oturması üzerine, “Uyluğunu ört. Çünkü uyluk avrettendir” demiştir (Tirmizî, Edeb/40). Çünkü beden mahremiyeti hususunda küçük bir ihmale dahi izin verilmemiştir. Başka bir misalde, sahabenin biri ağır bir taş taşıırken peştemalı çözülmüş ve taşı yerine götürene kadar bırakmamıştır. Bunun üzerine Hz. Peygamber “Dön de elbiseni al. Sakın çıplak dolaşmayın” buyurmuştur (Müslim, Hayız, 78). Görüldüğü üzere, Hz. Muhammed’in taşıdığı hayâ sebebiyle mahremiyet ihlaline karşı tahammülü yoktur. Onun tavsiye ve uyarıları sadece muhatabının beden mahremiyetini korumak için değil, aynı zamanda başkalarının göz mahremiyetini de muhafaza etmek içindir.

İslamda erkek ve kadınların günlük hayatın gerektirdiği ölçünün dışında örtülmesi gerekmeyen yerlerine şehvetle bakmaları (Buhârî, İsti’zân, 12), kadın ve erkeklerin hem cinslerinin avret yerine bakması uygun görülmemiştir (Müslim, Hayız/74). Bu anlamda bedenın örtülmesini sağlayan giysi gibi, kirpikler de gözü örtmektedir. Mümin bakışlarını yöneterek mahrem bir görüntüden kendisini korumalıdır (Güllük, 2014:109). Hz.Peygamber "Ey Ali! Bir bakışın ardından tekrar bakma. Birinci bakış senin hakkındır, ikinci bakış ise senin hakkın değildir" (Tirmizi, Kitabul-Edeb, 62) buyurarak istemsizce yöneltilen ilk bakışta sorumluluk bulunmadığını, ancak ikincisinin amaçlı olması sebebiyle haksız olduğunu göstermektedir. Sahabeden biri Hz. Peygamber’e yabancı bir kadına istemeden gözü kaydığında ne yapması gerektiğini sormuş, o da “Hemen gözünü başka tarafa çevir” buyurmuştur (Müslim, Adab/45). Hatta amcasının oğlu genç ve güzel bir kadına baktığında, Hz. Peygamber onun yüzünü tutup başka tarafa çevirmiştir (Buhari, Hac/1). Tıpkı kızı Fatıma'nın elbisesine bizzat müdahale ettiği gibi, amcasının oğluna müdahale etmekte tereddüt etmemiştir. Bu durum muhatabın yakınlık derecesine göre mahremiyet ihlalindeki uyarı ve müdahalenin ölçüsünü de örneklemektedir.

Nur suresinde (30-31. ayetler) "Mümin erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar... Mümin kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar..." buyurulmuştur. Aynı uyarı her iki cins için ayrı ayrı tekrarlanmış, göz mahremiyetinin her iki cins için geçerli olduğu vurgulanmıştır. Bu sebeple göz mahremiyeti sadece erkek nazarının kadın bedenine karşı, beden mahremiyeti ise kadın bedeninin erkek nazarına karşı korunması değildir. Erkek ve kadın bedeni aynı itina ile örtülmeli, erkek ve kadının bakışı da aynı dikkatle kontrol edilmelidir. Zira, İslamda beden ve göz mahremiyetine karşı büyük bir hassasiyet gösterilmektedir. Bu durum cemaatle kılınan namazlarda erkekler doğrulmadıkça arkadaki kadınların secdeden kalkmamalarını tavsiye edecek boyutta kendini göstermektedir (Buhârî, Salât/6).

İffet ve Beden Mahremiyeti

İslamda sosyal ilişkilerden cinsel tecrübeye kadar yaşamın her alanında tavsiye edilen iffet duygusu, mukaddes bir değer (Müslim, Hac/147) ve itikat temelli bir erdemdir (Mü'minun, 23/5; Nur, 24/30-31). "Mümin erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Bu davranış onlar için daha nezihdir. Şüphe yok ki Allah onların yaptıklarından hakkıyla haberdardır. Mümin kadınlara da söyle gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. (Yüz ve el gibi) görünen yerler müstesna zinet yerlerini göstermesinler. Başörtülerini yakalarının üzerine kadar salsınlar..." (Nur, 24/30-31) ayeti iffetin, beden ve göz mahremiyeti ile ilintili olduğunu delillendirmektedir. Ayetteki hitabın müminlere olması, imanın iffeti korumayı gerektirdiğini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda bu gereklilik, iki cins için de tekrar edilerek iffeti sadece kadın cinsine tanımlama yanılığısına açıkça meydan okumaktadır. Hz.Meryem'in iffet timsali yaşamı, Hz.Musa'nın hayvanlarını otlatmak için bekleyen kızlarla kurduğu dialogta sergilediği iffetli duruşu ve Hz.Yusuf'un hapsedilmeyi göze alacak ölçüdeki duyarlılığı, iffetin hem kadınlara hem de erkeklere tanımlanış bir değer olduğunu açıkça ortaya koymaktadır (Oruç, 2018:348)

İffet sosyal yaşamdan yalıtım ya da karşı cinsten kaçınma hali değil, sosyal yaşamda ya da karşı cinsle ilişkilerde haram kılınmış temas, bakış, söz ve eylemden kaçınma halidir. "Ey Peygamberin hanımları! Siz, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer Allah'a karşı gelmekten sakınıyorsanız (erkeklerle konuşurken) sözü

yumuşak bir eda ile söylemeyin ki kalbinde hastalık (kötü niyet) olan kimse ümide kapılsın. Güzel (ve doğru) söz söyleyin (Ahzab, 33/32)" ayetinde buyrulduğu üzere iffet kişinin sesine dahi yansımaları gereken bir duygudur. Ayrıca ayette Peygamber eşlerinin taşıdığı dinî kimlik gereği daha itinalı davranması gerektiğine yönelik vurgu üzerine günümüzde de İslamı temsil eden kimselerin bu hususa daha fazla ehemmiyet göstermesi gerektiğini söylemek mümkündür. Yine mümin kadınlara hitaben "Gizledikleri zînetler bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar" (Nur, 24/31) ayetinde ifade edildiği gibi görünürlük amacıyla ses çıkararak yürümeye izin verilmemektedir. Bugün kadınların bedenlerini görünür kılmak için ayaklarını yere vurmaktan çok daha fazla imkana sahip olduğu göz önüne alındığında ilgili yasakların gereği kendini göstermektedir. Bu anlamda iffet duygusu, sesi edalı kullanmayıp otururken dizleri kaldırmamaya (Müslim, Libâs ve Zînet/72), gözleri haramdan sakınıp (Nur, 24/30-31) yürürken ayakları yere vurmamaya kadar her toplumsal ilişki ve davranışta tavsiye edilmektedir.

İslam anlayışında iffet salt cinselliğe indirgenebilecek biyolojik bir korunum hali olmayıp onu cinsel tecrübeden kaçınma üzerine temellendiren sığ anlayışa hak vermek mümkün değildir. Bu durum iffete dair hükümlerin hem evlilik öncesini hem evlilik sonrasını kapsaması ile ispat edilmektedir. "Evlenmeye güçleri yetmeyenler de, Allah kendilerini lütfuyla zengin edinceye kadar iffetlerini korusunlar..." (Nur, 24/33) ayetiyle iffetin evliliğe kadar korunması istenmekte, iffetini korumak için evlenen kimselerin (Tirmizî, Fedâilü'l-cihâd/20), hatta cinsel ihtiyacını haramla karşılamak yerine helal yolla gideren kişilerin ise mükâfatlandırılacağı bildirilmektedir (Müslim, Zekat/53). Dolayısıyla iffetin evlilikle yani cinsel tecrübe ile sona erdiğini söylemek yanlıştır. Aksine ruhsat verilen kişi ve ölçülerle gerçekleşen cinsel yaşam, iffetin kaybı değil pekiştiricisi durumundadır. "Onlar size örtüdürler, siz de onlara örtüsünüz." (Bakara, 2/187) ayetiyle ortaya konulduğu üzere evlilikle birlikte kişiye başka bir mahremiyet ve sorumluluk alanı daha doğmaktadır. Dolayısıyla cinsel ilişkinin gizliliği, iffetin bir gereğidir. İlişki esnasında eşlerin üzerini örtmesi (İbnMace, Nikah/28), kimsenin göremeyeceği ve duyamayacağı bir ortamda gerçekleşmesi emri (Taberânî, Mucemü'l-kebir, XXII, 83) cinsel tecrübenin iffeti yansıtan ve mahremiyeti gerektiren en özel tecrübe olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak iffetin muhafazası için İslam cinselliği yasaklamayıp, ruhsat verilmeyen kişilerle yaşanmasını ve ruhsat verilen kişilerle ölçü dışında yaşanmasını yasaklamaktadır. Cinsel yaşamın kendisini değil, cinsel yaşamın sınırsızlığını yasaklayarak kişinin iffetini korumayı, dolayısıyla toplumun bekâ ve gelişimini amaçlamaktadır (Taberânî, Müsnedü’ş-Şâmiyyîn, I/34). İnanan kimse için bu sınırlar, onun nefsini sınırlaması içindir. Çünkü iffet insan bedenini haramdan koruyarak helal lezzetlerle yetinmesini sağlamakta, onu arsız ve yüz­süz tavidan korumaktadır (Güllük, 2014:114).

Kimlik ve Beden Mahremiyeti

Beden mahremiyeti, dinî, kültürel, sosyolojik ve antropolojik değeri ile örtük bir kimlik beyanıdır ve her şeyden önce "insan kimliği"nin bir yansımasıdır. Yüce Allah insanı yarattıktan sonra özel yerlerini cennete özgü bir örtü ile kapatmış ancak şeytan bu örtünün açılması ve mahrem bölgelerin görünmesine sebep olarak insana yönelik ilk kötülüğünü yapmıştır. Sonrasında Allah insanlara dünyada kendilerini örtmeleri için cennetin bir sembolü niteliğindeki giysiyi vermiş ve onu "insanın süsü" olarak adlandırmıştır (Yıldız, 2012:153). Çünkü giyim yaratılmışlar içinde insana has kılınmış ayrıcalıklı bir olgudur. Elbise, insanı örtmesi ve koruması bakımından onun “ilk evi” ve insanlık şerefine simgesidir (Meriç, 1991:29-30). Dolayısıyla beden mahremiyeti, bedeni gizlemekten ibaret yalın bir eylem olmanın çok ötesinde insanın taşıdığı kıymeti ve değerleri dışa vuran içkin bir duygudur.

Beden mahremiyeti "Allah karşısında hürmetkâr ve sorumluluk sahibi bir duruşun ifadesidir" (Martı, 2009a:21). Bu yönüyle insanın beden mahremiyeti ile dışa vurduğu ikinci bir husus, "İslam kimliği" dir. Yaşlı kadınlara tanınan dış giysiyi çıkarma ruhsatına rağmen ilgili ayette yer alan “...Ama yine sakınmaları onlar için daha hayırlıdır...” (Nur, 24/60) ifadesi, beden mahremiyetinin İslam kimliğinin temel parametrelerinden biri olduğuna işaret etmektedir. Kaldı ki asırlar boyunca Müslüman erkek ve kadınların İslam kimliği, değişen sosyal statülerine rağmen kullandıkları kıyafetle kendini belli etmektedir.

İslam anlayışında bedeni sergilemek değil, gizlemek esastır. Müslüman kimsenin giyimi arzu uyandırmaya değil, onu dizginlemeye yöneliktir. Bu işlev kadın Müslümanlarda başörtüsüne verilmekte ve onun Müslüman kimliğini ortaya

koymaktadır (Subaşı, 2000:64). İlk muhacir kadınların "Başörtülerini yakalarının üzerine salsınlar" (Nur, 24/31) ayetini duyduklarında uzun dış giysilerinin ucundan parça keserek hemen başlarını örtmeleri (Buhari, Tefsir (Nur)/12) ve başörtüsünün Allah'ın en sevdiği ibadet olan namazın şartlarından biri olması (Tirmizî, Salât/160) örtüye yüklenen ilahî değeri ortaya koymaktadır.

Beden mahremiyeti toplumsal davranış ve ilişkileri düzenleyen sosyolojik bir öneme sahiptir. Zira, İslamda hayânın bir ürünü olan giyinme hem bedeni gizleme, hem de cinsiyet ikiliğini yansıtmaya işlevi taşımaktadır. Bu işlev kadında "safiyetinin bir devamı" olan başörtüsü ile gerçekleşmekte, onun İslam kimliğinin yanında cinsiyetini de dışa vurmaktadır (Meriç, 1991:35-36). Dolayısıyla beden mahremiyeti ile topluma yansıyan üçüncü bir unsur "cinsel kimlik"tir.

Cinsel kimlik, iletişim sürecinde tarafların birbirine erişme sınırını tayin eden önemli bir dinamiktir. Cinsiyet, hem cins ya da karşı cins ilişkilerde iletişimin içeriğini ve şeklini belirleyen temel bir ölçüt durumdadır. Bu sebeple İslam dini toplumsal yaşamda kadın ve erkek figürünü belirgin kılmak için mahremiyet hükümlerini iki cinsin fizyolojik ve psikolojik yapısına uygun olarak farklılaştırmaktadır. Kadının ve erkeğin beden mahremiyetinde farklılaşan bu ölçü, cinsel kimliğin en belirgin şekilde yansımalarını ve fark edilmesini sağlamaktadır. Kadının tesettürü ise iki cins arasında sınır koyma işlevi taşıyarak toplumsal düzene hizmet etmektedir (Göle, 2001: 126-127).

Beden mahremiyeti ile topluma yansıyan bir diğer husus, kişinin "öz kimliği"dir. Çünkü giyim kişinin mevkî, cinsiyet, kabile, bölge, millet, medeniyet hatta duygularını ortaya koyduğu en etkili araçlardan biridir (Meriç, 1991:29-30). Bu sebeple giysiyi sırf çıplaklığı gizleyen renklerden, desenlerden oluşmuş görsel bir obje olarak nitelemek onun öz-yansıtmaya sağladığı katkıyı görmezden gelmektir. Çünkü beden mahremiyeti kişisel inanç ve değerlerin simgeleşmiş halidir. İslamın mahremiyet anlayışında da bu gaye yatmakta, fiziksel bir örtünme davranışı yerine, kişiliğin ve değerlerin korunması ve yansıtılması amaçlanmaktadır. Bu sebeple beden mahremiyeti, benlik saygısının bir ürünüdür (Martı, 2009a:19). Kişi beden mahremiyeti ile herhangi bir iletişim formuna gerek kalmadan öz kimliğini yansıtmakta, lafzî, nazarî ya da fiilî her tür müdahaleye karşı kapalılığını sembolik bir biçimde dışa vurmaktadır.

1.3.2. Mekân Mahremiyeti

İslamda mekân mahremiyetinin merkezî unsuru olan meskenler fiziksel korunumun yanı sıra, taşıdığı "mânâ" ile hem kişinin, hem de ailenin mahremiyetini tesis etme işlevine sahiptir. Mahremiyet algısının oluştuğu ilk mekân olarak meskenler aile için korunma, sığınma ve gizlenme yeridir. İslamın yeryüzündeki tezahürü ve damgası olup dinî değerleri yansıtan somut öğelerdir. "Ev, dışarıya göre harem, ev hayatı ise mahremdir" (Aydın, 2015: 290-293). Zira, meskenler en gizli bilgilerin paylaşıldığı, en gizli tecrübenin yaşandığı ve en gizli eşyaların saklandığı mekânlar olarak özünde mahremiyeti barındırmaktadır.

İslamda mekân mahremiyetine ilişkin hükümler, mekânın hem dışarıya karşı hem de kendi içerisindeki gizliliği üzerinedir. Bu sebeple ilgili hükümler mekân içindeki ve dışındaki kişilere ayrı ayrı sorumluluk yüklemektedir. Hz. Muhammed'in "Bir kişi perdesi bulunmayan ve kapalı olmayan bir kapıdan geçerken (içeri) bakarsa bakanın bir hatası yoktur, hata ev sahibine aittir" (Tirmizi, İsti'zan, 16) hadisi ile mekân sahibinin sorumluluğuna dikkat çekmektedir. Çünkü hâne ve hâne halkının mahremiyetini korumak için kişi kapı, pencere ve perdeleri kapalı tutmakla sorumlu tutulmuştur. Aksi bir davranış, mesken sahibinin dışarıdaki kimselere bakma izni vermesi ile aynı anlama gelmektedir.

"İzin almadan bir kimsenin evinin içine bakmak hiç kimseye helal değildir. Bakarsa girmiş olur" (Ebu Davud, Tahare/43) buyuran Hz. Muhammed'in kendi tecrübesi bu konudaki hassasiyetini göstermektedir. Birgün evine izinsiz bakan bir adama, elinde bulunan demir çubuğu göstererek "Senin baktığını bilseydim şununla gözünü oyardım. İzin istemek böyle bakıp seyretme nedeniyle konulmuştur" (Buhari, İsti'zan/11) demiş, evinin içine bakan başka bir kişiye "Ben sağ olduğum müddetçe Medine'de oturmayacaksın" diyerek onu Tâife göndermiştir (Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, c.VIII, s.43). Aynı şekilde Hz. Muhammed'in başkasının evine izinsiz bakarken gözü çıkarılan kişinin hiç bir hak iddiasında bulunamayacağını bildirmesi (Nesâî, Kasâme/47-48), mekân ve göz mahremiyetinin ilişkisini açıkça ortaya koymaktadır. Zira, o günkü evlerin kapı ve pencerelerinin dışarıdan girmeyi ya da bakmayı engelleyecek nitelikte korunaklı olmaması dikkate alındığında ilgili hükümlerin önemi kendini göstermektedir.

Bakara suresi 189. ayetinde, "...İyilik, evlere arkalarından girmeniz değildir. Ama iyi davranış, takva sahibi (Allah'a karşı gelmekten sakınan) insanın davranışdır. Evlere kapılarından girin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz" buyrulmuştur. O dönemdeki evlerin, kapı dışında içeriye girilmesine imkân veren açıklıkları olması ve buralardan izinsiz girilmesi üzerine bu ayet indirilmiştir. Sahabeden bir kadın Hz. Muhammed'e gelerek "Ya Rasulallah! Günün herhangi bir saatinde biri kapımdan odama girebiliyor, görünmek istemediğim bir halde beni görebiliyor. Artık bir ikaz yapsanız da kimse kimsenin evine, ayrıca odasına izinsiz girmese, istemediği bir görüntü içinde iken görmese?" diyerek şikâyetle bulunmuştur. Benzer şekilde Hz.Ömer öğle vakti evinde dinlenirken birinin gelmesi üzerine toparlanmasına fırsat kalmadan avret yerlerinin görünmesiyle büyük bir huzursuzluk yaşamış, bunun üzerine Nur suresinin 27-28. ayetleri indirilmiştir. "Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere geldiğinizi hissettirip (izin alıp) ev sahiplerine selam vermeden girmeyin. Bu davranış sizin için daha hayırlıdır. ... Eğer evde kimseyi bulamazsanız size izin verilinceye kadar oraya girmeyin. Eğer size "Geri dönün" denirse hemen dönün. Çünkü bu sizin için daha nezih bir davranıştır..." buyuran Yüce Allah kişilerin yaşadığı rahatsızlık üzere mekân mahremiyeti için "izin isteme" ve "selam verme" davranışlarına dikkat çekmiştir.

Nur suresinin 29. ayetinde "İçinde size ait bir eşya olan, oturanı bulunmayan evlere girmenizde herhangi bir günah yoktur. Allah, açığa vurduklarınızı da, gizlediklerinizi de bilir." buyrularak bir kimsenin kendi eşyasının bulunduğu bir eve sâkini olmadıkça girmesine ruhsat tanınmıştır. Hz. Peygamber "Üç meclisin dışında her meclis emanettir (ifşa edilemez). Haram kanın döküldüğü meclis, haram bir ırzın çiğnendiği meclis ve bir malın haksız yere ele geçirildiği meclis" (Ebu Davud, Edeb, 32) buyrularak bunların dışındaki her mekânın gizli olduğunu bildirmektedir. Dolayısıyla mesken dışındaki diğer mekânlarda ilgili mahremiyet hükümleri esastır.

Mekân mahremiyetinde "kişi ve zaman" gözetimi

İslamın mahremiyet hükümlerinde zaman gözetimi göze çarpmaktadır. "Ey iman edenler! Ellerinizin altında bulunanlar (köleleriniz) ve sizden henüz buluğ çağına ermemiş olanlar, günde üç defa sabah namazından önce, öğlen elbiselerinizi çıkardığınız vakit ve yatsı namazından sonra (yanınıza gelecekleri zaman) sizden izin

istesinler. Bu üç vakit sizin soyunup dökündüğünüz vakitlerdir. Bu vakitlerin dışında (izinsiz girme konusunda) ne size, ne onlara bir günah vardır. Birbirinizin yanına girip çıkabilirsiniz. ... Çocuklarınız ergenlik çağına geldiklerinde kendilerinden öncekilerin istedikleri gibi izin istesinler... (Nur, 24/58-59)" buyrulmaktadır. Ayette aynı mekânı yani meskeni paylaşan kişilerin birbirinin mahremiyetini ihlal etmemesi için üç vakte vurgu yapılmaktadır. Bu ayetle ilgili bir grup Müslüman İbn Abbas'a gelerek, "Ey İbn Abbas! Üç vakitte evlere izin isteyerek girmemizi emreden bu ayetteki hükümle ilgili görüşün nedir? Zira (günümüzde) bu ayetteki hükümle amel eden kimse yok" deyince İbn Abbas, "Vaktiyle insanların/mü'minlerin evlerinde dışarıdan gelenlerin içeri girmelerini engelleyecek kapı, bölme gibi şeyler yoktu. Dolayısıyla bir kimse karısıyla birlikte yatarken kölesinin veya çocuğunun ansızın içeri girdiği oluyordu. Bu yüzden Allah bu üç özel vakitte izin isteyerek evlere girilmesini emretti. Daha sonra Allah mü'minlere kapılı, bölmeli ev sahibi olma imkânı lutfetti. (Günümüzde) bu hükümle amel eden birine ben de rastlamadım." şeklinde cevap vermiştir. Ancak ilgili hükmü o döneme indirgeyerek, bugünkü konutların duvar ve kapılarla birbirinden ayrılan çok odalı yapısı üzerine hükmün geçerliliğini ya da Kuran'ın tarihselliğini tartışmak anlamsızdır. Her ne kadar Öztürk (2012:119), Kuran'da geçen toplumsal hayatı düzenleyici hükümlerin her zaman ve mekânda aynen uygulanması ve bu hükümlerin her olayı kapsadığı inancının, bugünkü her toplumsal meselenin çözümü için ilgili bir nass bulmayı gerektireceğini düşünerek "sınırsız hayat olaylarını sınırlı sayıdaki nasslara sığdırmaya çalışmayı" abes kabul etse de, üç vakit vurgusu kişilerdeki mahremiyet algısının zaman, kişi ve mekân özelinde yapılandırılması için anlamlıdır. Çocukluk döneminden itibaren insanlar aynı mekânda dahi başkalarının özel bir alanı ya da zamanı olabileceğine yönelik farkındalık kazanmalıdır. Bu sebeple bu ve benzer hükümlerin bugün için geçerliliğini tartışmak yerine, medeni hukukun sınırlılığı ya da toplumsal kuralların temelsizliğini göz önünde bulundurarak bunların ötesinde bir nizama ihtiyaç duyulduğu gerçeğiyle her toplumsal sorunun çözümünde ilgili bir nass arayıp bulmanın yerinde olduğu düşünülmektedir. İlgili ayette sabah namazı öncesi, öğle vakti ve yatsı namazı sonrası, kişilerin ev içinde çoğunlukla giyinip soyunduğu vakitler olarak ifade edilmektedir. Bu konudaki hüküm her ne kadar izin isteyen kişilere hitap etse de, izin istenen kişilere de bu vakitlerin dışında mesken içerisinde giyimli olması ya da mahremiyete aykırı bir durum ya da davranış halinde olmaması gerektiğini

hatırlatmaktadır. İlgili hükümle Yüce Allah bu vakitlerin dışındaki vakitlerde izin almanın gerekmediğini buyurarak aile bireylerinin mesken içerisindeki özgürlüğünü tesis etmektedir.

"Ey iman edenler! Yemek için çağrılmaksızın ve yemeğin pişmesini beklemeksizin (vakitli vakitsiz) Peygamber'in evlerine girmeyin, çağırıldığınız zaman girin. Yemeği yiyince hemen dağılın. Sohbet için beklemeyin. Çünkü bu davranışınız peygamberi rahatsız etmekte, fakat o da sizden çekinmektedir. Allah ise gerçeği söylemekten çekinmez..." (Ahzab, 33/53) ayeti, Hz. Peygamberin düğün gününde yemek sonrası birkaç kişinin düğün evinden gitmemesi üzerine indirilmiştir. Ayetten anlaşıldığı üzere İslamın mahremiyet anlayışında bir mekâna girerken ve bir mekânda kalırken zamanın gözetilmesi esastır. İlgili hüküm mekân mahremiyetinde, düğün günü gibi özel zamanların dikkate alınması gerektiğini bildirmektedir. Ayrıca bir mekâna girerken alınan izin, o mekânda süresiz kalma izni anlamına gelmemektedir. Mekâna girişte davet saatinin dikkate alınması kadar mekâna girdikten sonra orada geçirilen sürenin de göz önünde bulundurulması gereği açıkça ortaya konulmaktadır.

İslamın mekân mahremiyetine dair ortaya koyduğu hükümlerde kişilerin birbirine "mahrem" kılınması esas alınmıştır. "Yanında mahremi bulunmayan bir kadınla bir erkek halvet halinde bulunmasın, kadın yanında mahremi bulunmadan yolculuğa çıkmasın" (Müslim, Hac, 424) hadisi üzerine birbirine mahrem olmayan kadınla erkeğin bir mekânda yalnız kalmaları uygun görülmezken, aynı sınırlama mahrem olanlar ya da yanlarında mahremi bulunduğu sürece mahrem olmayanlar için geçerli olmamaktadır (Öğüt, 2003:389). "Bugünden sonra bir erkek, yanında bir iki erkek daha olmadıkça yalnız başına bir kadının yanına girmesin" (Müslim, Selâm/22) hadisi de mekân mahremiyetinde aynı hususun dikkate alındığını göstermektedir. İlgili hükümleri bugünün şartlarını dikkate alarak geçersiz saymak mümkün değildir. Aksine kadın ve erkek ilişkileri o gün olduğu kadar bugünkü İslam toplumunun da hassasiyet gösterdiği meselelerden biridir. Dolayısıyla mesken başta olmak üzere bir kadının/erkeğin mahremi olmayan biriyle yalnız kaldığında dışarıdaki kişilerde şüphe uyandıracak ya da iftiraya uğramalarına sebep olabilecek her mekânda ilgili yasağı dikkate alması gerekmektedir.

İslamda birbirine mahrem kılınan kişilerin mahremiyetine büyük bir hassasiyetle yaklaşılmaktadır. Sahabeden birinin Hz. Peygambere "Annemin yanına girerken izin isteyeyim mi? diye sorması üzerine Allah Resulü, "Evet" diye cevap vermiştir. Ardından "Ama ben evde onunla beraber kalıyorum." deyince, tekrar "Onun yanına girerken izin iste" buyurmuştur. Bu kez adam "Ama ben onun hizmetini de görüyorum" deyince Hz. Peygamber "Annenden izin iste. Onu açık görmeye razı olur musun?" diye sormuş, adam "Hayır" demiştir. Hz. Peygamber tekrarlayarak "Öyleyse ondan izin iste" (Malik b. Enes, 1992: İsti'zan 1) diyerek kişinin annesi dahi olsa aralarındaki mahremiyetin varlığına dikkat çekmiştir. Ayrıca ergenliğe girmiş kız ve erkek çocuklarının aynı odayı paylaşmamasını tavsiye etmiş (Ebû Dâvud, Salat, 25), kendisi de ergenliğe giren kızları için evinin bir köşesinde çadır kurmuş (Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.VI, s.78), gündüz oturmak için kullandığı hasırı geceleri hane içerisinde başkalarıyla arasında perde olarak kullanmıştır (Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.VI, s.40). O dönemdeki meskenlerin çok odalı yapıda olmaması ve aile üyelerinin aynı odayı paylaşma zorunluluğu dikkate alındığında Hz. Muhammed'in sınırlı imkânlarla rağmen aile bireylerinin mahremiyetini koruma çabası İslamın bu konudaki hassasiyetini ortaya koymaktadır.

Mekân mahremiyetinde "izin, selâm ve davet"

Mekân mahremiyetine ilişkin İslam hükümleri, o dönemde insanların bu hususa dikkat etmediğini göstermektedir. İlgili hükümlerde "selâm verme, izin isteme, kendini tanıtmak, davet edilme" şartları vurgulanmıştır. "Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere, geldiğinizi hissettirip (izin alıp) ev sahiplerine selam vermeden girmeyin. Bu davranış sizin için daha hayırlıdır. Eğer evde kimseyi bulamazsanız, size izin verilinceye kadar oraya girmeyin. Eğer size, 'Geri dönün' denirse hemen dönün. Çünkü bu sizin için daha nezih bir davranıştır. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla bilendir." (Nur 24/27-28) buyrulmuştur. Çünkü selam veren kişi dolaylı olarak geldiğini haber vermekte ve muhatabına iletişime uygun hale gelmek ya da uygunsuzluğunu ifade etmek için zaman ve fırsat tanımaktadır. Sahabeden birinin peygamberin yanına izinsiz ve selamsız girmesi üzerine Hz. Muhammed onu "Dışarı çık, esselamüaleyküm de (selam ver), sonra da içeri girebilir miyim de." (Tirmizi, İsti'zan/18) diyerek uyarmıştır. Çünkü bir mekâna girmenin imkânı, ancak mekân sahibinin ya da sakininin rızasına

bağlıdır. Onun rızası aynı zamanda muhatabının da istenmeyen bir duruma düşmesini önlemektedir.

Mekân mahremiyetinde mekân sahibine selam verilmesi ya da izin alınması yeterli görülmeyerek mekâna girecek kişinin kendisini tanıtmayı istenmektedir. Ev sahibinin "kim o?" sorusunun "Benim" şeklinde cevaplandırılması yerine, gelen kişinin kim olduğunu açıkça söylemesi istenmiştir (Müslim, Adab/38). İlgili hüküm o zamandan bu yana süregelen mahremiyet ihlallerinin değişmezliğini ve her hükmün günümüz problemine bir çözüm sunduğunu örneklemektedir. Yine Hz. Peygamber başkasının evine girmeden önce tesbih, tekbir, tahmid gibi sözlerle ya da hafifçe öksürme yoluyla kişinin kendisini tanıtmayı, ev sahibinden izin alması gerektiğini ifade etmektedir (İbn Mace, Edeb/17). Dolayısıyla açık bir alanda bulunan kişilerin yanına giderken ya da kapının açık bırakıldığı mekânlara girerken bazı söz ya da davranışların da izin yerine geçebileceğini anlamak mümkündür.

Hz. Peygamber'in mekân mahremiyetini gözetken davranış inceliklerini aynı zamanda mahremiyet ilkeleri olarak tanımlamak mümkündür. Hz. Muhammed bir sahabeye "Senin (benim) yanıma girmen için iznin, perdenin kaldırılması ve benim fısıltımı işitmendir. Seni bundan alıkoyuncaya kadar iznim böyle devam edecek" (Müslim, Selam/16) buyurmaktadır. Yine kendisi bir evin kapısına geldiğinde kapının tam karşısında değil, sağında veya solunda bekler, bu sayede kapı açıldığında istenmeyen bir görüntü ile karşılaşmaktan kendisini korurdu. Kapının açılmasının ardından selam vererek dolaylı olarak izin ister, izin verilmesi halinde içeri girerdi. Sahabeye de bir mekâna girerken üç kere izin istemeyi yani selam vermeyi tavsiye eder, cevap gelmemesi halinde geri dönülmesini tavsiye ederdi. Bugünün şartları dikkate alındığında peygamberin örnekliliği ile kapıyı en çok üç kere çalmak ve kapının açılmaması halinde geri dönmek İslam ahlakının bir gereği olarak değerlendirilmelidir.

Bir rivayete göre, Hz.Ömer bir gece Medine sokaklarında yürürken bir erkeğin şarkı söylediğini duymuş, sesin geldiği evin duvarından atlayarak içeriye girmiştir. Şarkı söyleyen adamın yanında şarap ve kadın olduğunu gören Hz. Ömer öfkelenerek adamı günah işlemekle suçlamıştır. Bunun üzerine adamın verdiği cevap şöyledir. "Acele etme ey müminlerin emiri! Ben yalnız bir günah işledim. Sen ise üç hususta Allah'a karşı geldin. Allah, "tecessüs yapmayın (başkalarının gizli ayıp hallerini

araştırmayın)” buyururken sen tecessüs yaptın. Allah, “Evlere kapılarından girin” buyurduğu halde sen duvardan atladın. Allah, “Kendi eviniz dışındaki evlere izin almadan ve sahiplerine selam vermeden girmeyin” buyurmuşken sen izinsiz girdin". Bunun üzerine Hz. Ömer adamın haklı olduğunu anlamış ve kendi hatasının farkına varmıştır.

Mekân mahremiyetinde gözetilmesi gereken bir diğer husus davettir. "...Yemek için çağrılmaksızın ve yemeğin pişmesini beklemezsizin (vakitli vakitsiz) Peygamber'in evlerine girmeyin, çağrıldığınız zaman girin..." (Ahzab, 33/53) emri gereği davet edilmedikçe bir yere gidilmemesi, davet halinde davet saatinin beklenmesi ve davetin gerektirdiği süre kadar mekanda bulunulması gereği açıkça vurgulanmaktadır. Çünkü davet, mesken sahibinin muhatabıyla birlikte olma isteğini ifade eden bir davranıştır. Dolayısıyla davetsiz gidilen mekânlarda, kişinin o mekândaki varlığının rahatsızlık verebileceği ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır.

1.3.3. Bilgi Mahremiyeti

İslamda bilgi mahremiyeti bilginin değeri ve mahiyeti üzerinden belirlenmekte, bilginin aktarım ve kullanım ruhsatı kişilere göre çeşitlendirilmektedir. Bilgi mahremiyetine dair hükümler bilgi edinme niyetinden, bilgiye erişim çabasına, edinilen bilginin paylaşımından yorumlanmasına kadar kapsamlı ve detaylı sınırlamalar içermektedir. "Hani peygamber eşlerinden birine gizli bir söz söylemişti. Fakat eşi o sözü haber verip Allah da bunu peygambere bildirince, peygamber bunun bir kısmını bildirmiş, bir kısmından da vazgeçmişti. Peygamber bunu ona (sırrı açıklayan eşine) haber verince o, "Bunu sana kim bildirdi?" dedi. Peygamber "Bunu bana hakkıyla bilen ve hakkıyla haberdar eden Allah haber verdi" dedi (Tahrîm, 66/3), ayeti gizli bilgileri paylaşmanın asla Allah katında gizli kalmayacağı gerçeğine dikkat çekmektedir.

“Ey diliyle iman edip, kalbine iman girmemiş olan kimseler! Müslümanların gıybetini yapmayın ve onların gizli hallerini araştırmayın. Çünkü her kim onların gizli hallerini araştırırsa, Allah da onun gizli halini araştırır. Allah kimin gizli halini araştırırsa, onu evinde bile (gizlice yaptıklarını ortaya çıkararak) rezil eder” (Ebu Davud, Edeb/35) buyuran Hz. Peygamber, Yüce Allah'ın gıybet ve tecessüse rıza göstermediğini açıkça ortaya koymaktadır. Aynı şekilde Hucurât suresinin 12. ayetinde "Ey iman edenler! Zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır.

Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın. Herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz! Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah tövbeyi çok kabul edendir, çok merhamet edendir." buyrulurken iman eden kişilerin zan, gıybet ve tecessüsten kaçınması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Çünkü iman eden kimsenin kendisine yarar sağlamayacak bilgiye erişme ve edindiği faydasız bilgiyi aktarma acziyetini göstermesine imkân yoktur. "...İnsanları arkadan çekiştiren, kaş göz işaretiyle alay eden her kişinin vay haline!" (Hümeze, 104/1) ayeti, kişinin gıybet ve alay davranışlarıyla Allah'ın katında kendini düşüreceği duruma dikkat çekmektedir.

"Bir kimse konuşurken, başkasının işitmesini istemediği için etrafına bakınırsa, o şey gizli sayılır" (Ebu Davud, Edeb, 32) buyuran Hz. Peygamber, bilginin hangi durumda gizli sayılması gerektiğini örneklemektedir. "Kardeşinin yazılı metnine, onun izni olmadan bakan kişi ateşe (cehenneme) bakmış gibidir" (Ebu Davud, Vitr/23) hadisi ile yazılı belgelerin de gizli olduğu bildirilmektedir. İslamda "üç kişinin bulunduğu bir mekânda, iki kişinin diğerini tek bırakarak kendi arasında konuşması" (Müslim, Selam/37), "istemedikleri halde bir grubun konuşmalarına kulak kabartılması" (Ebu Davud, Edeb/88), "başkaları hakkında zan beslenmesi" (Müslim, Birr/28), "özel hallerin araştırılması" (Buhari, Nikah: 46; Ebu Davud, Edeb/37) yasaklanmıştır. Bu sebeple "Gerçek müslüman, elinden ve dilinden müslümanların emniyet ve esenlikte olduğu (zarar görmedikleri) kimsedir. Hakiki muhacir de, Allah'ın yasak ettiği şeylerden uzaklaşıp onları terk edendir" (Buhari, İman/4) hükmü gereği inanan kişinin kendisine ve başkasına zarar verecek her türlü sözlü ya da fiili davranıştan kendisini uzak tutması gerekmektedir.

Hz. Peygamber başkasının ayıbını örten kişinin ahirette de Allah tarafından ayıbının örtüleceğini bildirmektedir (Müslim, Birr, 72). Ayrıca başkasının kusurunu bildiği halde gizleyen kimsenin "diri diri toprağa gömülmüş bir kız çocuğuna yeniden hayat vermiş gibi olacağını" söyleyerek (Ebu Davud, Edeb, 38) ayıp ve kusur örtmenin Yaratıcı nezdindeki kıymetini göstermektedir.

Merak, Bilgi ve Mahremiyet

Merak ve bilgi, birbirini besleyen iki bilişsel unsur olarak insan davranışlarına yön vermekte ve merakın yönü kişisel ilgi ve ihtiyaçlar kadar toplumsal uyaranlar yoluyla belirlenmektedir. Bu yönüyle sosyal merak, "eylem için katalizör görevi gören psikolojik bir dürtü olduğu kadar, sosyal bir uyaran, kültürel bir nosyon ve egemen toplumların çeşitli amaçlarına hizmet etmesi için imal (inşa) edilmiş, ideolojik bir konsepttir". Merakın artması, mahrem bilgilere erişme isteğindeki artışla kendini göstermekte, bu yönüyle bireyin ahlakî değerlerini şekillendirmektedir. Dolayısıyla merak, eksikliği halinde yabancılaşılmaya, fazlalığı halinde ise ahlaksızlığa götürmektedir (Kurtbaş, 2011:51).

Yüce Allah “Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığın şeyin peşine düşme. Çünkü kulak, göz ve kalp bunların hepsi ondan sorumlu olur” (İsrâ, 17/36) buyurmuştur. "Yemin edip duran, aşağılık, daima kusur arayıp kınayan, durmadan söz taşıyan, iyiliği hep engelleyen, saldırgan, günaha dadanmış, kaba saba; bütün bunların ötesinde bir de soysuz olan kimseye mal ve oğulları vardır diye, sakın boyun eğme" (Kalem, 68/10-11) hükmü gereği merak duygusunun tecessüse ya da başkasının mahremine izinsiz bakmaya (Tirmizi, İsti'zan, 16; Ebu Davud, Salat, 23) hizmet etmesi kişiyi ahlakî ve dinî bir çıkmaza sürüklemektedir. Aynı şekilde, "merak edilme arzusu" teşhire dönüştüğü zaman benlik hiçe sayılarak merakın nesnesi haline gelmektedir. Bu durumda kişisel saygınlık sadece başkaları tarafından yapılan saldırılarla değil, aynı zamanda kişinin kendi şahsiyetine yönelik saldırılarıyla da zarara uğramaktadır (Güllük, 2014:114).

Bilgi mahremiyetinde dil mahremiyeti, kişinin gerek kendisi gerek başkaları hakkındaki gizli bilgileri saklı tutmasını gerektirmektedir. Hz.Peygamber “Her kim ağzına ve cinsel arzularına hâkim olacağına dair bana söz verirse ben de onun cennete gireceğine kefil olurum.” (Buhari, Rikak/23) buyurmuştur. Dil mahremiyetini gerektiren hususların başında şüphesiz ki evlilik hayatı gelmektedir. Çünkü İslamda eşlerin beden, duygu ve düşünce birlikteliği, üçüncü bir kişinin bilmesine ruhsat tanımayacak düzeyde mahremdir. "Kıyamet gününde insanların Allah katında en fena olanı, karı-koca birbirine yakın olduktan sonra kadının sırrını yayan erkektir” (Müslim, Nikâh, 124) hükmü ile eşlerin birbirine ait mahrem bilgilerini paylaşmasına izin verilmemektedir.

"Cinsel hayatlarını açığa vurarak konuşan kimseler, sanki insanlar kendilerine bakıp dururken ilişkiye giren erkek ve dişi şeytan gibidir" (Ebu Davud, Nikâh, 48-49) hadisi ile cinsel yaşamın gizliliği açıkça ortaya koyulmaktadır.

Duygu ve düşünce mahremiyeti, bilgi mahremiyeti kapsamında değerlendirilmesi gereken bir diğer husustur. Menfî ya da müspet her duygunun dışa vurumu uygun görülmemektedir. "Onlar (takvâ sahipleri) bollukta da, darlıkta da Allah yolunda harcarlar, öfkelerini yenerler, insanları affederler. Allah işini güzel yapanları sever." (Âl-i İmrân, 3/134) ayetinde öfkenin gizlenmesine dikkat çekilmiştir. Öfke ile birlikte zikredilen "kezm" ifadesi, dolu bir kabın ağzını bağlamak anlamındadır. Ayette ise öfkenin yutulması, zarar görülen muhataba karşı dahi intikam hissine kapılmayıp sabredilmesi anlamında kullanılmaktadır (Yazır, 1960:425). Dolayısıyla İslam ahlak anlayışında kişinin kendisine ve muhatabına vereceği zararı önlemesi sebebiyle bazı duyguların gizlenmesi esastır.

Birgün Hz.Hafsa'nın babası, Hz.Ebubekir'e "Kızım Hafsa'yı sana nikâhlayayım" demiş, o ise hiç bir söz söylememiştir. Birkaç gün sonra Hz. Muhammed Hafsa'ya talip olmuş ve onunla nikâhlanmıştır. Bu olaydan sonra Hz.Ebubekir, Hafsa'nın babasına şöyle demiştir. "...Bana bu konuyu söylediğinde sana cevap vermedim. Çünkü Hz. Peygamber, Hafsa ile evlenmekten bahsetmişti. Elbette onun sırrını söyleyemezdim. Şayet o Hafsa ile evlenmekten vazgeçseydi, onunla evlenirdim" (Buhârî, Nikâh, 33/36/46). Hz. Ebubekir'in davranışı muhatabın gizlenmesini istediği ya da paylaşılmasından rahatsızlık duyacağı her bilginin gizlenmesi gerektiğini göstermektedir.

Bilginin mahiyeti açısından dinî meselelere ilişkin öğrenme isteğini ifade eden dinî merak, mahremiyet kapsamının dışında kalmaktadır. Dinî meseleler inanan kişi için merak konusudur ve dinî merakın giderilmesi şarttır. Hayâ duygusu, bu konularda soru sorulmasını engellememelidir. Çünkü hayâ hayır sebebidir, bunun aksinde bir kaçınma davranışı ise şer getirmektedir (Küçük, 1989: 416). "Örtüsünün altındaki bir genç kızdan daha hayâlî" (İbn Mâce, Hayâ, 2/1399) olarak nitelenen Hz. Peygamber, kendisine yöneltilen hiçbir soruyu cevapsız bırakmamış, hatta kendisiyle ilgili en özel konuları dahi sahabe ile paylaşmıştır. Öyle ki "Peygamberin erkeklik gücü, bir gecede bütün hanımlarını bir gusülle dolaşması, hanımlarıyla ilişkisinden önceki tutum ve

davranışları, haram ve yasak olmamasına rağmen kendisinin avret yerini eşlerinin ve eşlerinin avret yerini de kendisinin görmemesi, erkek ve kadının sünnet yerlerinin birbirine değmesinde guslû gerektiren ölçü, erkek ve kadının menilerinin niteliği, erkeğin kadının dört şubesi arasına oturması, peygamberin guslünün detayları, hangi hallerde guslün gerektiği ya da gerekmediği, hayız ve hayızlı hanıma mübaşeret, hanımıyla ilişkide bulunan kimsenin ilişkiyi tekrarlamak istediğinde yapması gerekenler, Peygamber ile eşlerinin aynı kaptaki su ile yıkanması, oruçlu halde eşlerini öpmesi, hayız gibi konularda sahabe hanımlarına verdiği cevaplar, kadınların ihtilam olması ve eşiyle ilişki kurup menisini getirmeyenler" hakkındaki rivayetler (Küçük, 1989:409), dinî iletişimde en mahrem konuların dahi yer aldığını göstermektedir.

Birgün Hz. Ömer, Hz. Muhammed'e "Ey Allah'ın Rasûlü! Mahvoldum, eşime arka canibinden yanaştım" demiş, Hz. Peygamber cevap vermemiştir. Bir süre sonra "Kadınlar sizin ekinliğinizdir, ekinliğinize dilediğiniz yerden yaklaşın..." (Bakara, 2/223) ayeti vahyedilmiş, Hz. Peygamber ayeti duyurarak Hz. Ömer'e "Önden ya da arkadan yaklaş fakat hayızlı eşinden ve arka organından sakın" buyurmuştur (Tirmizî, Kitâbü't-Tefsîr, 5/216). Aynı şekilde "Sana kadınların ay halini sorarlar. De ki: "O bir ezadır, rahatsızlıktır. Ay halinde kadınlardan uzak durun. Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri vakit Allah'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın..." ayeti indirildiğinde Hz. Peygamber sahabeye bu durumdaki kadınlarla cinsel ilişki dışındaki tüm yaşantılarını devam ettirmelerini söylemiştir (Tirmizî, Kitâbü't-Tefsir, 5/214). "Biriniz bir kadında hoşuna giden bir husus görürse, hemen hanımına gelsin, zira bu nefsinde uyananı giderir" (Müslim, Nikâh, 9) buyurarak Hz. Peygamber erkeklerin en özel meselelerinde onları bilgilendirmiş, hiçbir soru sebebiyle utanmamış ve muhatabını utandırmamıştır. Peygamberin bu tutumu hemcinsleriyle sınırlı kalmamış, kadınlarla kurduğu iletişimde de kendini göstermiştir. Bir kadın sahabenin gördüğü rüya sebebiyle "...Uyandığında çamaşırında ıslaklık gören kadına da gusül gerekir mi?" (Ebû Davud, Tahâret, 94) diye sorabilmesi ve peygamberin "Evet, çünkü kadınlar erkeklerin bir bütünü tamamlayan diğer yarısıdır" şeklindeki cevabı, dinî merakın mahremiyete dâhil olmadığını kanıtlamaktadır. Peygamberin taşıdığı dinî kimlik, onun en mahrem konularda dahi bilgi vermesini, bu sayede ilgili hükümlerin bugüne kadar aktarılmasını sağlamıştır.

Dinî merakın bir diğer muhatabı olan Peygamber eşleri, kadın ya da erkek olması fark etmeksizin tüm sahabeye mahrem konularda bilgi vermiştir. Hz. Aişe cinsel ilişkide guslû gerektiren ölçü hakkında "Hitani, hitanı geçince gusûl vacip olur, ben ve Resulullah böyle yaptık ve yıkandık " (Buhari, Gusûl, 28) diyerek kendisi ve eşinin en mahrem tecrübesini anlatmaktan kaçınmamıştır. "Sana bir şey sormak istiyorum ama utanıyorum" diyen Ebû Musa el-Eş'arî'ye "Seni doğuran annene sormaktan utanmadığın şeyleri, bana sormaktan da utanma. Çünkü ben senin annenim" demiştir (Müslim, Tahâre, 1/271). Çünkü Yüce Allah peygamberin eşlerini erkeklere haram kılmış (Ahzab, 33/53), onları müminlerin annesi olarak tanımlamıştır (Ahzab, 33/6). Bu sebeple peygamber ve eşlerinin mahrem konularda bilgi verme ruhsatı, taşıdıkları rol ve kimlik sebebiyledir. Bugün de dinî meraka ilişkin mahrem konuların ancak mesleki ehliyetle sahip kişi ve kurumlar tarafından dillendirilmesi gerekmektedir. Ancak din görevlilerini Hz. Peygamber ya da eşleri ile aynı konumda değerlendirmek mümkün değildir. Çünkü Peygamber eşleri, mümin erkeklere haram kılınmıştır. Bu sebeple mahrem konulardaki merakın, imkân ölçüsünde ise hemcinsler tarafından giderilmesi iletişimin sıhhati için daha uygundur ki günümüzde hem kadın, hem erkek din görevlilerinin varlığı buna imkân tanımaktadır.

1.4. Günümüzde Mahremiyet Algısı

Kişilerin mahremiyet algısı, içerisinde yaşadığı kültürün alt öğelerinden beslenmekte ve onları beslemektedir. Çünkü insan, kültürün bir bileşeni olarak diğer bileşenlerden etkilenmekte ve aynı ölçüde diğer bileşenleri etkilemektedir (Erkilet, 2012: 28). Bunun sonucunda mahremiyet algısı kendisine kaynaklık eden unsurun farklılaşmasına bağlı olarak kişiden kişiye farklılık göstermektedir. Kimileri mahremiyete dair kişisel hükümleri ya da ailevi değerleri referans alırken, kimileri toplumsal yargıları ya da dinî hükümleri esas almaktadır (İder, 2019).

Kültür ve din, kişilerin mahremiyet algısını doğrudan şekillendiren iki temel unsur olarak kendini göstermekte; dinî kodlar muhafazakâr toplumun değer yargılarını şekillendirmektedir. Bu kodlar bir davranışın "ayıp ya da günah" olarak nitelenmesinde ölçüt kabul edilmekte, ancak aynı dinî ölçütlere rağmen mahremiyet anlayışları değişebilmektedir (Gündüz O., 2015:311). Bu noktada bazen din ile uyuşan, bazen de çatışan anlayışlara rastlamak mümkündür. Bir davranış, hakkında dinî bir hüküm

bulunmadığı halde mahremiyet kapsamına girebilmekte ya da dinî sınırlamaya rağmen bir davranış toplumsal kabulle mahremiyet çizgisinden çıkabilmektedir. Hatta çoğu zaman mahremiyet tayininde toplum, dinden daha baskın hale gelebilmektedir. Kişi toplumsal kuralları çiğneme niyetinde iken gözetlendiği bilgisiyle kendisini geri çekebilmekte (Yüksel, 2003: 186), ancak ilahî bir gözetim halini göz ardı edebilmektedir. Dolayısıyla toplum tarafından ayıplanma ve dışlanma korkusu, dinî kaygıların önüne geçebilmektedir.

İnsan mahrem konuları kültür olgusu içinde yani sosyolojik süreçlerle benimsemekte, dolayısıyla bu konular toplumdan topluma farklılık göstermektedir (Kasapoğlu, 2011:4). Ancak mahremiyet algısının kişiler ve toplulukların üstünde bir otoriteye dayandırılması gerekmektedir. Çünkü kişisel ve toplumsal değerler, değişen zamana ve şartlara direnç gösterecek güce sahip değildir. Oysa ki Yüce Allah değişime ve dönüşüme direnecek güçte mutlak hükümler ortaya koyarak hem özel hayatı, hem de toplumsal yaşamı koruma altına almaktadır. Bu noktada din insanı şehvet, merak, teşhir vb. arzulardan alıkoyarak onu dizginlemektedir. Bugün Batıda ya da dünyanın farklı yerlerindeki muhafazakar kimselerin cinsellik hususunda daha mazbut bir yaşam sürmesi, dinin davranışlar üzerindeki bu düzenleyici etkisini ortaya koymaktadır (Amman, 2011:42).

Mahremiyetin modernleşme ile belirgin hale geldiği ya da onunla değer kaybettiği yönünde iki zıt yaklaşıma rastlamak mümkündür. Birinci yaklaşıma göre, özel hayat ancak "bireyin" öne çıkmasıyla mümkündür. Modern öncesi dönemde birey, içinde bulunduğu topluluğun bir üyesidir ve ondan bağımsız bir değer taşımamaktadır. O dönemdeki "sosyal hareketlilik, işbölümü, uzmanlaşma ve farklılaşma" imkânlarındaki sınırlılık göz önüne alındığında "birey", "bireysel özgürlük", "özel hayat" ve "mahrem alan" kavramlarının ortaya çıkmaması şaşırtıcı değildir. Bireyin tekil olarak değer kazanması ancak modernleşme ile mümkün olmuştur. Dolayısıyla mahremiyet "kapitalizm, Rönesans ve Aydınlanma felsefesi, siyasal demokrasi ve sekülerleşme, kentleşme ve sanayileşme" ile şekillenen modern yaşamla önem kazanmaya başlamıştır (Yüksel, 2003: 190). İkinci yaklaşımda ise, mahremiyet algısındaki çözülme modernleşmenin sonucudur. Bireyciliğin yükseltilmesi, kendi çıkarlarını önceleyen yalnız ve bencil bir insan tipi oluşturmuştur. Ayrıca, kapitalizm ile evler ve yaşantılar pazarlama unsuru haline gelmiş, insan ilişkileri bir rekabet ortamına

dönüşmüştür. Bunun dışında, teknolojik gelişmelerle iletişim imkanı artmış, akıllı telefonlar sayesinde herkes her an ulaşılabilir hale gelmiştir (Gündüz O., 2015:315). Kişisel tercih ve beklentiler öncelenmiş, duygusal temelden yoksun ilişkiler ortaya çıkmış, insanlar birbirinden uzaklaşarak türlü bağımlılıklara itilmiş ve pek çok aymazlık meşru sayılarak insan yaşamı anormallik üzere kurgulanmıştır (Şentürk, 2008:13). Görüldüğü üzere modernleşme, mahremiyet algısındaki dönüşüm için kilit unsur olarak görülmekte, kimine göre mahremiyeti değerli kılan, kimine göre ise değersizleştiren bir etken olarak tanımlanmaktadır. Oysaki mahremiyeti ne toplumu dışarıda bırakarak salt "birey"e indirgeyecek kadar yalın bir anlayışa, ne de toplumsal değişimlerle yitip gideceğini iddia eden gerçekdışı bir yaklaşıma mahkûm etmek doğru değildir. Bugün modernleşme ve dijitalleşmenin, yakın geçmişte sanayileşme ya da küreselleşmenin ürünü olarak gözlenen mahremiyet anlayışındaki çözülme, esasında insanın ruhî dinamizmi ve zihnî aktivitesinin bir ürünü olup "çokluk" içerisindeki her "tek"in devinimleriyle birbirini etkilediği kaçınılmaz bir gerçekliktir. İnsanın değişkenliği ya da değişime açıklığı, algı dönüşümünü anlamlı hale getirmektedir. Dolayısıyla mahremiyetin dönüşümü için ezber söylemleri tekrarlamak yerine, bu süreci bireysel ya da toplumsal değişimin sürekliliği ile değerlendirmek, değişen şartlara rağmen mahremiyetin değişmez hükümlerle yapılandırılması gereğini tartışmak yerinde bir çaba olacaktır. Zira, mahremiyet algısındaki olumsuz dönüşümü teknoloji, sanayileşme, küreselleşme, modernleşme, kentleşme vb. olgular ile gerekçelendiren anlayış aslında insanın mutlak hükümlere bağlılık konusundaki acziyetini delillendirmektedir. Hiçbir toplumsal değişme ya da gelişme, ilgili dinî hükümlere uyma ihtiyacı ve yükümlülüğünü ortadan kaldırmamaktadır. Bu sebeple bugün mahremiyetin dönüşüm serüveni küreselleşme ya da şehirleşmenin doğrudan bir sonucu olmayıp, mahremiyet hükümlerinden habersizliğin ya da mahremiyeti yaşatma gayretsizliğinin bir neticesi durumundadır. Dolayısıyla İslamın sosyo-kültürel meselelerdeki ilkelerinin, insanlığa bildirilmesi bir zorunluluk halini almaktadır. Bu amaçla İslam ahlak anlayışı herkese tanıtılmalı, İslamın özünde yer alan özgürlük olgusu mevcut zannı yıkmak üzere insanlığa fark ettirilmelidir. Bu farkındalık da öncelikle mahremiyet konusunda sağlanmalıdır (Güngör, 2016:91).

1.4.1. Günümüzde Beden Mahremiyeti

İslamda beden mahremiyeti ahlakın korunumunu, dinî kimliğin belirginliğini ve cinsiyete uygunluğunu esas almaktadır. Bu sebeple karşı cinse ve gayrimüslimlere benzeyen, ahlakî sınırlara sığmayan bir giyinme tarzı yasaklanmaktadır. Bunun dışında kalan her kıyafetin ise dinî ve ahlakî sınırı koruduğu ölçüde kullanılması mümkündür. Bugün İslam kültüründe her iki cins tarafından kullanılan entari, fistan, şalvar gibi kıyafetler rahat, pratik, esnek ve tesettüre uygun olması bakımından tercih edilmektedir. Ancak aynı ismi taşısa dahi üretim amacına göre kadın gömleği, kadın şalvarı, kadın elbisesi gibi isimlendirmeler önem taşımaktadır. Bunun aksinde bir anlayışla geliştirilen “üniseks” kavramı, ticari kaygıların ötesinde toplumu cinsiyetsizleştirme amacına hizmet etmektedir. Bu sebeple moda, trend, özgürlük adı altında giyimin cinsiyetsizleştirilmesi ve üniseks giyim tarzının ortaya çıkması mahremiyeti gölgeleyen, cinsiyet rollerini değiştiren, aile kurumunu zedeleyen bir tehdit halini almakta ve insan hakkı olarak sunulan karşı cinsin kıyafetini giyinme tercihi aslında insan neslini bozan “cinsel bir sapma”ya dönüşmektedir (Yalçın, 2016: 371-377).

İslamın mahremiyet anlayışında “fıtratı, fıtrata karşı korumak” esastır. Çünkü cinsellik insan fıtratında mevcuttur, ancak meşru ölçülerde tutulmadığı sürece insan onuruna zarar vermektedir (Gündoğdu, 2017:388). Bu anlamda bedenin cinsiyetsizleştirilmesi kadar tehlike içeren bir diğer husus, bedenin cinsel bir objeye dönüştürülmesidir. Beden salt cinsel yaşantıya araç sayılarak ölçüsüz ve sınırsız bir biçimde kullanılmakta, bu durum insan neslini ve ahlakını tehdit eden sayısız sorunu beraberinde getirmektedir. Geçmişte ihtiyaç ve kanaat temelinde karşılanan isteklerin, bugün haz temelinde karşılanır hale gelmesi kişiyi zevk veren şeylere yönlendirmekte, dinî ve ahlakî duyarlılığı yok etmektedir (Güneş, 2017:32). Cinsel içerikli internet sitelerinin çoğalmasıyla gençler psikolojik olarak zarar görmekte ve bir bataklığa doğru sürüklenmektedir. Ergenlik yaşı düşerek çocuklar daha erken bir yaşta cinsellikle tanışmakta, anne/babaların, okulların ya da toplumların cinsellik konusundaki serbest tutumu pek çok sorunu beraberinde getirmektedir (Amman, 2011:26-28). Sanal ortamlarda kurulan arkadaşlıklar ahlaksız ilişkilere dönüşmekte, cep telefonları iletişim olgusunu kirleterek cinsel içerikli konuşmalara ve görüntülü aramalara imkân vermekte, izinsiz çekilen fotoğraflar birer tehdit malzemesine dönüşebilmektedir (Özden, 2011: 154-155). Reklamlarda insan bedeni, bir pazarlama aracı haline gelmektedir. Kadınla

ilişkili olmayan ürünlerin tanıtımında kadının kullanılması, kadın bedenini “kamusal bir mala” dönüştürerek mahremiyetini hiçe saymaktadır (Diker, 2015:96).

Postmodern iletişim araçları insanı kendisini teşhir etmeye ve başkalarının teşhirini seyre yönlendirerek mahremiyeti ortadan kaldırmaktadır. Sanal yaşamda çözülme yaşayan mahremiyet, gerçek yaşamda görünürlük çabası ile karşımıza çıkmaktadır. “Postmodern bir değer” halini alan görünürlük, hem teşhire hem de seyirciliğe kapı aralamakta ve çoğunlukla beden ve cinsellik üzerinde kendini göstermektedir (Güneş, 2017:37). Birey sosyal medya üzerinde arzu edilen yönde yeni bir kimlik oluşturmakta, “görselliğe dayalı bir benlik” sunmaktadır. Beğeni alma ve ilgi çekme düşüncesinin hâkim olduğu bu alanda paylaşılan görseller, benlik sunumundaki ve mahremiyet algısındaki değişimi açıkça ortaya koymaktadır (Algül, 2018: 23-26).

Beden mahremiyetine dair algı dönüşümünü en somut haliyle gözlediğimiz alanların başında tesettür olgusu yer almakta ve mahremiyet tartışmalarının çoğu kadının örtünmesine odaklanmaktadır. Seküler kesim bu durumdan nasiplenerek muhafazakâr kadının yaşadığı dönüşümü kendisine malzeme olarak kullanmaktadır. Bu süreçte ise kadının tesettürünü tükenmez bir kaynak olarak gören sözde muhafazakâr söylemlerden beslenmektedirler. Tesettür meselesi kadının İslam kimliğini yansıtan bir unsur olarak değerlendirilmeli ve İslami ölçülere uygunluğu tartışılmalı iken, hala kadının kamusal alana çıkışını tartışan ve kadının toplumsal varoluşuyla tesettürün yok olduğunu iddia eden anlayışa hak vermek mümkün değildir.

Modern devlet anlayışı kadının kamusal alana çıkışını gerektirmiş, bu amaca yönelik Osmanlının son dönemleri ve Cumhuriyet döneminde kadınla ilgili düzenlemeler getirilmiştir. Kamusal alana çıkan kadın, mahremiyet duyarlılığını buraya da taşımış, beklentinin aksine örtüsünü savunmuştur. O dönemde seçkin mantık örtüyü dinî bir esaret olarak görmüş ve kadının da öyle göreceğini düşünerek kamusal alanda örtüden vazgeçeceğine inanmıştır. Ancak bu sistem kadının örtüyü bir özgürlük simgesi olarak kabul ettiğini ön görememiştir. Fakat sistemin beklentisine direnen kadın, ne yazık ki İslami kültüre bağlılık konusunda aynı direnci gösterememiş, geleneksel anlayışta tesettürün kadın bedenini görünmez kılma işlevi, kamusal yaşamda kısmen de olsa bedeni görünür kılan eşarp ve kıyafetlerle daha şık görünme amacına

yenik düşmüştür. Artık giyinme, örtünme gayretinden ziyade şık görünme ve dikkat çekme kaygısına dönüşmüştür (Aydın, 2009: 65-67).

Müslüman kadının modern kadın imajına bürünme gayreti, mahremiyet duyarlılığını yitirmesine sebep olmuştur. Kadının tesettürü, modernizmin getirdiği sözde yenilikler karşısında aciz kalmış; müslüman kadın taşıdığı İslam kimliğini “modern kadın” imajına feda etmiştir. Bu anlamda tesettür ve moda kavramlarının birlikteliği, müslüman kadının postmoderniteye ayak uydurma çabasını ispat etmiştir. Halbuki tesettür ve moda, özü itibarıyla birlikteliğe imkan vermeyecek düzeyde birbirlerine uzak noktalardadır. Zira, tesettür “örtmek, göstermemek ve sadece bedensel olarak algılanmaya karşı koymak” anlamındadır. Diğer taraftan moda ise, “dikkat çekme ve fark edilir olma” yoluyla bedensel hazza erişmeyi amaçlayan insanlara hizmet etmektedir (Barbarosoğlu, 2019:111). Bu anlamda helal sertifikalı kozmetik ürünleri, dikkat çekici ve gösterişli bir dış görünümü amaç haline getirmiş, pahalı aksesuar ve kıyafetler örtünmeye değil, sergilenmeye hizmet eder hale gelmiştir. Kadınlar bu sayede toplumsal görünürlük kazandığını düşünmüştür. Ancak bu görünürlük kadının kendi varlığını ve değerini ortaya koyduğu bir durum değildir. Veblen’in ifadesiyle eşinin statü ve servetini giydiği pahalı ürünlerle görünür kılan yeni bir “Müslüman kadın imgesi” oluşmuş ve tarih boyunca kadın kendi varlığını ortaya koyamayan bir varlık olduğu iddiasını doğrulayacak şekilde malzeme sunmuştur. Bu duruma İslami moda dergileri de katkıda bulunmuş, kadını sosyal yaşamda aktif ve etkin bir özne yerine, eşinin statüsü üzerinden değer atfedilen edilgen bir varlık olarak göstererek özgürlük yoksunu yeni bir kadın imajı ortaya koymuştur (Erkilet, 2012:38). İslamî kadın dergileri, başörtü reklamları, tesettür markalarının defileleri müslüman kadını “olduğu gibi görünmekten” ziyade, “göründüğü gibi olmaya” itmiştir. Bunun sonucunda müslümanlar kadınlarda kararsız kimlikler belirlemiştir. Çünkü müslüman kadın bir taraftan başını örterek seküler bir zihniyette olmadığını göstermeye gayret ederken, diğer taraftan başörtüsünü geleneksel kodların dışında göstermek için modern kadın imajına bürünmüştür. Dolayısıyla salt başörtüsü ile temsil edilen “müslüman kimliği” moda karşısında gücünü yitirmiştir. Bu sebeple başını örten ancak bedenini örtmeyen kadınların başörtüsünü tartışmak yerine, başörtüsü altında gelişen ve gelişmekte olan seküler hayat anlayışını tartışmak daha anlamlıdır (Barbarosoğlu, 2020).

1.4.2. Günümüzde Mekan Mahremiyeti

İslamda mekân mahremiyeti salt mekânlar ya da kişiler arasındaki fiziksel mesafenin korunduğu bir alan olmayıp, fiziksel yakınlığa rağmen duygu/düşünce iletimindeki mesafeyi korumayı gerektirmektedir. Dolayısıyla mekân mahremiyeti salt uzaklık ve mesafe ile ilişkilendirilebilecek bir mesele değildir. İslam, mekân mahremiyetinde bir meskene yakın olmayı değil, o meskeni dinlemeyi ve gözetlemeyi yasaklamış; aynı şekilde bir meskene girmeyi yasaklamayıp o meskene girerken ya da onu kullanırken izin alınmasını emretmiştir. Dolayısıyla İslami hükümler meskenlerin birbirinden uzakta konumlandırılması gibi köklü bir değişim gerektirmemiş, komşu hakkını ihlal etmeyecek şekilde yapıların inşa edilmesi ve mesken içerisinde odaların ayrılmasını gerektiren bir mimari anlayış getirmiştir (Aydın, 2015: 290). Bu sebeple fiziki ve sosyal çevre ile anlam kazanan meskenlerin, ailevi ve toplumsal değerlere uygun olarak inşa edilmesi, konutlarda müdahale gerektirmeyecek tarzda sosyo-kültürel ihtiyaçların dikkate alındığı, toplumsal değerlerin korunduğu bir mimari anlayış benimsenmesi gerekmektedir (Yörük, 2008:174).

Mekân mahremiyeti çoğunlukla mekânların özellikle de meskenlerin fiziksel yapısı ile anlamlandırılmaktadır; fakat mahremiyet duyarsızlığını herşeyden önce meskenlere atfedilen mana ve değerde gözlemek mümkündür. Günümüzde meskenler aile bireylerinin tek başına ve topluca korunduğu, sığındığı bir mekân olma algısından giderek uzaklaşmıştır. Paylaşma mekânı olan mesken, aile bireylerinin ayrıştığı bir alana dönüşmüş, sakinlerine zihnî ve ruhî dinginlik sağlaması gerekirken sadece fizikî ihtiyaçların karşılandığı bir mekân halini almıştır. Mahremiyet duyarlılığının yerini güvenlik endişesi almış, çelik kapılar, güvenlik kameraları ve alarm sistemleriyle korunan meskenlerde korunması gereken esas değerler unutulmuştur. Çok odalı konutlar, çelik kapılar, ses yalıtımlı duvar ve pencereler, görüntülü ziller, ebeveyn banyoları, giyinme odaları gibi yeniliklerin mekân mahremiyetine hizmet etmesi beklenirken, her biri modern yaşama ayak uydurma çabasına araç olmaktan öteye gidememiştir.

Mesken içerisinde aile bireylerinin birbirine karşı koruduğu fiziksel mesafe, ne yazık ki meskenin dışarıya karşı teşhirini engel olmaya yetmemiştir. Çünkü mahrem alan algısından uzaklaşan meskenler görünürlükten uzak kalmak yerine, bir gösteriş

malzemesi haline gelmiştir. Mesken, insan için mahremiyeti kapsayan bir imkân ve değer merkezi olmak yerine, içi boşaltılan bir piyasa unsuru halini almıştır (Aydın, 2015:292). Lüksün, eşyanın ve maddenin değer olarak sayıldığı postmodern anlayışta kişilerin kimliği yerine mülkü merak konusu olmuştur. Bu meraka cevap veren teşhir arzusu mekânların, evlerin, hatta yatak odalarının sanal ortamlarda teşhiri ile kendini göstermiştir. Kapı tokmağında dahi mahremiyetin izleri bulunan meskenler artık tüm dünyaya açılmıştır (Gündoğdu, 2017:389).

Mekân mahremiyetindeki duyarsızlık, özel alan ve kamusal alanın birbirine karışması ile belirgin hale gelmektedir. Bugün kamusal alan sürekli bir siyasi işgale maruz kalmakta, evsel hayat ise kamusala açılmaktadır. Evselin barındırdığı “özel ve ailesel” de kamusala taşınmakta, dolayısıyla kamusal da mahremiyet kazanmaktadır. Ancak bunun sonucunda “özel, kamusal ve siyasal” kendi doğasını koruyamamaktadır (Aydın, 2009:64). Oysa ki evselin gerektirdiği mahremiyet, kamusala çıkarılamayacak düzeyde bir kutsiyete sahiptir. Buna rağmen küreselleşme, teknolojik ilerleme, sosyalleşme gibi gerekçelerin altında evsel mahremiyeti kamusala açan anlayış bu gerçeği reddetmektedir. Muhafazakâr kimseler dahi sanal ortamlarda evseli kamusal alana taşımakta, sanal ortam onların kamusal alanına dönüşmektedir. Ancak kişiler çoğunlukla sanal ortamı evin dışında bir alan olarak kabul etmemektedir. Bu düşünceyle sanal iletişim, özel alanın sınırlarını genişletmekte ve evi kamusal alana dönüştürmektedir (Sim, 2017).

1.4.3. Günümüzde Bilgi Mahremiyeti

Bilginin niteliğine bakılmaksızın her türünün erişmeye değer olduğu zannı ve fayda esası dışarıda tutularak çabasızcıca üretilen ve paylaşılan her içeriğe bilgi etiketi konulması sonucu bilgi mahremiyetinden söz etmek giderek zor bir hal almaktadır. Bilgi ve iletişim özgürlüğü adı altında kök salan algının belki ön görülme, belki de arzulanan yönde ilerleyerek her bilginin paylaşılmaya değer görülmesi mahremiyeti büyük bir çıkmaza sokmaktadır. Dahası iletişim özgürlüğünün, özel hayatların karşılıklı servis edilmesi halini alarak kirletildiği günümüz sözde iletişim çağında mahremiyeti konduracak temiz bir alan bulunamaz hale gelmiştir. Sosyal medya kullanımı ile beraber artış gösteren etkileşim ve paylaşım oranı, kişisel ve kamusal arasındaki sınırı ortadan kaldırmıştır (Gündüz O., 2015:318). Mahremiyet artık dijital mahremiyet adıyla bilgi

teknolojisine tanımlanmış, dinî ve ahlakî bir olgu olmaktan çıkarak bilişim uzmanlarının güvenlik çabasını ifade eden bir anlama bürünmüştür.

Bilgi teknolojisinin gerçek anlamda üretmeye ve paylaşmaya değer olan bilgiye hizmet etmesi beklenirken, bu becerilerden yoksun zihinlere kişisel tatmin aracı olduğu gözlenmekte; bilgi teknolojisi bilginin değil, kişilerin mahremini paylaştığı bir platform halini almaktadır. Sınırsızlık ve ölçsüzlükle tatmin olan zihinler gerçek yaşam içerisindeki özgürlüğü kaçırarak sanal ve sözde bir özgürlük peşinde koşmaktadır. Bu anlamda bilginin zamansız ve mekânsız paylaşımı teknolojinin sağladığı bir imkân olarak değerlendirilmekte, ancak özel hayatın gizlilik ve kutsallığını yok ederek mahremiyet olgusu ile çatışmaktadır. Başkasının beğenisini ve takdirini, öz değerine önceleyen kişiler zaman, mekân ve yaşantı gözetmeksizin hayatlarını tümüyle bir sunu malzemesine dönüştürmektedir. Bunu yaparken ise yeni bir kimliğe bürünmekte ve “kimliksizleşme” sorunu ile karşı karşıya gelmektedir (Türten, 2018:148). Çünkü insanlar sanal ortamda zihinlerindeki bilinçsizce paylaşmakta, dolayısıyla bu ortam yalan söylemeye, rol yapmaya, uygunsuz davranmaya elverişli bir alan haline gelmektedir (Turan, 2016:26).

Bilgi mahremiyetindeki duyarsızlık, gözetleme eyleminin sosyal bir davranış haline gelmesi ve "gözetim toplumu" kavramının ortaya çıkmasıyla kendini ispat etmektedir. Başkalarının yaşamları, tercihleri ya da kusurları insan merakının nesnesi haline gelmekte, bu anlamda kişisel mahremiyeti muhafaza çabası sürekli gözetleyen bir toplumun gücü karşısında yenik düşebilmektedir. Westin (1970: 52-62) kişisel mahremiyetin üç şekilde ihlal edildiğini söylemektedir: “kendini ifşa etme, merak ve gözetleme.” İfşa yoluyla kişi kendi geliri, cinsel tercihi, siyasi görüşü, dinî inancı ve suç kaydı hakkında başkalarına bilgi vererek kendi mahremiyetini hiçe saymaktadır. Merak ise kişilerin yaşadığı olayları ve mahremiyet adına gizledikleri meseleleri bilme çabası ile ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan gözetleme, üç farklı şekilde gerçekleşmektedir. Birincisi gözlem yoluyla yapılan gözetim, ikincisi kişinin "psikolojik mahrem alanına" girerek mahrem bilgi, duygu ya da tercihlerini itiraf ya da ifşa ettirme yoluyla gerçekleşen gözetim, üçüncüsü ise kişilerin haberi ve izni olmadan gizlice dinlenmesi ve izlenmesi, hatta ses ve görüntülerinin kayıt cihazları ve kameralarla kaydedilmesi şeklinde gerçekleşen gözetimdir. Bu yönüyle özel hayatın ve kişisel mahremiyetin

ihlali, yazılı ve görsel medyadan başlayıp adli mercilere ve milli istihbarat birimlerine kadar uzanan geniş bir ölçekte boy göstermektedir (Yüksel, 2009: 276).

Medya araçları topluma gelişigüzel sunduğu uygunsuz içeriklerle mahremiyet ihlali başı çekmektedir. Özel hayatı kendisine malzeme yaparak özellikle tanınmış kişilerin hayatlarını servis etme yoluyla, ahlak yoksunu bir özentî nesli oluşmasına katkı sağlamaktadır. Cinayet, şiddet, eşcinsellik, cinsiyet değişikliği, ensest, istismar, taciz vb. bilgileri rahatlıkla ve kolaylıkla sunarak toplumu duyarsızlaştırmakta, hatta ilgili vakaların taklit edilmesine ve artmasına sebep olmaktadır. Bu sebeple medyanın kişileri yönlendirmesine, kültürel değerleri olumsuz yönde etkilemesine, cinsiyet rollerini değiştirmesine ve alternatif yaşam biçimleri oluşturmaya izin verilmemelidir (Özden, 2011: 149-156).

1.5. Mahremiyet Eğitimi

Mahremiyet eğitimi her disiplinin kendi problemleri ve referansları çerçevesinde tanımladığı değişken bir eğitim alanı durumundadır. Dahası mahremiyet eğitimi her eğitimcinin kendisini söz söylemeye yetkin bulduğu bir problem halini almıştır.

Mahremiyet eğitimi “içerisinde davranış modelleri, örnek olaylar, yanlış doğru kavramları, özel alan kavramı (bedensel, toplumsal, duygusal), vücut sistemlerinin nasıl çalıştığı, çocuk hakları ve sorumlulukları, ergenler için cinsel eğitim, ergenler için duygusal ilişkilerde sınırların belirlenmesi, hayır diyebilme, kimlere neyin ne kadar anlatılacağı ve paylaşılacağı konusunda farkındalık, sevgi saygı güven ve mahremiyet kavramları arasındaki fark ve sınırları barındıran, öz güveni geliştirici ve rehabilite edici bir eğitimidir” (Mahremiyet Eğitimi Çalıştay Sonuç Raporu, 2017).

Güneş (2017:37) mahremiyet eğitimini “bireyin hem kendisine ait özel alanını muhafaza edebileceği, hem de diğerlerinin özel alanlarına saygı duyabileceği şekilde istek ve arzularını dinî, ahlakî veya daha kapsamlı bir ifadeyle insanî olarak eğitmek” şeklinde tanımlamaktadır.

Gündoğdu ise (2017:389), mahremiyet eğitimini “insanlık onurunun muhafazası” üzerine temellendirmektedir. Ona göre, insanın korunması fitratın korunması ile mümkündür. Tabii bir duygu olması sebebiyle mahremiyetin korunması da fitratın korunması demektir.

Dinî araştırmalarda, dinî referanslara dayanan ancak insanı temel alan alternatif bir söylem karşımıza çıkmaktadır. Mahremiyet eğitime ilişkin insan temelli yaklaşım, dinî hükümlerin insanın özünü muhafaza edecek nitelikte olduğuna dikkat çekmektedir. Bu yaklaşım, insanı temel alan ancak ahlakı dinden soyutlayan diğerk eğitim yaklaşımları ile söylem açısından benzeşmektedir. Her iki yaklaşım da “insanın değeri” hususunda birleşmekte, ancak “değeri”nin mahiyeti konusunda ayrışmaktadır. Dinî öğretilerle insan fitratına uymayan bir davranış yasaklanırken, aynı davranış hukukî düzenlemelerle ya da toplumsal kabullerle kişisel hak ve özgürlük kapsamında değerdendirilerek “ahlakî” olabilmektedir. Bu sebeple dinî araştırmalarda diğerk çalışmalardan farklı olarak “din temelli”, daha özelde ise “İslam temelli” eğitim söylemine ihtiyaç duyulmaktadır.

Diler (2014:79) mahremiyet eğitimi, “çocuklara ve ergenlere kendisi veya karşı cinsin özellikleri hakkında bilgi sahibi olma, cinsiyete ilişkin rolleri anlama ve kabul etme, cinsel ihtiyaçlarını dinin, ahlakın ve kültürün belirlediğı çerçevede gidermenin yollarını öğretmek amacıyla verilen eğitim” olarak tanımlamaktadır. Bu yaklaşımla mahremiyet eğitimi, dinî nitelikli bir cinsel eğitim faaliyeti olarak görölmektedir. Ancak mahremiyet eğitimi cinsiyet rollerinden, cinsiyet farklılıklarından ya da cinsellikten daha fazlasını içermektedir. Mahremiyet sadece bedenın karşı cinsten gizlenmesi ya da cinsel arzunun dizginlenmesi değildir. Dolayısıyla mahremiyet eğitimi sadece kadın erkek ilişkisi üzerine kurgulanacak bir mesele olarak görölmemelidir. Mahremiyet kadın erkek ilişkisinin ötesinde ebeveyn-çocuk ilişkisi, karı koca ilişkisi, akraba ilişkileri, insan ilişkileri, hatta Yaratıcı-kul ilişkisine dahi uzanan bir kapsama sahiptir (Gündoğdu, 2017: 389). Bu sebeple mahremiyet olgusunu cinselliğe indirgeyen sınırlı bir yaklaşım yerine, onu nasslarda yer alan gizlilik hükümlerinin tamamını kapsayacak şekilde sosyal bir gerçeklik olarak sunmak, bedenın yanı sıra mekân, bilgi, duygu, düşünce, tecrübe vb. gizlilik gerektiren her hususu mahremiyet kapsamına dâhil etmek eğitsel amaca daha fazla hizmet edecektir.

Mahremiyet eğitimi insanın özünü tanınması ve korumasını, dinî sınırlar içerisinde toplumsal ilişki kurması ve özel yaşamını sürdürmesini sağlayan bir din eğitimidir. Çünkü mahremiyetin kaynağı Yaratıcının kendisidir. Dolayısıyla mahremiyet eğitiminde de Yaratıcının koyduğu hükümler referans alınmalıdır. Çünkü İslam hükümleri insanın onurunu ya da şerefini korumak üzere getirilmiştir. Diğerk

ahlakî hükümlerde olduğu gibi İslamın mahremiyet hükümlerinde de insan hakkını sınırlayan ya da insanlık şerefini gölgeleyen bir hükme rastlamak mümkün değildir.

İnsanoğlu yaratılışı itibariyle iyiliği arzulamakta, ancak kötülüğe de yönelebilmektedir. İnsan iradesinin bu uç noktalar arasındaki kararsızlığı, ancak kendisinden üstün bir iradeye itaati ile sabitlenmektedir. Aksi halde kişinin kendi cinsinden olan başka bir varlığa ya da onun tarafından belirlenmiş kurallara uyması ancak olağan şartlarda mümkündür. Varlıklı bir kimsenin hırsızlık yapmaması, bir kimsenin tahrik ya da taciz edilmedikçe şiddete başvurmaması iyiliği ya da doğruluğu delillendirmek için yeterli değildir. Bir kimsenin açlığa rağmen hırsızlık yapmaması, şehvete rağmen zinaya bulaşmaması, tacize rağmen şiddete başvurmaması halinde iyilik ve doğruluk kendini ispat etmektedir. Böyle durumlarda kişinin duygu ve davranış kontrolünü sağlayacak güçlü bir motivasyona ihtiyacı vardır. Bu anlamda toplumsal normlar ya da medeni hukuk kuralları, insanın olağanüstü durum ve duyguları yönetmesine imkan verecek güçte ve bağlayıcılıkta değildir. Dolayısıyla beşerî mekanizmaların sağladığı kontrol ya da denetim, kişinin uç duygu ve tecrübelerle başa çıkması hususunda etkisiz kalmakta, ancak ilahî bir denetim ve yaptırımın bilgisi insan iradesini kötülükten alıkoyabilmektedir. Bu sebeple kişiyi hem kendisinin hem de başkasının mahremiyetini ihlal etmekten alıkoyacak en etkili motivasyon din duygusudur.

Mahremiyet Yüce Allah'ın belirlediği hükümlere uyma sorumluluğunu gerektirmesi itibariyle dinî, hükümlere muhatap olan taraflar itibariyle ahlakî bir meseledir. Bu yönüyle ahlakın temeli, mahremiyetin ve mahremiyet eğitiminin de temeli durumundadır. O halde ahlakın temeli ne olmalıdır? Ahlak “din ve din dışı” olmak üzere iki farklı temele dayandırılmaktadır. Din temelli ahlakın temelinde vahiy, din dışı ahlakın temelinde ise akıl, duygu ve sezgi yer almaktadır (Kılıç, 2009:40). İnsanın akli, duyguları ve sezgileri zamana ve şartlara göre değişkenlik gösterebilmektedir. Yani din dışı temeller değişime ve dönüşüme direnç gösterememekte, bu sebeple herkes için geçerli bir anlayışa imkan vermemektedir. Diğer taraftan İslam hükümleri ise zamana ve şartlara rağmen değişmezlik vasfıyla tüm insanlık için geçerli olacak ahlak kurallarını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla dinî ve ahlakî bir mesele olarak mahremiyetin İslam üzerine temellendirilmesi gereği, mahremiyet eğitiminin de bir din eğitimi faaliyeti olmasını gerektirmektedir.

1.5.1. Mahremiyet Eğitimi ve Cinsel Eğitim

Mahremiyet, cinsellikle ilintili olmakla birlikte salt bir içgüdü üzerine temellendirilemeyecek kadar geniş kapsamlıdır. Mahremiyeti, dinî ve ahlakî bileşenlerinden uzak tutarak onu sadece cinsiyetle ya da cinsellikle nitelemek, aynı şekilde mahremiyet eğitimi cinsel eğitimle sınırlamak sıg bir yaklaşımdır. Kısaca, mahremiyet eğitimi, bir cinsel eğitim ya da cinsiyet eğitimi değildir. Çünkü cinsel eğitim bir uzman tarafından verilmesi gereken profesyonel bir eğitim alanıdır. Diğer taraftan mahremiyet eğitimi çoğunlukla ailede ve sosyal çevre içerisinde sunulan informal bir eğitim durumundadır. Dolayısıyla informal eğitimle çocuğun cinsel içerikli bilgi edinimi, bir cinsel eğitim faaliyeti olarak nitelenmemelidir.

Cinsel eğitime dair yapılan tanımlar onun mahremiyet eğitiminden ayrıştığını açıkça ortaya koymaktadır.

“Cinsel eğitim çocukların bedensel, duygusal, sosyal, zihinsel ve cinsel gelişimlerini takip etmek, kız ve erkek rollerini kabul etmesine, kendi cinsinin özellikleri ve karşı cinsin özellikleri ile bir bütün içinde yaşamasına yardımcı olmak amacıyla verilen bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmalarıdır” (Tuzcuoğlu, N. ve Tuzcuoğlu, S., 2004:14).

“Cinsel eğitim, kişilik, cinsellik ve sosyal ilişkiler gibi önemli konular hakkında bilgi edinme, inanç, değer ve tutum geliştirme sürecidir. Cinsel rol, kişiler arası ilişki, sevgi, gizlilik, beden algısı ve üreme sağlığı konularının tamamını kapsayan bir eğitimidir” (SIECUS, 2004).

“Çocuklara ve ergenlere kadın ya da erkek olma, kadın ya da erkek olmakla ilgili algılar, cinsiyete ilişkin rolleri kabul etme, kendi ve karşı cinsin özellikleri hakkında bilgi sahibi olma amacıyla verilen eğitimidir” (Çalışır, 2011:17).

SIECUS (2014:19)’a göre “cinsiyet eğitimin amacı, yetişkinlerde cinsel sağlığı temin etmektir. Cinsiyet eğitimi gençlerin cinsellik hakkında bilgi edinmesi, olumlu bir tutum geliştirmesi, karar verme becerisi kazanmasına katkı sağlar. Gençlere cinsiyet, toplum ve cinsellik hakkında soru sorma, keşfetme ve değerlendirme fırsatı tanır. Gençlerin aile değerlerinin tanımasını, kendi değer yargılarını geliştirmelerini, eleştirel düşünce becerisi kazanmasını, benlik saygısı ve öz yeterliliğe sahip olmasını, aile ilişkileri, cinsel partner, toplumun bütünü hakkında görüş geliştirmesini, ailelerine ve

topluma karşı görev ve sorumluluklarını anlamalarını sağlar. İletişim kurma, karar verme, girişimcilik, akranlara karşı çıkma, sağlıklı ilişki kurma gibi sosyal beceriler kazandırır. Cinsel eğitim programları öğrencilerin yetişkin rolünde cinselliği etkili ve yaratıcı bir biçimde kullanmasına, ilgili, destekleyici, baskıdan uzak, karşılıklı tatmin olacakları duygusal ve cinsel ilişki kurmasına katkı sağlar. Gençlere cinsellikten kaçınma, istenmeyen ya da erken ilişki isteğine direnme, doğum kontrolü ve diğer cinsel sağlık önlemlerine yer vererek cinsel ilişkilerde sorumluluk almayı öğretir.”

Görüldüğü üzere cinsel eğitim, kişinin bilgi, tutum, davranış edinme sürecini cinsel sağlık üzerine kurgulamaktadır. Benzer şekilde toplumsal cinsiyet rollerinin edinimi, cinsel kimlik ile ilişkilendirilmektedir. Yani cinsel eğitimde, bireyin diğer gelişim alanları cinsellik üzerine temellendirilmektedir. Cinsel yaşama ilişkin sınırlamalarda cinsel sağlık öncelenmekte, sosyal ya da ruhsal kazanımlar ise cinsel eğitimin dolaylı çıktıları olarak kabul edilmektedir.

Kanada Cinsel Sağlık Eğitim Rehberinde (2008), cinsel eğitimin amacı "bireylerin cinsel davranışlarının pozitif sonuçlarına ulaşip negatif sonuçlarından uzak olmalarını sağlamak" şeklinde tanımlanmaktadır. Cinsel davranışın negatif sonuçları istenmeyen gebelik, cinsel baskılar, cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve cinsel fonksiyon bozuklukları, pozitif sonuçları ise özgüven, kendine ve başkalarına saygı duyma, cinsel baskılar ve zorlamalardan uzak olma, cinsel yaşamdan hoşnut olma ve planlanmış ebeveynlik gibi durumlardır.

UNFPA (2011:15) cinsel eğitimle korunmasız kimselere ilgi göstererek sosyal eşitliği sağlamayı, gençlerin sağlık, eğitim ve vatandaşlık hakkını korumayı, cinsel sağlık ve üreme sağlığı hakkında kültürel duyarlılık oluşturmayı, genç erkeklerin ihtiyaçlarını karşılarken aynı zamanda kızların -özellikle yoksul ve korunmasız olanların- hakkını koruyan bir cinsiyet anlayışı oluşturmayı amaçlamaktadır.

Cinsel eğitimde cinsellik her insanın özgürce yaşaması gereken, ancak olası sorunlar sebebiyle kontrol edilmesi gereken bir duygudur ki bunların başında sağlık sorunları gelmektedir. Başka bir ifade ile, cinsel eğitimde kişinin kendini tanıması, cinsel gücünün farkına varması ve onu sağlıklı bir biçimde kullanması esastır. Çünkü cinsel sağlık eğitimi “adölesanların yaşamı bilinçli seçeneklerle düzenleyebilmeleri için seçim yapma özgürlüğünü kullanabilmesi, yaptığı seçimlerin sorumluluğunu alabilmesi, cinselliğe karşı olumlu bir tutum içinde cinsel kimliklerinden hoşnut, bedenlerinin ve

duygularının bilincinde erişkinler olabilmelerini” sağlamaktadır (Kaya ve diğerleri, 2007: 442). Mahremiyet eğitiminde ise cinselliğe dair sınırlamalar öncelikle kişisel değerleri ve toplumsal düzeni korumaya yöneliktir. Bu sınırlar aynı zamanda cinsel sağlığı da korumaktadır. Mahremiyet eğitiminde bireyin kendini tanıması öncelikle “yaratılmış” olduğunu fark etmesi, daha sonra Yaratıcı tarafından sınırları belirlenmiş hak ve sorumluluk alanını tanıması demektir. Cinsellik ise birtakım şartlara ve kişilere bağlı olarak ruhsat tanınan bir tecrübedir. Bu yönüyle kişinin istek ve arzularının karşılanması değil, onların ölçü ve sınırlar dâhilinde karşılanması esastır.

Güneş (2017:38), mahremiyet eğitiminin cinsel eğitimi kapsadığını ifade etmektedir. Ona göre hem cinsel eğitim, hem de mahremiyet eğitimi kişilik eğitiminin bir parçasıdır. Ancak Güneş’in göz ardı ettiği husus, cinsiyet eğitiminin “büyüme ve gelişim, üreme, anatomi, fizyoloji, mastürbasyon, aile hayatı, gebelik, doğum, ebeveyn olma, cinsel tepki, cinsel uyum, cinsel kimlik, doğum kontrolü, kürtaj, cinsel taciz, HIV/AIDS ve cinsel yolla bulaşan diğer hastalıklar” hakkında bilgi sunmasıdır (SIECUS, 2014:19). “Biyoloji, kişiler arası ilişkiler, cinsel gelişim, cinsel yönelim ve cinsel davranış, CYBH, üreme sağlığı, cinsiyet rolleri, çekicilik, mahremiyet, beden imgesi, cinsellikle ilgili tutumlar ve değerler” cinsel eğitim programlarında yer alan konulardır (Gölbaşı, 2003). Dolayısıyla informal bir eğitim türü olan mahremiyet eğitiminde yukarıda bahsedilen konuların yer bulması mümkün değildir.

Diler’e göre ise (2014:79-80), mahremiyet eğitimi cinsel eğitimi içermekte, ancak cinsel eğitimden farklı olarak cinsellik ve cinsiyet rollerinin yanı sıra cinsel davranışların sınırlandırılma sebeplerini, bu sınırlılığın özgürlükle ilişkisini, bazı davranışların haram ya da helal kılınma sebeplerini de öğretime konu etmektedir. Bu sebeple cinsel eğitimin dinî ve kültürel bir bakış açısıyla mahremiyet eğitimine dönüşmesi gerektiğini ifade etmektedir. Ancak mahremiyet eğitimi, içerik açısından cinsel eğitimin yerini dolduracak bir eğitim değildir. Aynı şekilde cinsel eğitim de mahremiyet eğitiminin yerine geçebilecek bir eğitim değildir. Bu sebeple mahremiyet eğitiminin cinsel eğitimi kapsadığını iddia etmek yerine, her ikisinin ayrı eğitim alanları olduğunu kabul ederek cinsel eğitimin mahremiyet eğitimine olan etkilerini tartışmanın daha anlamlı olacağı düşünülmektedir.

Cinsel eğitim üzerine yapılmış çalışmalar, kişilerin cinsel eğitimden fayda sağladığını (Banyard ve diğerleri, 2007; Baldo ve diğerleri, 1993), cinsel bilgi düzeylerinde artış olduğunu (Baldwin ve diğerleri, 1990:245), bilgi artışı ile birlikte cinsel tutumlarında olumlu değişiklik gözlemlendiğini (Yöndem ve Güler, 2007; Kırmızıtoprak, 2007; Esen ve Siyez, 2017; Eroğul ve Hasırcı, 2013; Güçlü ve diğerleri, 2015; Song ve diğerleri, 2000; Öztürk ve Siyez, 2015; Grose ve diğerleri, 2014), kişilerin cinsel eğitim almayı istediklerini (Kumcağız ve diğerleri, 2013; Kaya ve diğerleri, 2007), cinsel eğitimin olumsuz cinsel davranışları azalttığını (Esere, 2008), ilk cinsel tecrübeyi geciktirdiğini (Thompson, 2011) ve cinsel tecrübeye teşvik etmediğini (Welling, 1995) ortaya koyarak cinsel eğitimin önemi ve gereğini ispat etmektedir. Bu sebeple cinsel eğitim, kişisel ve toplumsal değerlere zarar vermeyecek şekilde gerçekleştirildiği takdirde mahremiyeti ya da mahremiyet eğitimi olumsuz yönde etkilemesi söz konusu değildir. Ancak cinsel eğitim programlarında yer alan evlilik öncesi veya evlilik dışı cinsellik, cinsel tercih özgürlüğü, cinsiyet değişikliği vb. konular mahremiyet eğitimi sınırlamaktadır. Benzer şekilde cinsel eğitimlerin kadın ve erkek katılımcılara bir arada sunulması mahremiyet eğitimi sınırlayan bir diğer durumdur ki Batıda yapılmış çalışmalar dahi cinsel eğitimin hemcins gruplara verilmesi gerektiğini ortaya koymuştur (Hilton, 2007; Measor, 2004; Strange, Forrest ve Oakley, 2003; Buston, White ve Hart, 2002).

Cinsel eğitim programlarının tek cinse dair içerikle sınırlandırılması, eğitsel anlamda doğru bir yaklaşım değildir. Çünkü her yaş döneminde bireylerin kendi cinsine ait gelişim özelliklerinin yanında, karşı cinsin özelliklerini de tanınması gerekmektedir. Aile yaşamında eşlerin, erkek ve kız kardeşlerin, aynı şekilde okul hayatı veya toplumsal yaşam içerisinde karşı cins bireylerin birbirlerine karşı farkındalık durumu, kişilerde empatik tutum geliştirerek olası iletişim sorunlarını ve mahremiyet ihlallerini engelleyecektir. Bilimsel bir çerçevede bir uzman tarafından regl, ergenlik, cinsiyet farklılıkları, gelişim özellikleri, cinsel yaşantı vb. konularda muhatabın gelişim dönemine uygun içeriklerle sunulan cinsel eğitim, mahremiyet ve mahremiyet eğitimi için bir engel teşkil etmemektedir. Hatta mahremiyet eğitiminin yetersiz kaldığı cinsel konulardaki bilgi ihtiyacını cinsel eğitimle kapatmak mümkündür. Ancak cinselliği haz üzere anlamlandıran bir eğitim anlayışı yerine, kişisel ve toplumsal korunumu amaçlayan bir cinsel eğitim programının oluşturulması gerekmektedir.

1.5.2. Mahremiyet Eğitiminin Amacı ve Önemi

Mahremiyet, din ve ahlakın birlikteliğini ispat eden bir olgudur. Kuran-ı Kerim indirildiği dönemde insanlara “sır alanı hakkı” tanımış ve korunmasını istemiştir. Bu hakkı korumak üzere ortaya konan hükümler hadislerle doğrulanmış ve detaylandırılmıştır. Yüce Allah iman ve ahlakın gereği olarak bu sır alanına saygıyı emretmiştir (Kahraman, 2016: 51). Bu sebeple insan hayatında mahremiyetin varlığı iman ve ahlakın bir göstergesi, yokluğu ise iman ve ahlakın kaybı olarak telakki edilmelidir.

Mahremiyet eğitimi “yetişmekte olan bireyleri kendi özeline ve değerine sahip çıkan, başkalarının da özeline ve değerine saygı duyan nesiller olmalarına katkıda bulunan bir kişilik eğitimidir. Bireyin kendisini tanımasına, sorumluluk bilinci geliştirmesine, vicdan gelişimine, cinselliğin sebep olduğu ahlakî problemleri engellemesine, cinsellik/mahremiyetle ilgili sorularına cevap bulmasına ve anlamlı öğrenme gerçekleştirmesine” katkı sağlamaktadır (Diler, 2014: 84). Çünkü insan cinsel bir varlıktır, hatta taşıdığı cinselliğin sürekliliği sebebiyle “aşırı cinsel” bir varlık olduğu dahi kabul edilebilir. Ancak cinsel davranışa eğilimi olan insan, dışsal öğretilerle cinselliğini bastırmayı, ertelemeyi ya da önemsizleştirmeyi başarabilmektedir (Amman, 2011:32). Bu yönüyle mahremiyet eğitimi, içsel dürtülerin sürekli etkisi altında kalan insanın duygu, düşünce ve davranışlarının eğitilmesi işidir.

Mahremiyet “cinselliğin kişilik haline gelmiş hali” nitelenmektedir (Diler, 2014: 80). Bu niteleme mahremiyet eğitimini de sadece cinsel tutum ve davranışların eğitimine dönüştürmektedir. Oysaki insan iradesi haz ve şehvet gibi fiziksel dürtülerin yanında, merak ve tecessüs gibi bilişsel dürtülerle de başa çıkmak zorundadır. Bu noktada, mahremiyet eğitimi kişiye iradesini kullanma ve içkin duygularını yönetme becerisini kazandırmalıdır.

Mahremiyet eğitimi gerek eğiten, gerekse eğitilen birey için dinî bir hak ve sorumluluk alanı olarak görülmelidir (Tahrîm, 66/6, Âli İmran, 3/104, Zümer, 39/9). Mahremiyet eğitimi duygu, düşünce ve davranışları sınırlama sorumluluğunun yanında, kişiye düşünsel, duygusal ve bedensel dokunulmazlık hakkını da tanıtmaktadır. Çünkü insan “hürriyet, mülkiyet ve masumiyet” hakkıyla dünyaya gelmektedir. Masumiyet dokunulmazlık anlamına gelmekte ve mahremiyete doğrudan konu olmaktadır.

Dokunma eyleminin gerçekleşmesi ancak hak sahibinin meşru ölçülere uyan izniyle mümkün hale gelmektedir (Kahraman, 2016:29). İnsanın dokunulmazlık hakkını kullanabilmesi, buna ilişkin bilgi ve tutumu edinmesi ile mümkündür. Bu sayede kişi duygu, düşünce ve bedenini muhafaza altına almakta, dokunma ruhsatı tanınan kişiler çerçevesinde davranışlarını düzenleyebilmektedir.

Mahremiyet eğitiminde -dinî çerçevede sunulduğu takdirde- kişinin kazanımlarını dinî, ahlakî, sosyal ve psikolojik açıdan şu şekilde özetlemek mümkündür:

- Kişi, Yaratıcı karşısındaki konumunu ve sorumluluklarını öğrenir.
- Mahremiyeti öncelikle Yaratıcıya karşı dinî bir sorumluluk olarak anlamlandırır.
- Gizliliği konu edinen dinî hükümleri tanır ve ilgili ruhsat ya da yasakların sebeplerini fiziksel, duygusal ve düşünsel korunum açısından temellendirir.
- Mahremiyet hükümlerini beden, mekân, bilgi, tecrübe, duygu, düşünce vb. çeşitli unsurlar üzerine tanımlar.
- Yaratıcının belirlediği ölçü ve sınırları bilir ve gözetir.
- Duygu ve davranışlarını toplumsal yargılara göre değil, İslam hükümlerine uygun olarak yönetir.
- Kişisel gizliliğini temin eder. Sosyal ilişkilerini İslamın belirlediği ölçülerle sınırlandırır.
- Bedenine, meskenine, ailesine emanet şuuruyla yaklaşır ve onu teşhir etmekten kaçınır.
- Sosyal yaşamda paylaşılması gereken ve gerekmeyen bilgileri tanır.
- Kişisel ve toplumsal yargıların hükümsüzlüğünü anlayarak ilahi bir denetimi motivasyon olarak kullanır.
- Toplumsal yaşamda cinsel kimliğini yansıtacak şekilde davranır.
- Şehvet, haz vb. duygularını kontrol altına alır.
- Başkalarının mahremiyet alanlarını tanır ve saygı duyar.
- Merak duygusunu kendisine fayda sağlayan bilgiye karşı kullanır, başkalarının merakına, erişme ve dokunma talebine karşı kendisini muhafaza eder.
- Başkalarının gizli bilgi ve yaşantılarını araştırmaktan uzak durur.
- İslamın belirlediği cinsiyet rollerini benimser ve sergiler.
- Toplumsal değişmeye rağmen mahremiyet anlayışını korur.

- Mahremiyet alanlarına yönelik müdahalelere karşı direnir, ilgili kişi ve kurumlara başvurarak kişisel haklarını korur.

1.5.3. Mahremiyet Eğitimi ve Aile

Aile, toplumsal yapı içerisinde belirli işlevleri yerine getiren, toplumun diğer unsurlarıyla girdiği etkileşim yoluyla onlardan hem etkilenen, hem de onları etkileyen bir unsurdur (Şentürk, 2008:9). Aile kültürlenme, sosyalleşme, kimlik ve kişilik edinme ortamıdır. “Ben”den “biz”e, “biz”den “siz”e uzanan bir sosyal tanılama sürecinin başladığı yerdir. Ailede yer edinen ve edinilen her anlayış dalga dalga topluma ve zamana yansımakta, aynı şekilde toplumsal ürünler de aile kurumuna dâhil olmaktadır.

Ailenin temel işlevleri “toplumun devamını sağlama ve nüfusunu artırma, toplumun birikmiş kültürünü yeni nesillere aktarma, toplumun ekonomik faaliyetlerini yürütme, toplumun sağlık, dinlenme, sosyal kontrol ve güvenlik gibi fonksiyonları yerine getirme, aile fertlerinin fizyolojik, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılama, çocuğun bakımı, yetişmesi ve eğitimi sağlama, çocuklarını ailesine, kendisine, milletine ve vatanına faydalı bir kişi olarak yetiştirme, çocuğun sosyalleşmesi ve kişilik gelişimine yardımcı olmadır” (Kaya, 1997:193-194). Dolayısıyla çocuğun eğitimi, ailenin temel görevleri arasında yer almaktadır. Anne/babalar çocuğun eğitimi tıpkı ibadet gibi dinî bir sorumluluk alanı olarak görmelidir. Ailelerin yapması gereken çocuğa yeni bir değer aşlamak değil, mevcut olan değeri canlı tutmaktır. Bu yönüyle fitrî eğilim, mahremiyet eğitimi mümkün hale getirmektedir. Anne/baba çocuğun yaratılıştan getirdiği özü koruduğu ve koruma becerisini çocuğa kazandırdığı durumda mahremiyet eğitimi amacına ulaşmış olacaktır. Bu sebeple eğitim sürecinde aile, mahremiyetin fitrî olduğunu ve insanlık onuru adına korunması gerektiğini vurgulamalıdır (Gündoğdu, 2017:387).

“Sizin en hayırlınız, ailesine karşı en hayırlı olanınızdır. Ben de aileme karşı en hayırlı olanınızım” (Tirmizi, Menâkıb/63) hadisi üzerine aile bireyleri arasında olumlu ilişkiler tesis edilmeli, aile içi ilişkiler Hz. Muhammed’in modelliği ile sürdürülmelidir. Çocuğun, Yaratıcı katından verilmiş bir emanet olduğu şuuru ile gerçekleşen eğitim süreci beşerî bir gayretten öteye giderek Yaratıcı-kul ilişkisine dönüşmelidir. “Hiçbir anne/baba çocuğuna güzel terbiyeden daha kıymetli bir bağışta bulunmamıştır” (Tirmizi, Birr/33) buyuran Hz. Muhammed çocuk eğitiminin önemini ortaya koymuştur.

Buna göre çocuğun hayatı anne/babanın hâkimiyet alanı değil, sorumluluk alanıdır. Anne/babaya bahşedilen çocuk bir mükâfat değil, mükâfata ulaştıran bir araç ve imtihandır. Bu sebeple ebeveynin çocuk eğitime öncelikle dinî duygularla, daha sonra içkin duygularla ya da toplumsal kaygılarla yaklaşması gerekmektedir.

Dinî sorumluluk anlayışı üzerine temellendirilen mahremiyet eğitimi aile içinde karşılıklı duygusal iletimlerle anlam kazanmaktadır. Ailede küçükler büyüklerden re'fet ve merhamet beklemekte, büyükler ise küçüklerden riayet ve hürmet istemektedir. Çocuk anne/babasından şefkat ve feragat ummakta, anne/baba ise çocuğunda itaat ve hizmet aramaktadır (Kürkçüoğlu, 1963:20). Kısaca ebeveyn den çocuğa, çocuktan ebeveyne doğru olumlu duygular iletilmelidir. Zira, anne/baba sevgisi, mahremiyet eğitiminde çocuğun ikna olma, itaat etme, arzularından vazgeçmesine imkân veren önemli bir koşuldur. Çocuğun anne/babasına karşı beslediği olumlu duygular, eğitim sürecinde onların mahremiyet konusundaki olumlu örneğinden daha kıymetlidir. Çocuk değer vermediği bir kimsenin sözüne ve beklentisine değer vermeyecektir. Bu sebeple mahremiyet eğitiminde ebeveyn/çocuk arasında kural ve yasakların iletiminden önce duygusal iletimler yer almalıdır. Çocuk, anne/babasının telkinlerine kulak verip davranışlarını örnek alacak düzeyde onlara değer vermelidir. Bu yönüyle anne/babaların mahremiyet eğitiminde çocuğa sunması gereken birinci ileti sevgidir. Çocuk, aile içindeki değerini ve önemini açık bir şekilde hissetmelidir. Kendisine saygı duyulduğunu hisseden çocuk aynısını başkalarına gösterecektir. Bu sayede insana, insanın mahremiyetine saygı duymayı da öğrenecektir.

Aile içerisinde geliştirilecek mahremiyet dili, çocuğa mahremiyetle donatılmış bir kimlik ve yaşantı kazandıracaktır. Bu noktada dinî motivasyon yetişkinlerin davranışlarını düzenleyen en etkili faktördür. Çocuğun bulunmadığı hal ve zamanlarda dahi yetişkinlerin mesken içinde ya da dışında gösterdiği mahremiyet duyarlılığı kişiliğin bir parçası haline gelecektir. Dolayısıyla ebeveynin mahremiyetle bütünleşen kimliği, çocuğun kişiliği ve yaşamına da tesir edecektir. Diğer taraftan aile içinde mahremiyeti zedeleyecek ufak bir kırılma dahi, insan onuruna zarar verecektir. Bu sebeple anne/babanın her davranışı takva ve ihsan şuuruyla sergilemesi gerekmektedir (Gündoğdu, 2017:391).

1.5.3.1. Mahremiyet Eğitiminde Anne mi Baba mı?

“Ey insanlar! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun.” (Tahrim, 66/6) hükmü gereği anne ve babanın her ikisi de çocuğun eğitiminden sorumludur. Çünkü ayetin muhatabı yalnızca kadınlar ya da erkekler değil, tüm insanlardır. Aynı şekilde Hz. Peygamber “Hepiniz birer sorumlusunuz ve hepiniz yönettiklerinizden mesulsünüz. ...Evin beyi bir sorumludur ve yönettiklerinden mesuldur. Evin hanımı da bir sorumludur ve yönettiklerinden mesuldur...” (Buhari, İstikrâz: 20) buyurarak hem anneyi hem de babayı ailenin yönetiminden sorumlu tutmaktadır. Her iki ebeveynin muhatab alınması, yanlış eğitsel yorumların önüne geçmek için vurgulanmış bir ikaz niteliğindedir.

Hatipoğlu (1991:111) anneliği dinî bir sorumluluk alanı olarak görmekte, İslamın belirli bir yaşa kadar çocuğu terbiye hakkını anneye verdiğini ifade etmektedir. Yani, çocuğun eğitimini bir hak olarak görmektedir. Ancak İslamda çocuk terbiyesinin anne/baba için bir hak mı, yoksa sorumluluk mu olduğu tartışılmalıdır. Çocuğun eğitimi bir hak ise İslam babayı bu haktan neden mahrum etmektedir? Ya da annenin babaya kıyasla duygularının daha yoğun olması ona çocuğu terbiye hakkını mı tanımaktadır? Ne yazık ki kadının yaratılış özellikleri sebebiyle, annenin çocuk eğitiminde babadan daha yetkin ve daha önde olduğu yönündeki anlayış eşler arasındaki ya da baba-çocuk arasındaki ilişkiyi zayıflatmaktan öteye gidememektedir. Erkeği salt ailenin geçimi ile sorumlu kılan ve çocuğun eğitiminden muaf tutan sosyal ezberler, İslamın eğitim anlayışından değil, erkeğe hizmet eden geleneksel anlayıştan kaynaklanmaktadır. Ayrıca yine toplumsal yargılarla çocuğuna ilgi ve sevgi göstermekten utanan ve imtina eden babanın, anne figürünün gerisinde kalması kabul edilir bir durum değildir. Annenin sevgisi ve ilgisi, babanın eksikliğini doldurmak ya da telafi etmek için yeterli değildir. Çocuk her iki ebeveynin ilgi ve sevgisine ihtiyaç duymaktadır. Çocuğun eğitiminde babayı gölgede bırakan anlayış esasında anneyi yücelttiği zannıyla babanın değerini düşürmektedir. Baba, çocuk için bir eğitim figüründen ziyade bir korku, bir itaat figürü olarak kalmakta, anne ise eğitici ve öğretici rolünü tek başına üstlenerek bu anlayışa hizmet etmektedir. Çocuk toplumla ilişki kurmayı anne sevgisiyle öğrenmekte, davranışlarını annenin ödül ve cezaları ile yönetmektedir (Şentürk: 2008:17). Anne ona yol gösteren, rehberlik eden kişi olmaktadır. Aynı zamanda çocuk için bilgi kaynağı ve sorularının ilk muhatabı durumundadır. Sonuç olarak anne, çocuğun kimlik ve kişilik

gelişimini doğrudan etkilemekte, diğer taraftan baba/çocuk iletişimsizliği çözülmesi gereken ciddi bir eğitim problemi olarak kalmaya devam etmektedir (Alpaydın, 2015:67).

Mahremiyet eğitiminde tek ebeveynin baskın olduğu durumlarda, çocuğun cinsel kimlik gelişimi olumsuz etkilenebilmektedir. Eğitim sürecinde genellikle anne figürünün hem erkek hem de kız çocuğuna tek başına model oluşturması, çocuğun gelişimini istenmeyen yönde şekillendirebilmektedir. Hatta baba/çocuk ilişkisinin yetersizliği erkek çocuklarının anneyi model alarak onunla özdeşim kurmasına sebep olmakta, hatta çocuğu cinsel kimlik sapmalarına kadar götürebilmektedir (Yavuzer, 2010: 27). Diğer taraftan babanın eğitici rolünü gerektiği şekilde üstlenmesi, erkek çocuğunun da sağlam bir sosyal ve cinsel kimlik kazanmasını sağlamaktadır. Çocuk babayı taklit ederek toplumda erkek cinsine uygun davranışlar sergilemekte, bu davranışlar onun şahsiyet oluşumuna katkı sağlamaktadır. Çocuğun kendisini taklit ettiğini gözleyen baba ise çocuğunu istendik yönde eğitme fırsatına sahip olmaktadır. Bu sebeple çocuğun gözündeki modelliğini koruması ve çocuk üzerindeki etkisini sürdürmesi gerekmektedir (Kirpitçi, 2010:237).

Güneş (2017:33-36), kız çocuklarının mahrem konularda anneleri ile rahatlıkla paylaşımında bulunmasına rağmen erkek çocuklarının babaları ile olan ilişkilerinde aynı rahatlığı göstermediğini ifade etmektedir. Ergenliğe giren kız çocukları anneleri ile bazı şeyleri paylaşmaya kendilerini mecbur hissetmekte, anlam veremedikleri hususlarda annelerine başvurmaktadır. Erkek çocukları ise ergenlikle tanıştıkları haz duygusu karşısında suçluluk hissederek bunu gizlemeye çalışmaktadır. Çocuk haz duygusuyla, değer verdiği kişilere kendi gizli dünyasından bakmaya başlamakta, anne/babasının da sahip olduğu cinsel gizli yaşamı şaşkınlıkla karşılamaktadır. Bu sebeple Güneş, erkek çocuğun babaya olan bakışının değişmemesi için ergenlik ve cinsellik hakkındaki bilgilendirmenin baba ya da babanın bir yakını tarafından yapılmaması gerektiğini düşünmektedir. Ancak burada göz ardı edilen husus, erkek çocukların cinsellik hakkındaki bilgileri baba dışındaki bir figürden edinse dahi ebeveynin bu tecrübesine karşı aynı şaşkınlığı yaşayacak olmasıdır. Bu sebeple mahremiyet eğitiminde babayı dışarıda tutmak, baba-çocuk iletişimsizliğine kapı aralamaktan öteye gidememektedir.

Aile ilişkilerinde babanın sadece çocuklarına değil, eşine karşı ilgisizliği de mahremiyet eğitimi sınırlayan bir durumdur. Erkek çocuğu için baba figürünün pasif kalarak annenin ön planda olması, onun sonraki yaşamında da annesinin etkisinde kalması sonucunu doğurmaktadır. Böyle durumlarda çocuk evlendikten sonra dahi annesine bağlı kalmakta, eşi ile sağlıklı ilişki kuramamaktadır. Diğer taraftan eşinden ilgi görmeyen kadın ve babadan ilgi göremeyen erkek çocuğu arasında sıkı bir bağ oluşmakta ve anne/oğul arasındaki bağlanma, kısır bir döngü halinde sürüp gitmektedir. Bu sebeple erkeğin evlilik hayatında öncelemesi gereken rol, öncelikle eş rolü, çocuğu olduğunda ise baba rolü olmalıdır (Yavuzer, 2010: 59).

Yüce Allah eğitim sürecinde babanın yer alması gerektiğini Lokman suresi ile ortaya koymuştur. Babanın oğluna verdiği öğütler, çocuğun öz değer ve öz yeteneklerini tanıması, yargılama davranışından uzak kalarak yönetme becerisini edinmesine yöneliktir (Tan, 2016). Bunun yanında, "Yavrum! Şüphesiz yapılan iş bir hardal tanesi ağırlığında olsa ve bir kayanın içinde yahut göklerde ya da yerin içinde bile olsa, Allah onu çıkarır getirir. Çünkü Allah en gizli şeyleri bilendir, (herşeyden) hakkıyla haberdar olandır. ...Yürüyüşünde tabii ol. Sesini alçalt. Çünkü seslerin en çirkini herhalde eşeklerin sesidir!" (Lokman, 31/16-19) şeklindeki öğütleri, eğitim sürecinde babanın aktif rolünü ve olumlu yaklaşımını ortaya koymaktadır.

İslam dini çocuğun eğitiminde babanın taşıdığı sorumluluğu Hz. Peygamber ile örneklemektedir. Peygambere "Aile fertlerine namazı emret, kendinde bunda kararlı ol. Senden rızık istemiyoruz, asıl biz seni rızıklandırıyoruz. Mutluluk, gelecek günahlardan sakınanların olacaktır" (Tâhâ, 20/132) emri, onun baba ve eş rolüne dikkat çekmektedir. Bu yönüyle Hz. Muhammed hem baba hem de eş rolü ile İslam aile anlayışını en iyi şekilde temsil etmektedir. "Bugün yeryüzünde hiçbir kadın veya anne Hz.Aişe'nin Peygamberimizin evinde ulaştığı hürriyete, değere, saygınlığa ve öneme kendi ailesi içinde ulaşabilmiş değildir. Ve yine hiç bir genç kız Hz.Fatıma'nın Peygamberimizin sınımsıcak yuvasına erişebildiği özel öneme, ilgiye ve saygınlığa ulaşabilmiş değildir" (Hatipoğlu, 1991:116).

Mahremiyet eğitiminde sunulan ezber öğretiler ebeveynleri çocukları ile olumlu ilişki kurmaktan uzak tutmaktadır. Babanın çocuğuna karşı sevgisini gizli tutması, bedensel temastan özellikle kaçınması bir mahremiyet hassasiyeti olarak

öğretilmektedir. Oysaki Hz. Peygamber'in çocuklarına ilgi ve sevgisini göstermekten kaçınmadığı, aksine onları öptüğü, okşadığı ve kucağına aldığı bilinmektedir (Buhârî, Edeb/17). Öyle ki torununu öperken kendisini gören bir sahabe “Benim on çocuğum var. Onlardan hiçbirisini öpmedim” demiş, Hz. Peygamber ise “merhamet etmeyene merhamet olunmaz” diyerek cevap vermiştir (Müslim, Fedâil/65). Peygamber'in tavrı çocuk sevgisini dışa vurmanın insanî bir durum olduğunu, anne/babanın çocuğuna duyduğu ilgi ve sevginin ona beslediği merhametin bir yansıması olarak ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Yine Allah rasûlü kendisine sorulan “Çocuklarınızı öper misiniz?” sorusuna “evet” cevabını vermiş, muhatabının “vallahi biz onları öpmeyiz” demesi üzerine ise “Allah senden merhameti söküp aldıysa ben ne yapayım?” buyurmuştur (Müslim, Fedâil, 64).

Sonuç olarak, toplumda yer etmiş erkek egemen anlayışın eğitim sürecine yansımalarına izin verilmemeli, toplumsal yargılara atfedilen değer çocuğun gelişimi ve eğitiminin önüne geçmemelidir. Ancak dinî araştırmalarda dahi çocuk eğitiminde babanın yeri, anneye kıyasla daha az çalışılmaktadır. Anneyi ve annenin eğitici kimliğini konu edinen çok sayıda çalışmaya rastlanırken (Hayta, 2006; Diler, 2018; Güzel, 2015; Koçtak, 2012; Hatipoğlu, 1991; Çevikoğlu, 2005; Dölek, 2015), babayı konu edinen çalışma sayısı oldukça sınırlıdır (Şentürk, 1964; Kirpitci, 2010; Canan, 1989; Tan, 2016). Buna göre çocuk eğitiminde anneyi babaya önceleyen eğitim anlayışının dinî araştırmalara dahi yansıdığını söylemek mümkündür.

1.5.4. Gelişim Dönemlerine Göre Mahremiyet Eğitimi

Mahremiyet eğitiminde “mahremiyetin tanımı, başkalarının mahremiyetine saygı, mahremiyet sınırlarını koyma ve koruma, mahremiyetin ihlali durumunda yapılması gerekenler” hakkındaki konuları içermesi ve eğitimin içeriğinde “davranış modelleri, örnek olaylar, yanlış/doğru kavramları, özel alan kavramı (bedensel, toplumsal, duygusal), vücut sistemlerinin nasıl çalıştığı, çocuk hakları ve sorumlulukları, ergenler için cinsel eğitim, ergenler için duygusal ilişkilerde sınırların belirlenmesi, hayır diyebilme, kimlere neyin ne kadar anlatılacağı ve paylaşılacağı konusunda farkındalık, sevgi, saygı, güven ve mahremiyet kavramları arasındaki fark ve sınırlara” yer verilmesi önerilmektedir (Mahremiyet Eğitimi Çalıştay Sonuç Raporu, 2017). Ancak dinin referans alındığı bir mahremiyet anlayışı, yine dinî hükümlerle

şekillenen bir eğitim anlayışını gerektirmektedir. Bu sebeple mahremiyet eğitiminin kapsamına girecek konular İslamın mahremiyete dair ortaya koyduğu hükümlerle belirlenmelidir. Mahremiyete ilişkin dinî hükümler ise şu konuları içermektedir (Toksarı, 2012).

“Kişilerin kendi özel hayatlarının gizliliğinin korunması

Başkalarının özel hayatlarının gizliliğinin korunması

Mesken masuniyetine (dokunulmazlığına) riayet etme

Başkalarının evlerine izinsiz girmeme

Başkalarının evlerinin içine izinsiz bakmama

Aile bireylerinin yatak odalarına izinsiz girmeme

Evlere kapıları dışından girmeme

Başkalarının gizli konuşmalarını dinlememe

Başkalarının gizli taraflarını araştırmama (tecessüste bulunmama)

Başkalarının özel eşyalarını araştırmama

Başkalarının öğrenilen ayıplarını ve sırlarını açıklamama”

İlgili konular günümüz mahremiyet ihlallerine cevap verecek ölçüde kapsamlı görünmese dahi bunların İslamdaki mahremiyet anlayışının temelini oluşturduğu görülmekte ve ilgili hükümlerin diğer durumlara genellenebileceği düşünülmektedir. Bu sebeple mahremiyet eğitimin içeriği ilgili hükümlerin ortaya koyduğu emir ve yasaklar ile şekillendirilmelidir.

Mahremiyet eğitiminde, içeriğin ne zaman ve ne oranda sunulması gerektiği, şüphesiz ki eğitim sürecinde muhatabın gelişim dönemini dikkate almayı gerektirmektedir. Bu durumda mahremiyet eğitimi ne zaman başlamalıdır?

Gündoğdu (2017:390), mahremiyet eğitiminin başlangıcını doğum öncesi döneme taşıyarak onun ailenin oluşum sürecinden itibaren başladığını ifade etmektedir. Ona göre mahremiyet eğitiminin ilk adımları şunlardır:

Doğru eş seçme: “Kadın dört şeyi için nikâh edilir; malı, soyu, güzelliği ve dini. Sen dindar olanını seç ki elin bereket bulsun.” (Buharî, Nikâh, 15; Ebu Davud, Nikâh,

2; Nesaî, Nikâh, 13) hadisi dindarlığın eş seçiminde en önemli ölçüt olduğunu göstermektedir. Bu sebeple evlat sahibi olmayı dileyen her kadın ve erkeğin çocuğun eğitim sürecine doğrudan etki edecek anne ve baba adayını, dindarlık ve aileye duyarlılık ekseninde belirlemesi gerekmektedir.

Hayırlı evlat dileme: “Mal ve çocuklarınızın sizin için birer imtihan olduğunu ve büyük mükâfatın Allah katında bulunduğunu bilin.” (Enfal, 8/28) hükmü gereği anne/babanın bu imtihanı yüklenme sorumluluğunu almadan önce “Rabbimiz! Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve zürriyetler bağışla.” (Furkan, 25/74) diyerek dua etmesi tavsiye edilmektedir. Yine başka bir hadiste “Bismillah. Yarabbi! Bizden ve bize vereceğin çocuktan şeytanı uzak kıl.” (Buhârî, Bed’ü’l-Halk/11; Ebu Dâvûd, Nikâh/44-45) öğüdü, çocuk sahibi olmak isteyenler için zikredilmiştir.

Çocuğa güzel isim verme: Hz. Peygamber’in “Sizler kıyamet günü isimlerinizle ve babalarınızın isimleriyle çağrılacaksınız. Öyleyse isimlerinizi güzel koyun.” (Ebu Davud, Edeb, 69) hadisine göre çocuğa güzel isim vermek anne/baba için tavsiyeden öte dinî bir vecibedir. Anne/babanın çocuğuna verdiği güzel bir isim, onun için hayırlı bir yaşam ve güzel bir ahlak temennisi anlamına gelmektedir (Gündoğdu, 2017:390). Bunun yanında çocuğun ismi, içinde yaşayacağı toplumda onun cinsel kimliğini belirgin kılmalıdır. Bu sebeple üniseks isimler yerine, cinsiyete özgü isimler vermek toplumsal yaşamda büyük önem taşımaktadır.

Mahremiyet eğitiminde doğumdan sonraki süreç bebeklik, okul öncesi, ilkökul ve ortaöğretim olmak üzere dört dönem ile sınırlandırılmaktadır (Mahremiyet Eğitimi Çalıştayı, 2017). Bu sınıflamaya göre mahremiyet eğitiminde hukuki olarak yetişkinliğin başlangıcı olarak kabul edilen 18 yaş, üst sınır olarak kabul edilmektedir. Ancak mahremiyet eğitimi yetişkinlik döneminde de sürdürülmelidir. Özellikle evlilik öncesi ya da evliliğin ilk dönemine rastlayan genç yetişkinlik döneminde kişiler daha önce tecrübe etmediği başka bir mahremiyet alanı ile tanışmaktadır. Bu sebeple mahremiyet eğitiminin bebeklik döneminden başlayarak, ilk çocukluk, son çocukluk, ergenlik ve genç yetişkinlik dönemlerini kapsayacak şekilde sunulması önerilmektedir.

1.5.4.1. Bebeklik Döneminde Mahremiyet Eğitimi (0-2 Yaş)

Bebek dünyaya geldiği andan itibaren duyuları yoluyla çevresindekileri tanımaya ve anlamlandırmaya başlamaktadır. Çocuğa sunulan her ses, koku, tat,

görüntü ve temas onun zihninde anlamlandırılmaktadır. Bu dönemde bebeklerde dört temel duygu yer almaktadır: sevinç, üzüntü, korku ve öfke. Bebek ilk aylarda hoşuna giden uyaranlara yaklaşmakta ve hoşuna gitmeyenlerden kaçınmakta, sonraki dönemde ise duygularını daha belirgin biçimde dışa vurmaya başlamaktadır. Dil gelişimi ile paralel biçimde ilerleyen duygusal gelişim, 1,5 yaştan sonra sözcüklerle kendini göstermeye başlamakta, ifade edilemeyen duygular ise bebekte öfke duygusuna sebep olmaktadır (Santrock, 2014; Akt: Metin, 2016:187). Bebeğin bu tepkileri, onun bilişsel ve duyuşsal anlamda aktif olduğunu kanıtlamaktadır. Bu sebeple bebeklik dönemini, mahremiyet eğitiminin dışında bırakmak doğru bir yaklaşım değildir.

Anne/babanın çocuğuna mahremiyet eğitimi sunması dinî bir yükümlülüktür. Bebeklik döneminde çocuğun sözlü iletilerle eğitilmesi, onun gelişim özellikleri sebebiyle mümkün değildir. Ancak bebeği “görmeyen, duymayan, anlamayan” bir varlık olarak kabul ederek anne/babanın gerek bebeğin gerek kendilerinin mahremiyetine duyarsız kalması doğru değildir. Herşeyden önce Yaratıcı tarafından kendilerine verilen kusursuz bir canlıya emanet şuuru ile yaklaşılması ve mahremiyet konusunda hassasiyet göstermeleri gerekmektedir. Aksi halde bu dönemde gösterilen duyarsızlık anne/babada ünsiyet oluşturacağı ve ilerleyen dönemlerde de sürdürülebileceği ihtimali sebebiyle uygun değildir.

Anne/babanın bebeklik döneminden itibaren çocuğun mahremiyetini koruması gerekmektedir. Çocuk, bedenini ve yaşam alanını kendisi koruyacak olgunluğa erişinceye kadar anne/baba bu gereği yerine getirmeli, sonraki süreçte ise çocuk üzerindeki denetimini sürdürmelidir. Bebeği giydirirken, altını değiştirirken, banyo yaptırırken bedenindeki özel bölgelerin annesi ve babası dışında bir kimse tarafından görülmemesine gayret edilmelidir. Kardeşlerin -hem cins olanların dahi- yanında bulunmamasına özen gösterilmeli, bulunması halinde cinsel organın kapalı tutulmasına gayret edilmelidir. Bu gizlilik hem bebeğin beden mahremiyetini, hem de diğer kardeşlerin göz mahremiyetini temin etmektedir.

Bebekler bedenlerini keşfetme amacıyla çeşitli uzuvlarına temas etmekten hoşlanmaktadır. Bu, gelişimin olağan bir sonucudur. Özellikle alt değiştirme esnasında bebeğin kol ve parmak kaslarındaki gelişimi ve bedenini keşfetmeye iten bilişsel gelişimi sebebiyle sıklıkla bedeninin özel alanlarına dokunmaya çalıştığı gözlenmektedir. Bu durumda anne/babanın çocuğun davranışını önlemek için onun

eline vurması ya da elini zorla çekmesi doğru bir davranış değildir. Elini her defasında yavaşça oradan uzaklaştırması, çocuğun bu davranışı terk etmesi için yeterlidir.

Ebeveynlerin temizlik endişesi ile bebeğin cinsel uzvunu fazlaca silmesi, hassasiyete sebep olduğu için doğru bulunmamaktadır (Tuzcuoğlu ve Tuzcuoğlu, 2004: 19). Yine bu dönemde ilgi ve sevgi adı altında bebeğin özel bölgesine temas edilmesi, cinsel organının sevgi unsuruna dönüşmesi ya da başkalarına teşhir malzemesi haline gelmesi, hatta cinsiyetini vurgulayan sevgi sözcüklerinin kullanılması dahi gerek çocuğun kendisi gerek diğer kardeşlerin gelişimi ve eğitimi için hatalıdır. Bu noktada, anne/babanın bebeğin beden mahremiyetine olduğu kadar, kendi dil mahremiyetine de dikkat etmeleri gerekmektedir.

Mahremiyet eğitiminde anne figürü, başat aktör durumundadır. Ancak mahremiyet kaygısıyla ya da toplumsal yargılarla baba figürünün bebeğin bakımından muaf tutulması yersiz bir tutumdur. Bebek için anne ve baba “kadın” ya da “erkek” değil, güven veren kişi konumundadır. Annenin bebekle doğum öncesinde başlayan ve doğum sonrasında devam eden uzun süreli fiziksel birlikteliği, anne-çocuk arasındaki duygusal iletimlerin babaya kıyasla daha yoğun olmasını açıklamaktadır. Ancak babanın sorumluluk duygusu bu süreçte söndürülmemelidir. Baba-çocuk arasındaki duygusal paylaşıma imkân veren husus, tıpkı annede olduğu gibi fiziksel yakınlıktır. Bu sebeple bebeğin ihtiyaç anında anne/babanın onun yanında olması, varlığını ona dokunarak ve seslenerek hissettirmesi, ihtiyaçlarının gecikmeden karşılanması ona güven duygusunu kazandıracaktır. Bu süreçte ebeveyni ile güvenli bir bağlanma gerçekleştiren çocuk, ilerleyen dönemlerde özgüvenli, bağımsız, sorun çözmeye yetkin bir kişilik geliştirecek, güvensiz bağlanma gösteren bebekler ise sonraki süreçte sürekli anne/babasından ilgi ve kabul bekleyecek, hatta onların başka çocuklarla iletişim kurmasına dahi tahammül edemeyecektir (Oruç, 2011:89).

Bebek doğduğu andan itibaren annesinden başlayarak baba, kardeş, büyük anne vb. yakın çevresindeki kişilere güvenmeye başlayacaktır. Bebeğin bu kimselere güven duyması için öncelikle ebeveyninin bu kişilere güvendiğini hissetmesi gerekmektedir. Bu sebeple anne/baba dışında bebeğin başka bir kimseye emanet edilmesi gerektiğinde anne/babanın o kişiye güvendiğini bebeğe hissettirmesi, o kişi ile birlikte aynı ortamda zaman geçirmesi, sarılma, kucaklaşma, elini tutma yoluyla ona temas etmesi ile mümkün hale gelmektedir. Ancak birinci derecedeki akrabaların dahi tehdit oluşturduğu

gerçeği üzerine taciz, ensest endişesi ile bebeği amca, teyze, hala, dayı gibi yakınlarından sakınmak doğru bir yaklaşım değildir. Çocuk anne/babası dışındaki kişilere de güven duymak zorundadır. Aksi takdirde çocuk güvensiz büyüyecek, hayatının her döneminde anne/babası ile birlikte olmak isteyecek ve ebeveynin bulunmadığı durumlarda sağlıklı ilişkiler kuramayacaktır. Bu sebeple mahremiyet eğitimi güvenlik kaygısıyla güvensizlik eğitime dönüşmemelidir. Bu gibi vakalar çocuğun yakın çevreden uzak tutulmasını değil, anne/babanın yakın çevresini dahi iyi tanımasını ve dikkat etmesini gerektirmektedir.

1.5.4.2. İlk Çocukluk Döneminde Mahremiyet Eğitimi (2-6 Yaş)

İlk çocukluk dönemi mahremiyet eğitiminde iletişim sürecinin başladığı dönemdir. Merak bu dönemde çocuk ve muhatabı arasındaki iletişime yön veren temel uyarıcı durumundadır. Merak, özellikle çocukların kendi bedenlerini keşfetmesi ile başlamakta, 6 yaş öncesinde cinsiyet farklılıklarının anlaşılması ile artış göstermektedir. Bu dönemde çocuklar çoğunlukla akranlarını, karşı cinsi, erkek ve kızlar arasındaki bedensel farklılıkları merak etmekte, hamilelik, doğum, bebeğin oluşumu gibi konular hakkında sorular yöneltmektedir (Eliküçük ve Sönmez, 2011:59). Anne/babanın bu tür sorular karşısında takındığı tavır çocuğun diğer sorularından farklı olmamalı, çocuğa karşı bu konuların kötü, yanlış, utanç verici olduğu hissettirilmemelidir. Çocuğun sorusuna tepki göstermek, onu azarlamak ve susturmaya çalışmak çocuğun anne/babasına duyduğu güven duygusunu kırmaktan başka bir sonuç getirmemektedir. Bu konuda kaçınmacı bir tutum sergileyen anne/babalar farkında olmadan çocuğu başka bir bilgi kaynağına itmektedir. Bu tutum anne/babanın otoritesini ve ebeveyn-çocuk ilişkisini zedeleyen bir durumdur. Diğer taraftan, anne/babayı zorlayan sorulara verilen gerçektışı cevaplar ilerleyen dönemlerde hakikati öğrenen çocuk için hayal kırıklığı oluşturacak ve anne/babanın saygınlığı zarar görecektir. Bu sebeple cevabın bilinmediği sorular ertelenmeli, ancak fazla geciktirilmeden çocuğun öğrenme ihtiyacı karşılanmalıdır. Bunun ötesinde, çocuğun sorularına aksi bir anlayışla gelişiminin üstünde cevaplar vermek ya da gerektiğinden fazla bilgi sunmak çocuğa zihinsel karmaşa yaşatacak hatta onu psikolojik sorunlara dahi götürebilecektir. Çocuk neyin ne zaman, ne kadar öğretilmesi gerektiğini esasında kendisi belirlemekte, öğrenme ihtiyacının miktarını sorularıyla ortaya koymaktadır. Bu sebeple çocuğun sadece

öğrenmek istediği husus açıklanmalı, soruyla ilgili ya da ilgisiz detaylardan kaçınılmalıdır.

İlk çocukluk döneminde çocuğun taklit davranışı belirgin bir biçimde kendini göstermektedir. Taklit davranışı üzerinde model alınan kişinin yanı sıra, ilgili davranışın niteliği de etkili olmaktadır. Çocuklar karşı cinse kıyasla hem cinslerinin davranışlarını, karmaşık davranışlara kıyasla basit davranışları model almaktadır (Yeşilyaprak, 2004:207). Dolayısıyla kız çocuklarının annelerini, erkek çocuklarının ise babalarını daha çok taklit ettiğini söylemek mümkündür. Onların giyinme biçimi, kullandığı sözcükler, aile bireylerine karşı tutumları vb. pek çok husus çocuklar tarafından taklit edilmektedir. Bu sebeple ebeveynlerin giyinirken, tuvalet ve banyoyu kullanırken kapıyı kapalı tutma, başkasının odasına girerken kapı çalma, başkasına ait eşyaları kullanmak için izin isteme vb. basit davranışları çocuğun mahremiyet anlayışını edinmesine katkı sağlamaktadır. Diğer taraftan, aile içinde küfür işiten çocuğun kardeşine ya da arkadaşlarına küfretmesi, aynı şekilde odasına girerken izin istenmeyen bir çocuğun anne/babasının odasına izinsiz girmesi kaçınılmazdır. Bu sebeple anne/babanın her zaman çocuğun gözetiminde olduğunu düşünerek olumlu davranış sergilemeye gayret etmesi gerekmektedir.

Bebeklik dönemini tamamlayan çocuk iki farklı cinsiyet olduğunu bilmekte, kendi cinsiyetini tanıyarak annesinin dişi, babasının er olduğunu tanımlayabilmektedir. Ancak bu dönemde çocukların cinsel kimlik anlayışları henüz tam anlamıyla oluşmamaktadır. Çünkü onlara göre cinsiyetin belirleyicisi biyolojik farklılıktan öte, giysiler ve rollerdir. Değişen giyime ve rollere rağmen cinsiyetin değişmezliği yavaş yavaş anlaşılmakta, ancak 5-6 yaşlarında çocuğun zihninde kesinleşmektedir (Vatandaş, 2007: 32). Bu sebeple mahremiyet eğitiminde ilk çocukluk dönemi çocuğun cinsiyet farklılıklarını öğrendiği, toplumsal cinsiyet rollerini ise edinmeye başladığı dönemdir. Ancak toplumsal cinsiyet rolleri mahremiyet eğitiminde hem “kazanım” hem de “sınırlılık” durumundadır. Şayet toplumsal cinsiyet rolleri İslamın cinsiyete tanımladığı rollerle çatışmıyor ise, çocuğun bu rolü öğrenmesi ve edinmesi bir kazanımdır. Mesela toplum tarafından erkeğe atfedilen “koruma, geçim sağlama” rolü, İslamın ona tanımladığı “kavvam” rolü ile örtüşmektedir. Bu durumda erkek çocuğunun bu rolü edinmesi anlamlı ve gereklidir. Ancak toplumsal cinsiyet rolleri İslamdaki kadın/erkek rollerine ters düşüyor ise, bu durumda toplumun öğretileri mahremiyet eğitimi için bir

sınırlılıktır. Örneğin toplumun “saçı uzun, aklı kısa” olarak nitelediği kadının, Hz. Muhammed tarafından “kristal” olarak nitelenmesi (Buhârî, Edeb/111; Müslim, Fedâil/73) bu sınırlılığı ortaya koymaktadır. Dolayısıyla anne/babaların kendilerine ezberletilmiş toplumsal kabuller ve kısıtlar yerine, İslamın cinsiyet hakkındaki hükümlerini esas alması gerekmektedir.

Toplumsal cinsiyet rolleri, anne/babaları bebeklik döneminden itibaren çocuklar için kalıp tercihler yapmaya itmektedir. 4-6 yaş aralığındaki çocukların cinsiyete göre kıyafet ve oyuncak seçmesi, eşya ve meslekleri cinsiyete göre ayırt etmesi ve oyunlarda kendi cinsine uygun rolü seçmeleri bu durumu ispat etmektedir (Eser, 2008). Kız çocuklarının oyuncak araba, erkek çocuklarının ise oyuncak bebek oynamasından duyulan rahatsızlık toplumsal cinsiyet rollerinin ürünüdür. Yetişkinlik döneminde babaların çocuğun bakım ve eğitiminden, annelerin ise iş ve sosyal yaşamdan uzak kalması ilk çocukluktan itibaren ezberletilen cinsiyet rollerinin bir sonucudur. Dolayısıyla anne/babaların bu dönemde çocukların oyuncak seçimine saygı duyması, karşı cinse tanımlanmış oyuncaklar oynamasını teşvik etmesi gerekmektedir. Aynı şekilde cinslere tanımlanan renklerin oyuncak tercihinde bir kriter olmaması gerekmektedir (Güder ve Alabay, 2016b:108). Bu sayede çocuk karşı cinse tanımlanmış davranışları, kendisinin de gerçekleştirebileceğinin imkânını tanıyacaktır. Bu sebeple çocuğun giysi, oyuncak, renk ya da oyun tercihi anne/babaları endişelendirmemelidir. Zira, okul yaşamıyla birlikte gelişen sosyal ilişkiler ve akran modelliği ile çocuk kendi cinsine özgü eşya ve oyunlara yönelmekte ve anne/babasının endişesini boşa çıkarmaktadır. Ancak çocuğun sadece karşı cinsle arkadaşlık kurması ve yalnızca karşı cinse ait giysi, oyuncak, aksesuar ya da oyunlara ilgi duyması son çocukluk döneminde dahi devam ediyorsa, bu onun cinsel kimlik gelişimi için endişe veren bir durumdur. Anna/babanın bu durumda çocuk üzerindeki kontrol ve denetimini artırması gerekmektedir.

İlk çocukluk dönemi çocuğun giyinme/soyunma, tuvalet ihtiyacını giderme vb. temel fiziksel becerileri kazanması sebebiyle mahremiyet eğitiminde bir fırsat dönemidir. Bu dönemde çocuğun kaba motor kasları, ince motor kaslarından daha fazla gelişmiştir. Bu sebeple çocuk kaba motor davranışlarını rahatlıkla gerçekleştirirken, ince motor kasların gerektirdiği davranışları gerçekleştirmesi pek mümkün olmamaktadır (Yeşilyaprak, 2004:60). Gelişimsel bir sıra izleyen bu davranışlar için

anne/babanın yardımı ve desteği zorunludur. Ancak çocuğun kendi başına gerçekleştirebileceği davranışları, anne/babasının gerçekleştirmesi onun gelişimine ket vurmaktadır. Mesela pantolonunu kendisi giyebilen bir çocuğa hem fiziksel gelişimi hem de mahremiyet edinimi için izin verilmeli, sadece düğme kapatma konusunda yardım edilmelidir. Aynı şekilde tuvalet ve banyoda çocuğun özel bölgelerinin temizliği ancak kendisinin gerçekleştireceği döneme kadar devam etmeli, bunun ötesine geçmemelidir. Her çocuğun gelişim hızındaki farklılık göz önüne alındığında, öz temizlik becerisinin kazanımı için kesin bir yaş aralığı vermek mümkün değildir. Bu sebeple anne/baba iyi bir gözlemci olmalı, çocuğun bu davranışı gerçekleştirecek olgunluğa ulaştığını fark ettiğinde ona izin vermelidir. Fakat pek çok anne/baba çocuğun becerisini görmezden gelerek ya da temizlik endişesi ile bu davranışları kendisi gerçekleştirmekte, dolayısıyla okul dönemine erişen çocuklarda dahi öz temizlik becerisinin gelişmediği gözlenmektedir.

Anne/babanın çocuğun tuvalet, banyo, giyinme vb. ihtiyaçlarında yardımcı olurken bakışlarının yönünü değiştirerek “sana bakmıyorum” demesi ya da çocuğun özel alanlarına dokunmadan önce çocuktan izin istemesi, ona haber vermesi, çocuğun iç çamaşırının banyo esnasında çıkarılmaması, tuvalet ve banyo ihtiyacını giderirken kapının kapatılması vb. davranışlar çocuğun, kendi bedenine yönelik “özel alan” algısı oluşturmaya ve tanıdık kimselerin dahi o alana bakma ve dokunma hakkı bulunmadığına yönelik anlayış geliştirmesine katkı sağlayacaktır. Diğer taraftan çocuğun başkalarının yanında giydirilmesi, kardeşleriyle birlikte banyo yaptırılması, anne/babanın çocuğun yanında giyinip soyunması mahremiyet eğitiminde kaçınılması gereken davranışlar arasındadır.

Aile hayatında mahremiyete ilişkin her tecrübenin çocuk için eğitsel bir değeri bulunmaktadır. Çünkü “mesken, öncelikle kişinin aklında ve kalbinde başlayan mahremiyet duygusunun/algısının öğrenildiği ve tezahür ettiği ilk alandır” (Aydın, 2015: 292). Evde yaşananların başkaları tarafından bilinmemesi için kapı, pencere ve perdelerin kapatılması, ev içerisindeki görüntü ve konuşmaların gizliliği için tedbirler alınması, özel hayata ve aile hayatına dair sırların paylaşılmaması ya da belirli kişilerle paylaşılması aile üyelerinin her biri için sorumluluk niteliğindedir (Toksarı, 2012: 11). Bu sorumluluğun kazandırılması ancak anne/babanın mesken içerisindeki olumlu örnekliği ile mümkün hale gelmektedir. Ebeveynin çocuğun odasına girerken kapı

çalması, çocuğun odasına izinsiz girdiğinde özür dilemesi ya da kendi odalarına izinsiz girdiği zaman çocuğu uyarması, ona mekânın “özel” olduğunu hissettirecektir. Ancak açık bırakılan kapının aile üyelerine girme ve bakma izni tanıdığı fikri, çocuklar tarafından benimsenmelidir. Zira hane içerisinde kapıların sürekli kapalı tutulması mümkün değildir. Bu durum aile üyelerinin iletişimini ve özgürlüğünü sınırlamaktadır. Kapıların sadece gerekli olduğu durumlarda kapalı tutulması, onun dışında açık bırakılması aile içi iletişimi sağlaması yönüyle anlam ve önem taşımaktadır. Bu sebeple anne/babaların gizlilik gerektiren durumlarda kapıyı kapalı tutması, onun dışında iletişime açık olduğunu göstermesi önemlidir. Onların tedbirine rağmen çocuğun kapalı bir kapıyı izinsiz açması ve uygun olmayan bir durumla karşılaşması halinde ise, anne/babanın soğukkanlı olması ve sert bir tepki vermeden çocuğun odadan ayrılmasını istemesi gerekmektedir. Aksi bir tavırla karşılaşan çocuk için bu olumsuz manzara zihninde daha da yer etmektedir (Güneş, 2017:60).

İlk çocukluk döneminde çocuğa ayrı oda verilmesi mahremiyet eğitiminde atılan önemli adımlar arasındadır. Bebeklik döneminden itibaren anne/baba ile aynı odayı paylaşan çocuğun ayrı bir odaya alınması, onun için travmatik olabilmekte, çocuk bunu kendisine verilmiş bir ceza olarak düşünebilmektedir. Bazı çocuklar için ise, ayrı oda kişisel özgürlük alanı anlamına gelmekte, bu ayrılığı ödül olarak değerlendirmektedir. Bu durumda anne bağımlılığı yüksek bir çocuk için odanın ayrılması, çocuğun bunu fark etmeyeceği bir dönemde gerçekleşmeli; güvenli bağlanma gösteren çocuk için ise ebeveynler 3 yaşı geçmeyecek şekilde çocuk için en uygun zamanı tayin etmelidir. Karşı cins kardeşlerin aynı odayı kullanmasına ise ancak kardeşlerden birinin ergenliğe girmesine kadar izin verilmelidir. İmkân dâhilinde ise ergenliğe giren çocukların hemcins kardeşleriyle dahi aynı odayı kullanmaması önerilmektedir.

İlk çocukluk döneminden itibaren çocuğun aile bireyleri dışındaki kişilerle kuracağı iletişimde anne/babanın gözetimi ve denetimi zorunludur. Çocuğun anne/baba gözetiminden uzak kaldığı durumlarda bakıcı, kreş, komşu, akraba vb. unsurlar anne/baba tarafından takip edilmelidir. Çocuğa, tanımadığı insanlarla iletişim kurarken anne/babasının iznini alması gerektiği öğretilmeli, bazı insanların çocuklara zarar verebilecek özellikte olduğu korkutucu olmayan bir yaklaşımla anlatılmalıdır. Çocuk tanımadığı kimselerle konuşmaması, onlardan herhangi bir şey almaması, kendisine dokunmalarına izin vermemesi yönünde uyarılmalıdır. Bu noktada çocuğa verilmesi

gereken anlayış, bedeninin özel olduğu ve ona kimsenin dokunamayacağı yönünde olmalıdır.

Mahremiyet eğitiminde yapılan yaygın hatalardan biri çocuğun bedenini sadece özel alanlarla sınırlamak ve gizlemektir. Gerek okul öncesi kurumlarda gerek anne/babaların verdiği eğitimde çocuğun sadece özel bölgelerinin dokunulmazlığı konu edilmektedir. Oysaki çocuk, bedeninin hiçbir bölgesine yabancıların dokunamayacağı yönünde eğitilmelidir. Çünkü mahremiyet eğitimi bedeni salt cinsel tacizden korumaya yönelik değildir. Çocuk, bedeninin değerli olduğu, kendisinin bedenini korumakla sorumlu olduğu, güvendiği kişiler haricinde hiç kimsenin dokunma hakkının bulunmadığı anlayışını geliştirmelidir. Zira, özel bölgeler üzerinden sunulan mahremiyet eğitimi, çocuk tacizi/istismarının sadece özel alanlara müdahale ile gerçekleşmediği gerçeğini göz ardı etmektedir. Bu sebeple beden mahremiyetinde çocuğun dikkate alması gereken ölçü “özel bölge” değil, muhataba yönelik “güven” tayinidir. Çünkü çocuk arkadaşlarıyla oynarken elele tutuşmakta, kol kola dans etmekte, dedesinin kucağına oturmakta, teyzesi/amcası tarafından öpülmektedir. Çocuk bu durumların kendisi için tehdit ya da tehlike olmadığını “tanıdık” ve “yabancı” kavramları üzerinden anlamlandırmaktadır. Onun yabancı ve tanıdık tayini ise yine anne/babasının öğretileriyle gerçekleşmektedir. Ancak anne/babasının iletişim kurduğu her kişi, okuldaki her öğretmen ya da eve gelen her misafir çocuk için “tanıdık” olmasına rağmen “güvenilir” değildir. Bu sebeple anne/baba gözetiminin mümkün olmadığı durumlarda çocuğun sadece güvenilir kimselerle birlikte olmasına dikkat edilmelidir.

Çocuğa sunulacak mahremiyet eğitimi,

- Bedenin özel alanlarına sadece anne/babanın dokunabileceği,
- Bedenin özel alan dışında kalan yerlerine sadece güvenilir kimselerin dokunabileceği,
- Bedeninin hiçbir bölgesine tanıdık ya da yabancı kimselerin dokunamayacağı yönünde olmalıdır.

Günümüzde encest, taciz, istismar vb. olaylar giderek artış göstermektedir. Bu artışın aile yapısındaki ve mahremiyet algısındaki değişimden, olumsuz anne/baba tutumundan, artan cinsel uyaranların etkisinden, akıl ve duygu dengesinin kaybindan,

şehvetin benliğe hâkim olmasından, dinî ve ahlakî değerlerin zayıflamasından kaynaklandığı düşünülmektedir (Güneş, 2017: 29). Bu sebeple okul öncesi dönemden itibaren çocukların bedenlerine temas edilmesi ya da dokunulmasını, “kötü” olarak tanılması ve bu gibi durumları yaşaması, bunlara tanıklık etmesi halinde sessiz kalmaması yönünde eğitilmesi gerekmektedir. Çünkü okul öncesi dönem çocukların taciz ve istismara karşı en savunmasız olduğu dönemdir. Bu dönemde ergenler ve yaşlılar, çocuğun mahremiyeti için ihmal edilen ancak büyük risk taşıyan gruplardır. Yaşlı kimseler, toplumun kendilerine tayin ettiği ezber bir masumiyet vasfından yararlanarak taciz ya da istismar girişiminde bulunabilmektedir. Ancak bu kimseler cinsel güçlerini yitirdikleri gerekçesi ile ilgili davranışlarını inkâr edebilmektedir. Bu sebeple çocukların yaşlı kimseler konusundaki tespitleri ve şikâyetleri asla ihmal edilmemelidir. Benzer şekilde ergenlerin özellikle hemcinsi olan küçük çocuklara yönelik istismarı anne/babaların dikkatini gerektiren bir durumdur. Çünkü çocuk, maruz kaldığı davranışın taciz olduğunu dahi tanılayamayacak bir yaştadır, ancak bedenine yönelik her dokunma ve müdahaleyi yanlış olarak anlamlandırması ve tepki göstermesi kendisini koruması için yeterlidir. Böyle durumlarda çocuğun kaçarak uzaklaşma, güvenilir birine haber verme, çılgılık atma, itme vb. davranışlar sergilemesi yönünde bilgilendirilmesi gerekmektedir. Ancak bu süreçte taciz, istismar, saldırı vb. korkutucu kavramlar yerine, “kötü insan, zarar verme” vb. çocuğa tanıdık gelen kavramların kullanılması önemlidir. Ayrıca çocuklara böyle durumlara karşı kendisini koruyacak kadar “güçlü, akıllı” olduğu yönünde cesaretlendirici bir dil kullanılması tavsiye edilmektedir.

Mahremiyet eğitiminde kullanılacak dilin, çocuğun duygu ve düşünce dünyasına uygun olması gerekmektedir. İlk çocukluk dönemi, bebeklik döneminden farklı olarak çocuğa dinî kavramların sunulması ve dinî sembollerin tanıtılmasına imkân tanımaktadır. Dolayısıyla bu süreçte çocuğun dinî uyanışına katkı sağlayan uyarıcıların kullanılması mümkündür (Bilgin, 1986:28). Ancak mahremiyet kavramının ne lafız ne de mana itibarıyla çocuğa öğretilmesine gerek yoktur. Bu sebeple çocuğun duygu ve tecrübeleri işe koşulmalı, onlar üzerinden mahremiyet edinimi sağlanmalıdır. Bu süreçte “Allah” kavramı, “seven, koruyan, ödüllendiren” biri olarak tanıtılmalıdır. Mesela annesinin neden başörtü taktığını soran bir çocuğun merakı, “Allah böyle istiyor, Allah böyle seviyor” şeklindeki olumlu söylemler ile giderilmelidir. Bunun aksinde bir

tutumla, yasakçı ve cezalandırıcı bir Allah söyleminden bu dönemde özellikle kaçınılmalıdır. Çünkü çocuğun sevdiği, değer verdiği bir kimseye Allah'ın ceza vermesi ya da kızması, benzer şekilde çocuğun sevdiği bir giysi ya da eylemin Allah tarafından yasaklanması onun duygularına ters düşmektedir. Bu durumda çocuk Allah'a karşı olumsuz bir tutum geliştirebilmekte ve Allah'ın istekleri ve beklentilerine karşı aksi bir davranış geliştirebilmektedir.

1.5.4.3. Son Çocukluk Döneminde Mahremiyet Eğitimi (6-11 Yaş)

Okul döneminde kritik yaş olarak kabul edilen 6 yaş, çocuğun isyankâr, dengesiz ve kurallara karşı aksi tutum sergilediği yani “değişmekte” olduğu bir yaştır (İnanç, Atıcı ve Bilgin, 2019: 197). Bu sebeple çocuğa mahremiyet hususunda itinalı bir dil kullanılması ve bu konularda ikna etmeden önce onun bilişsel ve duyuşsal anlamda tatmin olmasına gayret edilmelidir.

İslamda “çocukların yedi yaşından sonra ayrı yatakta yatmaları” (Ebu Davud, Salat/96), “çocukların anne/babanın yanına girerken üç vakitte izin almaları” (Nur suresi, 24/58) vb. emirler mahremiyet eğitiminde ergenlik öncesine rastlayan son çocukluk dönemine işaret etmektedir. Dolayısıyla bu dönemde mahremiyete ilişkin dinî bilgilerin önceki döneme kıyasla daha gerçekçi bir dille sunulması mümkündür. Allah'ın sevdiği, istediği hususların yanında, O'nun sevmediği, istemediği davranışlar da açık bir dille ifade edilmelidir.

Son çocukluk döneminde rastlayan okul hayatı, çocuğun ailesi ile sınırlı olan yaşamına yeni bir açılım sağlamakta, tekdüze yaşam süren çocuk okul hayatıyla birlikte farklılıkları tanımaktadır. Okul hayatıyla birlikte çocuğun yaşamına farklı kurallar, farklı kişilikler ve farklı otoriteler bir anda girmektedir. Çocuk bu yeniliklere uyum sağlama sürecinde aileden getirdiği ilkeli yaşamına esneklik kazandırmakta ya da ilkesiz yaşamını disipline etmektedir. Bu sebeple okul dönemi çocuğun eğitiminde her anlamda yeni bir nefes anlamına gelmektedir. Bu noktada mahremiyet eğitimi, okul yaşantısından az ya da çok nasibini almaktadır. Bazı çocuklar mahremiyet olgusu ile ilk kez okulda tanışmakta, bazıları ise ailesinden edindiği mahremiyet anlayışıyla çelişen öğretilerle karşılaşmaktadır. Bu dönemde yaşanan kafa karışıklığı, mahremiyet eğitiminin ebeveynler ve öğretmenler tarafından ortak bir referans üzerine temellendirilememiş olması sebebiyledir.

Okul döneminde çocuğa, artan sosyal ilişkilerine bağlı olarak kendi mahremiyetini korumaya ve başkasının mahremiyetini ihlal etmemeye yönelik öğretiler sunulmalıdır. Okul yaşantısındaki öğeler mahremiyet eğitiminde çok kıymetli birer eğitim aracına dönüşebilmektedir. Bir çocuğun başkasının kalemını izinsiz alması ya da birbirlerini öğretmene şikâyet etmesi gibi durumlar, çocukların mahremiyet ediniminde öğretmen için bir eğitim fırsatı hükmündedir. Ancak okulda gerçekleştirilecek mahremiyet eğitiminin en önemli sorunu her öğretmenin farklı anlayışa sahip olması ve kendi anlayışını çocuklara aşılama tehlikesidir.

Mahremiyet eğitiminde ergenlik dönemi, cinselliğin aktif hale gelmesi ve mahremiyete ilişkin sorunların sıklıkla baş göstermesi sebebiyle bir kriz dönemi olarak kabul edilmektedir. Ancak ergenlik döneminde gözlenen mahremiyet ile alakalı sorunlar aslında ergenlik öncesi dönemdeki eğitimin yetersizliği sebebiyledir. Dolayısıyla mahremiyet eğitiminde ergenlik öncesi dönemin, ergenlik döneminden daha fazla dikkate alınması gerekmektedir. Fırat'a göre (1986: 25), cinsiyet eğitimi buluşdan önce ve buluşdan sonra olmak üzere iki dönemde gerçekleşmelidir. Buluş öncesinde çocuk sorular sormakta ve aldığı cevapları değerlendirmekte; buluş sonrasında ise tecrübe ettiği değişimleri anlamlandırarak tutum ve davranışlarını toplumsal değerlere göre şekillendirme ihtiyacı hissetmektedir. Dolayısıyla buluş sonrasında yaşanan değişimlere, buluş öncesinde edinilen bilgiler sayesinde uyum sağlayabilmektedir. Aynı şekilde mahremiyet eğitiminin de cinsiyet eğitiminde olduğu gibi ergenlik öncesi dönemde yoğunlaşması gerekmektedir.

Son çocukluk döneminde çocukların özellikle ergenliğe karşı merak duydukları ve akranların bilgi edinme telaşına düştüğü gözlenmektedir. Hatta bazı çocuklar ergenliği, kadınlık ya da erkekliğe atılan bir adım olarak görerek ergenliğe girmeye heves etmektedir. Bazılarında ise ergenliğe dair edinilen yanlış bilgiler sebebiyle ergenlik korkusu oluşmaktadır. Bu sebeple çocukların ergenlik öncesinde ergenlikle beraber yaşayacakları fiziksel değişim ve bu değişimin sebep olacağı psikolojik değişim hakkında bilgilendirilmeleri gerekmektedir. Ergenliğin gelişimin bir gereği olduğu, kadın ve erkeklerde farklı şekillerde kendini gösterdiği, ergenlik döneminin birtakım değişiklikler getireceği olumlu bir dille anlatılmalıdır.

Mahremiyet eğitiminde anne/babanın ya da toplumun mahrem saydığı ergenlik, cinsellik vb. konuların çocuklarla konuşulmaması ciddi bir ihmaldir. Çocuk ihmali, çocuğun gereksinimlerinin karşılanmaması halidir ve fiziksel olduğu kadar, duygusal ihmal ve eğitim ihmali de bu kapsamda değerlendirilmelidir (Polat, 2017:297). Çocukların eğitim ihmali, ergenlik ve cinsellik konularında kendini açıkça göstermektedir. Anne/babaların kaçınmacı ya da ertelemeci tutumu çocukları uygunsuz bilgi kaynaklarına yönlendirebilmekte ya da bilgisiz bırakarak onları yaşadıkları özel durumlar karşısında suçlu hissettirebilmektedir. Özellikle ergenlik dönemi her yönüyle bir kriz dönemidir. Çocuk pek çok değişimi aynı anda tecrübe etmekte, korku, endişe, utanç duygularının tamamını eş zamanda yaşayabilmektedir. Bu kriz dönemi ergenlik öncesi süreçte anne/babanın iletişime açıklığı ile çok rahat atlatılabilmektedir. Ergenliğin korku ve şaşkınlık yaratmaması için anne/babaların çocuğa sunduğu ön bilgi büyük önem taşımaktadır. Cinsellikle tanışan çocuğa bunun gelişimsel bir durum olduğu, bu dürtünün anne/baba olmaya imkân sağlayan bir unsur olduğu gerçekçi ve olumlu bir dille aktarılmalıdır. Bu hususta anne/babaların çocukla cinsel konuları rahatlıkla konuşabilmesi için cinsellikle ilgili kitaplar okuması, kendi aralarında bu konuyu konuşmaları ve çocuğun sorularına zamanında cevap vermeleri önerilmektedir (İnanç, Atıcı ve Bilgin, 2019:108).

Bu dönemde çocuğun karşı cinse ilişkin algısı, gözlediği ve model aldığı yetişkinlerin tavır ve tutumları ile şekillenmektedir. Aile içinde ya da sosyal çevrede kadın ve erkeklerin birbirini cinsel bir obje olarak gördüğüne şahitlik eden çocuk, kendisi de karşı cins hakkında aynı tutumu edinecektir. Bu sebeple ergenlik öncesi dönemde çocuğun karşı cinsi bir “insan” olarak görmesi sağlanmalıdır (Fırat, 1986:24).

Son çocukluk dönemi, çocuğun ailesi dışında arkadaşlarıyla sürekli paylaşımda bulunduğu bir dönemdir. “Kendini açma” şeklinde tanımlanan bu davranışın her zaman, her yerde ve herkese karşı gerçekleşmesi doğru değildir ki çoğunlukla hem cins arkadaşlara yönelik gerçekleştirildiği ortaya konulmuştur (Çetinkaya, 2018:49-50). Ancak anne/babaların arkadaş dahi olsa hangi bilgilerin ne ölçüde paylaşılabileceği ya da paylaşılamayacağı konusunda çocuğa rehberlik etmesi gerekmektedir. Mahremiyet eğitiminde bilginin paylaşılabilirlik ölçütü, paylaşılması halinde kişiye, ailesine ve muhatabına zarar vermeyecek nitelikte olması ve muhatabın güvenilir olmasıdır. Çocuk bu iki ölçütü anladığı takdirde neyi, ne ölçüde, kiminle paylaşması gerektiğini kendisi

tain edebilecektir. Ancak küçük yaştaki çocuklara bu konuda daha fazla özen gösterilmesi gerekmektedir. Çünkü çoğu zaman aile mahremiyeti sayılabilecek bir mesele onlar için sıradan olabilmekte, çocuk yabancı bir kimseye dahi kısa zamanda güven duyabilmekte ya da bilgiyi paylaşması halinde göreceği ya da vereceği zararı öngörememektedir. Bu sebeple anne/babalar çocuğun ergenliğe kadar uzanan gelişim döneminde, dışarıya aktarabileceği mahrem bilgi, görüntü ya da konuşmalara tanıklık etmemesine dikkat etmelidir.

Mahremiyet eğitiminde ödül ve ceza kullanımı, çocuğun gelişim dönemine uygun olarak yönetilmelidir. Bu dönemde çocuğun olumlu davranışlarının ödüllendirilmesi, olumsuz davranışların cezalandırılmasından daha etkili olmaktadır (Bakırcıoğlu, 2015:245). Bu sebeple anne/babanın çocuğun mahremiyete uygun bir davranışını takdir etmesi önemlidir, ancak aykırı bir davranış görmezden gelinmemelidir. Çünkü edimsel koşullanma sonucunda çocuğun kasıtsız olarak gerçekleştirdiği davranışlara aldığı tepkiler onun sonraki davranışlarına yön verecek, davranışın sönmesine ya da tekrar edilmesine sebep olacaktır. Böyle durumlarda anne/babanın tutumu emredici ve kural koyucu değil, açıklayıcı ve ikna edici yönde olmalıdır. İkna olmaması halinde, çocuk bir davranışını terk etmesi ya da gerçekleştirmesi için kesinlikle zorlanmamalı, o davranışın olumlu ya da olumsuz sonuçlarını kendisinin görebileceği bir ortam hazırlanmalıdır. Çünkü baskıcı ve zorlayıcı anne/baba tutumu çocuğun anne/babasından birtakım konuları gizlemesine sebep olacak ve anne/baba paylaşma açık, dinleyen ve çözüm üreten bir iletişim unsuru olmak yerine, azarlayan ve cezalandıran bir figüre dönüşecektir.

1.5.4.4. Ergenlik Döneminde Mahremiyet Eğitimi (12-18 Yaş)

Ergenlik dönemi erken ergenlik, orta ergenlik ve geç ergenlik olmak üzere üç döneme ayrılmaktadır. Erken ergenlik dönemi 12-14 yaş aralığına rastlamakta, bu dönemde üreme yetkinliğinin başladığını gösteren ikincil cinsiyet özellikleri ortaya çıkmaktadır. Bu özelliklerle tanışan çocuk artık kendisini çocukluktan sıyrarak erkek/kadın kimliğine bürünmektedir. Bedensel değişimler ve artan cinsel dürtüler bireyin toplumsal cinsiyet rollerini benimsemesini gerektirmekte, cinsiyetine uygun davranmaya başlayan birey cinsel kimlik gelişimini tamamlamaktadır. Orta ergenlik dönemi ise 15-18 yaş aralığına rastlamaktadır. Bu dönemde anne/babadan uzaklaşma ve

arkadaşa yönelme, özellikle de karşı cinse yakınlaşma davranışı gözlenmektedir. Bireyin kendisini anne/babaya ispat etme mücadelesi ve risk alma davranışları kendini göstermektedir. Dolayısıyla ebeveyn-çocuk çatışmasının sıklıkla yaşandığı bir dönemdir. Bu dönemde birey akranlarının beğenilerine göre tercihler yapmakta, onların olumlu tutumlarıyla saygınlık kazandığını düşünmektedir. Geç ergenlik dönemi ise yaklaşık olarak 18 yaşında başlamakta ve kimlik duygusunun kazanılması ile sona ermektedir. Kimlik duygusu ergenin kendini tanıması ve kabullenmesi anlamına gelmektedir. Bu dönem öncesinde yaşanan çatışmalar yeniden baş göstermekte, kurulan özdeşimler ise yeniden şekillendirilmektedir. Bu sayede kimlik duygusu geliştiren birey yakın ilişki kurabilmekte ve yetişkin rollerini üstlenmeye hazır hale gelmektedir (Derman, 2008:20-21).

Ergenlik döneminin sorunları çocuğun “duygu durumunun denetimi, kendi beden yapısıyla ilgili olarak zihninde yarattığı tasarıma verdiği değer, karşı cinsle ilişki ve aile bireyleriyle iletişim biçimidir.” Bu dönemde bazı bireylerin estetik kaygılarla ayna karşısında saatler geçirdiği, hatta bunu bir saplantıya dönüştürdüğü gözlenmektedir. Bu durum bireyin özseverlik duygusunun artmasına, insanlardan uzak kalıp içe kapanmasına sebep olabilmektedir (Yavuzer, 2010: 45-49). Aynı şekilde ergenlerin toplumun estetik algısına uygun olarak bedenlerini şekillendirme ya da değiştirme çabasına girdiği, bu dönemdeki bedensel değişim ve akran örnekliliği sebebiyle bedenlerini sadece estetik bir unsur olarak algıladığı ya da bu yönde bir algının hizmetine sunduğu gözlenmektedir. Bunun önüne geçmek için çocuklara bedeninin bir emanet olduğu anlayışı kazandırılmalı, yaratılış özelliklerinin herkeste farklı olduğu, kusursuz bir güzelliğin imkânı ve gereğinin bulunmadığı anlatılmalıdır. Bu dönemde anne/baba, çocuğun bedenine yönelik beğeni ihtiyacını karşılayan olumlu uyarıcılar sunmalıdır. Çocuğun bedensel özelliklerine yönelik olumlu ifadeler kullanılması, çocuğun kendi bedeninden memnun olmasına, estetik kaygılardan uzaklaşmasına ve beğeni ihtiyacını ailesi ile karşılamasına katkı sağlamaktadır.

Ergenlik döneminde bedenine fazlaca özen gösteren çocuklar, beden mahremiyetini hiçe sayan giyim ürünlerinden etkilenebilmektedir. Bu anlamda beden görünürlüğü ve cinselliği ön plana çıkaran moda zihniyeti, mahremiyeti tehdit eden bir unsurdur. Örtünme ihtiyacı yerine, dikkat ve ilgi çekme amacını esas alan moda akımları mahremiyet algısını olumsuz yönde değiştirmektedir (Güneş, 2017:61). Bu

sebeple ergenlerde gözlenen özentî hali, mahremiyet ölçüsünü taşıyan ancak onun beğenisine uyan renk, desen ya da tarzdaki giyim ürünleri ile giderilmelidir. Beden mahremiyetini sağladığı sürece çocuğa bu konularda bir sınırlama ya da yasaklama getirilmemelidir. Ancak karşı cinse özentî duyan, onun gibi giyinen, konuşan ya da davranan çocuk kendi haline bırakılmamalıdır. Hz. Peygamber'in "erkeklerden kadınlara benzeyenleri ve kadınlardan erkeklere benzeyenleri lanetlediği" (Buhari, Libâs/61), "hacda erkeklerin saçlarını kısaltmasını veya tamamen kesmesini isterken kadınların saçını tamamen kesmesini yasakladığı" (Nesâî, Hac/74-75), "Medine'de ellerini ve ayaklarını boyayarak kadın gibi davranan kişiyi sürgüne gönderdiği" (Ebu Davud, Edeb/ 61) göz önünde bulundurulduğunda, benzer davranışlar sergileyen çocuğa muhakkak rehberlik edilmelidir. Bu konudaki İslam hükümlerinin muhataba bildirilmesi, gelişim özellikleri itibarıyla mümkün ve elzemdir. Çünkü Hz. Peygamber "Üç kişiden sorumluluk kaldırılmıştır. Uyanıncaya kadar uyuyandan, akli başına gelinceye kadar akıl hastalığına duçar olandan ve bulûğ çağına gelinceye kadar çocuktan." (Ebû Dâvud, Hudud/17) hadisi ile kişiye ergenlikle birlikte dinî sorumluluğun yüklendiğini ortaya koymaktadır. Kişi artık Yaratıcıya karşı sorumlu bir kul rolündedir ve mahremiyet hükümlerine uyma zorunluluğu bulunmaktadır. Bu sebeple anne/babaların ergenlik dönemindeki çocuğu dinî hükümlerden haberdar etmesi kendileri için de dinî bir gerekliliktir.

Ergenlik öncesi dönemde anne/babanın taşıdığı otorite ve saygınlık, ergenlik döneminde çocukla kuracakları yakın ilişki ile devamlılık kazanacaktır. Bu dönemden önce anne/babasını gücü ve yeterliliği sebebiyle takdir eden çocuk, ergenlikle birlikte onları başarısı, kontrol ve iletişim becerisi ile değerlendirmeye başlayacaktır (Kılavuz, 2005:49). Bu sebeple anne/babanın olumlu tutumu mahremiyet eğitiminde karşılaşılan düğümleri çözmek için birincil unsurdur. Bu dönemdeki aile içi çatışmalar genellikle baba-oğul ve anne-kız arasında yaşanmaktadır. Bu durum peygamberlerle en çok çatışan grubun toplumun ileri gelenleri olması ile benzeşmektedir. Gerek toplumda gerek ailede yeni bir anlayış ya da düzenin mevcut düzeni bozacağı, anne/babaların ya da toplumsal statü sahiplerinin saygınlıklarını yeni gelenlerle yitireceği yönündeki endişeleri birbirleri ile mücadele etmeye sevk etmiştir (Kirpitçi, 2010:230). Anne/babanın bu dönemde çocuğuyla çatışması, yetişkinlik döneminde dahi süregiden bir iletişimsizliğin başlangıcı haline gelebilmektedir. Diğer taraftan, ebeveyn-çocuk

uzlaşısı anne/babanın saygınlığını güçlendirmekte, sağlıklı bir iletişime temel oluşturmaktadır. Bu sebeple anne/babanın ergenlik döneminde önceki dönemlere kıyasla daha ılımlı, sabırlı ve hoşgörülü bir tavır sergilemesi gerekmektedir. Çünkü sağlam bir aile ilişkisi içerisinde büyüyen çocuğun anne/baba tarafından sunulan mahremiyet anlayışını edinmesi kolaylaşmaktadır. Aksi halde çocuğun dünyasında anne/babanın yerini arkadaş çevresi ve sosyal medya almakta, çocuğun tutum ve davranışları aileden çok sosyal çevrenin etkisi altında şekillenmektedir (Gündüz, 2015:312). Bu sebeple anne/babanın çocuğa karşı beslediği ilgi ve sevgiyi görünür kılması gerek ebeveyn-çocuk ilişkisinin sıhhati, gerekse çocuğun yanlış ilişkilerden korunumu yönüyle büyük önem taşımaktadır. Enes b. Malik, "Ben ev halkına Hz. Peygamberden daha şefkatli olan birisini görmedim" (Müslim, Kitabü'l-Mesâcid/267) diyerek O'nun çocuklarına gösterdiği ilgi ve sevgiyi ortaya koymaktadır. Anne/babanın çocuğu kucaklaması, öpmesi, saçını/yanacağını okşaması, elini tutması vb. temaslar aralarındaki duygu iletimini ve iletişimin verimini artırmaktadır. Ancak mahremiyet kaygısıyla babanın kız çocuğunu öpmekten, kucaklamaktan kaçındığı, aynı şekilde toplumun kalıp yargıları sebebiyle babanın, erkek çocuğuna olan sevgisini görünür kılmaktan çekindiği gözlenmektedir. Oysa ki çocuklarda anne/baba tarafından doyurulmayan duygusal açlık, onu başkalarının sevgisine muhtaç ve başkalarının istismarına açık hale getirebilmektedir. Aralarındaki bu duygu iletişimsizliği, anne/babanın çocuk üzerindeki etkin rolünü kaybetmesine sebep olmaktadır (Kılavuz, 2005:47). Çocuğun mahremiyetine müdahale edilmediği -bedenin özel alanlarına dokunulmadığı- sürece ebeveynin hemcins ya da karşı cins çocuğunu öpmesinde, okşamasında, ona sarılmasında bir sakınca bulunmamaktadır.

Çocuğun ebeveyni ile olan iletişimi ya da iletişimsizliği, karşı cinsle kuracağı ilişkilerde belirleyici olmaktadır. Hatta evlilik döneminde eşiyle kuracağı ilişki dahi anne/babasıyla kurduğu ilişkiden etkilenmektedir. Bu sebeple anne/babaların çocukla olumlu bir ilişki kurarak onu karşı cinsle kuracağı yanlış ilişkilerden koruması mümkündür (Güneş, 2017:59). Ergenliğe giren çocuğun karşı cinse olan ilgisini görmezden gelmek ya da aksi bir tutumla karşı cinsi kötülemek, karşı cinsten korkutmak ve uzak tutmaya çalışmak onu yanlış ilişkilerden korumak için doğru bir yöntem değildir. Çünkü eğitim, bireyi gerçek yaşama hazırlama eylemidir. Gerçek yaşamdan kopuk bir eğitim anlayışı ile çocuğun dinî, ahlakî ve toplumsal değerleri

kazanması mümkün değildir. Bugün kadın ve erkeğin toplumsal yaşamda bir arada var olması cinslerin birbirinden kaçmasını değil, bir arada iken mahremiyetin korunmasını gerektirmektedir. Bu sebeple mahremiyet eğitimi, karma yaşama hazırlık eğitimi şeklinde olmalıdır. Fakat bazı ailelerde karşı cins bir tehdit unsuru olarak görülmekte ve çocuklara da öyle gösterilmektedir. Bu sebeple sosyal hayatı sınırlandırılan, eve hapsedilen, eğitim hakkı elinden alınan kız çocukları mahremiyet eğitiminin kanayan yarasıdır. Yetişkinlik döneminde insan ilişkileri ve evlilik hayatında baş gösterecek sorunların tohumları bu şekilde atılmakta, eşiyle dahi sağlıklı ilişki kuramayan bireyler yetiştirilmektedir. Çocuk karşı cinsten uzak durması yönünde değil, toplumsal yaşamda karşı cinsle gereken ölçüde yakınlık kurması yönünde eğitilmelidir. Çocuk kadın/erkek ilişkilerindeki sınırı tanımalı, buna göre davranmayı bilmelidir. Anne/babalar çarpık bir eğitim anlayışı ile sosyal yaşamdan koparılmış çocuklar yetiştirmek yerine, sosyal yaşamını İslam anlayışı ile sürdürebilen çocuklar yetiştirmeyi hedeflemelidir.

Ergenlik dönemi üreme olgunluğuna erişmiş bireyin içsel dürtüleri ile toplumsal yaşamın ilkeleri arasında bocaladığı bir kriz dönemidir. Bunun sebebi ergenliğe kadar çocuğun ahlakî değer yargılarını tümüyle toplumun belirlemiş olmasıdır. Ancak bu dönemde birey, toplumsal yargılara ters düşen duygularla tanışmaktadır. Bu sebeple kişi, karşı cinse duyduğu fiziksel ve duygusal yakınlık isteğini dizginlemek için bir kontrol mekanizmasına ihtiyaç duymaktadır. Bu anlamda sosyal yaşam içerisinde “nasıl davranmalıyım?” sorusuna yakın çevresiyle etkileşimi ile cevap bulmakta, kendi duygu ve düşüncelerini başkalarının görüş ve yargıları ile değerlendirerek “cinsiyetine uygun kişilik” geliştirmektedir (Vatandaş, 2007: 46). Ancak sosyal yaşamın ilkeleri, bireyi aykırı davranmaktan alıkoyacak güçte değildir. Çünkü toplumun tolere edeceği ya da denetleyemeyeceği durumlar bireye bu dürtülere cevap verme imkânı tanımaktadır. Bu sebeple bireylerin karşı cinsle kuracağı ilişkilerde dinî yasaklar esas alınmalıdır. Hz. Peygamber, makam sahibi güzel bir kadının arzusuna karşı (nefsine başkaldırıp) “Ben Allah’tan korkarım” diyen erkeğin, kıyamet gününde Allah’ın gölgesi altında gölgelenecek sınıftan birisi olduğunu buyurmaktadır (Tirmizi, Zühd/53). Bu hüküm doğrultusunda, ilahi rızanın gözetildiği bir mahremiyet anlayışıyla kişinin olumsuz bir ilişkiden kendini koruması mümkündür. Bu sebeple muhataba, cinselliğin sadece aile kurumu içerisinde yaşanması gerektiği dinî çerçevede anlatılmalıdır (Güneş, 2017:37-38).

Hız Peygamber buluşa eren çocukların, özellikle de kız ve erkek kardeşlerin odalarının ayrılmasını tavsiye etmektedir (Ebû Dâvud, Salat/25; Hakim, Müstedrek, c.I, s.201). O'nun bu tavsiyesi, ergenliğe giren çocuğun mahremiyetine daha duyarlı olunması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu konuda Güneş (2017:60) karşı cins kardeşlerin okul dönemi ile birlikte odalarının ayrılması gerektiğini savunmaktadır. İmkân dâhilinde ise sadece karşı cinslerin değil, hem cins kardeşlerin dahi odalarının ayrılması mahremiyet kazanımı için önemlidir. Ancak buna imkân tanımayan meskenlerde en azından kız ve erkek kardeşlerin aynı odayı kullanmamasına, buna da imkân yoksa ergenliğe giren çocuğun karşı cins kardeşi ile ayrı odalarda kalmasına özen gösterilmelidir.

1.5.4.5. Genç Yetişkinlik Döneminde Mahremiyet Eğitimi (18-25 Yaş)

Geç ergenlik dönemi olarak da nitelenen genç yetişkinlik dönemi, ergenliğin bitişi ile yetişkinliğe erişen birey için bir geçiş dönemidir. Derman'a göre (2008:21), geç ergenlik dönemi ergenlik öncesi dönemde edinilen duyguların harmanlanıp sentezlendiği ve kimlik duygusunun oluşturulduğu dönemdir. Bu sebeple genç yetişkinlik dönemi, zihinsel ve psikososyal açıdan bir olgunlaşma dönemi olarak kabul edilmelidir. Artık birey kendisi için tercihler yapabilecek, yaptığı tercihlerin sorumluluğunu üstlenebilecek yeterliliktedir. Ancak pek çok kişinin bu dönem öncesindeki eğitim yoksunluğu, bu dönemde ortaya çıkan sorunlara temel oluşturmaktadır. "Genç yetişkinlerin evlilik ve aile hayatına ilişkin görüşleri" üzerine yapılan bir araştırmanın sonuçları bu durumu kanıtlamaktadır (Gazioğlu, 2006). Araştırma sonuçlarına göre, erkeklerin daha yüksek puan aldığı maddelerden bazıları şöyledir: "Evlilik dinî bir zorunluluktur", "boşanmak günahıdır", "evli bireyler başka romantik ilişkilere girebilirler", "evlilikte ailenin reisi erkektir", "evlilikte eşler birbirlerini dövebilirler", "evin yönetimine eşlerin anne ve babaları da katılmalıdır", "evlilikte eşitlik olmaz". Araştırmada kadınların erkeklere göre daha yüksek puan aldıkları bazı maddeler ise, "eşler tüm işleri paylaşmalıdır", "evlilikte erkek mutlaka yaşça büyük olmalıdır", "eşler birbirlerine karşı arkadaşça davranmalıdırlar", "her iki eş de çalışmalıdır", "kariyer sahibi olmak evlilikten daha önemlidir", "evlilikte güç paylaşılmalıdır", "evlilik gereksizdir" şeklindedir. Araştırma sonuçları erkeğin kadına yönelik hükmetme ya da yönetme arzusunu, kadının ise erkeğe karşı özgürlükçü ve

savunmacı tutumunu açıkça göstermektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin erkeği yücelten ve kadını değersizleştiren işlevi göz önünde bulundurulduğunda, araştırmanın sonuçları şaşırtıcı değildir. Çünkü toplumsal cinsiyet rolleri, kadını edilgen bir duruma sürüklemekte, erkeği ise yöneten ve kontrol eden bir güce bürümektedir. Bunun sonucunda ise, kadın ve erkek arasında nesiller boyu devam eden hiyerarşik bir düzen oluşmakta ve erkek egemenliği kadın aleyhine güçlenmeyi sürdürmektedir (Karakaya, 2018:44).

Genç yetişkinlik döneminde mahremiyet eğitimi “Kadın erkekten nasıl korunur?” ve “Erkek kadından nasıl gizler?” şeklinde güvensizlik eğitime dönüşmektedir. Anne/babaların evlilik öncesinde hatta evlilik süresi içerisinde kız ya da erkek çocuklarına yönelik eşlerine güvenmemeleri, maddi imkanlarını paylaşmamaları, bazı konularda birbirlerine izin vermemeleri yönündeki sağlıklı telkinleri, “eş” rolünün “kadın/erkek” kimliği altında ezilmesine sebep olmakta, düşünsel, duygusal ve bedensel paylaşım içerisinde olması gereken eşler sağlıklı bir ilişki sürdürmektedir. Hâlbuki İslamda eşler birbirinin en mahrem alanlarına şahit olan ve en mahrem tecrübesine ortak olan kimselerdir. Bu sebeple aralarında güven duygusunun tesis edilmesi bir zorunluluktur. Dolayısıyla erkeğin kadına, kadının da erkeğe karşı bir üstünlüğü bulunmamaktadır. Kadın ve erkek birbirini tamamlayan, birbirinin kusurunu örten ve birbirine karşı sorumluluk taşıyan iki farklı cinstir. Fakat erkek ve kadına toplum tarafından tanımlanan rol ve kalıplar erkeği ‘üstte ve önde’ tutarak iki cinsi ayırtırmaktadır. Kadın toplumun çizgileri sebebiyle erkekten “ayrı, ötede, öteki” durumundadır. Kadın kimliği, erkek kimliğinin imkân ve izin verdiği ölçüde oluşturulan bir kurgudur (Bingöl, 2014:113). Bu sebeple mahremiyet eğitiminde toplumsal öğretilerin tek cinsi yüceltip diğerini alçaltan yapısını kırarak nitelikte olan İslamın cinsiyet hükümleri referans alınmalıdır.

Mahremiyet eğitimi ve toplumsal cinsiyet rolleri

Cinsiyet, kişinin tercih hakkının bulunmadığı ve bulunamayacağı, yaratılıştan getirdiği biyolojik bir özellik, inanan kimse için Yaratıcının kuluna tayin ettiği tabii bir durum; toplumsal cinsiyet ise toplumun ve dinin inanan kadın ve inanan erkek için belirlediği kurallardır (Göçeri, 2011:300). Öztürk’e göre ise (2011: 165), cinsiyetin belirleyicisi doğa ve doğal durum, toplumsal cinsiyetin belirleyicisi ise kültür ve

kültürel aidiyettir. Öztürk'ün ifadesindeki “doğa” kavramı cinsiyetin tabii ya da biyolojik bir durum olduğunu tanımlasa da, Yaratıcıyı ya da yaratılışı dışarıda bırakan bu söylem dikkat çekmektedir.

Toplumsal cinsiyet, toplumun kadın ve erkek için uygun gördüğü yapay değer kalıplarıdır. Dolayısıyla doğuştan gelen cinsiyet özellikleri, içinde yaşanılan toplum tarafından yorumlanarak yapılandırılmakta ve toplumun iki cinsten beklentileri de buna göre şekillenmektedir (Gürhan, 2010:76). Erkeğin ve kadının davranışları ve davranışların toplumsal değeri, cinsiyet rollerine göre biçimlendirilmektedir. Cinsiyet rollerinin kadına ve erkeğe tanımladığı kalıplar doğru ve yanlış olanı ayırt ederek cinsiyete dair toplumsal meşruluğun ölçüsünü belirlemekte, fakat kadın/erkek ayrımcılığına hizmet eden şifreleri içinde barındırmaktadır (Karakaya, 2018:42).

Cinsiyet rollerinin hem dinin cinsiyete yönelik ayrımcı tutumundan beslendiği, hem de dinin farklı yorumları ile meşru olmayana meşruluk kazandırılmasından kaynaklandığı düşünülmektedir (Gürhan, 2010:76). Ancak dinin kadın ve erkek için belirlediği cinsiyet rolleri ile toplumun belirlediği roller birbirinden farklılaşmaktadır. Toplumun belirlediği roller insan doğasına aykırı olabilmekte, iki cins arasındaki dengeyi ve toplumsal ahengi bozabilmektedir. Fıtrata sığmayan cinsiyet rolleri, kadını ve erkeği zihinsel ve bedensel yorgunluğa itmekte, bunların sebep olduğu stres ve psikolojik rahatsızlıklar aile içi ilişkileri olumsuz etkileyerek “canın, aklın ve neslin korunmasını” tehlikeye düşürmektedir (Polat, 2012:201). Diğer taraftan İslamın tayin ettiği roller ise, fıtrata uygun ve cinsler arası dengeyi koruyacak vasıftadır. Bu yönüyle erkek lehine ya da kadın aleyhine kodlanan toplumsal cinsiyet rollerinin İslam'dan beslendiği zannı asılsızdır. "Allah'a yürekten teslim olmuş erkekler ve kadınlar, gerçek manada iman etmiş erkekler ve kadınlar, Allah'a ibadet ve itaatte devamlılık gösteren erkekler ve kadınlar, Allah'a verdikleri itaat sözüne sadakat gösteren erkekler ve kadınlar, Allah yolunda karşılaştıkları sıkıntı ve zorluklara göğüs geren erkekler ve kadınlar, Allah'a derin saygı ve bağlılık gösteren erkekler ve kadınlar, Allah yolunda mallarını harcayan erkekler ve kadınlar, oruç tutan erkekler ve kadınlar, iffetlerini koruyan erkekler ve kadınlar, Allah'ı çokça anan erkekler ve kadınlar var ya, işte Allah onlara mağfîret edecek ve çok büyük bir mükâfat verecektir” (Ahzab, 33/35) ayeti bunu ispat etmektedir. "Şüphesiz ben, erkek olsun kadın olsun -ki birbirinizden meydana gelmişsinizdir- sizden bir şey yapanın emeğini boşa çıkarmam. Hicret edenlerin,

yurtlarından çıkarılanların, benim yolumda eziyete uğratılanların, savaşanların ve öldürülenlerin, işte onların günahlarını elbette sileceğim. And olsun ki, Allah katından bir mükâfat olarak onları altından ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Şüphe yok ki nimetin güzeli Allah'ın katındadır!" (Âli İmran, 3/195) hükmünde görüldüğü üzere kadın ve erkek Allah'ın nezdinde aynı değerdedir. Hz. Muhammed bu değerın temsilcisi durumundadır. O, kadın ve erkeğe karşı cinsiyet odaklı değil, insan odaklı bir tavır sergilemiştir. Kadına insan olarak yaklaşmış, ona erkek üzerinden değer biçmemiştir. Aksine kadının kendi özündeki değeri bilmiş, görmüş ve göstermiştir. Çünkü kadın Hz. Peygamber sayesinde değer kazanmış bir varlık değildir. Peygamber kadına değer atfetmemiş, fitrî değerini açığa çıkarmıştır (Martı, 2009b:88-90).

İslamın toplumsal cinsiyet açısından kadın ve erkeğe bakışı eşitlik değil, adalet eksenindedir. Bakara suresi 228. ayette “Kocaların karıları üzerinde belli hakları olduğu gibi, kadınların da kocaları üzerinde belli hakları vardır. Ancak kocalar için bir derece daha üstünlük söz konusudur.” şeklinde ifade edilen erkeğin üstünlüğü Allah'ın erkeğe daha fazla sorumluluk yüklediği şekilde yorumlanmaktadır. Dolayısıyla erkeğin üstünlüğü “değerle değil, durumla ilgilidir”. Bu sebeple Kuran'ın ortaya koyduğu toplumsal cinsiyet rolleri, kadın-erkek ayrımından çok daha geniş çerçevede ele alınmalı, cinsiyet rollerinde ana-baba, akrabalık vb. insan ilişkileri hesaba katılmalıdır (Öztürk, 2011:180-186).

İslamın kadına tanımladığı cinsiyet rolleri şu şekilde sınıflandırılmaktadır (Göçeri, 2011:306):

- “Kadının kamusal hayata katılımı ve buna ilişkin kurallar,
- Kadının anne olması ve buna ilişkin kurallar,
- Kadını dişi bir varlık olması ve buna ilişkin roller,
- Kadını Müslüman bir erkeğin eşi olması ve buna ilişkin kurallar,
- Kadını bir "Mü'mine" yani inanan bir kadın olması ve buna ilişkin kurallar”.

“İyi kadınlar, Allah'a itaat eden ve Allah'ın korumasına karşılık yalnızken kendilerini koruyanlardır” (Nisa, 4/34) ayeti ve “Mümin, Allah korkusundan ve O'na itaatten sonra, iyi bir kadından yararlandığı kadar hiçbir şeyden yararlanmamıştır. Çünkü ona emretse sözünü dinler, yüzüne baksa kendisini sevindirir, üzerine yemin

etse, yeminini doğru çıkarır, başka tarafa gitse, kendisinin bulunmadığı sırada namusunu ve malını korur.” (İbn Mace, Nikâh/5) hadisi ile kadının cinsiyet rollerine dikkat çekilmektedir. Diğer taraftan, “Allah’ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılmasına bağlı olarak ve mallarından harcama yapmaları sebebiyle erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudurlar” (Nisa, 4/34) ayeti erkeğin cinsiyet rolleri ortaya konulmaktadır. “Kadınlara karşı görevinizi yerine getirin; onlar yanınızda, kendilerini sizin için korurlar. Onlar üzerinde bundan başka bir şeye sahip değilsiniz” (İbn Mace, Nikah/1841) hadisi erkeği kadına üstün kılma yanılığını İslama dayatan iddiayı açıkça çürütmektedir. Dolayısıyla İslam adına kadın aleyhine yapılan yorumlar, Kuran’ın kendisinden değil, O’nun erkek egemen yorumundan kaynaklanmaktadır (Benli, 2011:362).

1.5.5. Mahremiyet Eğitiminin İlkeleri

Mahremiyet eğitimi örgün eğitim kapsamında yer almadığı için belirli bir plan ve program kapsamında sunulması mümkün değildir. Bu sebeple mahremiyet eğitiminden sorumlu olan ailelerin özellikle ebeveynlerin eğitim sürecinde çocuğun kişiliği ve yaşamı ile bütünleşik bir mahremiyet anlayışı kazandırması belirli ilkelere riayet etmelerini gerektirmektedir.

İçselleştirilmiş eğitim ilkesi: Mahremiyeti öğrenmenin bilgiye ve duyguya bakan iki boyutu vardır. Bunlar yeterli düzeyde beslendiğinde ve düzenlenmiş bir çevre ile desteklendiğinde istendik davranışa ulaşmak mümkündür (Diler, 2014:83). Dolayısıyla mahremiyet eğitimi ezber davranış örüntülerinden ziyade, hem duygu hem bilgi temelinde içselleştirilmiş bir mahremiyet anlayışı kazandırmalıdır. Yani anne/babanın çocuğa sunduğu mahremiyet öğretileri onun zihin ve duygu dünyasında yer etmelidir. Çocuk, mahremiyetin gereği hususunda duygusal ve zihinsel tatmine ulaşmalıdır. Bu sebeple çocuk ‘nasıl’ davranacağından önce, ‘niçin’ davranacağını bilmelidir. Yani, mahremiyete ilişkin her bilginin ya da öğretinin özündeki manayı keşfederek mahremiyeti kendisi anlamlandırmalıdır.

Duyarlılık ilkesi: Mahremiyet eğitiminde ebeveynler çocuğun mahremiyetine karşı duyarsız davranabilmektedir. Bu durum ise eğitimin imkânını ortadan kadirılmaktadır. Çocuğun mahremiyetini koruma sorumluluğu, kendisinin koruyabileceği yaşa gelene kadar anne/babasına verilmiştir. Hz. Peygamber “Onun (çocuğun) mahrem

olan avretini örtün, çocuğun avret yerinin mahremiyeti, büyüğün avret yerinin mahremiyeti gibidir ve Allah avretini açana (rahmet nazarıyla) bakmaz” (Hâkim, Müstedrek, III/257, h.no: 5119) buyurmuştur. Küçük yaştaki çocukların dahi henüz mahremiyeti anlamlandıramayacağı ya da ona ihtiyaç duymayacağı şeklindeki bir yanılgıdan kurtulması gerekmektedir. Çocuğun mahremiyetine gösterilen ilgi ve özen, onun mahremiyet bilinci edinmesini sağlamakla kalmayacak, özgüven ve özdeğerini de tesis edecektir. Bunun aksinde duyarsız bir tutuma maruz kalan çocuk ise yaşamın sonraki dönemlerinde dahi gerek kendisinin gerek başkasının mahremiyetine karşı duyarsızlaşacaktır.

Alışkanlık ilkesi: Alışkanlık bir davranışın tekrarıyla kazanılan şüursuz bir durumdur ve fitratın verdiği bir nimettir. Alışkanlık ile davranış otomatik hale gelerek çaba ve istem gerektirmeden ortaya çıkmaktadır (Sharif, 1986: 212). Yetişkinlerde gözlenen davranışların büyük bir kısmı çocukluk döneminde edinilen alışkanlıkların ürünüdür. Dolayısıyla çocuk yaştan itibaren alışkanlık haline getirilen izin isteme, kapı çalma, banyodan giyinerek çıkma, perde kapatma vb. mahremiyete ilişkin davranışlar sonraki süreçte o davranışın sürdürülmesi için önemlidir. Çocukluktan itibaren mesken içerisinde istemsizce tekrarlanan davranışların, sonraki süreçte başka mekânlarda da genellenerek tekrar edilmesi mümkün hale gelecektir. Evde kapı çalarak izin isteme alışkanlığını edinen çocuk, başka bir mekâna girdiğinde aynı davranışı sergileyecektir. Bu sebeple mahremiyet eğitiminde hedeflenen davranışların, çocuk yaştan itibaren alışkanlık haline getirilmesi önem taşımaktadır.

Tutarlılık ilkesi: Mahremiyet eğitiminde anne/babaların birbirleri ile tutarlı davranması, aynı zamanda bu tutarlılığın değişen mekâna ve duruma rağmen korunması esastır. Anne/babanın birbiri ile uyuşmayan mahremiyet anlayışı çocuğu hem zihinsel, hem de duygusal bir kaosa sürükleyecektir. Annenin izin verdiği bir davranış, baba tarafından kısıtlandığında çocuk ikileme düşecek, her birine uyan ama aslında kendi içinde çelişen davranışlar sergileyecektir. Bu durumda eşlerin mahremiyet konusunda uzlaşması her ikisinin aynı anlayışa sahip olması ile mümkündür.

Anne/babaların mahremiyete ilişkin çocuğuna öğrettiği ilke ve kurallara her durumda uygun davranması gerekmektedir. Aksi takdirde çocuk anne/babada gözlediği tutum ve davranış tutarsızlığını sorgulayacaktır. Yaşadığı toplumda beden

mahremiyetine dikkat eden ve çocuğuna bunu öğütleyen anne/baba, başka bir toplulukta bu hassasiyetini yitirerek çocuğuna da aynı ruhsatı tanıyabilmektedir. Aynı şekilde aile sırlarının gizliliği konusunda bilgilendirilen çocuk, annesinin bu bilgileri başkasına anlattığını gözleyebilmektedir. Ebeveynde gözlenen mahremiyet paradoksu çocuğun gözünde anne/babanın otoritesini yok edecek, onu bulunduğu çevreye göre değişen davranışlar sergilemeye itecektir. Bu sebeple anne/babanın tutum ve davranışlarında tutarlı olması, çocuğun da zamana ve mekâna göre değişmeyen tutarlı bir mahremiyet anlayışı edinmesini sağlayacaktır.

Aktif dinleme ilkesi: Aktif dinleme, “konuşan bireyin sözlerini açarak tekrar etme” şeklinde tanımlanmaktadır. Aktif dinleme ilkesi ile ebeveyn-çocuk arasında yakın bir ilişki kurulması mümkündür (Gordon, Akt. Yavuzer, 2010: 20). Mahremiyet eğitiminde ebeveyn ile çocuk arasındaki iletişim konusunun iki taraf için de genellikle zorlayıcı olabilmesi, anne/babanın bu süreci iyi yönetmesini gerektirmektedir. Çocuğun kendisini ifade etme becerisi ve cesareti her zaman yeterli olmayabilir. Bu durumda ebeveynin çocuğun sorularını ya da sözlerini tekrar etmesi iletişim sürecinde mesajın doğru anlaşıldığını ortaya koymaktadır. Bu sayede çocuk anne/babasının kendisini anladığını hissederek iletişimini sürdürecektir. Aksi bir tavırla çocuğu “evet, hayır, anladım, bakarız” gibi kısa cevaplarla geçiştirmek çocuğa anne/babasının ilgisizliğini kanıtlayacak, sonraki süreçte bilgi edinmek ya da paylaşmak için çocuk farklı bir kaynak arayışına girecek ya da bu çabasından tümüyle vazgeçerek böyle konularda konuşmaktan kaçınacaktır.

Denetim ilkesi: Mahremiyet eğitiminin amaçları arasında çocuğun toplumsal yaşama uyum sağlaması yer almaktadır. Toplumsallaştırma, çocuğun dışsal unsurlarla yönetilmesini değil, kendi kendini yönetmesini amaçlamaktadır (Yavuzer, 2010: 32). Bu anlamda anne/babanın denetimi hem çocuğun yanlış ilişki ve davranışlardan korunumu hem de çocuğun öz yönetim becerisinin tespiti için gereklidir.

Anne/baba denetimi ancak çocuğa yeterli eğitim sunulduğu takdirde anlamlıdır. Aksi halde yeterli eğitimin sunulmadığı bir çocuk için anne/baba denetimi, sadece çocuğun hatalarını izleme eylemine dönüşecektir. Bu sebeple anne/babanın çocuğuna sunduğu eğitim, onun aile dışındaki ortamlarda ve aile üyeleri dışındaki insanlarla olan iletişiminde kendini gösterecektir. Çocuğun edindiği bilgiyi ne ölçüde davranışlarına ve

sosyal ilişkilerine yansıtabildiğini ve mahremiyetini ihlal eden içsel ya da dışsal uyaranlarla ne ölçüde başa çıkabildiğini tespit etmek anne/babanın denetimini gerektirmektedir. Ancak anne/baba denetimi çocuğun fark etmeyeceği ya da kontrol edildiği hissine kapılmayacağı şekilde gerçekleşmelidir. Bunu hisseden ya da fark eden çocuk anne/babasına güvenini yitirecek, onların bilmesini istemediği bilgi ve yaşantılarını gizleme çabasına girecektir. Bu sebeple anne/babaların çocuğa güven duyduğunu hissettirerek onun fark etmeyeceği şekilde ve belirli aralıklarla, çocuğun arkadaş ilişkilerini, okul yaşantısını, ilgi alanlarını vb. denetlemesi gerekmektedir.

Anne ve babanın çocuğun denetimi konusunda iş birliği içinde olması gerekmektedir. Bu durum bazen ters yönde gelişmekte, anne ile çocuk ya da baba ile çocuk diğer ebeveyne karşı işbirliği içinde olabilmektedir. Çoğu zaman bu iş birliği babanın geleneksel rolü sebebiyle anne ile çocuk arasında gözlenmektedir. Çünkü baba genellikle eğitim sürecinde dışarıda kalan ve problem halinde çoğunlukla sürece ceza ile dâhil olan kişidir. Diğer taraftan anne ile kurulan yakın ilişki çocuğun paylaşma eyleminin ona yönelmesini sağlamakta, babanın katı ve sert tavrı ise ona karşı gizleme eyleminin gerçekleşmesine sebep olmaktadır. Çünkü geleneksel anlayışta baba güç ve otoriteyi temsil etmekte, babanın evden uzaklaşması ya da ayrılması çocuk için denetim mekanizmasının yok olduğu anlamına gelerek kontrolsüz davranmasına sebep olabilmektedir (Şentürk: 2008: 17). Bu sebeple çocuğun eğitiminde eşlerin birbirinden bağımsız karar alması, çocukları hakkındaki bir meseleyi birbirinden gizlemesi ve sorunu tek başına çözmeye çalışması doğru bir yaklaşım değildir.

Duygu temelli eğitim ilkesi: Çocuk eğitimi duygu zemininde gerçekleştirilmelidir. Zira çocuğun düşünsel oluşumları, öncelikle duygu süzgecinden geçmektedir. Kısaca onlar duyguları ile düşünmektedir. Çocuğun sevdiği kişiler onun için “iyi” kimselerdir, aynı şekilde yapmaktan hoşlandığı şeyler ona göre “doğru” şeylerdir. Dolayısıyla mahremiyet eğitiminde kazandırılması hedeflenen tutum ve davranışlar çocuğun duygularına hitap etmelidir. Her davranışın zeminine müspet bir duygu yerleştirilmelidir. Bu anlamda mahremiyet eğitimi, olumlu duyguları geliştirme ve olumsuz duyguları şekillendimesi yönüyle bir duygu eğitimidir.

Mahremiyet eğitiminde anne/baba ile çocuk arasındaki iletişimi mümkün ve verimli kılan temel duygulardan biri güven duygusudur. Onların karşılıklı güven tesisi,

çocuğun istek ve heveslerini doğru yönde kanalizetmenin birinci adımıdır. Ebeveynine güvenen çocuk her konuda onlarla iletişim kurmaktan geri durmayacaktır. Aynı şekilde onların güvenini kendinde hisseden çocuk onlardan herhangi birşeyi gizleme çabasına girmeyecektir. Bu sebeple anne/baba çocuğuna hem güven duymalı, hem de onun güvenini kazanmalıdır. Onun hayatına hâkim olma çabasıyla çocuğun güvenini kırmamalıdır.

Özellikle ergenlik dönemi ebeveyn-çocuk arasındaki güvenli/güvensiz ilişkinin en bariz biçimde kendini gösterdiği bir dönemdir. Ebeveynlerin bu dönemlerde çocukların bazı konuları gizleyebileceğine dair gösterdikleri olgunluk sayesinde çocuk saygı gördüğünü hissetmekte ve onlara güvenini korumaktadır (Güneş, 2017:61). Diğer taraftan belirli konuları anne/babasıyla paylaşamayan çocuk onların öğrenme ısrarı karşısında yalan ve aldatma yoluna gidebilmektedir. Dolayısıyla ebeveyn çocuk arasındaki güven ilişkisi, taraflardan birinin diğerine müdahalesi ile kolayca zarar görebilmektedir. Karşılıklı güven duygusunu tesis etmek ne kadar güç ise, bu duyguyu yerle bir etmek de aynı ölçüde kolaydır. Güvensizliği ele veren tek bir davranış dahi, çocuğu anne/babasının istemediği durum ve davranışlara itebilmektedir. Bu sebeple mahremiyet eğitiminde güven duygusunun oluşturulması kadar bu duygunun korunması ve sürdürülmesi de büyük önem arz etmektedir.

Mahremiyet eğitiminde ergenlik öncesi dönemde çocuğun sevgi, saygı ve empati temelinde anlayış kazanması sağlanmalı, ancak ergenlikle birlikte ona vicdanî yükümlülüğü hatırlatılmalıdır. Çünkü çocuğun başkasının mahremiyetine olan duyarlılığı vicdan duygusu ile beslenmektedir. Dolayısıyla vicdan eğitimi mahremiyet eğitiminin bir parçası haline gelmelidir. Çünkü vicdan gelişmemiş bir bireyin başkasının mahrem alanına girmesi, bu alanı kendi istekleri doğrultusunda kullanması, dahası bunu kişisel bir hak ve özgürlük olarak değerlendirmesi kaçınılmazdır (Güneş, 2017:59). Kişinin kendi mahremiyetine olan duyarlılığı ise iffet ve haya duygusundan beslenmektedir. İffet mahremiyeti anlamlandırır, kişiyi bedeni ve maddi hazdan koruyan bir değerdir. İffet eğitimi ile kişi bedenî arzularını sınırlandırmakta, dinî ve ahlakî ilkeler doğrultusunda isteklerini kontrol edebilmektedir. İffetin kişilikte yer etmesini sağlayan ikinci bir duygu ise hayâdır. Hayâ mahremiyet açısından bir kontrol mekanizması olarak işlemekte; hayâ sayesinde kişi önce Allah'a, daha sonra kendisine ve insanlara karşı duyduğu utanç sebebiyle kendisini sınırlayabilmektedir (Güneş, 2017:

38). Bu sebeple ergenlik dönemimden itibaren mahremiyet eğitimi iffet ve hayâ duygusu üzerine inşa edilmelidir.

Sorumluluk ilkesi: Mahremiyet eğitiminde belirli bir yaşa kadar çocuğun mahremiyetinin korunması anne/babasının sorumluluğundadır. Ancak gelişim dönemine göre çocuğa birtakım sorumluluklar verilerek kendi mahremiyetini kendisinin koruması sağlanmalıdır. Çocuk kendi bedenini, eşyalarını, odasını vb. koruma sorumluluğunu kazanmalıdır. Kendi değerlerini kendisi fark etmeli, onları korumaya yönelik tedbirler almalı, müdahale halinde ise tepki göstermeyi bilmelidir. Bu sebeple çocuğun çıplaklıktan rahatsızlık duyması, başkalarının yanında giyinip soyunma konusundaki isteksizliği, kişisel eşyalarının izinsiz kullanılması ve odasına izinsiz girilmesinden rahatsızlık duyması vb. hususlar onun mahremiyet bilinci taşıdığının ispatıdır. Diğer taraftan, çocuğun bedenine, odasına, eşyalarına yönelik müdahalelerden rahatsızlık duymaması ya da rahatsız olmasına rağmen tepkisiz kalması sorumluluk duygusunun gelişmediğini göstermektedir. Dolayısıyla anne/babanın çocuğun gelişim seviyesine uygun olarak farklı dönemlerde birtakım hususların gizlenmesi ve korunması yönünde ona sorumluluk duygusunu kazandırması ve bunun takibini yapması gerekmektedir.

Açıklık ilkesi: Mahremiyet eğitiminde birtakım konular gerek anne/babaları gerek çocukları iletişimsizliğe ya da iletişimde kapalılığa sürüklemektedir. Özellikle toplumun ayıp olarak tanıladığı bazı konular çocuğu ve ebeveyni utandırmakta, her ikisi de kaçınmacı bir tavır sergileyebilmektedir.

Cinsiyet farklılıkları, cinsiyete özel durumlar, cinsellik vb. meseleler mahremiyet eğitiminde zorlukla dillendirilen konuların başında gelmektedir. Bebeğin oluşumu ve dünyaya gelişi, kızlarla erkeklerin farklılığı ve doğum meselesi ebeveynlerin cevap vermekte zorlandıkları sorular arasında yer almaktadır (Fırat, 1986:22). Anne/babalar sorulara cevap verirken çoğunlukla kapalı bir dil kullanmakta, hatta çocuğun öğrenme ihtiyacını dahi karşılamayacak düzeyde sınırlı ifadelerle yer vermektedir. Hâlbuki anne/babanın cinsel içerikli sorulara çocuğu tatmin edecek düzeyde cevap vermesi onu bu tür müdahalelerden koruyan önemli bir etkindir (Kentler, 1988:131).

Mahremiyet eğitiminde anne/babanın kullanacağı dil, çocuğun gelişim dönemine göre belirlenmelidir. Ergenlik öncesi dönemde çocuğun anlayabileceği bir dil

kullanmak, onun dünyasına ait gerçeklikler ve kavramlarla açıklama yapmak yerinde olacaktır. Çünkü çocuğun yabancı olduğu terim ve kavramlara yer vermek fayda sağlamak yerine çocuğun zihnini bulandıracaktır. Bu sebeple çocuğun merak ettiği hamilelik, bebeğin oluşumu, doğum vb. konular anne/baba arasındaki sevgi, onların Allah'a dua ederek bebek istemesi, Allah'ın anne/babaya bebek hediye etmesi gibi olumlu ifadelerle anlatılmalıdır. Ergenlik ve sonrası dönemde ise cinselliği tanıyan çocuk için daha gerçekçi ve açık bir dil kullanılmalıdır. Anne/babalar bu dönemin soru ve sorunlarına gelişimin gerektirdiği yaşantıların çıktısı olarak yaklaşmalı, bu sorulardan kaçmamalıdır. Çünkü çocuğun cinsel gelişim döneminde ailesi tarafından yalnız bırakılması, onun kendi eğitimini kendisinin üstlenmesine sebep olmaktadır (Kentler, 1988: 173). Bu sebeple anne/babanın çocuğunu bu tür meselelerden uzak tutma ve koruma çabası, ne yazık ki çocuğun taşıdığı içgüdü ve akranlarının özendirici dili sebebiyle olumsuz yaşantılara kapı aralayabilmektedir.

Örneklik ilkesi: Sosyal öğrenme yoluyla çocuk anne ya da baba ile özdeşim kurarak onun rollerini üstlenmektedir. Özdeşleşme çocuğun gelişiminde doğal bir durumdur ve çocuk çoğunlukla hem cins ebeveyni ile özdeşleşmektedir. Kız çocuk genellikle annesini, erkek çocuk ise babasını model almaktadır. Şayet erkek çocuk baba ya da babanın yerini tutacak bir kişiyi model almazsa, bu çocukların erkeksi davranış geliştirmesi mümkün değildir (Kirpitçi, 2010:225-234). Aynı şekilde kız çocuğu cinsiyetine uygun şekilde davranmayı annesini model alarak öğrenmekte, onun hem cinsleriyle ve karşı cinse olan ilişkisindeki tavrını ve davranışlarını taklit etmektedir. Bu yönüyle çocuk için anne/baba, kadın ve erkek rollerinin kopyalandığı ilk örneklerdir. Dolayısıyla kadın erkek ilişkilerine dair ilk izlenim ve öğrenimler, anne/babanın birbirine olan tutum ve davranışlarının seyri ile gerçekleşmektedir.

Anne/babanın çocuk için örneklik durumu, onların çocuğa yönelik tutumundan doğrudan etkilenmektedir. Çocuğun anne/babasını örnek alma durumu, onların disiplin anlayışına göre değişebilmektedir. Anne/babanın çocuğun yanlış davranışları karşısında güç odaklı değil, sevgi temelli ceza yöntemi onun ahlakî ve dinî davranışlarında anne/babasını taklit etme sıklığını artırmaktadır. Yine ikna yöntemiyle olumsuz davranıştan vazgeçirilen çocuğun öz kontrol becerisi ve vicdan duygusu daha kolay gelişmektedir (Kılavuz, 2005:57). Bu sebeple mahremiyet eğitiminde ebeveynlerin

örnek davranış sergilemenin öncesinde, çocuğun kendilerini örnek almasına imkân verecek ılımlı bir tutum sergilemesi gerekmektedir.

Gelişime görelilik ilkesi: Mahremiyet eğitiminde anne/babaların çocuğun gelişim dönemi ve gelişim özelliklerini dikkate alarak eğitim sürecini yönetmesi gerekmektedir. Gelişime göre eğitim anlayışında çocuğun anne/babasına yansıttığı soru ve sorunlar onun eğitim ihtiyacını bildiren çok kıymetli birer ipucu niteliğindedir. Çocuğun soru sorduğu meseleler onun ihtiyaç duyduğu öğrenme alanını ve miktarını ortaya koymaktadır. Eğer çocuk karşı cins kardeşi ile kendisi arasındaki bedensel farkı soruyorsa bu onun zihnini meşgul eden bir problem olarak görülmeli ve bu soru cinsiyet farklılıklarını eğitim içeriğine dâhil etmek için bir fırsat olarak değerlendirilmelidir. Ancak bazı durumlarda anne/babalar çocukların merakını, gelişiminin çok üstünde görmektedir. Oysa ki çocuğun sorusu esasında gelişimi ile örtüşmektedir. Gelişimine uygun olmayan husus sorunun kendisi değil, cevabı olabilmektedir. Bebeklerin anne karnına nereden geldiğini soran çocuk aslında sebep-sonuç ilişkisi kuracak düzeyde bilişsel olgunluğa erişmiştir. Çocuk sadece gözlediği bir gerçekliğin sebebini sorgulamaktadır. Bu sebeple anne/babanın çocuğun her sorusunu bir eğitim imkânı olarak değerlendirmesi ve cevabını onun bilişsel ve psikososyal gelişimine uygun şekilde vermesi gerekmektedir. Ayrıca çocuklarda gelişim hızı ve özelliklerinin farklılaştığı göz önünde bulundurularak, çocuğunu çok iyi gözlenmesi ve doğru zamanın kullanılması gerekmektedir.

Mahremiyet eğitiminde krtitik dönemlerin dikkate alınması, istendik davranışın zahmetsizce çocuğa kazandırılmasını sağlayacaktır. Kritik dönem, “eğitim ortamında bireylerin yaş değişkenine göre belirli becerileri kazanma, öğrenme konusunda avantajlı olduğu dönemdir” (Yeşilyaprak, 2004:33). Mesela çocuğun tuvalet becerisini kazandığı 2-3 yaş aralığı çocuğa beden mahremiyetinin ilk öğretilerini sunmak için kritik bir dönemdir. Bedenin özel bölgelerinin kapalı tutulması, tuvaleti kullanırken kapının kapatılması vb. sıradan davranışlar çocuklarda mahremiyet anlayışı oluşturacaktır. Dolayısıyla anne/babaların her gelişim dönemi içerisindeki kritik dönemi dikkate alarak eğitim sunması önemlidir.

Cinsel kimliğe riayet ilkesi: Cinsel kimlik, “erkeklik ve dişilikle ilgili davranışların psikolojik yönlerine” (Set ve diğerleri, 2006:136), “bireyin biyolojik

açından belli bir cinsten olduğuna ilişkin bilgisine ve ayrıca aynı kategoride olmak üzere diğer insanların cinsiyetlerini tanıma yeteneğine” işaret etmektedir (Vatandaş, 2007:31). Mahremiyet eğitiminde cinsel kimlik, anne/baba tarafından çoğunlukla ihmal edilen ve biyolojik olgunlaşma ile sorunsuz bir biçimde kendini göstereceğine inanılan bir gelişim alanıdır. Ancak bazı durumlarda çocuk cinsel sapmalar yaşayabilmekte, çevresel uyarıcılar çocuğun cinsiyet algısını etkileyebilmektedir. Üniseks giyim tarzı, kadınlarda maskülen, erkeklerde feminen saç ve giyim modası, medyada cinsiyet değişikliğinin ilanı vb. husular çocuklarda cinsel kimlik algısını şekillendirmektedir. Erkek çocukların sadece kızlarla arkadaşlık kurması, erkeklerin ilgi duyduğu konulardan hoşlanmaması, kozmetik ürünlerine ilgi göstermesi, feminen tarzda kıyafet ve takı kullanması vb. hususlar anne/babaların takibini gerektiren önemli göstergelerdir. Aynı şekilde kız çocuklarının benzer davranışlar göstermesi de çocuğun cinsel kimlik arayışındaki olumsuzluklara işaret etmektedir. Ancak pek çok anne/baba bu tür olasılıkların bahsinden dahi kaçınmakta, çocuğunun bir arayış içerisinde olduğuna ihtimal dahi vermemektedir.

Çocuklarda nadiren de olsa fizyolojik ya da psikolojik sebeplerle uç durumlar karşımıza çıkabilmektedir. Bir yetişkinin “Ergen yaşta iken eşcinsel dürtülerimden dolayı intihar girişiminde bulunduğum dönemleri asla unutamadım. Eşcinsellik konusunda daha önce hiçbir şey bilmediğim ve duymadığım için yalnızca kendimi homoseksüel sanıyor ve bu yüzden yaşamak istemiyordum” (Akt:Zungur,1998:107) şeklinde ifade ettiği deneyimi, anne/babaların çocukların cinsel gelişimine göstermesi gereken hassasiyeti ispat eder niteliktedir.

İşlevsellik/yaşama dönüklük ilkesi: Mahremiyet eğitimi dinî ve ahlakî ilkelerin yalın biçimde çocuğa aktarımı ya da öğretimi değildir. Çocuğa sunulan bilgiler, tutum ve davranışa yansımadağı sürece eğitsel bir değer taşımamaktadır. Bu sebeple eğitim sürecinde mahremiyet olgusunun varlığını, önemini ve ilkelerini bilen çocuk bunlara uygun davranış geliştirebilmelidir. Kendi mahremiyetinin değerini bilen çocuk, gerçek yaşamda ihlalle karşılaştığı zaman kendisini korumayı, ihlale tepki göstermeyi bilmeli, aynı şekilde başkasının mahremiyetine duyarlılık taşıyan çocuk ona müdahale etmekten kaçınmayı başarabilmelidir. Bu yönüyle mahremiyet eğitimi çocuğa bilgi kazandırmanın ötesinde, onu fenalıktan caydırıcı, önleyici ve koruyucu bir işlev taşımalıdır. Kişi bedenini, eşyasını ya da yaşam alanını koruyacak tedbirler alabilmeli,

tedbire rağmen ihlale uğradığı zaman ise ifşa, itiraz, şikâyet yoluyla tepki gösterebilmelidir. Ancak bu yetkinliğe ulaşmış bireyler için mahremiyet eğitimi bir anlam kazanmaktadır.

Cinsiyet değil, birey temelli eğitim ilkesi: Mahremiyet cinsiyetin değil, insanlığın sorunudur. Mahremiyet eğitimi de cinsiyetin değil, insanın eğitimidir. Mahremiyet eğitimini sadece kız ya da sadece erkek çocuklarına sunmak doğru bir yaklaşım değildir (Güneş, 2017:63). Bu sebeple mahremiyet eğitiminde kız ve erkek çocuğuna insan temelinde eşit bir tutumla yaklaşılmalı, muhatabın kişilik eğitimi şeklinde gerçekleştirilmelidir. Mahremiyet eğitimi bu anlamda cinsiyet eğitimi değildir, ancak cinsiyet farklılığına dayanan temellerden yoksun da değildir. Bu sebeple mahremiyet eğitiminde cinsiyetçi bir eğitim yerine, cinsiyete uygun eğitim anlayışı esas alınmalıdır. Çocukların kadınsı ve erkeksi davranışları değil, kadına ve erkeğe uygun davranışları kazanması amaçlanmalıdır. Cinsiyeti ile görünürlük kazanan bireyler yetiştirmek yerine, cinsiyetine göre davranan nesiller yetiştirilmelidir.

Toplum içerisinde belli bir cinsi -özellikle erkeği- yücelten ya da -özellikle kadını- aşağılayan ifadelerin gelişigüzel kullanımı, çocuğun kendi cinsiyetinden memnuniyetsizlik duymasına, karşı cinse özenmesine ya da karşı cinsten uzaklaşmasına yol açabilmektedir. “Kız gibi ağlama, erkek ol, erkek adam, erkek sözü, babasının oğlu, erkek gibi kız” şeklindeki erkek cinsini öne çıkaran ya da “saçı uzun aklı kısa, eksik etek” vb. kadını küçümseyen söylemlerden kaçınılması gerekmektedir. Çoğunlukla erkekliğin yüceltildiği bu tür ifadeler erkek çocuğunun karşı cinsi değersiz görmesine, onun üzerinde hâkimiyet kurmasına, dahası bunu bir hak olarak görmesine yol açmaktadır. Çocukluğundan itibaren bu tür söylemlerle yetiştirilen erkek çocuğunun aile içerisinde kız kardeşine ve annesine, daha sonraki dönemde ise eşine ve kız çocuğuna karşı baskıcı bir tavır sergilemesi kaçınılmazdır.

İslamda “Kadınlar, oğullar, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüş, güzel cins atlar, davarlar ve ekinler gibi nefsin hoşuna giden şeyler insanlara cazip gelmektedir. Bunlar dünya hayatının geçici bir metaından ibarettir. Asıl varılacak güzel yer ise Allah’ın katındadır” (Ali İmran, 3/14) buyrulurken erkek çocuğu, insanoğlunun tamah ettiği hususlar arasında gösterilmiş ve eleştirilmiştir. “Erkek çocuklar size de, kız çocuklar O’na, öyle mi? Ama o takdirde bu insafsızca bir

taksim.” (Necm, 53/21-22) ayeti geleneksel anlayışa cevap niteliğindedir. Çünkü geleneksel kodlarda erkek çocuğu kız çocuğundan daha kıymetli görülmekte, dahası cinsiyet ayrımcılığı dinî meşruiyet kazandırılarak kültürel bir gerçeklik halini almaktadır (Çelik, 2010:28). Ancak “Onlardan birine bir kız müjdelendiğinde öfkelenerek yüzü mosmor kesilir. Verilen müjdenin (kendisine göre) kötülüğünden dolayı halktan gizlenir. Böyle bir alçaltıcı duruma rağmen onu yanında mı tutsun, yoksa toprağa mı gömsün! Görün işte, ne kötü yargıda bulunuyorlar.” (Nahl, 16/58-59) ayeti üzerine erkek çocuğunun kız çocuğuna karşı üstünlük taşıdığı zannını İslama dayandırmak mümkün değildir. Bunun tam aksine kız çocukları İslamda önemli bir yer tutmaktadır. “Şu kız çocuklarının herhangi bir sıkıntısıyla imtihana çekilen kimse için, kız evlatları cehennem ateşine karşı siper olurlar.” (Buhari, Zekat/10) buyuran Hz. Muhammed o dönemde öldürülen kız çocukları için ağlamış, kendi kızlarına gösterdiği özenle onlara verdiği değeri ortaya koymuştur.

1.5.6. Mahremiyet Eğitimi Sınırlayan Durumlar

Mahremiyet insanlık tarihi boyunca her dönemin imkan verdiği araçlar yoluyla sürekli bir saldırıya maruz kalmış, insanoğlu mahremiyetini koruma adına her saldırıya karşı yeni bir savunma aracı geliştirmiş, ancak korunması gereken tehditlerden birinin bizzat kendisi olduğunu göz ardı etmiştir. Bu anlamda mahremiyeti tehdit eden her araç aynı zamanda mahremiyet eğitimi sınırlayan birer unsur olarak karşımızda durmaktadır. Bu sebeple mahremiyet eğitiminin imkânı, bireyin merak ve ifşa duygusunu harekete geçiren sayısız uyaran karşısında oldukça daralmaktadır.

Mahremiyetin önemine duyulan inanç başta görünürlük kaygısı olmak üzere modern yaşamın dayattığı öz tükenişle giderek kaybolmaktadır. Postmodern bir değer durumundaki görünürlük kişileri toplumsal yaşamda izlemeye ve izlenmeye itmektedir. Çoğunlukla beden ve cinsellik üzerinden sunulan görünürlük çabası ise mahremiyet eğitimi sınırlamakta ve zorlaştırmaktadır (Güneş, 2017:37). Özellikle internet ve sosyal medyanın kişilere tanıdığı görünürlük fırsatı, bu arzunun kolayca karşılanması için en elverişli alan durumundadır.

1.5.6.1. İnternet ve Sosyal Medya

Sosyal ağlar, kişiler arası sanal ilişkiler ile anlamlandırılan bir “sosyal sermaye” alanı durumundadır (Ellison ve diğerleri, 2011). Bu alanlar “mahrem alanın, kimliklerin

ve bedenın kamusallaştığı, denetimin/gözetimin gözetlenen tarafından meşru kılındığı, internet öznesinin aynı anda röntgenci, teşhirci ve muhbir olmayı başarabildiğı, sözde serbest zamanın özgürce kullanılabildiğı bir alandır” (İsmayılov ve Sunal, 2012:21).

Sosyal ağlarda kullanıcıların kendi rızası ile kişisel bilgilerini paylaşması “gözetim ve dikizleme kültürünün” oluşumuna katkı sağlamakta, sosyal ağlardaki iletişimin sağlıklı olmadığını ortaya koymaktadır (Algül, 2018:41). Gösteriş toplumu, sosyal medya kullanımıyla bireyleri görünür olmaya, takip edilme arzusuna ve kendi mahremlerini ifşa ederek yok etmeye itmektedir (Vardi, 2015:71). “Görme/gösterme/gözetlenme” üzerine kurgulanan sosyal paylaşım platformları mahremiyetin dönüşümünü hızlandırmakta, gerçekte kurgunun birbirinden ayırt edilemediğı sanal ortamlar, bireylerin gerçekte hayatta paylaşmadığı gizleri de paylaşmasına sebep olarak mahrem ve mahremiyetin anlam kaybetmesi ile sonuçlanmaktadır (Budak, 2018:147). Sanal dünyanın büyümesine kapılan birey gerçeklikten uzaklaşarak sanal bir kimlik oluşturabilmekte, mahremiyet gerçekliliğini dijital dünyada gölgeleyebilmektedir. Doğduğu andan itibaren teknoloji ile donatılan “dijital yerliler”, sosyal paylaşım sitelerinde kişisel bilgi ve görüntülerini yayınlamakta, dahası bunu yapmakta bir sakınca görmemektedirler. Dijital yerlilerin bu paylaşımları yapmaktan çekinmemesi ise, mahremiyetin sorgulanmasını gerektirmektedir (Kakırman, 2012:530).

İnternet üzerinde karşılaşılan olumsuz içerikler, kullanıcıların mahremiyet algısını değiştirmekte, sürekli olarak maruz kalınan içerikler sıradan ve normal bir hal almaktadır (Vardi, 2015:70). Medyada bedenın çıplaklık ile teşhiri, cinselliğın ise evlilik dışı ilişkilerle kendini göstermesi toplumsal duyarsızlaşmayı beraberinde getirmektedir. Çocuklar cinselliğı gelişim özelliklerine sığmayacak ölçüde medyada tanımakta ve olumsuz etkilenmektedir (Dağ ve diğerleri, 2005:24). Dolayısıyla çocuklara ve gençlere tanınan sosyal medya ve internet kullanım hakkı, onların pek çok hakkını ihlal etme anlamına gelebilmektedir. Anne/babaların ilgisizliğı ve denetimsizliğı, çocuğın dış dünyayı kendi hayatına, kendi hayatını da dış dünyaya taşımasına imkân vermektedir. Bu hususta çocuklara kazandırılması gereken düşünce, sanal ortamın güvenilirliğine itibar etmek yerine, kendi şahsiyetine ve kimliğine itibar etmesidir. Çünkü çocuk, aile ve mesken içerisindeki aile bireylerinin mahremiyetine karşı gösterdiği duyarlılığı kendi mahremiyetine göstermemektedir. Aile ilişkilerinde ve

toplumsal yaşamında mahrem bilgi ve alanını gizli tuttuğu gözlenen bir çocuk internet ortamında ölçüsüz davranabilmekte, gerçek yaşamda mahrem kabul edilen ve dışa vurulamayan duygu ve düşünceler internet ortamında rahatlıkla paylaşılabilmektedir. Bu durum, çocuklara ve gençlere verilen mahremiyet eğitiminin sağlam bir benlik oluşumuna katkı sağlamadığını açıkça ortaya koymaktadır (Turan, 2016:28). Bu sebeple mahremiyetin temini için yasalar yeterli olmamakta, vicdanî bir korumaya ihtiyaç duyulmaktadır (Kakırman, 2012:531). Bu amaçla mahremiyet eğitimi çocuğa kalıp davranışları öğretmek yerine, davranışı oluşturacak vicdan ve anlayışı kazandırmalı, çocuğun her durumda ve mekânda mahremiyetin varlığından ve gereğinden haberdar olarak her tür tehditle başa çıkabilecek düzeyde mahremiyet duygusunu içselleştirmesi sağlanmalıdır.

Sonuç olarak internet ve sosyal medya kullanımının mahremiyet eğitimi gölgelediği gerçeği ile çocukları ve gençleri bu gerçeklikten uzak tutmak eğitimin yaşama dönük olması gereği üzerine doğru değildir. Benzer şekilde anne/babaların çocukların internet ve sosyal medya kullanım süresini sınırlamak da çözüm değildir. Bu hususta internetin sunduğu öğrenme fırsatı ve sosyal medyanın sağladığı iletişim imkanının öncelikle anne/babalar tarafından doğru kullanılması ve onların çocuklara model olması gerekmektedir. Anne/babalar bu hususta gösterdikleri olumlu örneklikten sonra çocuğun sanal yaşamını denetleme hakkını edinmektedir. Dolayısıyla çocukların mahremiyet eğitiminden önce, anne/babaların mahremiyet hakkında kendi eğitim ihtiyaçlarını gidermesi önerilmektedir.

1.5.6.2. Anne/Baba Eğitimindeki İhmal

Mahremiyet eğitiminin ailelerin eline bırakılmış bir eğitim türü olması onu büyük ölçüde sınırlamaktadır. Aile, mahremiyet eğitiminin sunulduğu ilk ortamdır ve öyle olmalıdır. Ancak ailelerin bu konudaki yetkinliği tartışılmalıdır. Geleneksel anlayışla yetişmiş çocuklar, zincirin bir halkası olarak ileride kendi ebeveynlerinin kopyası haline gelmektedir. Bu zinciri kırmak ise yalnızca eğitim ile mümkündür. Bu noktada örgün eğitim çocuklara ve gençlere, toplumdaki ya da ebeveynlerdeki yanlışları göstererek katkı sağlamaktadır. Ancak okul öncesi sürecin kişilik oluşumundaki etkisi göz önüne alındığında, bazı kazanımların okul dönemine

ertelemenmesi doğru değildir. Bu noktada anne/babaların çocuk eğitimi hususunda eğitilmesi ihtiyacı kendini göstermektedir.

Anne/baba tutumu çocukların mahremiyet eğitimini önemli ölçüde şekillendiren bir etkidir. Anne/baba tutumları farklı kaynaklarda, farklı isimlendirmelerle karşımıza çıkmaktadır. Burada “demokratik, otoriter, koruyucu ve ilgisiz” tutumun kapsayıcılığı sebebiyle bu sınıflamaya yer verilecektir (Filiz ve Yaprak, 2009). Anne/baba tutumu üzerine yapılan araştırmalar demokratik anne/baba tutumuyla büyüyen çocukların ebeveynlerinin değerlerini içselleştirdiği, gelişim ve uyum becerilerinin olumlu yönde olduğu (Sümer, Gündoğdu, Aktürk ve Helvacı, 2010); diğer taraftan otoriter bir ebeveynle büyüyen çocuklarda uyum sorunlarının baş gösterdiği, bu çocukların yüksek seviyede kaygı ve düşük seviyede özsaygı taşıdıkları (Hart, Newell, ve Olsen, 2003), koruyucu anne/baba tutumunun çocuğun fiziksel ve ruhsal gelişimini engellediği, özgüven gelişimine ve bağımsız düşünme becerisine ket vurduğu (Sak ve diğerleri, 2015) ve ilgisiz anne/baba tutumunda çocuğun ihmal edildiği sonucunu ortaya koymaktadır (Baumrind, 1966). Dolayısıyla demokratik anne/baba tutumu, eğitim sürecinde çocuğa istendik tutum ve davranışların kazandırılması için önemli bir unsurdur. Çocuğu ile sağlıklı iletişim kurabilen, onun problemlerini dinleyip çözüm üretebilen, çocuğun hatalarında ona rehberlik edip doğruyu gösteren aileler mahremiyet eğitiminde bir adım önde ilerlemektedir. Daha önce ifade edildiği gibi, anne/babasına değer veren çocuk onların görüşlerine de değer verecektir. Bu sebeple mahremiyet eğitiminde anne/babaların ilgisiz, aşırı koruyucu ve otoriter tutumdan kaçınması gerekmektedir. Çünkü ilgisiz anne/babayla büyüyen çocuklar ne içsel bir kontrol mekanizması geliştirmekte, ne de dışsal bir denetime tabi tutulmaktadır. Dolayısıyla bu çocuklar sonucunu düşünmeden her istediklerini yapabilmektedir. Bunun tam aksinde aşırı koruyucu tutum ise benzer sonucu vermektedir. Duyguları ve istekleri sürekliliği bastırılan, engellenen, sınırlandırılan çocuklar bu baskıdan kurtuldukları zaman anne/baba öğretilerinin aksi yönünde davranabilmekte ya da geliştirdikleri bağımlı kimlik sebebiyle bağımsız karar alma becerisi edinmemekte hatta yetişkinlikte dahi anne/babasının güdümünde kalabilmektedir. Otoriter anne/baba tutumunda da çocuklar ebeveynlerini paylaşım ve iletişim muhatabı olarak değil, birer itaat figürü olarak görmektedir. Bu çocuklar için anne/baba, kural koyan ve ceza veren kimselerdir. Bu sebeple çocukların duygularını yönetme ve özgür düşünme becerisi edinmeleri,

dolayısıyla da içsel bir mahremiyet anlayışı geliştirmesi mümkün değildir. Hâlbuki mahremiyet eğitiminde özgüvenli, özdenetimli bireyler yetiştirilmesi gerekmektedir. Aksi halde yetişkinlik döneminde dahi bir başkasının yönetimine ihtiyaç duyan irade yoksunu bireyler yetişebilmektedir.

Ebeveynler çocuk eğitiminde çoğunlukla sosyal ezberleri referans almaktadır. Toplumun “ayıp” olarak kodladığı her durum ve davranış mahremiyet eğitiminin referansı durumundadır. Anne/babalar bu kabulleri sorgulama ihtiyacını dahi hissetmemektedirler. Toplum tarafından “ayıp” olarak kodlanan meseleleri ötelemek ve geçiştirmek olağan bir tavır durumundadır. Oysaki çocukların “ayıp, yasak” vb. endişelerle yetişkinlere soru sorma çekinceleri, onları farklı kaynaklara özellikle de akranlara başvurmaya itmektedir (Ateş, Karahan ve Erbayar, 2005; Gölbaşı, 2005; Kırmızıtoprak, 2007). Ancak akranların kendi bilgi kaynaklarının da belirsiz olması, gençler arasında yanlış ya da eksik bilgilerin paylaşılmasına sebep olabilmektedir (Yöndem ve Güler, 2007:8). Ayrıca gençler sadece soru sorma ve bilgi alma amacıyla değil, kendi tecrübelerini paylaşma amacıyla da benzer yaşantılara sahip olduğunu düşündüğü akranları ile iletişim kurmaktadır. Çünkü bu tür konularda birey toplumsal yargılara ters düştüğü için kendi görüşlerini söylemekten kaçınmaktadır. Bu sebeple toplumsal normlar ile kişisel görüşlerin ayrıştığı böyle durumlarda çocuklarla olumlu bir ilişki kurulması büyük önem taşımaktadır (Donne ve diğerleri, 2018:156).

Sonuç olarak, mahremiyet eğitiminde anne/baba eğitimi büyük önem taşıyan, ancak bir o kadar da ihmal edilen bir problemdir. Anne/babaların eğitim ihtiyacı, dahası bu ihtiyaçlarının farkında olmamaları ilgili kurumların çözmesi gereken ciddi bir sorundur ve müdahale edilmediği sürece toplum içerisinde mahremiyetten yoksun ya da mahremiyet hassasiyeti ve sınırları birbirinden tümüyle farklılaşan bireyler yetişmesi kaçınılmazdır. Bu anlamda ailelerin mahremiyet hakkındaki anlayış farklılıklarının toplumsal yansımaları nasıl önlenmelidir? Mahremiyet olgusundan habersiz olan, mahremiyet kaygısı taşımayan, kaygı taşıdığı halde mahremiyet eğitimi hakkında yeterli bilgiye ve beceriye sahip olmayan ebeveynler ve bu ebeveynlerin çocukları nasıl eğitilmelidir? İlgisiz/bilgisiz ebeveynlerle büyüyen çocukların mahremiyet eğitimi okul dönemine mi ertelenmelidir? Örgün eğitimde mahremiyet eğitimi kim vermelidir? Mahremiyet eğitimi hangi dersin çatısı altında sunulmalıdır? Öğretmenler mahremiyet eğitimi verecek düzeyde yeterli midir? Öğretmenleri hizmet içi eğitimle yeterli hale

getirmek mümkün müdür? Örgün eğitimde mahremiyet eğitim programını kim hazırlamalıdır? Eğitim programının referansı ne olmalıdır? Dinin referans alındığı bir mahremiyet eğitimi programı hazırlamak mümkün müdür? Yaygın eğitimle anne/babaların mahremiyet eğitimi konusunda eğitilmesi mümkün müdür, böyle bir eğitimi hangi kurum üstlenmelidir? Anne/baba eğitiminde tüm anne/babaları eğitim programına dâhil etmek mümkün müdür? Eğitim programına katılmayan anne/babalar ve çocukları dışarıda mı tutulmalıdır? Anne/babaların eğitim programı kim tarafından hazırlanmalıdır? Evrensel değerlerin esas alındığı bir eğitim programı ülkemizin eğitim felsefesine uyacak mıdır? Ulusal değerlere göre şekillendirilen eğitim programı mahremiyet anlayışındaki yerel farklılıklara nasıl çözüm bulacaktır? Bu gibi soru ve sorunlar mahremiyet eğitiminin birer sınırlılığı olarak karşımızda durmaktadır. Sungur'un (1998:108) cinsel eğitime ilişkin önerisi mahremiyet eğitimi için de örnek teşkil etmelidir. Ona göre eğitimden sorumlu kişilerin her biri kendi sorumluluğunun farkına varmalı, birbirlerini alternatif olarak görmek ya da göstermek yerine birbirlerini tamamlayıcı bir tavır takınmalıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama süreci, verilerin analizi, geçerlik ve güvenirlik durumuna ilişkin bilgiler yer almaktadır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada katılımcıların mahremiyet olgusuna ilişkin algı ve deneyimlerini anlamak üzere nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu çalışmada yetişkinlerin mahremiyete ilişkin duygu, düşünce ve tecrübelerini detaylı bir şekilde ortaya koymak için nitel araştırma yöntemlerinden görüşme yöntemine başvurulmuştur.

Nitel araştırma desenleri “eylem araştırması, fenomenoloji, durum çalışması, etnografya, anlatı araştırması, gömülü teori” şeklinde sınıflandırılmaktadır (Saban ve Ersoy, 2017). Yaptığımız araştırma fenomenolojik (olgubilim) desenle gerçekleştirilmiştir. Çünkü fenomenoloji kişisel deneyimler yoluyla mevcut kültürel anlayışı keşfetmeye çalışmakta, başka bir ifadeyle sosyal bir gerçekliği insan deneyimleri üzerinden anlamlandırmaktadır (Gray, 2014:21). Bu anlamda fenomenolojik araştırmalarda “insanların fenomeni nasıl algıladıkları, nasıl betimledikleri, hakkında ne hissettikleri, nasıl yargıladıkları, nasıl anımsadıkları, nasıl anlamlandırdıkları ve diğerleri ile onun hakkında nasıl konuştuklarına odaklanılır” (Patton, 2014:104). Yaptığımız araştırmada yetişkinlerin mahremiyet olgusunu nasıl algıladığı, tanımladığı ve anlamlandırdığına odaklanılmıştır. Ayrıca bu yaklaşım, deneyimlerin davranış üzerinde şekillendirici etkisinin olduğunu, kişilerin aynı fenomeni farklı şekilde anlamlandırdığını, güncel deneyimler kadar geçmiş deneyimlerin de anlamlandırma sürecinde etkili olduğunu savunmaktadır (Saban ve Ersoy, 2017:84). Bu yönüyle kişilerin mahremiyete ilişkin geçmiş deneyimlerinin bugünkü mahremiyet algısını nasıl şekillendirdiğini anlamayı amaçladığımız çalışmanın fenomenolojik desenle gerçekleştirilmesi uygun görülmüştür.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 18-40 yaş aralığındaki gönüllü yetişkinler oluşturmaktadır. Fenomenolojik araştırmalarda veri kaynakları, araştırılan olguyu tecrübe eden ve tecrübesini dışa vurabilen kişi ya da gruplardır (Yıldırım ve Şimşek,

2018:71). Bu sebeple çocukluk ve gençlik dönemini tamamlamış ve bu dönemdeki mahremiyete ilişkin deneyimlerini paylaşılabilecek bilişsel olgunluğa sahip kişiler seçilmiştir. Çalışma grubu 40 yaş ile sınırlandırılmıştır. Çünkü ön araştırmaya katılan 40 yaş üstü bireylerden tatmin edici düzeyde veri sağlanamamış, bu sebeple ana araştırmaya bu yaş üstündeki bireyler dahil edilmemiştir. Nitel araştırmalarda örneklemin evrene genellenmesi yönünde bir kaygı bulunmadığı için bu çalışmada yetişkinlik dönemlerinin tamamının çalışma grubuna dahil edilmesi gerekli görülmemiş, yeterli oranda ve nitelikte veri sağladığını gözlediğimiz 40 yaş altı bireyler araştırmaya dahil edilmiştir.

Çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme esas alınmıştır. Çünkü fenomenolojik araştırmalarda, bir fenomeni farklı bakış açılarıyla ortaya koymak amacıyla maksimum çeşitlilik örneklemesinin kullanılması uygun görülmektedir (Saban ve Ersoy, 2017:109). Maksimum çeşitlilik örneklemesinde iki hususa dikkat çekilmektedir. Birincisi maksimum çeşitlilik örneklemesinin amacı, çeşitlilik yoluyla örnekleme evrene genellemek değil, çeşitlilik gösteren kişiler arasındaki ortaklık ve benzerlikleri bularak problemin farklı yönlerini ortaya koymaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2018:119-120; Cresswell, 2013: 83). İkinci olarak maksimum çeşitleme yönteminde, araştırma problemi ile ilgili çeşitlilik alanlarından hangisinin önemli olduğuna karar verilmesi ve bunların çalışmaya dahil edilmesi gerekmektedir. Bu sebeple araştırmada katılımcıların mahremiyet algısı ile ilişkili olduğu düşünülerek yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim seviyesi hususunda çeşitlilik göstermesine dikkat edilmiş, bu hususlarda farklılık gösteren kişilerin ortak ya da benzer olduğu durumlar tespit edilmiştir. Araştırmanın dinî referanslar üzerine temellendirilmesi sebebiyle, katılımcılarda aranan çeşitlilik alanlarına “din eğitimi durumu”nun dahil edilmesi anlamlı bulunmuştur. Bu sebeple çalışma grubunda din eğitimi alan 6 kişiye yer verilmiştir.

Araştırmanın temel problemi “çocukluk ve gençlik döneminde sunulan mahremiyet eğitiminin sorunlarıdır”. Bu yönüyle araştırmada, çalışma grubunun çocuk ve gençlerden oluşması mümkün görünse dahi, çocukluk ve gençlik dönemindeki tecrübelerin yetişkinlik dönemine yansımalarını ortaya koymayı amaçladığımız araştırmada, ilgili verilerin çocuk ve gençlerden oluşan bir grupta elde edilmesi mümkün değildir. Bunun tespiti, ancak bu dönemi tamamlamış ve ilgili tecrübelerin

yansımalarını tanımlayabilecek yaştaki bireylerle çalışmayı gerektirmektedir. Bu sebeple çalışma grubunun çocuklar ve gençler yerine, yetişkinlerden oluşması uygun görülmüştür.

Yaptığımız araştırmaya katılan kişi sayısı 21’dir. Nitel araştırmalarda katılımcı sayısının 5 ile 25 arasında olması gerektiği söylenmektedir (Polkinghorne, 1989; akt. Cresswell, 2013). Çünkü nitel araştırmalarda elde edilen verilerin derinlemesine ve ayrıntılı olması gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018:85). Bu sebeple çok sayıda kişiyi araştırmaya dahil etmek mümkün değildir. Katılımcı sayısının fazla olması halinde verileri dikkatle incelemenin ve ilgili deneyimleri anlamının zor olacağı düşünülmektedir (Güler, Halıcıoğlu ve Taşgın, 2013). Bu anlamda araştırma sorularını cevaplayacak derinlikte ve araştırmacıyı tatmin edecek düzeyde veriye ulaşıldığında veri toplama sürecine son verilmiş ve araştırma 21 kişiyle tamamlanmıştır.

Katılımcıların isimleri gizlilik sebebiyle kullanılmamış, erkek katılımcılar E1, E2, E3..., kadın katılımcılar ise K1, K2, K3... şeklinde kodlanmıştır. Çalışma grubunun demografik özelliklerine göre dağılımı Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Çalışma grubunun demografik özelliklerine göre dağılımı

Değişken	Çalışma Grubu	f	%
Yaş	18-25 yaş arası	6	28,5
	25-40 yaş arası	15	71,4
	Toplam	21	100
Cinsiyet	Kadın	13	61,9
	Erkek	8	38,1
	Toplam	21	100
Medeni Durum	Evli	12	57,1
	Bekar	9	42,8
	Toplam	21	100

Eğitim seviyesi	İlköğretim	1	4,7
	Lise	1	4,7
	Ön lisans	3	14,2
	Lisans	9	42,8
	Yüksek lisans	5	23,8
	Doktora	2	9,5
	Toplam	21	100
Din eğitimi durumu	Din eğitimi almayan	15	71,4
	Kuran kursu	1	4,7
	İmam Hatip Lisesi	1	4,7
	İlahiyat fakültesi	4	19
	Toplam	21	100

Çalışma grubu, 13 kadın ve 8 erkek olmak üzere toplam 21 yetişkinden oluşmaktadır. Katılımcılar arasında 18-25 yaş aralığında olan 6 kişi, 25-40 yaş aralığında ise 15 kişi bulunmaktadır. 12 katılımcı evli, 9 katılımcı ise bekaardır. Çalışma grubunda 1 katılımcı ilköğretim, 1 katılımcı lise, 3 katılımcı önlisans, 9 katılımcı lisans, 5 katılımcı yüksek lisans, 2 katılımcı ise doktora düzeyinde eğitim almıştır. Katılımcılar arasında 4 kişi İlahiyat Fakültesi mezunu, 1 kişi ise İmam Hatip Lisesi mezunudur. 1 kişi ise DİB'e bağlı yatılı Kuran kursunda öğrenim görmüştür. Diğer katılımcılar örgün ya da yaygın bir din eğitimi almamıştır.

2.3. Veri toplama süreci

Nitel araştırmalarda açık uçlu mülakat, doğrudan gözlem ve yazılı döküman yoluyla üç farklı şekilde veri elde edilmektedir (Patton, 2014:4). Yaptığımız araştırmada veri toplama amacıyla görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme yönteminin esnekliği sayesinde araştırmacı sonda soruları kullanarak detaylı bilgi edinme imkânı edinmektedir. Bu sebeple olgubilim araştırmalarında olguya ilişkin anlam ve deneyimi ortaya çıkaran en etkili veri toplama aracı görüşmedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018:71).

Araştırmada kullanılan görüşme formu bir eğitim bilimci ve iki din bilimci olmak üzere toplam üç uzman görüşü alınarak oluşturulmuştur. Araştırma öncesinde 12 katılımcı ile bir pilot çalışma yapılmıştır. Çalışma grubu ölçüt örneklem yoluyla belirlenerek 18 yaş üstü evli yetişkinlerden seçilmiştir. Çünkü evli kimselerin mahremiyeti daha detaylı anlamdıracağı düşünülmüştür. Ancak mahremiyetin sadece evlilere özgü bir gerçeklik olarak kabul edildiği zannının önüne geçmek amacıyla ana çalışmada bekar katılımcılara da yer verilmiştir. Ön çalışmada 40 yaş üstü katılımcılardan yeterli düzeyde ve derinlikte veri sağlanmadığı görülmüş, bu sebeple ana çalışmaya 40 yaş üstü kişiler dahil edilmemiştir. Yine ön çalışmada bir sorunun tüm katılımcılar tarafından yanlış anlaşıldığı fark edilerek ilgili sorunun formu değiştirilmiştir. Pilot uygulamanın sonuçları ve araştırma soruları, aynı uzmanlarla tekrar tartışılarak görüşme formuna son hali verilmiştir.

Araştırma konusunun hassasiyeti sebebiyle grup görüşmesi yerine birebir görüşme tercih edilmiştir. Görüşme öncesinde katılımcılar araştırmanın amacı ve kapsamı hakkında bilgilendirilmiş ve görüşmeler katılımcının izniyle ses kayıt cihazı kullanılarak kayıt altına alınmıştır. Her biri 40' ile 70' arasında süren görüşmeler için katılımcının kendisini rahat hissedeceği mekanlar seçilmiştir. Bu sebeple görüşme ortamı sabit olmayıp her katılımcı için değişmektedir. Ayrıca görüşme ortamında araştırmacı ve katılımcı dışında üçüncü bir kişinin bulunmamasına dikkat edilmiştir. Ses kayıtları görüşme sonrasında araştırmacı tarafından yazıya geçirilerek veri seti oluşturulmuş, veriler analize hazır hale getirilmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Fenomenolojik araştırmalarda analiz sürecinin iki temel basamağı bulunmaktadır. “Fenomenolojik azaltma ve yaratıcı dönüşüm”. Birinci basamakta veri setindeki önemsiz ya da ilgisiz ifadeler çıkarılmakta, ikinci basamakta ise katılımcıların deneyimlerinde gizlenen anlama ulaşılmaya çalışılmaktadır (Moustakas, 1994; akt: Saban ve Ersoy, 2017:86). Verilerin analizinde bu iki işlem takip edilmiştir. Görüşme kayıtlarının birebir yazıya aktarılarak oluşturulduğu veri seti öncelikle gereksiz ifadelerden arındırılmış, ardından veri seti birkaç kez okunarak katılımcı deneyimlerinin birleştiği ortak anlamlar keşfedilmeye çalışılmıştır. Nitel araştırmalarda veri analizi iki şekilde yapılmaktadır. Betimsel analiz, verileri derinlemesine analiz etmeyi

gerektirmeyen, içerik analizi ise verinin yakından incelenip ilgili kavram ve temalara ulaşılmasını gerektiren analiz türüdür (Yıldırım ve Şimşek, 2018:86). Yaptığımız araştırmada içerik analizi kullanılmış, veriler derinlemesine incelenerek kodlanmış, ardından temalara ulaşılmıştır. İlgili temalar görüşmelerden yapılan alıntılarla desteklenmiştir. Okuyucunun veriyi daha kolay anlamlandırabilmesi için her tema ve alt temaya ilişkin kodların sıklığını gösteren tablolar kullanılmıştır.

Araştırmada elde edilen bulgular *Yetişkinlerde mahremiyet algısı, Çocukluk ve ergenlik dönemindeki mahremiyete ilişkin yaşantılar, Mahremiyet eğitiminde anne ve baba, Çocukluk ve gençlik dönemindeki yaşantıların yetişkinlik dönemine yansımaları* ana temaları altında analiz edilmiştir.

2.5. Güvenirlik ve Geçerlik

Nitel araştırmalarda güvenirlik ve geçerlik, nitel çalışmanın doğasına uygun olarak farklı stratejiler gerektirmektedir. Bunların her birine iç geçerlik ve dış geçerlik, iç güvenirlik ve dış güvenirlik başlıkları altında yer verilmektedir.

2.5.1. İç Geçerlik

Nitel araştırmalarda iç geçerlik, araştırma bulgularının ve sonuçlarının anlamlı ve tutarlı olması, araştırma öncesinde oluşturulmuş kuramsal çerçeve ile uyumlu olması ve araştırma sonuçlarının gerçeği yansıtmasını gerektirmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018:270-271).

Yaptığımız araştırmada elde edilen verilerin, çalışmanın amacına uygun olduğu düşünülmektedir. Veri toplama aracı geliştirilirken araştırma sorularının katılımcı tarafından doğru anlaşılıp anlaşılmadığı ön deneme ile kontrol edilmiş, yanlış anlaşılan sorunun formunda değişikliğe gidilmiştir. Görüşme öncesinde her katılımcı, çalışmanın amacı ve önemi hakkında bilgilendirilerek araştırmacıya doğru bilgi vermesi gerektiği yönünde ikna edilmiştir. Araştırma konusunun hassasiyeti sebebiyle, her katılımcı için kendisini rahat hissedeceği ayrı bir görüşme ortamı hazırlanarak ve katılımcılardan elde edilecek verilerin gerçek kimliğini yansıtmayacak şekilde kullanılacağına dair kendilerine güven verilerek, onların görüşme esnasında samimi cevaplar vermesi sağlanmıştır. Veri toplama sürecinde dolaylı bir veri toplama aracı kullanılmayıp doğrudan kişinin kendisinden veri sağlandığı için araştırma bulgularının gerçeği

yansıttığına inanılmaktadır. Araştırma bulgularının kontrolü araştırmacı dışında bir uzman tarafından incelenerek tutarlılığı ve anlamlılığı teyit edilmiştir.

2.5.2. Dış Geçerlik

Nitel araştırmalarda dış geçerlik, araştırma sonuçlarının benzer durumlara ya da benzer ortamlara genellenebilmesini ifade etmektedir. Ancak nitel çalışmalarda doğrudan bir genelleme yapmak mümkün değildir. Çünkü sosyal gerçeklikler içinde bulunduğu ortama göre değişmektedir. Bu sebeple nitel araştırmalarda deneyimler ve örnekler üzerinden yapılan dolaylı bir genelleme söz konusudur. Okuyucunun araştırma sonuçlarını kendi ortamına doğrudan genellemesi değil, sonuçlardan kendi ortamına uyarlayabileceği ders çıkarması beklenmektedir. Araştırma sonuçlarının benzer ortamlara genellenebilmesi, araştırmanın tüm aşamalarının detaylı bir biçimde okuyucuya sunulmasını gerektirmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 271-272).

Araştırmada çalışma grubu, araştırma soruları, görüşme ortamı ve veri toplama süreci hakkındaki bilgiler ayrıntılı bir biçimde sunulmuştur. Araştırma sonuçları daha önce farklı bir grupta gerçekleştirilen pilot çalışmanın sonuçları ile karşılaştırma yapma imkanı vermiş, araştırmanın çalışma grubu diğer çalışmalarla kıyaslanabilecek ölçüde çeşitli değişkenler açısından çeşitlendirilmiş ve araştırma sonuçlarının ilgili kuramlarla tutarlı olduğu görülmüştür. Bu anlamda araştırmada dış geçerliliğin sağlandığını söylemek mümkündür.

2.5.3. İç Güvenirlik

Le Compte ve Goetz, iç güvenirliliği sağlamak üzere verilerin önce betimlenmesi daha sonra yorumlanmasını, araştırmaya birden çok araştırmacının dahil edilmesini, araştırma yönteminin çeşitlendirilmesini, araştırma sonuçlarının başka bir araştırmacı tarafından teyit edilmesini, zengin bir kavramsal çerçeve oluşturup ona bağlı olarak verilerin analiz edilmesini önermektedir (Le Compte ve Goets, 1982; Akt: Yıldırım ve Şimşek, 2018: 275). Bu sebeple çalışmada öncelikle kavramsal çerçeve oluşturulmuş, araştırma verilerinin analiz sürecinde ilgili veriler bu çerçeveye uygun olarak kodlanmış ve temalandırılmıştır. Araştırma sonuçları sunulurken öncelikle bulgulara, daha sonra yorumlara yer verilmiştir. Araştırma sonuçları bir uzman tarafından teyit edilmiştir. Araştırmanın problemi için en elverişli yöntemin görüşme yöntemi olması sebebiyle, araştırma yöntemi ve araştırmacı sayısının artırılması mümkün değildir.

2.5.4. Dış Güvenirlik

Nitel çalışmalarda araştırmacıların araştırma sürecindeki konumunu ve rolünü açıkça ifade etmesi, araştırmaya dahil edilen katılımcıların açık bir şekilde tanımlanması, araştırma sürecindeki sosyal ortam ve süreçlerin detaylandırılması, kavramsal çerçevenin ve varsayımların ortaya konulması, veri toplama ve analiz sürecinin detaylı bir biçimde anlatılması dış güvenirliliği sağlayan hususlardır (Le Compte ve Goetz, 1982; Yıldırım ve Şimşek, 2018: 273). Çalışmada dış güvenirliliği tesis eden bu hususlara dikkat edilerek araştırmacının rolü, görüşme ortamları, veri toplama ve analiz süreçleri detaylı bir şekilde tanıtılmıştır. Ancak araştırma konusu, katılımcıların gizliliğine yönelik daha fazla özen gerektirmiş, bu sebeple katılımcıların özellikleri kişisel olarak değil, grup içerisindeki sayısal dağılımıyla ortaya konulmuştur. Bu durumun katılımcı çeşitliliğini yansıtmaya açısından yeterli olduğu düşünülmektedir.

2.6. Araştırmacının Rolü

Araştırmacı, araştırma sürecinin tamamında nitel çalışmanın gerektirdiği dikkat ve motivasyonu korumaya özen göstermiştir. Araştırma soruları uzman görüşü alınarak araştırmacı tarafından oluşturulmuş ve araştırma öncesinde denenmiştir. Araştırmacı, veri toplama sürecini önyargılarından arınık, empatik ve esnek bir tutumla yönetmeye gayret etmiştir. Çünkü araştırmacının fenomenolojik çalışmalarda bireysel gerçekliği en doğru şekilde ortaya koyması, araştırdığı fenomeni kendi deneyimleri ve önyargılarından uzak tutması ile mümkün hale gelmektedir (Saban ve Ersoy, 2017:83). Araştırma konusunun hassasiyeti ve katılımcıların gizliliği sebebiyle ses kayıtlarının dökümü bizzat araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir.

Verilerin analizinde herhangi bir program kullanılmamış, veriler elle tahlil edilmiştir. Çünkü bilgisayar programının araştırmacı ile veri arasına mesafe koyacağı düşünülmektedir (Creswell, 2018:202). Ayrıca bilimsel araştırmalarda elde edilen sonuçların araştırmacı tarafından yorumlanması ve literatür çerçevesinde tartışılması gerekli görülmektedir (Yıldırım, 2018:360). Bu sebeple araştırma sonuçları, çalışmanın amacı doğrultusunda araştırmacı tarafından yorumlanmış ve alanyazındaki diğer araştırmaların sonuçları ışığında tartışılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR ve TARTIŞMA

Çalışmanın bu bölümünde araştırmada elde edilen bulgulara ve bulgulara ilişkin yorumlara yer verilmektedir. Araştırmaya katılan 21 yetişkinle gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen veriler içerik analizine tabi tutularak temalar oluşturulmuş ve her temanın altında ilgili bulgulara yer verilmiştir.

3.1. Bulgular

Araştırma bulguları, araştırmanın 4 temel sorusuna cevap veren 4 ana tema altında düzenlenmiştir.

3.1. 1. Yetişkinlerde Mahremiyet Algısı

“Yetişkinlerde mahremiyet algısı” ana teması altında “yetişkinlere göre mahremiyetin anlamı, yetişkinlerdeki mahremiyet algısının kaynağı, yetişkinlere göre mahremiyet alanları ve yetişkinlerin mahremiyet ihlaline verilen tepkiler” alt temaları yer almaktadır.

3.1.1. 1. Yetişkinlere Göre Mahremiyetin Anlamı

Araştırmaya katılan yetişkinler “Mahremiyet kavramı sizin için ne ifade ediyor?” sorusunu, “kişiye özel alan, gizlilik, toplumsal ilişki/davranışlardaki sınır ve haram kılınan durum/davranış” olarak tanımlamıştır.

Tablo 2. Yetişkinlere göre mahremiyetin anlamı

Mahremiyetin anlamı	Kişiye özel alan	11
	Gizlilik	6
	Toplumsal ilişki/davranışlardaki sınır	4
	Haram kılınan durum/davranış	1

Katılımcı ifadelerinde en sık tekrarlanan kod, *kişiye özel alandır*.

Kişinin özeli olarak algılıyorum mahremiyeti. Yani sadece beden mahremiyeti olarak değil, kendime ait özel alan. Bu beden ile ilgili de olabilir, bilgi mahremiyeti, duygu mahremiyeti de olabilir. K4

Mahremiyet benim için 2 şey çağrıştırıyor. Biri bedenle ilgili, biri de mekânla ilgili olan bir konu. Yani kişinin sadece kendisinin söz sahibi olduğu ve belirli bir sınırı olup hiçbir şekilde başka bir kimsenin izinsiz müdahale ya da bir şey ifa etme hakkı olmadığı vücut ve mekân. ... Bu mekân ve beden etrafında çizilen, kişiye ait olan sınırdır. E2

Mahremiyeti kendi kişisel alanım olarak tanımlarım. Rahatsızlık noktası benim mahrem noktamdır. Eğer karşı taraf benim kişisel alanıma çok fazla dâhil olursa rahatsız olurum. Kişisel alan hem net mesafe meselesidir, hem de duygusal olarak da o sınırı geçmesidir, benim için mahremiyet sınırını geçmesi demektir. K7

Mahremiyetin çok fazla abartıldığını düşünüyorum. Sınırları o kadar genişletiliyor ki, diğer insanlarla senin çizgin kesişecek kadar genişletildiğini düşünüyorum. Bence mahremiyet kendine kalan çok küçük bir alandır. ... Onu sosyal hayat için düşünemem, daha çok kendi içsel dünyamla alakalı. Kimseyle paylaşmadığım bir alan ama sınırları çok büyük bir şey değil. K8

Mahremiyet insanın kendi özelidir, dışa vurmak istemediği, kendi iç dünyasındaki şeylerin kapalı kalmasıdır. Ama keskin bir sınırı yok. Siyah ve beyaz gibi bir ayırım değil. Eşinle olan mahremiyetin sınırı farklıdır, okuldaki farklıdır, iş hayatındaki farklıdır. E8

Mahremiyetin yetişkinler tarafından çoğunlukla “kişiye özel alan” olarak tanımlanması, mahremiyet kavramının örgün eğitimde, medya araçlarında ve günlük yaşamda genellikle bu anlamda kullanılmasının bir sonucu olarak düşünülebilir.

Mahremiyet kavramı bazı katılımcılar tarafından **toplumsal ilişki ve davranışlardaki sınır** olarak anlamlandırılmıştır.

Mahremiyet, aralarında mahremiyet gereken kişilerin birbirinden çekinmesidir. Bir erkeğin bir kadından ya da bir kadının bir erkekten çekinmesi, daha usturuplu giyinmesi, daha usturuplu konuşmasıdır. Mahremiyet erkek için de geçerlidir. Bir erkek kadının yanında argo kelimeler kullanmamalı ya da bir kadın erkeğin yanında açık saçık giyinmemelidir. K12

Mahremiyet erkeğin ve bayanın usturuplu giyinmesi, belirli bir yaşa kadar dışarıya bırakılmaması, kısıtlı hareket ettirilmesidir. Ailenin çocuklarına bazı şeyleri kısıtlamasıdır. Akşam hava karardıktan sonra dışarıya çıkmamak, arkadaş ortamlarında yatılı kalmamak, içki ve alkol almamaktır. E7

Mahremiyet özel hayatımızda gizli kalması gereken durumlardır. Kişinin gelişim sürecinde cinsellik ile ilgili yaşayacağı fiziksel ve duygusal farklılıkları bilmesi, özel alanının farkına varması, sosyal alanın içinde kendine özel alanı koruması, diğer insanların özeline saygı duyması, kendisi ile çevresi arasına sağlıklı sınırlar koymasındır. K10

Bazı katılımcıların ifadelerinde görüldüğü üzere, mahremiyetin sosyal yaşamda gerektirdiği sınırların kadın/erkek ilişkisinde olması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu durumun, mahremiyet eğitiminin çocukluk döneminden itibaren kadın/erkek ilişkileri üzerine sunulmasının bir sonucu olduğu düşünülmektedir.

Mahremiyet, bazı katılımcılar tarafından **gizlilik** anlamı ile tanımlanmıştır.

Mahremiyet bana göre gizlilik. Ben 40 yaşındayım ve açık bir bayanım. Ama karşı cinsin ya da hem cinsimin benim özel yerlerime bakmasından, ev içerisinde açabileceğim bölgelerimin dışarıdan bir kişi tarafından görülmesinden rahatsızlık duyarım. K11

Gizlenmesi gereken her şey mahremiyettir, benim için. Bedenim, sırlarım, yaşadıklarım, duygularım, hatta ailem ve çocuklarım... Mahremiyet demek insan olmak demek. Her şeyin aleni olması hayvanca yaşamakla aynı bana göre. K2

Katılımcılardan bazıları bedensel, bazıları düşünsel ve duygusal gize işaret etmekte, bazıları ise hayatın tamamını gizlilik kapsamına almaktadır. Mahremiyeti gizlilik olarak tanımlayan katılımcıların kadın olması dikkat çekmektedir. Mahremiyet eğitiminde kız çocuklarının erkek çocuklarına kıyasla daha fazla “gizlenme” yönünde uyarılması ve kültürel kodların erkekten daha çok kadının gizliliğini öne çıkarması ile bu sonucun doğduğu düşünülmektedir.

Katılımcılardan sadece bir kişi mahremiyeti **haram kılınan durum/davranış** olarak tanımlamıştır.

Helal kılınan kişi ya da kişiler haricinde paylaşım yapmamın yasak olduğu her şeydir. Özel olan ve paylaşılmaması gereken durum ve hareketlerdir. Bunlar özel hayatım olabilirken, aile içi sırlar da buna örnek olabilir. E3

Katılımcılar arasında yüksek din öğrenimi görmüş kişiler bulunmasına rağmen, mahremiyeti dinî temelde tanımlayan sadece bir kişinin bulunması şaşırtıcıdır.

Yetişkinlerin mahremiyet kavramı için yaptığı tanımlar söylem olarak farklılaşmakla birlikte, her biri mana olarak birbirini ile kesişmektedir. “Gizlilik, kişiye özel alan, toplumsal ya da dinî yasakların” birbirinden tamamen ayrılması mümkün değildir. Ancak tanımlar yetişkinlerin mahremiyeti hangi temel üzere anlamlandırdığı noktasında birbirinden tümüyle ayrılmaktadır. Bazı katılımcılar kişisel hükümleri vurgularken, bazıları toplumsal normları, bazıları ise dinî referansları esas almaktadır. Katılımcılar arasında mahremiyeti dinî yasaklar üzerinden tanımlayan sadece bir kişinin bulunması, mahremiyet olgusunun dinî bir mesele olmaktan öte, yaygın olarak kişisel ve toplumsal bir sorun olarak görüldüğünü ispat etmektedir.

3.1.1.2. Yetişkinlerdeki Mahremiyet Algısının Kaynağı

“Mahremiyete aykırı olan durum ve davranışlardan niçin kaçınıyorsunuz? sorusundan elde edilen veriler üzerine “Yetişkinlerde mahremiyet algısının kaynağı” alt teması oluşturulmuştur. Yetişkinlerde mahremiyet algısının kaynağı “birey, aile, toplum ve din” olarak belirlenmiştir.

Tablo 3. Yetişkinlerdeki mahremiyet algısının kaynağı

Mahremiyet Algısının Kaynağı	Birey	14
	Aile	10
	Toplum	25
	Din	18

Katılımcılardan bazıları mahremiyet anlayışında *kendi değer yargılarını* referans almaktadır.

...Bir de kendime yakıştıramadığım için kaçındığım şeyler var. Mesela eşimle yaşadıklarımı hiç kimseye anlatmam. Ama kadınlar bunu çok rahat dillendirebiliyorlar. Bekârken bile o kadar çok kadının bu konularda konuştuğuna şahit oldum ki. Hem de hiç utanmadan. Duymak bile beni rahatsız ederdi o zamanlar. Ama insanlar çok meraklı başkasının yatak odasında ne olup bittiğine. K2

Kendimi iyi hissetmediğim için mahrem durumlardan uzak duruyorum. Ama o da değişebiliyor. ... Hatta bazen yaşadığım psikolojiye göre bile değişiyor. Bazen çok kapalı giyinebiliyorum. Kendimi açık rahatsız hissediyorum. Bazen de o kadar rahat hissediyorum ki daha açık giyinebiliyorum. Aynı şekilde erkeklerle daha rahat konuştuğum durumlar olabiliyor ya da daha sınırlı konuştuğum zamanlar oluyor, çok değişiyor. K10

...Beden mahremiyeti kişinin kendi tercihi ile alakalı bir şey. Hem erkek hem kadın için beden mahremiyetinin de yine inşa edilmiş olduğunu, saçma olduğunu, bedenlere ve bedenin uzuvlarına atanmış değerler olduğunu düşünüyorum. ... Benim için mahremiyet cinsel referanslardan, kültürel referanslardan ziyade bireysel referanslarla oluşturduğum bir şey, benim kendi özelim. E8

En başta kişiliğime ve ahlakî değer yargılarıma aykırı olduğunu düşündüğüm için (kaçınıyorum). Dindarlık ikinci planda kalıyor. Kendime olan saygım ve kişiliğimi oluşturan temel prensipler öncelikli kaçınma sebebim. K4

Katılımcıların taşıdığı özdeğer, onları yanlış davranmaktan alıkoyan bir motivasyon durumundadır. İlgili bulgular, mahremiyet eğitiminin bireye benlik saygısı kazandırması gerektiğini doğrular niteliktedir. K4 kodlu katılımcı kişisel değer yargılarını öncelemekte, ancak dinî inancını da ikinci bir unsur olarak dile getirmektedir. Benzer şekilde, birçok katılımcının mahremiyet algısına birden fazla değer kaynaklık ettiği sonraki bulgulara da görülmektedir. Bu durum, mahremiyet olgusunun kişiye, aileye, topluma ve dine bakan çok yönlülüğünü ortaya koymaktadır.

O anda ya da sonrasında duyacağım rahatsızlıktan dolayı (kaçınıyorum). Kimse çıplak dolaşmıyor. Bunun düşüncesi bile korkunç. Tabular muhtemelen. Bunların hepsi tabu. Ama yalnız olsam da çıplak dolaşmazdım. Evde de kesinlikle öyle dolaşmam. K7

Benim için mahrem olan, toplum için de mahrem; toplum için mahrem olan, din için de mahremdir. Burada toplumsal kuralları düzenleyen bir şey söz konusu. Bunların bilgisi özel hayatın gizliliğine de aykırı. Mahrem olanı saklama isteği, bunların bilinmemesi, bana özel olan bir bilginin neden başkası tarafından bilinmesi gerektiği söz konusu. ... Salt toplum yanlış bulduğu için değil, ıssız bir adada da olsam herhalde avret yerlerimi örterdim. Bu toplumsal düzen için olmasa da, herhalde fitratın getirdiği bir şey. E6

Hem erkek, hem kadın katılımcının yalnızken dahi çıplaklıktan rahatsızlık duyduğunu ifade etmesi, mahremiyetin hayâdan beslendiğini, hayânın ise fitratta yer aldığını desteklemektedir.

Bulgular arasında en az kodlanan unsur, **aile** olarak karşımıza çıkmaktadır.

...Ergenliğe girdikten sonra annem artık günah defterin açıldı, işlediğin her günah oraya yazılacak dedi. Saçının her teli için cehennemde yetmiş/seksen yıl yanacaksın demişti. ... Dolayısıyla saçının bir teli için Allah'ın yakmayacağını bilecek kadar Allah'ı tanıyorum. Şimdi durum ne biliyor musunuz? Bırakın geceyi, gündüz bile pencereye, balkona örtüsüz çıkabiliyorum. Ama annemin yanında hala çıkmıyorum... K2

En büyük ablam biraz rahat giyinir. Eşi de karışmadığı sürece bence problem yok. Belki de ablamın iş ortamı onu gerektiriyordur, öyle görünmesi gerekiyordur. Herkes istediği şekilde giyinebilir, şekilcilik hiç hoşuma gitmez ve insanları asla kıyafeti ile yargılamam. Eşim bazen bana karışıyor. Mesela bikiniyi sevmes. Eskiden giyerdim ama son yıllarda mayo giyiniyorum. K13

Beni ailem böyle yetiştirdi. Şu anda 21 yaşındayım. Ama ailem benim arkadaşımda kalmama izin vermez. İçki, kumar zaten yok. Bence de bu kurallara uyulması gerekir. Ailenin yetiştirme tarzı çok etkili. Benim aileme bunlar yanlış geldiği için bana da yanlış geliyor, ama başka birine gayet normal gelebilir. E7

E7 kodlu katılımcı, ifadelerinde dinî hususlara yer verse de, ailesinden aldığı eğitimin İslam temelli olmadığı, anne/babasının içkiyi hoşgörüp evlilik dışı cinselliği kabul etmeyeceği yönündeki ironik anlayış ile kendini göstermektedir. Bu sebeple katılımcının mahremiyet algısını şekillendiren en etkili unsurun ailenin değer yargıları olduğunu söylemek mümkündür. Ancak mahremiyet algısına ailenin kaynaklık ettiği kişilerde, mahrem davranıştan uzak kalma direnci sadece aile gözetiminin mümkün olduğu durumlarda kendini göstermektedir. Aile gözetiminden uzak kalınan zaman ve durumlarda, yanlış davranışlar rahatlıkla gerçekleştirilmektedir. Bu durum, aile

tarafından sunulan öğretilerin sağlam bir temel üzere yapılandırılmadığı sürece etkisiz kaldığını göstermektedir.

Toplum, katılımcıların mahremiyet algısına kaynaklık eden en etkin unsur olarak belirlenmiştir.

...Mahremiyet yerine göre değişiyor. Kıyafetten konuşma tarzına, erkeklerle diyaloga kadar hepsi değişiyor. Çünkü her yerin kültürü farklı, insanları farklı. Bazen erkeklerle rahat konuşabiliyoruz ama bazı yerlerde haremlik selamlık var. Erkeklerle diyalog hiç yok. Kıyafetlerim de ona göre değişiyor. İstanbul'da bile bölge bölge daha farklı giyiniyoruz. Kadıköy tarafında daha açık giyinebilirken, Çekmeköy'de ya da Fatih'de daha kapalı giyiniyorum. Çünkü oralar daha muhafazakâr. Bazı toplumlarda mahremiyet çok baskın. Bazı toplumlarda ise mahremiyet kırılmış, kadın/erkek ayrımı yok, cinsiyet ayrımı yok. ... Zaten böyle olmalı. Herkesin kültürü farklı. Gittiğin yere göre mahremiyet değişmeli. Benim için mahremiyet topluma uyum gibi bir şey. K10

Mahremiyet anlayışında din başlı başına bir etken. Kültür, sosyal çevre, yaşadığın şehir, kendi kültür düzeyin, hepsi bir etken. Benim mahremiyet anlayışında bunların hangisi daha baskın dersiniz, din değil. Benim davranışlarımda yaşadığım çevre ve şehir belirleyici durumda. Ya da nerede oturduğun, gündelik hayatında kimlerle ilişkili olduğunla alakalı. ... Mahremiyet yaşadığın kültüre, şehre göre değişen bir şey. Mesela Çanakkale'de çok rahat bir şekilde yaptığın bir şeyi Konya'da yapamazsın. Orada insanlar mahalle kahvesinde bira içerler, alkol tüketirler ama sen bunu Konya'da yapamazsın... E8

E8 kodlu katılımcı, dinin mahremiyeti temellendiren önemli bir dinamik olduğunu bilmekte, ancak kendi algısını inanç üzerine yapılandırmadığını açıkça tanımlayabilmektedir. Katılımcı, görüşme sorularının tamamına oldukça samimi ve gerçekçi cevaplar sunmuştur. Ayrıca, katılımcının toplumu çok iyi gözlediği ve mevcut sorunları objektif bir biçimde tanıladığı fark edilmiştir. Doktora eğitimi alan katılımcının, bu farkındalık düzeyi ile eğitim seviyesi arasında anlamlı bir ilişki olduğu düşünülmektedir.

Biz buraya gelirken giyinerek geliyoruz değil mi? Bir şekilde giyiniyoruz. Mesela bu evrensel bir mahremiyet ölçüsü olarak düşünülebilir. Ama kendi kişisel görüşüm olduğu için değil, toplumda yaşadığım için böyle giyinip geliyorum. Toplumsal yaşamın getirdiği bir şey bence. O yüzden üstüme bir parça giysi alıyorum ama izin verin de ne giyeceğime, rengine, uzunluğuna kendim karar vereyim. Buna karışılmaması gerektiği nokta, mahremiyet olabilir. Giyim konusundaki ölçünün göreceli olduğunu düşünüyorum, toplumdan

topluma, zamandan zamana. Toplumun gerektirdiği bir durum olarak ortak bir yerde buluşuyoruz, buluşmalıyız da. Ama yaşadığımız dönem için sadece. On yıl sonra başka bir şey olur, ölçü kesinlikle değişir. Ama toplum bunu tolere edecektir, kendi mekanizmasını üretir... K8

K8 kodlu katılımcı, mahremiyetin hem evrensel hem de kişisel bir boyutunun olduğuna dikkat çekmektedir. Ona göre çıplaklığın gizlenmesi, evrensel bir mahremiyet ölçüsü; ancak onu gizleme şekli ya da ölçüsü, kişisel mahremiyetin konusudur. Bu durumda mahremiyetin ölçüsünü kişinin kendisinin tayin etmesi gerektiğine yönelik bir görüş taşıdığını söylemek mümkündür. İlgili tespit, katılımcının yüksek din öğrenimi görmüş olması sebebiyle dikkat çekmektedir. Bu durum, dinî hükümler hakkındaki yorum farklılığı ile açıklanabilir. Aynı katılımcının aşağıda yer alan görüşleri, dinî davranışların dahi toplumsal kaygılarla gerçekleştiğini örneklemesi açısından çarpıcı bulunmuştur.

...örtünün toplum için olduğunu düşünüyorum. Kapalı olmamın dinle hiç alakası yok, alakası yok derken din zaten yaşamı besleyen bir unsur. Bu anlamda tabii ki alakalı. Din toplumla, yaşamla alakalı olduğu için alakalı. Ama birebir “Allah benden bunu istedi”, inanmıyorum böyle bir şeye. İnsanın dış görünüşünün hiçbir referansı olmadığını düşünüyorum. Örtü hiçbir şeye referans olamaz. Benim başörtümün hiçbir şeye işaret etmemesi gerekiyor... Din bence Tanrıyı yaşamaktır. Bunun için ne gerekiyor mesela? Birinin ibadete ihtiyacı vardır, birinin tefekküre, birinin başını örtmeye... Değer verdiğiniz bir insana ulaşmak için onun dediklerini önemsiyorsunuz. Örtü, ibadet de Allah'ın bir tavsiyesi olabilir. Bunları istersem yapabilirim, benim takdirime kalmış, yaparsam bu ona değer verdiğimi de gösterir. ... Başörtüsünün tarihsel bir boyutu olduğunu düşünüyorum. Tanrı'nın bile tarihsellikten kurtulamadığını görüyorum. Heredot tarihinde başörtülü kadınlardan bahsediliyor. Sen bunu şimdi nereye koyacaksın... Bunların hepsi alt kültürün getirdiği bir şey, insan bir şeyi sadece dinin emri olduğu için devam ettiremez ki. Yaşama katkısı olduğundan başörtüsünü kullanmaya devam ediyoruz... Din yaşama hizmet ettiği sürece vardır. ... Biz sanıyoruz ki din havalarda, ulvi bir şey. Dinin topluma hizmet ettiği noktada önemli olduğunu düşünüyorum. K8

Kesinlikle yönlendirici olan toplum oluyor, diye düşünüyorum. Din, ahlak, hukuk, bunların hepsi yalın haliyle bizim bildiğimiz şeyler değil, toplumun yorumuyla ortaya çıkan şeyler. Bu sebeple toplum seni yönlendirmiş oluyor. Aslında ben bir ilahiyatçı olduğum için bir şeyin dindeki referansı önemlidir ama dindeki referansını düşünmeden önce, ahlakî bir değer olarak bir şey değer biçmeden önce, zaten otomatik bir davranış kalıbı olarak toplumun beni yönlendirdiğini düşünüyorum... Aslında bunların hepsinin etkili olduğunu fakat

direkt bu etkiyi o kaynaklardan değil de, toplumun onu yorumlama biçimlerinden aldığımızı düşünüyorum. E2

E2 kodlu katılımcı, “İlahiyatçı” olduğunu özellikle belirterek mahremiyet hususunda dinin referans alınması gerektiğini ifade etmekte, ancak bireylerin dinî öğretilerden çok daha önce toplumsal öğretiler ile karşılaştığına dikkat çekmektedir. Bu durum üzerinde anne/babaların dinî bilgi yoksunluğu ve formal din eğitiminin geleneksel anlayışı kıracak düzeyde sunulmamasının etkili olduğu düşünülmektedir. Zorunlu Din derslerinin sayısı ve başlangıç kademesi göz önüne alındığında, bireyler geleneksel mahremiyet anlayışı ile çok daha erken tanışmaktadır.

Ben kadın olarak dekolteden hoşlanan biri değilim. Muhtemelen bu, Anadolu’da bize çocukluğumuzdan itibaren “ayıp, ayıp” denildiği için oluşmuş. Dekolteden hoşlanmıyorum, özel bölgelerimi teşhir etmekten hoşlanmıyorum. Bedenin mümkün olduğunca kapalı olmasından yanayım. K11

Mahremiyet edepli giyinmek, toplumda öyle davranmaktır. Toplum içinde açılıp saçılmamak, yani topluma göre yaşamaktır. ... Mesela geçen Ankara’ya gittim. Sevgililer yolun ortasında sarıldılar, öpüştüler. Bunlar olmaması gereken hareketler. Elele tutuşup gezebilirler ama öpüşmek olmaz. ... Biz böyle gördüğümüz için bize tuhaf geliyor. Buranın örfü adeti başka, Ankara’nınki başka, İzmir’inki başka. İzmir’de yanlış bir davranış da yapsa, kimse kimseye bakmıyor ama bizim orada sokakta öpüşen birilerini görseler tepki yağar. E5

Birgün dersten çıkıyoruz.(İlahiyat fakültesi) Kızın biri bana kapıyı açtı. Ben de ağız alışkanlığı “eyvallah yeğen” dedim. Ben bir kıza bunu söyleyecek bir adam değilim. Niye söyledim? Ketum bir ortamda dura dura ketumlaşıyorsun. Hatta kıza baktım, özür dilemek istedim. Ama onu artık telafi edemem, geçmiş olsun. Aynı ketumlaşma kızlarda da var. Aynı sınıftaki erkek öğrencilerle iletişimi haram görüyor. Ama aynı kızlar okuldakilerle konuşmuyor, dışarıdan gelen erkek elemanlarla konuşuyorlar. Ona ketumsa, buna niye değil? Erkeklerde de aynısı var, ikisinin de uyarı yok. E1

E1 kodlu katılımcı dinî kimliğin belirgin olduğu toplumsal yapılarda ilişkilerin daha sınırlı, diğerlerinde ise daha açık olduğunu ifade etmektedir. Bu durumda, dinî kimlik toplumsal davranışlar üzerinde düzenleyici etkiye sahiptir. Ancak dinî hassasiyet taşıyan yetişkinlerin, kendileriyle benzeşen kişilerle ilişkilerini sınırlandırırken, bunun aksinde kimselerle rahat iletişim kurması yönündeki tutarsız davranışları, onların

mahremiyet algısı üzerinde dinin değil, toplumun etkili olduğunu doğrulamaktadır. Bunun yanında dinin yasak kılmadığı bir davranış, mahremiyet kapsamında dinî bir niteliğe bürünmüştür. Kadın/erkek ilişkilerinde fazlasıyla kendini gösteren bu durum, mahremiyet eğitiminde dinî referansları doğru anlama ihtiyacını ortaya koymaktadır.

Mahremiyetin sınırlarını kendi kendimize çizmiyoruz. Sen belirli bir ailenin, bir toplumun içine doğuyorsun. “Erkek çocuğu isen şöyle yapabilirsin ya da yapamazsın, kız çocuğu isen şunu yapabilirsin ya da yapamazsın” diye otomatik olarak sana atıyorlar. Okula gidiyorsun. Orada kadın erkek ilişkilerinde sınırlar çiziyorsun... E8

Çok tuhaf değil mi? Plaja gidiyorsun, bikini giyiyorsun. Ama iç çamaşırıyla dışarı çıktığını düşünsene, ne kadar korkunç, ne kadar utanç verici geliyor. Mesela ben geçen sene bikiniyle denize girdim, inanılmaz rahatsız oldum. Çünkü etrafımdaki insanlar genellikle arap asıllı insanlardı. Onlar normal kıyafetle giriyorlardı. Ben orada o şekilde giyindiğim zaman bana bakmasalar bile, sanki bende bir tuhafılık varmış gibi kendimi çok kötü hissettiğimi hatırlıyorum. K7

Katılımcıların büyük bir kısmı, mahremiyete ilişkin davranışlarında toplumsal yargıları esas almakta, hatta toplum içerisindeki daha küçük topluluk ve alt grupların kişinin mahremiyet algısını etkilediğini dile getirmektedir.

Yetişkinlerin mahremiyet anlayışını şekillendiren bir diğer unsur **dindir**.

Haram kılınmışlığı bu durumlardan kaçınmam için birinci sebep, her şeyden önce müslümanız. ... Mahremiyetin bana göre kıyafetle, oturup kalkma ile, karşıdaki kişiyle irtibat şekliyle, ses tonuyla bile alakası var. Mesela bunlara dikkat etmeye çalışırım. ... Kızla erkek birbiriyle asla konuşmayacak diye bir şey yok. Ne İslam tarihinde böyle bir şey olmuştur, ne de olacaktır. E1

Kaçınıyorum çünkü dinim gereği o şekilde olması gerektiğine inanıyorum. Toplumumuzun getirmiş olduğu gelenek görenek, örfümüz onu gerektirdiği için. Ama ilk başta tabii ki dinimiz öyle istediği için. Böyle bir davranış sergilediğimde vicdanen rahatsız oluyorum, günah işlediğim için. K5

Katılımcıların “Mahremiyet sizin için ne ifade ediyor?” sorusuna verdiği cevaplarda dinî kavramlar kullanmamasına rağmen, “Mahremiyete aykırı olan durum ve davranışlardan niçin kaçınıyorsunuz? sorusunu cevaplandırırken dinî ifadelerle yer verdiği gözlenmiştir. Çünkü “kaçınma, uzak durma, sakınma” vb. sözcükler kişilerde din duygusunu uyarmaktadır. İlahi yaptırımın varlığı, kaçınma davranışı için

motivasyon olmaktadır. Bir erkek katılımcının aşağıdaki ifadesi, bu tespiti doğrular niteliktedir.

...Toplum sana bu çizgileri çiziyor. Bunların dışına çıkmak hiç de kolay değil. Bunun yanında bir de din var. Hadi toplumun baskısını geçtin, bu kez de din baskısı var. “Bunu yapsam şu olacak, yapmasam bu olacak” diye adam korkuyor. Ateş var, cehennem var... E8

...Tatile de gitsem aynı bu şekilde giyiniyorum. Mayo giyiyorum ama tesettür mayo giyiyorum, boynumu bile açmıyorum. Hâşâ, Allah orada yokmuş gibi davranmaya çok karşıyım. K12

Bulgulara bakarak kişisel, ailevi ve toplumsal hükümlerle şekillenen mahremiyet algısının duruma, zamana ya da mekâna göre değişkenlik gösterdiğini, ancak dinî referanslarla temellendirilen mahremiyet anlayışının değişen şartlara rağmen direndiğini söylemek mümkündür. İlgili bulgular mahremiyet eğitiminin dinî duygularla yapılandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Kişisel hükümler, aile, toplum ve din birbiri içerisine geçmiş üst değerlerdir. Her biri birbirini etkilemekte ve birbirinden etkilenmektedir. Bu sebeple katılımcılar bu unsurları keskin çizgilerle birbirinden ayıramamaktadır. Ancak bu tema altında en sık kodlanan unsurun “toplum” olması, yetişkinlerdeki mahremiyet algısında kültürel kodların diğerlerinin önünde olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu tema altındaki bulgularda katılımcıların çoğunlukla beden mahremiyeti ve kadın/erkek ilişkilerini dillendirdiği görülmektedir. Bu durum üzerinde –kaynağı fark etmeksizin- mahremiyet olgusunun baskın biçimde bu iki mesele çerçevesinde anlamlandırılması ve tanıtılması, mahremiyet eğitiminin de yoğun biçimde yine bu iki problem üzerine sunulmasının etkili olduğu düşünülmektedir.

3.1.1.3. Yetişkinlere Göre Mahremiyet Alanları

Araştırmada kişilerin mahremiyet atfettiği alanlara yönelik herhangi bir soru yer almamasına rağmen, veri setinde özellikle örtünme, tesettür, çıplaklık, dekolte vb. bedenle ilişkili sözcüklerin sıkça kodlanması üzerine bu temanın oluşturulması anlamlı bulunmuştur. Çünkü ilgili kodların frekansı, kişilerin mahremiyeti çoğunlukla “beden” üzerine anlamlandırıldığını ortaya koymaktadır. Araştırma bulgularına göre, yetişkinlerin

mahremiyet kapsamında gördükleri alanlar “beden, mekân, bilgi, eşya ve ses” olarak tespit edilmiştir.

Tablo 4. Yetişkinlere göre mahremiyet alanları

Mahremiyet alanları	Beden	84
	Mekân	16
	Eşya	19
	Ses	4
	Bilgi	38

Katılımcılar tarafından en fazla ifade edilen mahremiyet alanı **bedendir**.

...Benim babam kanserdi. Banyosunu yaptırıyorum, onu soyuyorum. Babamın çıplak bedeni ile karşı karşıya gelince bana çok tuhaf geldi. Hiç görmemişiz, alışmamışız. Oturup yıkıyorsun, tüm bedenine dokunuyorsun. Aslında bir el ile bir kalçanın hiçbir farkı yok. E8

Bir toplum içerisinde mahremiyet söz konusu, bir de bireyin mahremiyeti söz konusu. Toplum içerisindeki mahremiyet toplumun ahlaki kurallarıyla uyumlu olmalı, diye düşünüyorum. Bireyin mahremiyetinde ise ilk akla gelen şey bedenimizin mahremiyeti, bunun dışında bilgi mahremiyeti ve diğer mahremiyetler de söz konusu olabilir. E6

Dün bir kız gördüm. Başını kapatmış ama altına tayt giymiş. Kısa bir kazağı var. Ufak bir hareketinde belki göbeği açılacak. Bunlar yanlış şeyler. Kapalıysan kapalıdır, açıksan da açıksındır. Herkesin kendi kararı, ona bir şey diyemeyiz. Ama bir ölçü olmak zorunda. Mesela açık kızların da göbeği açık giyinmesini sevmiyorum. Kısa eteği artık herkes giyiyor. Toplum ona alıştı. Bu yüzden kısa etek çok rahatsız etmiyor. Bir de çok fazla dekolte giyinen kızlar var. Bakamıyorum bile onlara. E5

Araştırmaya dâhil olan katılımcılar, kişisel duygu, düşünce ve tecrübelerini çoğunlukla beden mahremiyeti ile örneklemiştir ya da ilişkilendirmiştir. Bu durum, toplumsal uyarıların ve anne/baba öğretilerinin çoğunlukla beden mahremiyetine yönelik olması sebebiyle olağandır. Çünkü toplumun mahremiyet anlayışı yoğun bir

biçimde beden üzerine odaklanmıştır. Hatta diğer mahremiyet alanlarının birçoğu, beden mahremiyeti ile anlamlandırılmaktadır.

Mahremiyet alanları içerisinde gösterilen bir diğer unsur **mekândır**.

... Mesela rüzgarlı bir havada önümdeki kadının bedeninde mahremiyeti aşacak şekilde bir açıklığın meydana gelmesi ve benim de bunu gayri ihtiyari görmemde kendimi suçlu hissetmem. Ama iş yerinde bir hanımın odasına izinsiz girmişsem burada ben hatalıyım. E2

Erkek katılımcının bir mekâna mahremiyet atfetmesi üzerinde, mekân sahibinin cinsiyeti belirleyici olmuştur. Bu durum, mekân mahremiyetinin de yine kadın/erkek ilişkisi üzerine anlamlandırıldığını ortaya koymaktadır.

Evde babam bile odamın kapısını çalmadan girmez ya da ses vermeden odama gelmez. Ben de onların odasına girerken ya kapıyı çalarım ya geldiğimi haber veririm. Odada olduğunu bildiğim halde “baba nerdesin?” derim. O müsait değilse içeriden “üstümü giyiniyorum” der, o zaman ben de girmem. Ama odada hem annem hem babam varsa zaten hiç girmem. K12

Yatak odası benim için çok özel. En yakın arkadaşımın bile o odaya girmesini istemem. Kimi insanlar açık açık yatak odasını anlatır ki öyle arkadaşlarım var. O anlatırken bile ben rahatsız olurum. K13

Bir mekâna atfedilen mahremiyet, hem mekân sahibinin rahatsızlık durumu, hem de mekân içerisindeki yaşantının gizliliği ile ilişkilendirilmiştir. Yatak odasının özellikle kadın katılımcılar hatta bekâr olanlar tarafından dahi ifade edilmesi dikkat çekmektedir.

Eşya, katılımcılar tarafından mahremiyet kapsamına giren bir diğer unsurdur.

Ablamın evinde bir şey almak için çekmeceyi açtığımda fantezi iç çamaşırları gördüm. Yatak odasıydı zaten. Hemen oradan çıktım, ablama da gördüğümü söylemedim. Ne yapabilirsin ki. Hayatın bir gerçeği o. Ama yine de kendimi kötü hissettim. Keşke girmeseydim, dedim. ... Evde bir kez çantayla tütün bulduk. Babam gizli sigara içiyordu. Biz annemle dışarıda iken içiyordu. ... Tütünü bulduğumda kendimi hiç suçlu ya da kötü hissetmedim. Hatta “keşke daha önce bulsaydım” dedim. K12

K12 kodlu kadın katılımcı, başkasına ait bir çamaşırı mahremiyet kapsamında görürken, yine başkasının sakladığı sigarayı aynı kapsamda görmemektedir. Onun için

belirleyici olan, eşya sahibinin gizleme eylemi ve niyeti değil, kendisinin o eşyaya yönelik mahremiyet tayinidir. Bu durum mahremiyet gerektiren “alan, eşya, mekân” algısının kişiye ve duruma göre farklılaştığını örneklemektedir.

Karımın telefonuna izinsiz bakmıştım. Sonra ona söyledim. Eşim bundan tabii ki rahatsız oldu. Ben de rahatsız olurum. Mesela facebook hesabıma şifre koymuyorum. Onun da benim hesabıma girip yazışmalarına bakması beni rahatsız ediyor. Bir şey sakladığım için değil. O, benim hesabım. Hatta ev içerisinde aynı bilgisayarı kullanmak bile beni rahatsız ediyor. Bir şey saklamak ya da saklamamakla ilgili değil. Bana özel olduğu için. Bilgisayarımın masaüstündeki dosyaların tasnifi bile benim için özeldir. Onların darmadağın edilmesi benim özel alanıma yapılmış bir saldırıdır. İş yerinde adam gelip benim çekmecemi açıyor. Bundan rahatsızlık duyuyorum. Ona da kaç defa söylüyorum, kızıyorum. O benim çekmecem. Ya da gelip benim masamdaki suyu içiyor. O benim bardağım, benim şişem. ...Biri iş yerinde koltuğuma oturduğunda da rahatsızlık duyarım. O da benim koltuğum. Bu aslında benim mahremiyetime yapılmış bir saldırı. E8

Katılımcıların mahremiyet alanında gördüğü bir diğer husus, ses olarak belirlenmiştir.

Mahremiyetin bana göre kıyafetle, oturup kalkma ile, karşıdaki kişiyle irtibat şekliyle, ses tonuyla bile alakası var... E1

...Erkeklerin olduğu bir ortamda çok güldüysem ve olumsuz bir bakış hissedersen hemen kendimi geri çeker, konuşmam. K1

Benim için ses de mahremiyettir. Ses benim için çok özel, bana ait. Mesela her ortamda şarkı söylemem. “Söyle” dediklerinde naz yaptığım için söylemediğimi zannederler ama niye herkes benim sesimi duysun ki... K13

Ses, çok az sayıda katılımcı tarafından mahremiyet kapsamında görülmektedir. Bu durumun, mevcut sosyal kabullerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Çünkü ses, toplumsal yaşamda korunması ve gizlenmesi gereken bir husus değildir. Ayrıca bu katılımcılardan ikisi (E1 ve K1), yüksek din öğrenimi görmüştür. Bu durum din eğitimi almış kişilerin toplumsal çizgilerin dışında mahremiyeti farklı boyutlarıyla tanıdıklarını göstermektedir. Üçüncü kişi ise bir ses sanatçısıdır. Onun sese yönelik mahremiyet tayini, tümüyle sese atfettiği değer sebebiyledir. Mahremiyet anlayışının aynı alanda

kesiştiği kimselerde dahi, anlayışa kaynaklık eden değerin tümüyle farklılaştığı görölmektedir.

Katılımcıların mahremiyet alanına dahil ettiği unsurlardan bir diğeri, **bilgidir**. İlgili bulgular, bilginin çeşitliliği sebebiyle kendi içerisinde sınıflandırılmıştır. “Duygu/düşünce, yaşantı, sır, hata/kusur, siyasi görüş, dinî görüş, cinsiyete özel durumlar ve cinsel yaşam” mahremiyet kapsamında görölen bilgilerdir.

Duygu ve düşünceyi mahremiyet kapsamında gören katılımcı ifadeleri şöyledir:

Bazı düşünceleri insan söylemeye cesaret edemez. Kendisini tanımayla çok uğraşan insanların, kendisi için özel alanlar yarattığını düşünüyorum. Normalde düşünmenin doğasında paylaşmak vardır. Ama o başka bir boyut, o kadar içinde ki ona birinin yaklaşmasını görmek seni çok rahatsız ediyor. Mesela ne diyeceğinizi tahmin ediyor, insan çok rahatsız oluyor. Neden rahatsız oluruz mesela? Bunu çok düşünürüm. “Bunu mu diyecektin?” dediklerinde “”Aaa nerden biliyorsun?” diye şaşırıyoruz ve aslında ürküyoruz. Bilinmek de aslında insanı korkutan bir şey. Duygular da öyle bence. Adını mahremiyet diye koymayız ama kimseyle paylaşma ihtiyacı duymazsın. Bence mahremiyet odur. Paylaşma ihtiyacı duymadığın şeydir, duyuyorsan o senin mahremiyetin değildir. K8

Senin duygularını, düşüncelerini anlayamayacak insanların ağzına bunların konu olması beni daha çok rahatsız eder. ... Yaşadıklarımı, (olumlu ya da olumsuz) hissettiklerimi, yaşam biçimimi bilmesi gereken insanlar ve bilmemesi gereken insanlar var. Bunu neye göre ayırıyorsun. Karşındaki kişinin kültür düzeyine göre, onun seni yargılama durumuna göre. Seni yargılayacak bir insanla, yargılamayacak bir insanla aynı şeyi konuşamıyorsun. ...Bana göre yanlış olmayan, ayıp olmayan bir şey başkasına olabilir. Bunu yargılamayacak insanlarla ilişki kurmaya çalışıyorum. E8

Katılımcılardan bazıısı mahremiyet alanına dâhil ettiği duygu/düşünceyi, muhatap olduğu kişinin yargılama durumuna göre belirlemekte; bazıısı ise muhatabı fark etmeksizin sınırlarını kendisinin çizdiği bir duygu/düşünce alanından söz ederek bu alanın kapalılığına dikkat çekmektedir.

Katılımcılardan bazıısı ise, **yaşantıyı** mahremiyet kapsamında görmektedir.

Hatta çoğu zaman derslerde öğrencinin ilgisini çekmek için kişisel hayatından örnek verirsin ya, onu verdikten sonra bile kendimi kötü hissederim. Sanki mahrem bölgeme girmişler ve tanımadığım insanları buna dâhil etmişim gibi. Aslında bunlar kendi hayatımla ilgili, oğlumla ilgili şakalar. Aslında sınıfta

bunları anlatmama gerek yok. Sadece onların dikkatini derse tekrar çekmek için yaptığım oyunlar, ama bu bile sonrasında beni rahatsız ediyor. K7

Annem ses kayıt cihazıyla babamı dinlemiş. Aslında o da kişisel hakkı ihlal ediyor ama haklı çıktığı için kızmıyorum bunu yaptığına. İnternette cihazı satın almış, arabanın hiç görünmeyecek bir yerine saklamış. Babamın başka bir kadınla konuşmalarını dinlemiş. ... Aslında kimse gelip de senin sesini gizlice kaydedemez, görüntünü de alamaz. E4

...İnsanın eşiyle yaşadığı iyi ya da kötü anları paylaşması da anlamsız geliyor. Dertleşme adına arkadaşına anlatırsın ama tutup da sosyal medyadan eşinin yaptığı jestleri ilan etmezsin, aldığı hediyeleri, çiçekleri... Sadece eş de değil, anne/babaların çocuklarını teşhir etmesine de kızyorum. Kim veriyor onlara bu hakkı! ... Ailenin yaşadığı mutluluk o anın, o mekânın içinde kalsın. Elinde telefonla yaşayan ve paylaşım için malzeme arayan amaçsız insanlardan hoşlanmıyorum. K2

Katılımcıların bir kısmı özel tecrübelerini gizlilik kapsamına alırken, bir kısmı günlük yaşantılarını dahi mahremiyet alanına dahil etmektedir. Bu durum kişilerin mahremiyet duyarlılığının değiştiğini göstermektedir. Yaşantıyı, mahremiyet kapsamında değerlendiren katılımcıların tamamı, yüksek öğrenim görmüş kişilerdir. Bu sonuç, kişinin eğitim seviyesi ile mahremiyet duyarlılığı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Mahremiyet atfedilen bir diğer bilgi türü, kişinin kendisine ve başkasına ait **sırlardır.**

Bir arkadaşım var, özel hayatıma ilişkin bazı şeyleri de bilir. Mahrem olan şeyleri bilir. Bu arkadaşla birkaç kez bozuştuk. Ondan sonra ben pişman oldum. Benim için mahrem olan şeyleri ona aktardığım için. Çünkü o kişinin benim mahremimi ne kadar mahrem olarak görüp saklayacağı konusunda şüphe duydum. Ona anlatırken sakınca görmedim ama onun başkasına anlatacak olması beni rahatsız etti. E8

Annemle benim bir mahremiyetim olduğu gibi ablamla benim aramda da bir mahremiyetimiz var. Annem bunları bilmez, kesinlikle anlatmam. “Ablam şunu şunu yaşamış” diye asla söylemem. Hatta küçük ablamla ayırdır, büyük ablamla ayırdır. Birinin anlattığını da diğerine anlatmam. Babamla da sırlarımız vardır, bunları da annem bilmez. Babamın beni tembih etmesine bile gerek yoktur. Ben onların saklanması gerektiğini bilirim. K12

Hata ve kusurlar, yetişkinler tarafından mahremiyet kazandırılan bir diğer bilgi çeşididir.

Kardeşim evde bir şey kırarsa onu anneme söylemezdim, çok iyi ablalık yaparım, onu korurdum. ... Eşimle evlenmeden önce görüşürken de kardeşim bildirdi, eşimin yanında giderken birlikte giderdik. Herhalde ondan destek alırdım. O da beni korurdu, söylemezdi anneme. K5

Anne/babanın hata olarak gördüğü bir davranışın kardeşler arasında gizlenmesi üzerine, paylaşıma ve iletişime kapalı ailelerde, çocukların birbiri ile yakın ilişki kurduğunu ancak anne/babayı bu ilişkiden uzak tuttuğunu söylemek mümkündür. Arkadaş ya da kardeşlerin birbirinin hatasını gizleme durumu, hatalı davranışın devam etmesine imkân verdiği için anne/babaların, çocuğa yaptığı hataları kendilerinden gizlemeyecek ölçüde güven vermesi gerekmektedir.

İnsan neyi mahrem yapar. Kusurunu ve hatasını mahrem yapar. Başarısını hiç mahrem görüp saklamaz. Kusurlar, hatalar, yanlışlar, eksikler. ... İş arkadaşım var. İmam Hatip Lisesi mezunu ama alkol kullanır. Bunu iş yerinde saklar. Cumaya gitmez ama bunu gizler. Hatta gitmediğini benim üzerimden gizlemeye çalışır. Cuma vaktinde birlikte vakit geçiriyoruz, sonra iş yerine geliyoruz. Başkalarının yanında bana “Sen cumaya gitmedin mi?” diyor. Kendi suçunu gizlemek için beni vuruyor. Aynı şekilde Ramazan’da oruç tutmaz ama tutar gibi davranır. E8

Bir davranışı “hata” kılan ölçüt, o davranış hakkındaki olumsuz yargıdır. Toplum sigara içmeyi hata olarak gördüğü için, gençler bu durumu gizleme davranışına itilmektedir. Birey toplumun, dinin ya da ailenin ayıp/günah olarak nitelendirdiği davranışlardan kaçınmak yerine, o davranışı gerçekleştirip gizlemeyi tercih etmektedir. Çünkü çocuklar ve gençler, yanlış davranışların ne olduğu noktasında bilgilendirilmekte ancak onun niçin yanlış olduğu hakkında tatmin edici düzeyde eğitilmemektedir. Dolayısıyla, yetişkinlik döneminde birey sadece yanlış davranışların ne olduğu bilgisiyle onları saklama çabasına girmektedir. Çünkü onu ilgili davranıştan vazgeçirecek bir sebep bulunmamaktadır.

Siyasi görüş, bilgi mahremiyetinin alanına giren bir diğer konudur.

...Siyasal görüşüm de öyle. Hayatım boyunca çok farklı partilere oy verdim. En sağından en soluna, en muhafazakârından en liberaline kadar. HDP’ye oy verdiğimi söylesem annemle babam bozulurlardı. Konya’da da böyle. HDP’ye

oy verdiğimi bilseler çok tuhaf karşılayacak insanlar var. Ama MHP'ye verdiğimi söylesem rahatsız olmazlar. E8

Dinî görüş, sadece bir katılımcı tarafından mahremiyet kapsamında ifade edilmiştir.

Annemin yanında oruç tutmadığımı çok rahat söyleyemem, çünkü kızar. Ya da “dindeki emirlerin çoğu şöyle, toplumdaki ataerkil değerler böyle” desem ona tuhaf gelebilir... ..Eskiden ben de oruç tutardım ama son 8-10 senedir tutmuyorum. Konya'ya geldiğimde Ramazan'ın ilk 3-5 günü tuttum. Sonra kendime dedim ki: “Sen ne yapıyorsun, niye ikiyüzlülük yapıyorsun? Sonra oruç tutmayı bıraktım. ...Ramazan o zamanlar yaza denk geliyordu. Hava çok sıcak oluyordu. Sabah işyerine gittiğimde buzdolabı suyla dolu oluyordu. Ama akşama hiç su kalmıyordu. Hâlbuki iş yerinde o zaman oruç tutmayan tek kişi bendim (!). E8

Katılımcı, dinî bir davranışı inancı sebebiyle değil, toplumsal beklentiye cevap vermek için gerçekleştirmekten rahatsızlık duyarak o davranışı terk etmiştir. Bu şekilde davranan kimseleri eleştirerek toplumsal kabulün dinî duyguların önüne geçmemesi gerektiğini ortaya koymuştur.

Cinsel yaşam, hem erkek hem kadın katılımcılar tarafından mahremiyet gerektiren bir bilgidir.

Kimi insanlar açık açık yatak odasını anlatır ki öyle arkadaşlarım var. O anlatırken bile ben rahatsız olurum. Böyle durumlarda bazen oturup dinledim, bazen de ortamı terk ettim. Hatta bana da sordukları oldu ama yüzeysel cevap verip geçiştirdim. Aslında modern düşünürüm, açık bir bayanım ama bazı konularda sınırlarım var, her şeyi anlatmam. K13

Kadınların özel hayatlarını toplumda konuşmalarını sevmiyorum. Herkesin özel ve kişisel hayatıdır, evindedir ve evinden dışarı çıkmamalıdır. Karı-koca arasındadır ve üçüncü bir kişi bilmemelidir. K13

...Özel yaşamla ilgili hatta özelden de daha özel olan cinsel yaşamla ilgili konuşan bazı kişileri görüyoruz. Bu konularda rahat konuşabiliyorlar, fikir beyan edebiliyorlar, espri yapabiliyorlar ama ben kesinlikle bu konuyla ilgili şaka, ima bile yapılmasını kabul edemem. E2

Katılımcılar tarafından cinsel yaşamın gizlilik gerektiren bir bilgi olarak görülmesi öngörülen bir sonuçtur. Çünkü fitratta yer alan hayâ duygusu, kişinin bu

yaşantısını dışı vurmasına engel olmaktadır. Ayrıca gerek İslam hükümlerinde, gerek toplumsal yargılarda cinsel yaşamın gizliliği açıkça vurgulanmaktadır.

Cinsiyete özel durumlar, her iki cins katılımcı tarafından dile getirilmiştir. Ancak her ikisinin de, kadına özel durumdan bahsetmesi dikkat çekmektedir.

Üniversitede birgün kantinde oturuyoruz. Kız arkadaşlardan biri “Hiç iyi değilim” diyor. Biri de “neyin var” deyince “ana vatan kan ağlıyor” diyor. Diğerleri buna gülüyor, ben hiç tepki vermiyorum. O bunu söylerken utanmıyor ama ben duymaktan utanıyorum. Üniversite hayatı zaten mahremiyetin asla bulunmadığı bir yer. E5

Gizli şeylerimi yeğenimle paylaşırım, o da benimle paylaşır. Benden birkaç yaş küçük. Mesela geçen ablamın evinde adet oluyor ama teyzesinden isteyemiyor ve beni arıyor, “bana emanet getir” diye. Bu kadarına gerek var mı? Artık aile terbiyesinden mi, bilemiyorum. Ben de marketten ped alırken iki büküm olurum. Hele de kasada erkek varsa resmen eririm. Bazı kızlar babasına sipariş veriyor, “bana ped getir” diye. Ben çok şaşıyorum. Ben hiç babama sipariş vermedim ama ablamlar enişteme veriyor. Ben kadın halimle alırken utanıyorum, o adam nasıl alıyor. K12

E5 kodlu katılımcının ifadesine göre, bir kadın kendi cinsine özgü bir durumu karşı cinsle paylaşmaktan rahatsızlık duymazken, K12 katılımcının ifadesinde yine bir kadın aynı durumu hem cinsi ile paylaşmaktan dahi çekinmektedir. İki uç örnek, aynı toplumda yetişen çocukların ya da gençlerin aileye ya da alt kültüre bağlı olarak aldığı mahremiyet eğitiminin ne ölçüde farklılaştığını ortaya koymaktadır. Ayrıca K12 kodlu katılımcının bahsettiği kişinin, özel saydığı bir konuyu büyük teyzesi ile paylaşmayıp, kendisine yaşça daha yakın olan teyzesi ile paylaşması mahremiyete ilişkin meselelerin yatay iletişimde daha rahat yer bulduğunu göstermektedir.

3.1.1.4. Yetişkinlerin Mahremiyet İhlaline Verdiği Tepkiler

Araştırma kapsamında katılımcılara yöneltilen “Mahremiyetinize yönelik bir saygısızlık/müdahale olması durumunda nasıl tepki verirsiniz?” sorusu ile elde edilen bulgular bu tema altında değerlendirilmiştir. Katılımcıların ifadeleri “uyarı, ifşa etme, iletişimi kesme/sınırlama, sözlü/fiziksel şiddet, tepkisizlik ve yasal başvuru” olarak kodlanmıştır. Mahremiyet ihlaline verilen tepki, ihlali yapan kimsenin tanıdık ya da yabancı olma durumuna göre farklılaştığı için, her iki muhataba yönelik tepkinin frekansı ayrı ayrı belirlenmiştir.

Tablo 5. Yetişkinliklerin mahremiyet ihlaline verilen tepkiler

		Tanıdık Kimseye Karşı	Yabancıya Karşı	
Mahremiyet ihlaline verilen tepkiler	Uyarı	7	2	9
	İfşa etme	4	-	4
	İletişimi kesme/sınırlama	10	2	12
	Sözlü/fiziksel şiddet	-	9	9
	Tepkisizlik	4	6	10
	Yasal başvuru	1	3	4

Katılımcıların bir kısmı, mahremiyet ihlaline karşı **uyarı** ile karşılık verdiğini ifade etmiştir.

İhlalde tepkinin ölçüsü karşıdaki kişiye göre değişir. Yabancı ise tepkim daha kötü olur. Ama tanıdıksa biraz daha ılımlı olurum. Boş bulunmuştur derim, niyetini bilirim. İstemeyerek yapmıştır, derim. Olayın çeşidine göre de değişir tepkim. Mesela karşılıklı konuşurken biri içeri girse çok da kızmam, ama evlilikten örnek vereyim. Annemin ya da kayınvalidemin yatak odasına bir anda girmesi kabul edeceğim bir şey değil. Annem olduğu için kırmak da istemem. Ama niye izinsiz girdiğini sorarım, onunla konuşurum. Hayırdır, ne oluyor derim ama kızıp bağıramam. Bunu söylerken de utanırım, sıkılırım ama yine de söylerim. K5

...Çok rahatsız edici şeyler olabiliyor. Bazen oğlumu severken anneannesi değişik bir ifade kullanıyor, eril bir ifade. Hiç hoşuma gitmiyor bu. Çünkü çocuğun kafasında farklı şerhler beliriormuş gibi geliyor. Bu beni rahatsız ediyor, aslında çok normal bir uzvumuz. Ama annemin o şekilde onu öne çıkartarak sesleniyor olması beni inanılmaz rahatsız ediyor. Anneme “söyleme şunları” diyorum ama vazgeçmiyor. Kız yeğenlerine de yapar. Bu sefer farklı ifadelerle, “Fındığını, fıstığını ..” falan diye severler. Öyle sevmek ailede var herhalde bizde. K7

Çocuk ve bebeklerin cinsiyetini öne çıkaran ya da yücelten ifadeler kullanılması, yetişkinlerin dil mahremiyetindeki dikkatsizliğini ortaya koymaktadır. K7 kodlu katılımcının, annesinin kullandığı mahremiyete aykırı ifadelerden rahatsızlık duyması üzerine, çocuğun eğitimi hususunda anne/babaların giderek daha bilinçli ve duyarlı olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca bu durum üzerinde, anne/babaların geçmişe kıyasla eğitim seviyelerinin daha yüksek olmasının etkili olduğu ve bugün mahremiyeti ihlal eden daha fazla çevresel unsurun bulunması sebebiyle anne/babaların mahremiyet eğitimi hususunda daha duyarlı olduğu söylenebilir.

Lisede iken müzik hocası vardı. 70-75 yaşlarında... Adam çok dar pantolon giyiniyordu. ... Aynı adamla Paris gezisine gittik. Bizim odanın yanında kız arkadaşlar kalıyordu. Akşam candan bakıyorum, bu öğretmeni gördüm. Karanlıkta sigara ışığı yanıp sönüyor. Adam yan tarafa bakıyor, bizim kızların odasına. Muhtemelen perdeyi kapatmadılar, bu da onlara bakıyor. Sonra ben bağırdım “hocam bize sigara yok mu?” diye. Bilerek dedik ki adi herif anlasın diye. Hemen sigara söndü, yok oldu. E1

Bir kız öğrencimi babası okuldan almaya geldiğinde onu dudağından öpmüştü. Ben buna çok büyük tepki göstermişim. Baba bana şunu demişti, “Siz kurumunuzun içiyle ilgilenin, bizim aile hayatımıza karışmayın”. Çocuk gittikten sonra şunu düşünmüştüm. Çocuğu dudağından öptüğü için çocuk bunu normal bulacak ve kötü niyetli biri yaklaştığı zaman çocuk bunu fark etmeyecek. Çünkü en güvendiği kişi bile bunu yapıyor. K11

Bulgular, kişilerin kendi mahremiyetinin yanı sıra, başkalarının mahremiyetini ihlal halinde dahi tepki gösterilmesi gerektiğini doğrular niteliktedir. Çünkü mahremiyet husunda bir kişinin duyarsızlığı, başkalarının mahremiyetini ihlal edebilmektedir. İlgili ihlallere tepki gösteren katılımcıların yüksek öğrenim görmüş olması anlamlıdır. Dahası ihlale karşı “uyarı” şeklinde tepki gösteren katılımcıların tamamının yüksek öğrenim görmüş olması dikkat çekmektedir.

Eşim benim telefonumu karıştırır. Ne bulacak, ne düşünceyle karıştırıyor, acaba aldattığımı mı sanıyor? Bir insan başka birinin telefonunun niye karıştırır? “Bırak telefonumu, niye bakıyorsun, ben seninkine bakıyor muyum?” diye ona söylüyorum. K13

Katılımcılardan bazısı, mahremiyet ihlaline maruz kaldığında **iletişimi kesme/sınırlama** yoluna gittiğini söylemiştir.

Üniversiteye giderken yurttta kalmıştım. Oda arkadaşlarımdan biri Kosovalıydı, diğeri Almanyalı. ...Almanya'dan gelen arkadaşın garip huyları vardı. ... Kendisinin yurttaki en iyi anlaştığı kız genellikle bizim odadaydı, bazen beraber yatıyorlar, uyuyorlardı. Bir gün odaya girdiğimde birbirlerinin boyunlarını öptüklerini görünce iğrenmiştim. Yine başka bir gün yemekhanede kucak kucağa oturuyorlardı. O kadar iğrendim ki. Tabii böyle bir durumla ilk kez karşılaştığım için onlarla konuşmak istedim. Bir gün arkadaşlarla çay içerken eşcinsellik konusunu açtım, peygamber döneminde eşcinselleri peygamberin tecrit ettiğini, sadece cuma günü alışveriş ve namaz için Medine'ye gelmesini o kişiye tavsiye ettiğini anlattım. Buna tepkileri, peygamberin böyle bir şey yapamayacağı, bunun özgürlüğe müdahale olduğunu söylediklerinde bir süre tartıştık. Ama sonucun değişmediğini gördüğümde onlardan olabildiğince uzaklaştım. K1

Üniversitede arkadaş çevremden bana karşı istemediğim bir şey yapıldı. Eşyalarım, telefonum karıştırıldı. Onu uyardım, hatta kızdım. Ama ne yapabilirsin ki. O da koca bir adam, döveyim mi söveyim mi... O olaydan sonra onunla arkadaşlığımı kestim. Sadece arkadaş ortamında denk geldiğimizde selamlaştım, o kadar. Onunla ne oturup kalktım, ne de artık güvendim...E7

Mahremiyet ihlallerinin katılımcılar tarafından farklı şekilde tanımlandığı, bakış, temas, mesaj vb. pek çok şekilde mahremiyetin ihlal edildiği görülmektedir. Tanıdık bir kimse tarafından ihlal davranışı gerçekleştirildiğinde, tepkinin en fazla “iletişimi kesme”ye kadar uzandığı görülmektedir. Her katılımcının ihlal ölçüsü farklılaşmakta, bu farklılık onların mahremiyet duyarlılığını ortaya koymaktadır. Kadın katılımcıların mahremiyeti çoğunlukla erkekler tarafından ihlal edilirken, erkek katılımcıların hem cinsleri hatta arkadaşları tarafından da ihlale uğradığı görülmektedir. Kız çocuklarının genellikle ihlal edilen taraf olup karşı cinsin mahremiyetine müdahale etmekten kaçınması, çocuk yaştan itibaren onların erkeklerden korkutulması ve sakındırılmasının bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Tepkisizlik, her iki cins katılımcının ihlale karşı gösterdiği bir diğer tavidir.

... Genellikle erkekler taciz eder diye bir algı var. Ama bir erkek olarak otobüste, dolmuşta tam tersini yaşadım. Birkaç arkadaş da aynısını yaşadı. Bilmiyorum acaba biz mi yanlış anlıyoruz. Ama bir değil, iki değil... Karşı cinsten olunca sadece kötü kötü bakıyorsun, sözle karşılık versen bu sefer karşı taraf bana “dokundu, taciz etti” derse yandın. O yüzden ister istemez

susuyorsun. Orada erkek olarak hiçbir şekilde kendini savunamazsın. Maalesef günümüzde bu yüzden hapis yatan, işkence gören, linç edilen insan sayısı çoktur. Bu yüzden maalesef susuyorsun ya da ilk durakta otobüsten inip kaçırıyorsun. E1

Erkek katılımcıların, kadınlar tarafından yapılan ihlale sessiz kalması, medeni hukukun kadın haklarını erkeğe göre daha önde tutmasına dikkat çekmektedir. Günümüzde kadınların taciz iftirasına uğrayan pek çok erkeğin savunması, kanun önünde yetersiz kalmakta ve bu kimseler haksız yere cezalandırılmaktadır.

Sosyal medya hesaplarımda kızlar tarafından sürekli yorumlar yapılıyor, mesajlar yazılıyor. Fake hesaplar açılıp yazılıyor, numara isteniyor. Bunlara bazen cevap veriyorum, bazen de engelleyip geçiyorum. Ben erkek olduğum için bana pek de bir şey olmuyor. Ama kız olsaydım daha farklı şeyler olurdu. ...Bunların içinde ileri giden olmadı. Bence erkek olduğum için olmadı. Eğer kız olsaydım olurdu. Çünkü arkadaş çevremden biliyorum. Kızlara karşı edepsiz olabiliyorlar. ... Sevgilimle bir yerde otururken kıza bakıyorlar, sosyal medyadan ona yazıyorlar, numara atıyorlar, hatta taciz içerikli mesaj atıyorlar. O gelip bana söylüyor. Ama ben bir çözüm bulamıyorum. Yapacak hiçbir şey yok. Sonuçta genç bir kız, tabii ki eve kapatamayız. Erkekler de bence değişmez, ben de bir erkek olarak söylüyorum. Erkekler yapacak, düzgün olan kız yazmayacak, cevap vermeyecek, düzgün olmayan da o yolda ilerleyecek. E7

Erkek katılımcının hem cinslerine yönelik olumsuz algısı, kişisel tecrübeleri ile desteklenmektedir. Katılımcı, kadına yönelik mahremiyet ihlalini kendi cinsine özgü bir davranış olarak nitelendirerek meşrulaştıracak ölçüde olağan karşılamaktadır. Dahası bu durumdaki sorumluluğu, ihlal eden kişi yerine ihlale maruz kalan kişiye bırakmasına anlam vermek mümkün değildir. Sadece bu bulgu dahi, erkek çocuklarının mahremiyet eğitiminde ihmal edildiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Üniversitede bir arkadaşımın başına çok üzücü bir şey geldi. Duyunca yıkıldım. Çok saygıdeğer bir hoca, hepimiz öyle biliriz. Duyunca o kadar üzüldüm ki. Hayata karşı direnciniz kalmamış gibi hissediyorsunuz. Arkadaşıma yaptığı tam olarak mahremiyetini çiğnemekti, buna taciz dersiniz, izin verseydi başına neler geleceğini bilmiyoruz. Son anda kurtulmuş. Çok acı, çok üzüldüm. Ben ona çok söyledim. “Gidip mahkemeye başvuralım, görsün gününü, ne zannediyor kendini” diye. ...“Elimizde kanıt yok, hiçbir şey yok. O saygın bir insan, onun yanında benim sözüm hiç dinlenmez bile. İftira attı deyip geçer” dedi. ...İfşa etmemesine çok kızıyorum ama adam der ki: “Öğrenci bana aşık”. O zaman kızın hayatı bitti. ...”Bu insan temiz, onu itibarsızlaştırmaya çalışıyorlar” deyip hemen sen damga yiyorsun. Arkadaş bir ikilem yaşadı. Şikayet için bir yere başvursam mı, yada tekrar iletişime geçip onu delil olarak kullansam mı? diye

tereddütlere yaşıdı. Ama sonuçta her kadın gibi susmayı tercih etti ve hayatına devam etti. K8

İstanbul’da o zaman Tatilya diye bir yer vardı, ortaokulda bizi oraya götürmüşlerdi. Arkamda benden kaç yaş büyük bir erkeğin beni ittirdiğini hatırlıyorum, o çok rahatsız edici bir durumdu. Onu bilinçli yaptığını düşünüyorum. Ama bir şey dememiştım, tepki gösteremedim. Bir de yanından geçerken sanki çarpmış gibi yapanlar var. Laf etsen “çarptım, yanlışlıkla oldu der. Ama pis niyetli erkeklerin olduğunu ve bilerek yaptıklarını düşünüyorum. Allah’a bırakıyorum onları. Yanında kocan oluyor diye ses çıkarmıyorsun, olay çıkar diye susuyorsun. Allah bilsin deyip geçiyorsun. Küçükken korkudan tepki veremiyoruz, büyükken de “aman olay olmasın, şimdi zaman çok kötü, adam bir bıçak çıkarır” diye. K5

Yetişkinlerin mahremiyet ihlaline karşı tepkisizliği, mahremiyet duyarsızlığı anlamına gelmemelidir. Fakat mahremiyet duyarlılığının, tepki verilmesi halinde ortaya çıkabilecek olumsuz sonuçların kaygısı ile geri planda kaldığını söylemek mümkündür. Ayrıca bu durumun, mahremiyet eğitiminde çocuklara ve gençlere ihlal karşısında ne yapması gerektiğinin öğretilmemesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bulgular, ihlali gerçekleştiren kimsenin karşı cins olması halinde muhatabın tepkisiz kaldığını göstermektedir. Dolayısıyla yetişkinlerin -kadın ya da erkek olması fark etmeksizin- karşı cinsin ihlaline sessiz kalması öğrenilmiş bir çaresizlik halini almıştır.

Katılımcılardan bazıları ihlale maruz kalması durumunda, **sözlü/fiziksel şiddete** başvuracağını ifade etmektedir.

Şayet bilerek yapılmış bir durum ise o kişiye tepkim sert olabilir. ... Mesele beden mahremiyetine aykırı bir durum ise her durumda tepkim sert olurdu. Tabi bunu 30 yaşında, evlenmiş, kariyer ve iş sahibi olmuş kimliğimle söylüyorum. Belki daha toy olsam örneğin ne bileyim toplu taşımada vs. cinsel tâcize uğrasam donar kalırdım. Sesimi çıkaramazdım. O mahalden uzaklaşmaya çalışırdım gibime geliyor. Neticede insanda bir korku, ürkme hâli oluyor o zamanlarda. K4

Sinirlerim ve o kişiye karşı tepkimi koyarım. Eğer bu duygusal anlamda bir mahremiyet sınırını zorlama ise muhtemelen ona tamamen kapatırım (iletişimi keserim). Ama fiziksel anlamda bir saldırı, dokunma veya tacizden bahsedersen tepkimi doğrudan gösteririm. Muhtemelen fiziksel şiddet uygulamam ama asla sessiz kalmam. K7

(Mahremiyet ihlali) bir erkek tarafından olursa doğrudan söylerim, “Rahat dur” derim. Durmazsa ve temas şeklinde bir rahatsızlık verirse o zaman mecburen benim de kendimi savunmam gerekir... E1

Mahremiyet ihlaline verilen sözlü ya da fiziksel şiddetin, sadece beden mahremiyetine yönelik bir müdahale halinde gerçekleştiği görülmektedir. E1 kodlu katılımcının karşı cinsten gelen müdahaleye, iftiraya uğrama endişesiyle sessiz kalıp hem cinsi tarafından gerçekleşebilecek bedensel bir müdahaleye fiziksel şiddetle cevap vermesi, toplumun ve yasaların kadın bedenine ya da kadın dokunulmazlığına erkeğe kıyasla daha fazla özen göstermesinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Şiddete başvuracağını söyleyen katılımcılar arasında yüksek öğrenim görmüş kişilerin de bulunması dikkat çekmektedir.

İfşa etme, katılımcıların mahremiyet ihlaline karşı en az başvurduğu tepkiler arasında görülmektedir.

Tanıdık biriyse, dost, akraba vs. bu durumu ifşa ederim, onunla olabildiğince bağımlı koparır, uzak dururum. Yabancı ise o an tepkimi gösterir, olayın üstünü kapatırım. ... Kardeşlerim ya da ebeveynlerim defterimi, kitabımı, çantamı karıştırırsa hiçbir problem yoktur benim için. Yabancı biri ya da arkadaşım olursa tepkimi koyarım diye düşünüyorum. K1

... Birgün de telefonumun şarjı bitti diyerek eniştemin telefonunu istedim. El çabukluğuyla mesajlara baktım. Bir yabancıyla kaç kere mesajlaşabilirsiniz. On, on beş mesaj vardı, bir ikisinin içinde aşkılı sözcükler var. O olayı ortaya çıkaran ben oldum. Kız kardeşime söyledim. E6

Yasal başvuru, katılımcıların en az gösterdiği tepkiler arasındadır.

Hepimiz yasalarla korumuyoruz, yasalara başvururum. İhlali yapan kişinin kim olduğuyla da alakalı. Samimi biriyse “o beni tolere eder”, diye düşünebilir. Aslında tepkimizin yabancı ya da tanıdık olmasına göre değişmemesi gerekiyor. Üçüncü sınıf bir ülke vatandaşı olduğumuzun göstergesi bu. Yabancı veya değil, aynı tepkiyi vermemiz gerekiyor. Bu gelişmediğimizin bir göstergesi. K8

İstanbul’da çok samimi olduğum bir komşum var. Adam da sessiz, sakın, kendi halinde biri. ...Ben onlara gidip geliyordum. Kadın da bana gelip gidiyordu, bir yere giderken çocuğunu bana bırakıyordu. Adam 45 yaşlarında. Birgün karısı memlekette iken kapıya geldi, “Sizinle bir şey konuşmam gerekiyor” deyip numaramı aldı. Ben de karısıyla ilgili bir şey söyleyeceğini zannediyordum.

(Kadın hastaydı). ... Adam beni sürekli arıyor, açmayınca değişik numaralardan aramaya devam ediyor. ... Anlattığım o komşu ileri gitseydi, bedenime yönelik bir tacizde bulunsaydı asla susmazdım. Bunu açığa çıkarırdım, polise giderdim. O dönemde de eşim dışında bir iki kişiye söyledim. Başıma bir şey gelirse bilsinler, diye. K10

Katılımcıların ifadeleri, mahremiyet ihlalinin –faili kim olursa olsun- hiçbir şekilde hoş görülmemesi gerektiğini delillendirmektedir. Kişiler arası tanışıklık durumu, ihlali hoş görmeye iten bir etken durumundadır. Bugular, mahremiyet eğitiminde çocuk ve gençlere, tanıdık ya da yabancı olması fark etmeden her müdahaleye karşı tepki vermesine yönelik anlayışın kazandırılması gerektiğini doğrulamaktadır. K10 kodlu katılımcı, bedensel müdahale halinde yasalara başvuracağını söyleyerek “beden”in diğer mahremiyet alanlarına öncelendiğini doğrulamaktadır.

3.1.2. Çocukluk ve Gençlik Dönemindeki Mahremiyete İlişkin Yaşantılar

Çocukluk ve gençlik döneminde mahremiyete ilişkin yaşantılar, çalışmanın ikinci ana temasını oluşturmaktadır. Bu tema altında, çocukluk ve gençlik döneminde “merak edilen mahremiyete ilişkin konular, mahremiyete ilişkin konuların paylaşıldığı kişiler, mahremiyet ihlaline verilen tepkiler ve mahremiyet algısını şekillendiren unsurlar” alt temaları yer almaktadır.

3.1.2.1. Çocukluk ve Gençlik Döneminde Merak Edilen Mahremiyete Dair Konular

“Çocukluk veya gençlik döneminizde mahremiyete ilişkin ne tür konulara merak duydunuz?” sorusu ile elde edilen bulgular bu tema altında yer almaktadır. Çocukluk ve gençlik döneminde merak edilen konular “cinsiyet özellikleri/farklılıkları, cinsel yaşam, beden temizliği, boy abdesti, tesettür ve özel eşyalar” olarak kodlanmıştır.

Tablo 6. Çocukluk ve gençlik döneminde merak edilen mahremiyete dair konular

Merak edilen mahrem konular	Cinsiyet özellikleri/farklılıkları	13
	Cinsel yaşam	13
	Beden temizliği	4

	Boy abdesti	2
	Tesettür	1
	Özel eşyalar	5

Cinsiyet özellikleri/farklılıkları, çocukluk ve gençlik döneminde en fazla merak edilen konular arasındadır.

Erkek kardeşim var, benden 4 yaş küçük. Neden bizim özel yerimizin onunki gibi olmadığını anneme sormuştum mesela. Annem de onun erkek olduğu için onun farklı olduğunu söylemişti... K5

Erkeklerin ergenliğini merak ederdik. “Biz böyle oluyoruz, onlar nasıl oluyor?”. Hangi yaşta olduğunu merak ederdik ve duyardık, okurduk, görürdük. Rüya görüyorlar, diye bilirdik ve saçma gelirdi. “Bir rüyayla mı oluyor?” derdik. Hatta kızlarla aramızda konuşup gülerdik. Çocuğun nasıl yapıldığını da merak ederdik... K13

Arkadaşımın biri tuvalete gittiğimizde şöyle demişti. “Biliyor musun, bizim cinsel organlarımız -o zaman arkadaşımın nasıl adlandırdığını hatırlamıyorum- büyüdüğümüz zaman erkeklerinki gibi olacak” . O zaman bu bana o kadar büyük bir travma yaşatmıştı ki. Hala net bir şekilde hatırlıyorum. Çok merak ettim ama bunu kimseye sormadım. Niye sormadığımı da bilmiyorum. Sorulabilecek bir şey aslında. Hem merak etmişim hem de yarı inanmışım demek ki. Ama beni korkutmuştu bu, hatırlıyorum. Böyle bir değişiklik çok korkutmuştu. K7

Çocukların güvenilir bir kaynaktan bilgi edinme yoksunluğu, asılsız bilgilerin paylaşılmasına sebep olmaktadır. Bu durum çocuğun öğrenme ihtiyacının doğru zamanda, doğru kaynaklardan karşılanması gerektiğini delillendirmektedir.

Erkeklerin de kadınlar gibi regl olup olmadığını merak ederdim. Bizler regl oluyor ve ergenliğe ulaşıyoruz ama erkeklerde de değişik haller oluyor mu? Sesleri kalınlaşıp, sivilceleri çıkıyor onlar bâriz şeyler de. Başka şeyler var mı merak ederdim. K4

Açıkçası 15 yıl önce için bunlar belki de şu an üstüne titrenen konular kadar değerli değildi toplumda. Ergenliğin getirmiş olduğu bazı sıkıntılı dönemler vardı. O dönemde yaptığımız hatalar -cahiliye dönemi olarak adlandırıyorum o dönemi-, o dönemdeki sıkıntılar, arayışlar ve bedensel tatmin söz konusuydu. Mahrem bilgileri öğrenme çabam yoktu ama bizim yetiştiğimiz yer alt sınıfın ya da varoşların olduğu yerlerdi. O dönemde ergen çocuklar birbirlerine bu konuyla ilgili konuşmayı severler, bedenimizde olan değişiklikleri bile merak ederdik. “Benim koltuk altımda kıllarım çıktı, seninki de çıktı mı” gibi. Bunu belki daha ileri safhalara da götürebilirdik. E6

Katılımcıların geçmişte cinsiyet farklılıklarına dair merakı, gelişim dönemlerine göre farklı içeriklerle kendini göstermektedir. Çocukluk döneminde karşı cinsin cinsel organı merak edilirken, ergenlik döneminde karşı cinsin ergenliği ya da hem cinslerin bedensel değişimi merak edilmektedir. Bu husus, eğitim sürecinde anne/babaların çocuğun gelişim özelliklerine karşı duyarlı olması ve eğitim içeriğinin onun gelişim ihtiyaçlarına göre belirlenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Cinsel yaşam, katılımcıların en fazla merak ettiği bir diğer meseledir.

... Anne ve babamın cinsel hayatını merak ediyordum. O zamanlar cinsellik sanki doğanın bir gereği değil de, bir suç gibi yerleşmişti zihnime. Anne ve babam bana çok mâsum geliyordu. Onların cinsel hayatları yokmuş gibi düşünüyordum. Neredeyse her dâim yatak odalarının kapısı açık olurdu, sonuna kadar. Öyle olunca cinsel hayatları yok herhalde diye düşünürdüm. Bir gece tuvalet için kalktığımda yatak odasının kapısından bir kilit sesi geldi, kapı kapalı idi. O zaman anladım ki aslında işler benim düşündüğüm gibi değilmiş. K4

Ergenlikle beraber cinsel ilişkiyi merak etmeye başlamıştım. Birde konuşurdu evli kadınlar bu konuları. Genç kız olduğumda arkadaş ortamından öğrenmiştik nasıl gerçekleştiğini. Ama bu kez de korkutucu hikâyeler dönerdi kız ortamında. Bu öğrendiklerimin beni korkutmadığını söyleyemem. Bunu da ancak evlenince anlayabildim. K2

Kadın katılımcıların ifadeleri, merakın çevresel uyaranlarla ortaya çıktığını ya da şekillendiğini ortaya koymaktadır. Özellikle kız çocuklarının yetişkin kadınlar tarafından uygunsuz konulara maruz bırakıldığı görülmektedir. Bu konuda annelerin ihmalkar davranışı ve kadınların mahremiyet hakkındaki duyarsızlığı etkili olmaktadır. İlgili bulgular çocuklar ve gençlerden önce anne/babaların eğitilmesi gerektiğini göstermektedir.

...Bir de amca oğlu vardı, benden iki yaş büyük. O dönem internetin olmadığı dönemlerdi ama dergiler vardı. Amca oğlunda bir bavul dolusu dergi vardı. ...O tür şeyleri amcaoğlunun dergilerinden öğrendik. E8

Bulgular, cinsel yaşama dair merakın tıpkı cinsiyet özelliklerinde olduğu gibi gelişim dönemine ve özelliklerine göre kendini gösterdiğini ortaya koymaktadır.

... Siz daha ergenlik yaşına gelmeseniz bile artık Müslüman bir çocuk değil de, Müslüman bir genç kategorisine girerdiniz. Sizin akranlarınızdan dinî bilgi olarak devamlı ileride olmanız ve geleceğe hazırlanmanız gerekirdi. Bununla ilgili de bazı kitaplar okutulurdu, -ailemle katıldığım gruplar tarafından-. Yaş grubuna çok fazla dikkat edilmiyordu. Benim 11- 12 yaşlarımda aldığım eğitimin aynısını 17-18 yaşlarında olanlar da alıyordu. İster istemez bazı konular ilgi çekiyordu. Mesela “evlilik ve mahremiyetleri” diye bir kitap okuturlardı. Beden temizliği açısından bir müslümanın dikkat etmesi gerekenler anlatılırdı. Mahremiyet kapsamında olacak konular geçirdi. E2

Bireylerin çocukluk ve gençlik döneminde en çok merak ettiği konuların başında cinsiyet ve cinselliğin yer alması, toplumun bu konuları gizleme, öteleme ve kötüleme tavrı sebebiyle şaşırtıcı bir sonuç değildir.

Çocukluk ve gençlik döneminde merak edilen bir diğer konu **beden temizliğidir**.

Ergenlik döneminde vücut bazı değişikliklere uğruyor. Bu konuda bile "Artık sen büyüdün, vücudunda şunlar olacak" demediler. Mesela vücut temizliği. Bu konuda hiçbir bilgi verilmedi. Biz vücut temizliğinin nasıl olduğunu arkadaşlar arasında öğrendik. E3

...Beden temizliğini de ilk anneme sormuştum. “Böyle bir durum var, ne yapmalıyım” diye. K12

Boy abdesti, çok az sayıda katılımcı tarafından merak edilen bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kişilerin diğerlerinden farklı olarak dinî hassasiyet taşıdığı düşünülmektedir.

Tipta ve dinde ayıp yoktur diyoruz. Boy abdesti gibi dinî konularda, “nerde, ne kadar, sınır nedir” cami hocalarına sorabiliyorduk. Çünkü ayıp yoktu. Herhalde yeterli olmuş ki farklı kişilere ihtiyaç duymadık. Ben ilkokulu bitirdikten sonra bir yıllık din eğitimi almıştım, diyanetin kuran kursu. Orada bunları daha rahat konuşuyorduk. O zaman 12-13 yaşlarımdaydım, ergenliğin hemen öncesi. O bilgileri hem insanlar sorduğunda cevap verebilmek için, hem de kendi

yaşadığımız dönemler yakın olduğu için. O bilgiler bize yeterli olmuş. O dönemde en rahat konuşabildiğimiz yerler orası gibi geliyor bana. Hoca bir yetişkin olsa da. E6

Özel eşyalar, katılımcıların geçmişte merak ettiği bir diğer husustur.

Bizim okula teyzemin evi çok yakındı. Öğle yemeklerini orda yiyordum. Birgün gittiğimde alışveriş poşetlerinin içinde ped gördüm. Kızları vardı ama ben bebek bezi zannettim, kendi kendime "evde bebek de yok" dedim. Sonradan öğrendim tabi ne olduğunu. E3

... Ablaları görmüştüm, pamuk ya da bez kullanıyorlardı. Ne olduğunu anlamamıştım. Biz üç kız kardeş aynı odayı paylaşıyorduk. Birgün ablamın üst üste iki iç çamaşırı giydiğini görmüştüm. Niye böyle giymiş ki, demiştim. Muhtemelen (akıntı) dışarı çıkmasın diye giymişti. O zamanlar böyle korunaklı pedler yoktu. K11

Çocukluk ve gençlik döneminde merak edilen bazı eşyaların, o dönemde bugün olduğu kadar teşhir edilmemesi sebebiyle katılımcılar tarafından bilinmiyor olması olağandır. Bugün medyada fazlaca yer bulan ped reklamları ya da internet üzerinde sergilenen cinsel objeler, çocuklar ve gençler tarafından görülmekte belki de birçoğu tarafından bilinmektedir. Bu durum, internetin ve sosyal medyanın mahremiyet algısı üzerindeki olumsuz etkisini ortaya koymaktadır.

3.1.2.2. Çocukluk ve Gençlik Döneminde Mahremiyete İlişkin Konuların Paylaşıldığı Kişiler

Katılımcılar mahremiyete ilişkin konuları anne, akran ve abla/ağabey ile paylaştıklarını ifade etmiştir. “Arkadaş ve kuzen” kodları, katılımcı ile muhatap arasındaki yaş ve iletişim benzerliği sebebiyle akran kodunda birleştirilerek değerlendirilmiştir.

Tablo 7. Çocukluk ve gençlik döneminde mahremiyete ilişkin konuların paylaşıldığı kişiler

Mahremiyete dair konuların	Anne	10
	Akran (arkadaş/kuzen)	17

paylaşıldığı kimseler	Abla/ağabey	3
-----------------------	-------------	---

Çocukluk ve gençlik döneminde, **anne** bu tür konuların konuşulduğu kişiler arasındadır.

Adet olduğumda ne olduğunu bilmiyordum. Hatta oturup ağlamıştım, hiç unutmuyorum. Anneme sordum. “Bende böyle böyle bir şey oldu” dedim. Bir hastalık olduğunu zannedip çok korktum. ...İki ablam var ama onlarla yaş aralığımız çok fazla. Küçük ablamla aramda 10 yaş var, büyüğüyle 18 yaş. Bu yüzden onlara sormadım, hatta hasta olduğumu onlar 1 yıl sonra öğrendiler. Annemle benim aramda ablalarla bile paylaşmadığımız bir mahremiyetimiz var. K12

Anneme sevgililerimi anlatırdım. Hem kızardı, hem de akıl verirdi. Onun için gizlemezdim. Ama ilişkiye girdiğimi tabii ki bilmezlerdi. K10

Lisede çok teklif alırdım ama onlara hayır derdim, cevabımı verirdim. Sonra anneme anlatırdım. Kendi sorunlarımı kendim çözerdim ama onlara da anlatırdım. Bunu da bana onlar kazandırmıştır büyük ihtimalle. K8

...İlk regl olduğumda okuldan eve dönüyordum, otobüsteydim. Birşeyler aktığını hissettim ama hiç akılma gelmedi. “Acaba çok güldüğüm için altıma mı kaçırdım” dedim. Eve gelip tuvalete girince anladım. O zaman mutlu olmuştum, “büyüdüm, ergenliğe girdim” diye. Hemen annemi çağırmıştım. K13

Çocukluk ve gençlik döneminde özel konuları annesi ile paylaşan katılımcıların tamamının kadın olması dikkat çekmektedir. Ancak çocukların mahremiyete ilişkin konularda hem cins ebeveynini tercih ettiğini söylemek mümkün değildir. Çünkü kız çocuklarının anneyi tercih ettiği görülse de, erkek çocuklarının ne anne, ne de baba ile paylaşımında bulunmadığı tespit edilmiştir.

Abla/ağabey bu tür konuların konuşulduğu bir diğer kişidir.

Regl olmadan önce ne olduğunu biliyordum ama yaşamadan tam olarak bilemiyorsun. Annemle, ablalarım ile konuşurduk ya da ablalar konuşurken duyardık. Hepimiz aynı cins olduğumuz için rahatlıkla konuşurduk... K13

Regl olduğumda korkmamıştım nedense. Aslında kimse öğretmemiştii, anlatmamıştı. Eve gidip ablama söylemişim, o da yardımcı olmuştu. K11

Erkek arkadaşım olduğunda ilk ablamla paylaştım. Ondan bir hafta sonra annemle paylaştım. Üniversiteye gidiyordum. “Anne konuştuğum biri var” dedim. Hiç tepki göstermedi. Ablama da göstermemiştii. K9

Erkek çocuklar, özel konuları aile bireyleri ile konuşmak yerine aile dışındaki kimselerle paylaşmayı tercih edebilmektedir. Buna göre, erkek çocuklarının babaları ya da ağabeyleri ile, kız çocuklarının anne ve ablalarıyla olan ilişkisine benzer bir ilişki kurmadığı, daha yalın bir ifade ile erkeklerin cinsiyet rolleri sebebiyle aile içerisinde duygularını kız çocukları kadar görünür kılmadığını söylemek mümkündür. Yine erkek çocukların kız çocuklarına kıyasla aile dışında daha fazla iletişim imkânına sahip olduğu ve bu yöndeki ihtiyacını aile dışında karşılayabildiği için aile bireylerini tercih etmediğini söyleyebiliriz.

Akran/arkadaş/kuzen, çocukluk ve gençlik döneminde özel konuların en fazla paylaşıldığı kişi olarak tespit edilmiştir.

Neticede annemize sorabildiklerimiz de sınırlı idi. Anneden sonra yakın ablalar, komşu kızları hatta yakın arkadaşlar da devreye giriyordu. K4

...Akran davranışları da çok önemli. Sizi yönlendiriyor. Biz sağlık lisesinde okuduk. Çoğu erkekti. Sınıf arkadaşlarıyla birlikte erotik film seyretmeye gitmiştik. Normalde yapmayacağım bir şey, ama onlar gittiği için gidiyorsun. E8

Katılımcıların ifadelerine bakıldığında, özellikle ergenlik ve ergenlik sonrası dönemde gerek kız çocukları, gerek erkek çocuklarının en özel saydıkları konuları rahatlıkla arkadaşları ile konuşabildiği görülmektedir. Bu konuların başında ergenlik, cinsellik ve erkek/kız arkadaş gelmektedir. Kişileri, arkadaşları ile iletişime iten sebeplerden biri, bu konuların toplum tarafından aile ile konuşulamayacak düzeyde “ayıp” olarak kodlanmasıdır. Çocukların anne/babasından göreceği tepkiyi öngörerek bu konuları onlarla paylaşmaktan çekindiğini, bunun yerine akranlarını tercih ettiğini söylemek mümkündür.

3.1.2.3. Çocukluk ve Gençlik Döneminde Mahremiyet İhlaline Verilen Tepkiler

Araştırmada katılımcıların çocukluk ve gençlik dönemine dair sorulan “O dönemde mahremiyetinize yönelik bir saygısızlık/ihlalle karşılaştınız mı? Tepkiniz nasıldı?” sorusu ile elde edilen bulgular, mahremiyet ihlaline verilen tepkilerin “uyarı, ifşa etme, iletişimi kesme, sözlü/fiziksel şiddet ve tepkisizlik” olduğunu göstermektedir.

Tablo 8. Çocukluk ve gençlik döneminde mahremiyet ihlaline verilen tepkiler

		Tanıdık Kimseye Karşı	Yabancıya karşı	
Mahremiyet ihlaline verilen tepki	Uyarı	4	-	4
	İfşa etme	1	-	1
	İletişimi kesme/ sınırlama	4	1	5
	Sözlü/fiziksel şiddet	-	1	1
	Tepkisizlik	1	7	8

Çocukluk ve gençlik döneminde mahremiyete yönelik müdahalelere karşı **uyarı** ile karşılık verildiği görülmektedir.

Annem çekmecelerimizi karıştırırdı, çok dikkat etmezdi. Hatta benim için manevi değeri olan küçük şeyleri saklardım. Birgün okuldan gelip çekmecemi bir açtım ki bunların hiç birisi yok. Annem hepsini alıp çöpe atmış. ...Ben de çöpü karıştırıp hepsini geri almıştım. Anneme de çok kızmıştım, bir daha da yapmamıştı. K13

Galiba çok fazla konuşmadığım için çok fazla günlük tutan biriydim. Çok yakın zamana kadar, üniversiteyi bitirene kadar tutmuştum. On, on beş tane defterim var şu anda. Annem bunlardan bir tanesini okumuş, okuduğunu şuradan anladım. Ona bahsetmediğim biri hakkında bana bir şeyler sordu. “Sen

günlüğümü mü okudun” dedim. O da “Sadece düzeltirken gördüm.” dedi. Ama okumuş da olabilir, tam olarak bilmiyorum. K7

Bulgular, çocukluk döneminden itibaren katılımcıların kendisine bir mahremiyet alanı oluşturduğunu ve bu alana tanıdık bir kişi tarafından dahi müdahale edildiğinde rahatsızlık duyduğunu göstermektedir. Bu dönemde maruz kalınan ihlal ya da müdahaleye karşı muhatabı uyarma tepkisinin sadece tanıdık kimselere karşı gerçekleştiği görülmektedir. Bunun üzerinde, çocukların ve gençlerin yabancı kimselere tepki göstermekten duyduğu korkunun etkili olduğu düşünülmektedir.

Çocuk ve gençlerin mahremiyet ihlaline karşı verdiği bir diğer tepki, **iletişimi kesme/sınırlama** şeklindedir.

Ben ilkokuldaydım, 8-9 yaşlarımdaydım. Okuldan eve geliyordum, benden büyük bir çocuk “gel bahçeye gidelim” dedi. 14-15 yaşlarındaydı. Ben oradan hemen kaçtım. O korkuyu bana hangi duygu verdi, bilmiyorum ama niyetini anladım... E8

E8 kodlu katılımcının tecrübesi, küçük yaştaki erkek çocuklarının hem cins ergenler tarafından istismar edildiği gerçeğini ortaya koymaktadır. Anne/babaların erkek çocukların mahremiyeti konusunda kız çocuklarına kıyasla daha dikkatsiz, aynı şekilde çocukların hem cins ilişkilerinde karşı cinse kıyasla daha duyarsız olduğu görülmektedir. Bu durum, küçük yaştaki erkek çocukları hem cinslerinin istismarına açık hale getirmektedir.

Katılımcılar arasında sadece bir kişi, gözlediği/tecrübe ettiği ihlal davranışını **ifşa etmiştir**.

“Dede” diye hitap ettiğimiz amca da her dâim bahçede oturur bizleri izlerdi. Arada bir oturduğu yerin yanına gizlediği bira şişesinden de birasını yudumlardı. Ama tablo hep böyle idi. Bu dede bazen bizden daha küçük çocukları kucağına alır severdi. Ve bizim de onun kucağına gitmemiz için ısrar ederdi. Biz tabi annemizden “yabancılarla konuşma, onlar bir şey verirse alma” tenbihlerini işitirdik o zamanlarda. Ama bu dede, karşı komşumuzun babası olunca yabancı olmuyordu demek ki zihnimizde. Bir gün amcanın kucağına aldığı arkadaşlarımın poposunu ellediğini farkettim. En başta sevmek için bazen büyükler popomuza vurur ya –ki ne kadar saçma bir sevmek şekli- o da öyle yapıyor sandım. Ancak amcanın yaptığı öyle bir şey değildi. Allah’tan akıllı ve özgüveni yüksek bir çocukmuşum ki durumu hemen anneme anlattım. K4

Katılımcının ifadesi, anne/babanın tanıdık kimselere karşı dikkatli olması gerektiğini ortaya koymaktadır. İhlali gerçekleştiren kişi, yaşlı bir kimsedir. İlgili tecrübe çocukların, yaşadığı ya da tanıklık ettiği bir olumsuzluğu ebeveyni ile paylaşması yönünde eğitilmesi gerektiğini örneklemektedir. Ancak bulgular arasında sadece bir katılımcının ifadesinde ifşa tepkisine rastlanması, çocukların ihlal davranışını tanımlayabilecek farkındalığı dahi taşımadığını ya da tecrübe ettiği ihlalleri anne/babası ile paylaşması konusunda yeterli oranda eğitilmediğini ortaya koymaktadır.

Bulgular arasında en az ifade edilen bir diğer tepki, **sözlü ve fiziksel şiddettir**.

İmam hatip öğrencisiydim, okuldan çıktığımda bir erkeğin çirkin bakışlarını fark ettim. Peşimden geldiğini hissettim. Bana dokunacağını anlayarak bir hamle ile tam bana dokunacakken bileğini tuttum ve kıvırdım, sonra da sessizce “terbiyesizlik yapma” diyerek hızlıca uzaklaştım. K1

Şiddete başvuran katılımcının kadın olması dikkat çekmektedir. Katılımcının, muhatabın bakışlarından rahatsızlık duymasına rağmen bedenine bir müdahalede bulunacağı ana kadar tepkisiz kalması ihlalin boyutuna göre tepkinin de değiştiğini örneklemektedir. Oysaki çocuklar, ihlalin türü ne olursa olsun hoş görülmemesi gerektiği yönünde eğitilmelidir.

Tepkisizlik, çocukluk ve gençlik döneminde mahremiyete yönelik müdahalelere karşı en fazla gösterilen tepki durumundadır.

Ortaokul ya da liseye gidiyorum. Yolda yürürken arka tarafımdan tacize uğradım. Bisikletli biriydi. Hızlıca vurdu ve geçti. ... Şok oldum, hiçbir şey yapamadım. ... Başka bir zaman yine bisikletli bir adam yanımdan geçti. Pantolonunu açmıştı. Cinsel organı açıktı. Yanımda kız arkadaşlar da vardı. Tenha bir yerdi. Ama gündüz vaktiydi. Çok korkmuştuk. Koşar adım eve gitmiştik. K10

Erkek kuzenim tacize uğramıştı, kendisinden büyük çocuklar tarafından. 13 -15 yaşlarındaydı. ... Diyelim ki aynı şeyi öyle bir ortamda üç dört erkek bana yapmaya kalktı ve gücüm yetmedi, ne yaparım diye düşünürüm. Korkutuculuğu da bu sebepleydi. Ürküyor insan, ama tabi insan en çirkin şeylere girebiliyor. Ben çaresiz kalırdım herhalde, üç dört erkek bana o tarz bir girişimde bulunsa ve ellerimi ayaklarımı tutsalar ne yapardım, hiçbir şey yapamazdım. Sadece insanın vicdanına kalmış bir şey. İnsan, gücünün sınırlarını da biliyor bir yerde. E6

Benim erkek yeğenim anlatmıştı, küçükken tacize uğramış. ...Bunlar iki çocuk otostop çekiyorlar, bir kamyon bunları alıyor. O kamyon şoförü taciz etmiş, kendilerini zor atmışlar. ... Bunlar aslında adamın niyetini anlamış ama korkmuşlar. 13-14 yaşındaki bir çocuk 40 yaşındaki adama ne yapabilir ki... Bir şey olmamış ama ellemiş bunları. E8

Katılımcıların ifadeleri, erkek çocuklarının da en az kız çocukları kadar istismara açık olduğunu göstermektedir.

... İstanbul'a gitmiştim. Taksim meydanında bir kuyrukta beklerken bir bayanın elimi okşadığını fark edince şoka girdim, hiç tepki veremedim, sadece elimi çektim. Kendisi de hızlıca uzaklaştı. Sonra birkaç gün olayın etkisinden kurtulamadım, tepkimi koyamadığım için de çok kızdım kendime. K1

K1 kodlu katılımcının karşı cinsin müdahalesine fiziksel tepki ile karşılık verirken, hem cinsinin fiziksel müdahalesine tepkisiz kalması mahremiyet eğitiminde hem cinsler arasındaki ilişki meselesinin, anne/babalar tarafından ihmal edildiğini ortaya koymaktadır.

Birgün okula giderken otobüste adamın birinin bana süründüğünü hissettim. Çok kalabalıktı otobüs. Başta gerçekten de istemeyerek olduğunu düşündüm ama devam edince bilerek yaptığını anladım ve adama hiçbir şey demeden otobüsün başka bir yerine gittim. Hâlbuki ifşa etseydim bir güzel dayak yerdi otobüstekilerden. Şimdi çok kızıyorum kendime sessiz kaldığım için. Bugün olsaydı o adamı kendi elimle parçalardım. ... K2

Sadece bulgulara bakarak, çocukların ve gençlerin yabancıların müdahalesine ne kadar açık ve savunmasız olduğunu söylemek mümkündür. Bulgular, taciz vakalarının günümüzde artış gösterdiğine dair yaygın inancı çürütecek orandadır. Bugün taciz vakalarının daha kolay ifşa edildiğini söylemek mümkündür, ancak geçmişte daha az yaşandığını doğrulamak imkânsızdır.

3.1.2.4. Çocukluk ve Gençlik Döneminde Mahremiyet Algısını Şekillendiren Unsurlar

Katılımcılara sorulan “O dönemde mahremiyete ilişkin konular hakkında kimden/nereden bilgi aldınız?” sorusu ile elde edilen cevapların bir kısmının olumsuzluğu sebebiyle, ilgili tema “mahremiyet algısını şekillendiren unsurlar” olarak adlandırılmıştır. Bunlar “okul ve öğretmen, Kuran kursu ve din görevlisi, dinî grup ya

da cemaat, abla ve ağabey, akranlar, kitle iletişim araçları, aile ve sosyal çevre” olarak belirlenmiştir.

Tablo 9. Çocukluk ve gençlik döneminde mahremiyet algısını şekillendiren unsurlar

Mahremiyet Algısını Şekillendiren Unsurlar	Okul/öğretmen	13
	Kuran kursu/din görevlisi	3
	Dinî grup/cemaat	3
	Abla/ağabey	8
	Akran/Arkadaş	16
	Kitle iletişim araçları	7
	Aile	13
	Sosyal çevre	4

Okul ve öğretmen, çocukluk ve gençlik döneminde mahremiyete ilişkin konuların en fazla öğrenildiği yer ve kişiler arasındadır.

... “Bir erkekle bir kadın arasındaki fark nedir”, konusunu lisede biyoloji dersinde öğrendim. Yine erkekle kadının düğünlerde birlikte oynamasının yanlış olduğunu lisede öğrendim. Bizim o tarafta bayanla erkek elele tutuşup halay çekebilir. Lisede Antalya'dan gelen bir din kültürü öğretmeni vardı. “Bir bayanla erkek oynayamaz” demişti. Bize bu çok normal bir hareketmiş gibi geliyordu ama İslami açıdan uygun olmadığını biz bilmiyorduk... E3

... İstanbul'da okudum ben. O dönemde okulda cinsellik eğitimi veriliyordu, dışarıdan kurumlardan birileri gelirdi, hemşire, doktor. Pedler dağıtılıyordu, erkek öğrenciler bilirdi bizim hangi eğitime girdiğimizi. Elimize gazete kağıdına sarılmış birer ped tutuştururlardı hediye diye. Topluca eğitim verirdi, erkek öğrenciler olmazdı. Ay hali olacağımızı, pedin ne olduğunu anlatmışlardı. “Ay hali olunca şaşırmayın, paniğe girmeyin, korkmayın” şeklinde öğütler vermişlerdi. O zaman ben ergenliğe girmiştım, ama çoğu arkadaş için uygundu. Erkek öğrenciler gülüşürlerdi bize, o eğitimlerde hiç duymadığım şeyler vardı, o eğitimlerin faydası olduğuna inanıyorum. K5

Ben liseyi Kıbrıs'ta okudum. Orda hemen hemen her hafta bununla ilgili bilgi verilirdi bize. Biyoloji dersi, sağlık dersleri... Aids ile ilgili farkındalık derslerimiz vardı. ... Mesela erkek erkeğe ilişkiyi anlatmıştı, aids niye erkekler

arasında daha yaygın diye. Eşcinselleri birisi sordu. Bunu açıklamak için cevap vermişti. O an ne demeye çalıştığını kesinlikle anlamadım. Hiçbir zaman soru sormadım bu derslerde ama herkes soru sorardı. “Öpüşmek de aids bulaştırır mı?” gibi sorular sorabiliyorlardı. Ama soru soranların hepsi erkekti tabi.. K7

Bulgular, katılımcıların ilgili araştırma sorusuna cinsel eğitim örnekleri ile cevap verdiğini göstermektedir. Bu durum, mahremiyet eğitimi ile cinsel eğitimin belirli konularda kesiştiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca katılımcılar mahremiyete ilişkin konuları anne/babalarından yeterli düzeyde öğrenemedikleri için cinsel eğitimi mahremiyet eğitimi olarak değerlendirebilmektedir. Çünkü ailede sunulan mahremiyet eğitimi, anne/babaların bilgi yoksunluğu sebebiyle cinsel eğitimin kazanımlarını sağlayamayacak durumdadır. Bu anlamda cinsel eğitim, mahremiyet eğitimini destekleyen bir eğitim olarak değerlendirilebilir.

Bize okulda pedi tanıtmışlardı. Galiba 5. Sınıfta idik. İnsan utanıyor o zaman. Daha önce öyle bir şey yaşamamışsın. Erkekleri sınıftan çıkarıyorlardı, onlar soruyordu “siz ne konuşuyorsunuz” diye. Herkese birer tane ped dağıtmışlardı. Ben ne olduğunu bildiğim için şaşırmadım... Bence erken bir yaş değildi. İnsanlar o yaşta da ergenliğe girebiliyor. Ailesiyle bu konuları konuşamayanlar var. Adet olduklarında onun ne olduğunu bilmiyorlar... K9

Regli okulda anlatmışlardı ama ben çoktan regl olmuşum. Bunların okulda öğretilmesine de çok sıcak bakmıyorum. Okulda belli şeyler öğretilabilir ama detaya girilmesine karşıyım. Çünkü okul döneminde yaşadığım şeyi hatırlıyorum. Okula ped getirip dağıtmışlardı. Ona çok karşıyım. Erkek çocuklarının asla anlamadığı bir dönem. Kız psikolojisini anlamadıkları bir yaştalar. Dalga geçerlerdi, fen öğretmeni anlatırken gülüşmeye başlarlardı. Bir kere de erkeklerden ayrı fen laboratuvarında eğitim verdiler. Ped nasıl, niye kullanılır, diye anlattılar. Bu kez sınıfa geldikten sonra sınıf daha bir coştı. Erkekler “size ne öğretiler?” diye sormaya başladılar. Bu yüzden okul yerine annenin öğretmesi daha iyi. K12

Okul yaşamı, katılımcıların çoğu için özel konularda daha önce bilmedikleri yeni bilgiler sunmuştur. Katılımcıların ifadelerine göre, okullarda sunulan cinsel/cinsiyet eğitimi verimli ve faydalı görülmekte, ancak eğitim içeriğinin muhatabın gelişimine uygun olmaması, yanlış zamanda sunulması ya da kız/erkek öğrencilere bir arada sunulması yönüyle eleştirilmektedir. Bulgulara dayanarak, örgün eğitimde sunulan

cinsiyet eğitiminin uygun içerikle ve yöntemle sunulması halinde mahremiyet eğitimi desteklediğini söylemek mümkündür.

7. sınıfta okuyordum. Bir gün tenefüste kız arkadaşlarla saklambaç oynuyordum. Sonra zil çaldı, tam sınıfa gitmek için koşarken sınıf arkadaşlarımdan biri (erkek) bana çelme taktı. Merdivenlerden düştüm, yüzüm morardı, kabuk bağladı vs. Sonra babam okula geldi. Müdür yardımcısının odasına gitmiş, oturmuş. Beni çağırdılar. Gittiğimde Müdür yardımcısı “erkeklerle oynarsa olacağı bu. Allah cezasını vermiş” dedi. Çok zoruma gitmişti bu durum. K1

K1 kodlu katılımcının ifadeleri, örgün eğitimde çocukların ya da gençlerin mahremiyet algısını olumsuz etkileyen durumlara rastlandığını örneklemektedir. Öğretmenlerin mahremiyet algısındaki çeşitlilik, benzer olumsuzluklara sebep olabilmektedir.

Kuran kursu/din görevlisi az sayıda katılımcının bu tür bilgileri edindiği yerler arasındadır.

...Bunun eğitimi ben Kuran kursu hocasından aldım. Erkeklerle hocanın kendisi, kızlara da hocanın karısı eğitim veriyordu. Biz yaşa ve cinsiyete göre orda eğitim alıyorduk. Yaşa ve cinsiyete göre eğitim bana göre daha iyiydi. Bu konudaki eğitimin karma olmaması lazım. Çünkü kızın soracağı soruyla, oğlanın soracağı soru aynı değil. ...Hoca da sağolsun kimseyi rezil etmeden, rencide etmeden anlatıyordu. E1

Bulgular, dinî merakın otorite kabul edilen kişi ve kurumlar tarafından rahatlıkla giderildiğini ortaya koymaktadır. Muhatabın dinî kimliği, mahrem konular hakkındaki iletişimi kolaylaştıran bir etkiye sahiptir. Ayrıca dinî iletişimde yer alan bu tür konuların hem cinsler arasında konuşulması daha uygun bulunmaktadır. Bu durum, özellikle küçük yerleşim birimlerinde yaşayan kadınların iletişim becerisi göz önüne alındığında kadın din görevlilerinin orada bulunmasının önemi ve gereğine dikkat çekmektedir.

Az sayıda katılımcı, mahremiyete ilişkin bilgileri bir **dinî grup ya da cemaatten** edindiğini ifade etmiştir.

...Ben informal bir eğitim aldım. Aileler yüz göz olmamak adına ya da kendilerini yetersiz gördükleri için ama en çok da “çocuklarımızla bu tür konuları konuşmamız nahoş olabilir” düşüncesiyle yaş olarak aile ile senin aranda, ortada bir yaşta özellikle dinî karakterine, dinî eğitimine güvendikleri, belirli ahlakî özellikleriyle ön plana çıkmış kişileri bize yönlendiriyorlardı. O kişileri sadece o alanda değil, diğer alanlarda da dinî otorite, ideal bir karakter

olarak gördüğümüz için aslında verilen eğitimin çok farkında değildik, “bu şimdi bize gerekir mi” diye sorgulamıyorduk. O otoriteyi çok yücelttiğimiz için ondan gelen her şey bizim için çok kıymetliydi. E2

Erkeklerin diz altı şort giymesi gerektiğini liseden sonra öğrendim. Bunun bilgisini babam verseydi dikkat edebilirdim. Yine küçük tuvaletin ayakta yapılmaması gerektiğini ben üniversite döneminde öğrendim. Hem sağlık açısından hem de abdest için üzerine sıçramaması gerektiğini o dönemde içinde bulunduğum cemaatteki abiden öğrendim. Dinî eğitiminin çoğunu onlardan aldığımı söyleyebilirim... E3

Katılımcıların ifadeleri, örgün ve yaygın din eğitiminin imkânı meselesini ortaya çıkarmaktadır. Formal eğitimin ulaşamadığı ya da yetersiz kaldığı durumlarda, bilişsel ihtiyaçlar informal eğitimle karşılanmaktadır. Sağlıksız bilgilerin kolaylıkla iletimine imkan veren dinî grup ve cemaatler, formal eğitimin sınırlılığı üzerinde düşünmeyi gerektirmektedir.

Abla ve ağabey, çocuk ve gençlerin mahremiyet algısını şekillendiren diğer kişilerdir.

Ama benim kıyafetlerime en çok karışan zaten abimdi. Çok rahatsız edici bir şey. Hala da karışır. ... Annem babam deseydi belki söyledikleri şeyi ciddiye alabilirdim, üzülebilirdim, beni etkileyebilirdi. Ama abim olunca ve aramızda iki yaş olunca etkisi olmadı. K7

İki ablam var, ikisi de evli. Onlar sayesinde ben evlilikle ilgili her şeyi biliyorum. Doğumu, dikişleri, ameliyatı, çocuk bakımını... Bilmediğim illa ki bir şeyler vardır. Ama çoğunu biliyorum. ...Bazı şeyleri de bilmem gerekmiyor. Mesela doğumu bilmesem de olurdu. Yaşayınca öğrenseydim, korkusunu taşımasaydım şimdiden. K13

Ablama annemle babam bir şey demezdi ama abim karışırdı. Kısa etek, elbise giyerdi. Abim “düzgün giyin” diye kızardı. Bunları annem babam söylemeliydi. Ama hiçbir şey demezlerdi. Babam bir kere kızsaydı giymezdi, ama abimle tartışırdı, karşı gelirdi. Yaşları da yakın olunca ciddiye almazdı. Ama babam kızmış olsaydı karşı gelemezdi, hemen değiştirirdi. E4

Çocukluk ve gençlik döneminde ağabeyi tarafından uyarılan kız çocuklarının, mahremiyet eğitiminde ilgisiz bir anne/baba tutumuna maruz kaldıklarını söylemek mümkündür. İlgisiz anne/baba tutumu, ailede erkek çocuğun otoriteye dönüşmesine sebep olmuş ve erkek çocuk kız kardeşine müdahale etme hakkını kendisinde bulmuştur. Bu müdahale bazı kız çocukları tarafından itaatle cevap bulmuş, bazıları için

ise etkisiz kalmıştır. Çünkü ağabey, kız çocuğu için ebeveyn yerine geçebilecek bir figür değildir. İlgili bulgular, mahremiyet eğitiminde anne/baba otoritesinin önemini ve gereğini ortaya koymaktadır.

Akran/arkadaş, özellikle ergenlik döneminde kişinin mahremiyete ilişkin anlayış ve davranışlarını şekillendiren en etkin kimsedir.

... Arkadaş ortamı her şeye çeker. Bana “hadi gel, karı kıza gidelim” deseler “hayır” diyemem. Lise döneminde daha çok yanlış yaptım. O dönemde insan her şeyi merak ediyor. Sigaraya da o dönemde başladım. ... E7

.. Ama çevremde temiz insan yok, “ben niye temiz kalacağım” diyorum. Çevremdeki kızların durumunu biliyorum, akraba kızlarına bakıyorum . Onlardan okumuş olanlarda bile gezmeler tozmalar çok normal. O zaman benim de kendimi çok saklamamın bir anlamı yok diyorum. E6

Katılımcıların ifadelerinde, arkadaşların yönlendirdiği davranışların olumsuzluğu dikkat çekmektedir. Ergenlikten itibaren kişiler gelişim özellikleri sebebiyle arkadaşlardan kolaylıkla etkilenebilmektedir. Dolayısıyla çocuğun arkadaş ilişkileri, onun mahremiyetini tehdit eden ve anne/babanın takibini gerektiren bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çocukların ve gençlerin, mahremiyet anlayışını etkileyen bir diğer unsur **kitle iletişim araçlarıdır**.

Aslında mahrem olmayan şeyleri de mahrem kategorisine koyduğumuzu fark ettim. Mesela bir şey okumuştum, Hz. Musa'nın hayatını. Şuayip (a.s.)'ın kızları kuyuda su dolduruyor, onlarla tanışıyor... Orada Hz. Musa kızların arkasından yürüyor, rüzgar çıkıyor, kızların eteği uçuyor. Hz.Musa da hemen bu durumdan rahatsız olup öne geçiyor. Bunu okuduktan sonra hiçbir kızın arkasında yürümezdim, hatta kendimi zora sokup hızlı hızlı yürürdüm. Şimdi düşünüyorum da, “bu kadarına gerek var mıydı?” E2

... Bir de Almancı arkadaşlar video getiriyorlardı. ...Onlarda (video) karşılaştığım şey iğrenç geliyor. Gördüğün şey reel bir şey değil, abartılmış bir cinsellik var. Gerçek hayatta karşılığı olmayan şeyler. E8

Çocukluk ve gençlik döneminde mahremiyet algısını en fazla etkileyen bir diğer unsur, **aile**dir.

Beden temizliği, hakkında bilgim olan bir şey değildi. Özellikle ergenlikten sonra annemle teyzemin ima yoluyla bana beden temizliğinin yapılması gerektiğini söylediklerini hatırlıyorum. Demek ki o zaman benim vücudumda bunun yapılması gerektiğini gördükleri zaman birbirleri ile konuştular ve annemin çocuğuyla böyle bir konuyu konuşmaktan uzak durması, teyzemin de epey yaşlı olmasından dolayı -bir anneanne gibi- bunu konuştuğunu düşünüyorum. Babam bu tür eğitimleri, din eğitiminin bütünü içerisinde dışarıdan yönlendirerek, direkt değil de dolaylı olarak almamızı sağlıyordu. E2

Erkeklerle konuşmam bile çok büyük bir hataydı. Hâlbuki babamın kaç kadınla ilişkisi vardı, Allah bilir. Annemin söz hakkı yoktu evde. Babaannem yetiştirdi beni, desem yalan olmaz... K3

Bulgular, mahremiyet eğitiminde ailenin çocuğa olumlu öğretiler kadar olumsuz uyaranlar da sunduğunu ortaya koymaktadır.

Katılımcıların ifadesine göre, onların geçmiş dönemde mahremiyet anlayışını etkileyen bir diğer husus içinde yaşadıkları **sosyal çevredir**.

Çocukken alevi köyünde de yaşadık, sunni köyde de yaşadık. Sunni köyde 70 yaşında kadın senden kaçıyor, erkek olduğun için. O zaman ben 13 yaşlarımdayım. Zaten kadınların her yeri kapalı. Ama alevi köyünde daha rahat ilişkiler kuruyorsun. E8

Biz yaşadığımız kültürün de altında bir alt kültür oluşturmuştuk, dinî hassasiyeti olanlar. Çevremizdeki herkes kız arkadaşı olmasını normal görebiliyordu, ama belli bir grubumuz vardı, bizim asla olamazdı. Hatta bize aracı olmaya çalışırlardı ama asla böyle bir şey olamaz, olmaması gerekir diye düşünürdük. Çünkü kendinize bir kimlik seçiyorsunuz, o kimliğe sahip çıkıyorsunuz ve o kimlik sizi buna zorluyor. E2

İstanbul'da sokak ortasında birbirine yakın temasta bulunan sevgililer görürdük. Çok sık olurdu böyle şeyler. Orda 13-15 yaş aralığındaki çocukların bildiğini doğuda 20-22 yaşlarında ancak öğrenebiliyor insanlar... E3

Kişilerin içinde yaşadığı kültür –hatta alt kültür- onların mahremiyet algısını doğrudan şekillendirmektedir. Aynı bölge, şehir, ilçe içinde dahi birbirinden tümüyle farklılaşan mahremniyet sınırlarına rastlamak mümkündür.

3.1.3. Mahremiyet Eğitiminde Anne ve Baba

Çocukluk ve gençlik döneminde sunulan mahremiyet eğitiminde anne/babanın rolünü anlamak üzere oluşturduğumuz araştırma sorularından elde edilen bulgular, “mahremiyet eğitiminde öne çıkan ebeveyn, anne/babanın eğitim sunduğu konular, anne/babadan gizlenen konular, mahremiyet eğitiminde anne/babanın yaptığı hatalar, anne/babada gözlenen olumlu davranışlar ve anne/babanın eğitim anlayışını etkileyen hususlar” şeklindeki alt temalar altında değerlendirilmiştir.

3.1.3.1. Mahremiyet Eğitiminde Öne Çıkan Ebeveyn

“Mahremiyet eğitiminde anne/babanızdan hangisinin daha etkin bir rolde olduğunu düşünüyorsunuz?” sorusu eğitim sürecinde aktif olan ebeveyni ortaya çıkarmıştır. Ayrıca diğer sorulara verilen cevaplarda da, anneye ilişkin bulguların babaya kıyasla daha fazla yer aldığı görülmektedir.

Tablo 10. Mahremiyet eğitiminde öne çıkan ebeveyn

Öne çıkan ebeveyn	Anne	48
	Baba	12

Annenin, mahremiyet eğitiminde babaya kıyasla daha aktif rol oynamaktadır.

Annem daha baskındı, babam daha silik kaldı bu konularda. Önemseme açısından din eğitimi kapsamında mahremiyet eğitimi babam daha çok önemser ama uygulama kısmında sahnede annem olur. Hatta babamla mahremiyet eğitimiyle ilgili bir şey yaşadığımızı hiç hatırlamıyorum. E2

Annem şunu söyler. “Bu kız bizim ailemize uygun değil, sokakta bulduğun kız sokak kızı olur. Düzgün kızları siz bulamazsınız, çünkü onlar evde durur, dışarı çıkmazlar.” Ben de bunun doğru olduğuna inanıyorum. Düzgün kızlar evde olanlardan çıkıyor. Kız arkadaşlarım var ama evlilik düşündüğüm kişi onlar değil. E7

Ergenliğe erdiğim gün annemin “erkeklerden uzak dur, onlar tehlikeli varlıklardır” dediğini hatırlıyorum. Bana o kadar garip gelmişti ki. O güne kadar beraber oynadığım arkadaşlardan uzak durmam gerekiyordu.... K1

Çocukken düzgün otururduk. Kısa etek giydirmezdi annem. Eteğin altına tayt giydirdi. Şimdi bile hala başkasının çocuğuna bakarım, tayt var mı diye dikkat ederim. Hâlbuki çocuk ama annesinin ona o terbiyeyi vermesi gerektiğini düşünürüm. K5

Anneye ilişkin ifadelerin sıklığı, mahremiyet eğitiminde annenin babaya kıyasla daha fazla yer aldığını ortaya koymaktadır. Bu durum üzerinde, toplumsal cinsiyet rollerinin etkisi olduğu düşünülmektedir. Çünkü toplumsal anlayışta çocuğun bakımı ve eğitimi, babadan daha çok annenin sorumluluğundadır. Yine annelerin çocukları özellikle giyinme ve karşı cinsle ilişki konusunda uyardığı görülmektedir. Bu iki mesele toplumun fazlaca hassasyyet gösterdiği mahremiyet problemleridir. Annelerin eğitim anlayışının toplumsal yargılardan beslendiği görülmektedir.

Bulgularda **babanın** anneye oranla daha az yer aldığı gözlenmektedir.

Babamın şöyle bir öğüdü vardı. Bana çok saçma gelir. “Hayatta üç şeyi yapmayın. 1.Hırsızlık yapıp bana gelmeyin, 2.İb...lik yapıp gelmeyin, 3.Dayak yiyip gelmeyin” derdi.... E8

Babamın da bel açılması karşıtlığı zihnimde. Üstümüze kısa bluzlar giydiğimizde eğilince bel ve sırt hafif açılırdı. Buna gıcık olurdu. Birkaç kez uyarı almıştım bu konu ile ilgili. K4

Babamın “bana her şeyle gelin, ama namussuzlukla gelmeyin” cümlesi beni çok etkilemiştir. O yüzden bana gelen teklifleri babamın korkusundan hoşuma gitse bile reddettiğimi hatırlıyorum.K1

Babaya ilişkin bulgularda, olumlu bir davranış kazandırmak yerine herhangi bir olumsuzluktan sakındırma çabası göze çarpmaktadır. Baba “yasaklayan, sınırlayan” ebeveyn imajını, toplumsal beklentiyi karşılayacak düzeyde sergilemektedir. Bu durum, mahremiyet eğitiminde annenin genellikle öğretici ve öğütleyici, babanın ise yasakçı ve cezalandırıcı kimliğini doğrulamaktadır. Tıpkı anneler gibi, babaların da çocuklarını kadın/erkek ilişkisi ve giyinme ölçüsü hakkında uyardığı görülmektedir.

3.1.3.2. Anne/Babanın Eğitim Sunduğu Konular

Katılımcılara sorulan “Anne/babanızın sizi en çok uyardıkları ya da hassas oldukları konulardan bahseder misiniz?” sorusu ile elde edilen verilerin analizi sonucu,

mahremiyet eğitiminde anne/babaların çocuklarını bilgilendirdikleri, sakındıkları ya da uyardıkları konular “karşı cinsle ilişki, giyinme/örtünme, aksesuar kullanımı, dışarı çıkma, cinsiyet özellikleri/farklılıkları, cinsel yaşam, ses mahremiyeti, kötü alışkanlıklar, beden temizliği, eşya mahremiyeti, bilgi mahremiyeti, mekân mahremiyeti ve gusül abdesti” olarak belirlenmiştir.

Tablo 11. Anne/babanın eğitim sunduğu konular

Eğitim konuları	Karşı cinsle ilişki	25
	Giyinme/örtünme	19
	Aksesuar/dövme	1
	Dışarıya çıkma/dışarıda kalma	9
	Cinsiyet özellikleri/farklılıkları	3
	Cinsel yaşam	5
	Ses mahremiyeti	1
	Kötü alışkanlıklar	2
	Beden temizliği	2
	Eşya mahremiyeti	1
	Bilgi mahremiyeti	1
	Mekân mahremiyeti	4
	Gusül abdesti	1

Karşı cinsle ilişki, mahremiyet eğitiminde anne/babaların çocuklarını en fazla uyardıkları konudur.

Annem şunu söylerdi. “Erkeklerle görüşmeyeceksiniz, uygun değil, mahalleli ne der, falan komşunun kızı bununla görüşüyormuş, sakın bize laf getirmeyin”.

Ama babam öyle değildi. Sosyal anlamda erkek arkadaşına tamam derdi. “Görüşebilirsiniz ama benim yanımda” derdi. Ortaokulda, lisede erkek arkadaşlarım bize gelirlerdi, annem babam hep beraber otururduk. Ama asla sevgilin olamazdı. K11

Annem arkadaşımdaya yatılı kalmama izin vermezdi. Hele gideceğim evde baba, erkek kardeş varsa daha da tedirgin olurdu. Annem bir tane olay anlatmıştı. Kızın biri arkadaşına gitmiş. İkisi aynı odada yatıyormuş. Kızın arkadaşı gece tuvalete gidince babası arkadaşını taciz etmeye gelmiş ama aslında yanlış yatağa gidip kendi kızını taciz etmiş. Bunu annem anlattı. Belki de uydurdu bilmiyorum. K9

Mahremiyet eğitiminde anne/babaların çocuğu en fazla uyardığı meselenin “karşı cinsle ilişki” olması, pek çok anne/babanın mahremiyet eğitimini sadece karşı cinsten koruma/korunma şeklinde anlamlandırıldığını ortaya koymaktadır. Özellikle kız çocukları daha yasağcı ve sınırlayıcı bir tutuma maruz kalmaktadır. Çünkü geleneksel kabule göre erkek, kadının kendisinden korunması gereken bir tehlikedir. Bu sebeple kız çocuğuna yönelik anne/babaların sunduğu telkin ve uyarılar da bu yönde kendini göstermektedir.

Giyinme/örtünme meselesi, mahremiyet eğitiminde karşı cinsle ilişkiden sonra en fazla yer bulan meseledir.

Annem ben kız çocuğu olduğum için mahremiyet konusunda ağabeylerime oranla bana daha çok ihtimam gösterirdi. Bana, “sen bebekken ne babanın, ne de ağabeylerinin yanında senin altını değiştirmedim” derdi meselâ. Bu mühimdi onun için... Onun dışında elbise etek giydiğimde, bacaklarımı açarak bir yerde oturmamam konusunda uyarırdı. Elbiselerimin ve eteklerimin altına muhakkak kısa tayt giydirirdi. ... Abilerime de atlele balkona çıkılmaması gerektiğini, şort giyilecekse “en azından diz kapaklarını örtsün” dediğini hatırlıyorum anne/babamın. K4

Çocukken camiye giderken başımı kapatmak istemezdim. Orada abdest aldığım için abdest aldıktan sonra kapatayım, derdim. Camiden çıkınca da hemen açmak isterdim. Annem müsaade etmezdi.... K11

Annem uzun etekler alırdı. Ben katlardım belini lise döneminde... Babam çok açık saçık giyinmemi istemezdi. Duruma göre kolsuz giyerdim, düğünlerde, yazlıkta. ... K5

Bulgular, mahremiyet eğitiminde ebeveynlerin en sık dile getirdiği konuların “karşı cinsle ilişki ve giyinme/örtünme” olduğunu göstermektedir. Çünkü toplum mahremiyeti bu iki mesele üzerine kodlamıştır. Mahremiyet kaygısı taşıyan bir kimsenin karşı cinsle ilişkisini sınırlandırması ve bedenini yine karşı cinsten gizlemesi yeterli görülmektedir. Ancak ilgili öğreti ve tavsiyeler dinî hükümlerle temellendirilmemektedir. Ebeveynlerin en büyük korkusu, kız çocuğunun karşı cinsten zarar görmesidir. Giyinme ve erkek arkadaş konusundaki uyarıların çokluğu bu kaygıyı ortaya koymaktadır. Ancak bulgular, çocukların ve gençlerin ilgili uyarıyı anlamlandırmadığı sürece sadece ebeveyn gözetiminde doğru davrandığını, aksi durumda yanlış davranıp onlardan gizlediğini ortaya koymaktadır. Çünkü baskı ve zorlama ile kazandırılmaya çalışılan her davranış, çocuğu yanlış gizleme konusunda eğitir hale gelmektedir.

Akşam vakti benim dışarı çıkmam daha sıkıntılıydı. Benim kıyafetlerime daha çok karışılırdı, onların (erkek kardeşler) ne giydiği çok önemli değildi... Annem hiçbir zaman göbeği açık giymeme izin vermedi. Tatilde bikini giyerim, hala da giyerim. Ona hiçbir zaman karışmadı. Hiç göbeği açık ve çok mini giymedim. Şort giyebilirim. “İstediğin kadar kısa şort giyebilirsin, ama etek giyme”, babamın lafıdır. K7

Küçükken annemle babamın bana başını ört dediklerini hiç hatırlamıyorum. Ama dememiş olsalar bile onu hissedersiniz. Böyle bir beklenti içinde olduklarını hatırlıyorum. 8. Sınıfta kapanmışım. Bunu anlattıklarını hiç hatırlamıyorum ama bunu bilinçaltıma yerleştirmişler. ... Ben örtünme kararı alınca çok sevindiler, hatta kutladık. Ama bu bilinçaltıma yerleşmiş, bir beklenti içinde oldukları çok belli. Ama birebir bir şey demediler... Niye kapandığımı gerçekten bilmiyorum. Çok bilinçsiz kapandım. K8

Giyinme ve örtünme konusunda sunulan öğretilerin tamamına yakını, kız çocuğuna yöneliktir. Çünkü beden mahremiyeti kadın bedeni ile sınırlı görülmekte, erkek çocukları giyinmenin ölçüsü hususunda uyarılmamaktadır.

Aksesuar ve dövme meselesi,sadece bir katılımcının ifadesinde yer bulmaktadır.

Ergenlik zamanlarımda ailemle dövme ve küpe meselesi oldu. Dövme abdest tutmadığı için yapmama izin vermediler. Küpeye de izin vermediler. E7

Eşya mahremiyeti, yine bir anne/baba tarafından çocuğa bahsedilen bir meseledir.

Annem, babamın pantolonun cebine elini sokmazdı mesela. Babamın cebinden bir şey alınacak ise ona pantolonunu getirirdi. Bugün anlıyorum ki burada bile bir mahremiyete riâyet söz konusu. Bizlere de hep tavsiyede bulunurdu. Cep, çanta bunlar özel eşyalar. “Aman kimsenin, anne/babanızinkine bile el sürmeyin” derdi. K4

Bilgi mahremiyeti, anne/babaların eğitim sürecinde çok az yer verdiği hatta pek çok anne/babanın hiç yer vermediği bir diğer konudur. Bu sonuç, mahremiyet eğitiminde bilginin gizliliği meselesinin ihmal edildiğinin açık bir örneğidir.

Annem aile içerisinde olan tartışma, özel konular vb. bilgilerin yabancılarla - çekirdek ailemiz dışında hiç kimse ile- konuşmamamız gerektiğini söylerdi. Birbirimizin odasına girerken müsaade istenerek girilebileceğini, özellikle de yatak odasına... K6

Mekân mahremiyeti, az sayıda katılımcının ifadesinde yer bulan bir diğer eğitim konusudur.

Annem perde konusunda çok hassastı, pencerenin azıcık bir yeri bile açık kalsa hemen kapatırdı. Sanki pencerenin önünde biri bizi gözetliyormuş gibi. Çok saçma gelirdi. O kadar açıklıktan birinin bizi görmesi imkânsızdı. Şimdi bile bana geldiğinde perde biraz açık kalmışsa hemen kapatır... K2

Anne/babaların çocuklarını beden mahremiyeti konusunda fazlaca uyarmasına rağmen, aynı hassasiyeti bilgi, mekân ve eşya mahremiyetinde göstermediği açıktır. Çünkü toplumsal yargılar bedenin mahrem olduğu algısını beslerken, diğerlerini dışarıda bırakmaktadır.

Cinsel yaşam, anne/babaların mahremiyet eğitiminde nadiren yer verdiği bir meseledir.

...Benim annem de anlatıyordu zaten her şeyi (cinsel ilişki). Bunları duymak beni rahatsız etmiyordu. Çünkü kendimizi ona hazırlıyorduk. Hepimiz onu yaşayacağız, evleneceğiz. Belki de bu sayede kendimizi hazırladık. K10

Lisede görüştüğüm biri vardı, babam bizi biliyordu. Ben anlatmamıştım, ama o bizi gördü. Bana şöyle dediğini hatırlıyorum. “Erkek arkadaşın olmasını, böyle bir yaşta ilişkinin olmasını istemiyorum. Ama tabii ki arkadaşın erkek de olabilir”. Tepki vermesi sadece bu kadar. Ondan sonra ayrılmadım ondan, ama zaten ayrıl demedi. “Arkadaş olun” dedi. Muhtemelen orda bahsettiği “bir şeyler yaşamayın” demekti. K7

Bulgularda görüldüğü üzere, anne/babaların çocuklarını cinsel yaşamdan uzak tutma çabası sadece uyarma ve yasaklama şeklindedir. Anne/baba ifadelerinde, bu yaşantıdan niçin uzak kalınması gerektiğine yönelik bir açıklama bulunmamaktadır. Mahremiyet eğitimi anne/babaların yaptığı en büyük hatalardan biri, çocuğa kazandırılmak ya da onu sakındırmak istedikleri davranışı bir sebep üzerine temellendirememiş olmalarıdır. Çocuk bir davranışın yasak olduğunu bilmekte, niçin uzak kalması gerektiği yönünde bir anlayış geliştirememektedir. Bu noktada dinî yasakların eğitim sürecinde dillendirilmesi, çocuğun aileden daha üst bir otorite ile yasak davranışları anlamlandırması gerekmektedir. Çünkü ailenin beklenti ve sınırları, çocuğu yanlış yaşantılardan korumak için yeterli olmamaktadır. Anne/baba otoritesi ya da denetimi belirli zamanlarda zayıf kalabilmekte hatta tümüyle kaybolabilmektedir. Ancak ilahî denetimin süresizliği, muhatabı olumsuzluklardan uzak tutmak için çok daha güçlü bir etken durumundadır.

Dışarıya çıkma/dışarıda kalma, anne/babaların hem kız hem erkek çocuklarına sınırlama getirdiği bir diğer meseledir.

Babam bana bir kol saati almıştı. “Ezan okunmadan evde, sofrada olacaksınız” derdi. Hatta birgün gecikmişim. Saati geri alıp durdurmuşum. Babama “ saat durmuş” demişim ama yine de çok kızmıştı. K11

Annemler tatile gitmeme izin veriyorlar ama nasıl? Ben gideceğim deyince “Nereye, kiminle, getir bakalım çocukları bir tanışalım” diyorlar. Arkadaşlarımla tanıştıktan sonra “tamam” diyorlar. ...Yolculuk boyunca da annem her saat aradı. “Ne yaptınız, neredesiniz” diye sorup durdu. “Hadi git” deyip göndermediler yani... (Ablamlar) Kafeye, oraya buraya hiç gitmediler. Hep annemle birlikte gezdiler. Bana da akşam eve girme saati konusunda müdahale ettiler. Mesela arayıp “Saat 10.00 oldu, artık eve gel” dediler. E7

Kişilerin akranları ile birlikte olma isteği, özellikle ergenlik döneminde artış göstermektedir. Bireylerin bağımsız olma isteği, onları anne/babaları ile çatışmaya itmektedir. Ayrıca ebeveynlerin bu konuda erkek çocuklarına daha esnek ve kız çocuklarına daha katı kurallar getirdiği görülmektedir. Kız çocuklarının şehir içinde dışarı çıkmasına dahi izin verilmezken, erkek çocuklarına şehir dışına çıkış izninin

verilmesi anne/babaların erkek çocukların mahremiyeti husundaki dikkatsizliğini ortaya koymaktadır.

Ailemle bir sıkıntı yaşamamak için herşeye tamam diyorum. Mesela haftasonu arkadaşımın yanına Ankara'ya gideceğimi söyleyeceğim, annem "hayır" diyecek. Bunu bildiğim için hiç söylemiyorum bile.... K9

Bazı konularda ne kadar anlayışlı olsalar da, bazı konularda kısıtlamaya giderlerdi. Bu da bizi yalana sevk ederdi. Mesela doğum günü partilerine hiç izin vermezdi, arkadaşlarımızın hepsi giderdi. Anneme "başka bir yere gidiyoruz" deyip yalan söyledik ve doğum gününe giderdik... K13

Katılımcıların ifadeleri, anne/babaların çocuğun dışarıya çıkması ya da dışarıda kalmasına izin vermeme durumunun ebeveyn/çocuk arasındaki güvensizliğe sebep olduğunu ortaya koymaktadır. Anne/babanın koruyucu tavrı, çocuğun anne/babası ile duygu ve düşüncelerini paylaşmamasına, hatta onlara yalan söylemesine sebep olabilmektedir.

Anne/babaların mahremiyet eğitimine çok az oranda dâhil ettiği bir diğer konu, **ses mahremiyetidir.**

....Mesela babamın özellikle yüksek sesle konuşmamam ve kahkaha atmamam konusunda küçük yaşlardan beri uyardığını hatırlıyorum... K1

Cinsiyet özellikleri/farklılıkları, eğitim sürecinde anne/babaların çocukları bilgilendirdikleri bir konu olarak belirlenmiştir.

Doğrusu annem de çok rahat bir anneydi sağ olsun. Her dâim arkadaş gibi, asla yargılamayan bir kişiliği vardı. Zaman zaman o da anlatırdı kadınlara ait özel haller. Erkek ve kadın farkları gibi meseleler. Sormaya gerek kalmadan anlattığı şeyler de olurdu. Bu tarz şeyleri kızların annelerinden öğrenmelerinin daha doğru olduğunu düşünürdüm. K4

Annem âdeti anlatmıştı daha önce. Sürekli kontrol etmem gerekiyor, zahmet benim için. Aslında doğurganlık ifade ediyor. Annem hep söyler. "Rahim kendini yeniliyor, bu sağlıklı bir durum. Doğurmakla ilgili" . Ama beni bunlar tatmin etmiyor. Anneme göre, başına gelen kötü bir şey olsa da onunla yaşamayı öğrenmen gerekiyor. K8

Bulgular, cinsiyete özel hallerin sadece anne/kız arasında konuşulduğunu göstermektedir. Bu konuda babası ile konuştuğunu ifade eden erkek bir katılımcının bulunmaması, özel konularda baba ile oğulun birbirinden konuşmaktan kaçındığını doğrulamaktadır.

Kötü alışkanlıklar, az sayıda katılımcı tarafından mahremiyet eğitiminin bir problemi olarak görülmüştür.

Annemler sigaradan nefret ederlerdi. İçen arkadaşlarımız vardı, annem bizim de içmemizden çok korkardı. Belki de o dönemlerde sigaraya çok kötü bir alışkanlık olarak bakılıyordu. Gizli, kaçak içen çok arkadaşım vardı. K13

Beni ailem böyle yetiştirdi. Şu anda 21 yaşındayım. Ama ailem benim arkadaşımda kalmama izin vermez. İçki, kumar zaten yok... E7

Kötü alışkanlıkların gerek akademik yazında, gerek kültürel kodlarda bir mahremiyet sorunu olarak görülmediği ancak kişilerin bunu mahremiyet eğitimi altında dile getirmesi şaşırtıcıdır. İlgili bulgular mahremiyetin kapsamı ve mahremiyet eğitiminin içeriği konusundaki değişkenliği ortaya koymaktadır.

3.1.3.3. Çocukların ve Gençlerin Anne/Babadan Gizlediği Konular

Katılımcılara “Anne/babanızdan özellikle gizlediğiniz konular nelerdir?” sorusu ile elde edilen verilerin analizi ile bu meselelerin “erkek/kız arkadaş, hata/kusur ve taciz” olduğu ortaya konulmuştur.

Tablo 52. Çocukların ve gençlerin anne/babadan gizlediği konular

Anne/babadan gizlenen konular	Erkek arkadaş/kız arkadaş	15
	Hata/kusur	13
	Taciz	5

Erkek arkadaş/kız arkadaş meselesi, katılımcıların anne/babası ile paylaşmaktan çekindiği konuların başında gelmektedir.

...Annem ve babama bir şey söylemiyordum, utanıyordum. “Benim bir sevgilim var, konuştuğum bir kız var” demeye çekiniyordum. Belki annem babam beni öyle yetiştirdiği için çekiniyordum. ... Annem babamla bunları konuşabilmeyi isterdim. Ama onlara bir kere sevgilim olduğunu söylediğimde bana ters tepki gösterdiler. “Kızı tanımıyoruz, etmiyoruz, bu kimin kızı?, yanlış anlaşılır, işin gücün yok” dedikleri için ailemle paylaşmaya çekindim ve ondan sonra hep gizledim. ... Keşke annem bana bu kadar karşı çıkmasaydı. Sevgilim olduğunda “getir, oturalım tanışalım” dese ydi de ben de gizlemeseydim. Böyle kaçak göçek iş yapmasaydım. E7

Lisede iken sevdiğin kız oluyor. Ama anne/babayı bırak, kıza bile söylemen aylar yıllar alıyor. Çünkü geleneksel bir toplumda büyüyorsun. Köyde büyümekle şehirde büyümek ya da A şehrinde büyümekle B şehrinde büyümek arasında çok fark var... E8

Bir kere erkek arkadaşım ile elele tutuşurken annemin bir arkadaşına yakalandım. O da “görüşme bak annene söylemeyeceğim” dedi. Herhalde söylemedi. Çünkü annem bana hiçbir şey söylemedi. Ve içimde hala sır bu. Ölmeden anneme söylesem mi diye, sonuçta yalan söylemiş gibi oldum. K5

Anne/babaların çocuğu en çok uyardığı meselenin “karşı cinsle ilişki” olması, çocukların anne/babadan en çok gizlediği meselenin de “kız/erkek arkadaş” olması ile sonuçlanmaktadır. Bulgular, çocukların fazlaca uyarıldığı davranışlardan uzak durmadığını, aksine davranışı gerçekleştirip anne/babadan gizlediğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu sebeple çocuğun kendi zihin ve duygu dünyasında gerekçelendirmediği yasakların, sadece onun gizleme becerisini geliştirdiğini söylemek mümkündür.

Katılımcıların anne/babadan gizlediği bir diğer mesele, **hata/kusur** olarak tespit edilmiştir.

Üniversiteden arkadaşların evine gidiyoruz. Kız/erkek karışık birlikte film seyrediyoruz. Bazen kızın biri yanında uyuyup kalıyor. Aileme bunları söylemiyorum. Kızla bir şey yaşamıyoruz ama birlikte uyumamızı bile sorun ederler. E5

Sigara içtiğimi ailemden gizliyordum ama öğrendiler. Babam ona da hiçbir şey demedi ama annem “niye içiyorsun” dedi. “Bari günde bir tane iç” dedi. Bilmiyor ki günde bir tane içilmiyor. ... İçki içmediğimi bildikleri için bir kere içince bir şey demiyorlar. Eğer karı kızla yatıp kalktık desem o olmaz. Çünkü o İslami boyutu aşıyor. E7

Üniversitede iken arkadaşlarla günü birlik Isparta'dan Antalya'ya gitmiştik. Zaten sabah gidip akşam dönmüştük. Ailem bunu hala bilmiyor. İzin alsaydım vermeyeceklerdi, bu yüzden söylemedim. K9

Anneme sevgililerimi anlatırdım. Hem kızardı, hem de akıl verirdi. Onun için gizlemezdim. Ama (cinsel) ilişkiye girdiğimi tabii ki bilmezlerdi. K10

Katılımcıların anne/babadan gizlediği hatalar katılımcıların değil, anne/babaların hata olarak gördüğü davranışlardır. Bu sonuç, mahremiyet eğitiminde sakındırılan davranışların çocuk tarafından hata olarak kabul edilmediği sürece anlam taşımadığını ortaya koymaktadır.

Anne/babadan gizli tutulan bir diğer mesele, yaşanan ya da gözlenen **taciz** olaylarıdır.

...Lisede okuldan eve dönerken bir sokak serserisi peşime takıldı, ne yapacağımı bilemedim. Apartmana girene kadar korkudan öldüm. Hâlbuki ne yapabiliirdi, şehir ortasında tutup kaçırarak değildi. Yolda birine söylesem “bu beni takip ediyor” diye korkudan defolup gidecekti ama eve korka korka geldim, hiçbir şey yapamadım. Annemlere söylesem “kuyruk sallamasaydın” diyeceklerdi, ben suçlu olacaktım. Belki kendi başıma okula gidip gelmeme bile izin vermeyeceklerdi. Onun için anlatmadım ama o gün yaşadığım korkuyu hiç unutmuyorum. K2

Çocukken yaşlı bir komşumuz vardı. Allah onu kahretsin. Beni asansörde öpmeye çalışırdı, apartmanda “gel kucağıma otur” derdi. Ortaokula gidiyorum o zamanlar. Ben önce anlamadım. Çünkü küçüksün. Adam bir de tanıdık olunca, çocuk sevdiğini zannediyorsun. Aynı adam komşumuzun kızına da aynı şeyi yapmış. O bana söyleyince anladım adamın niyetini. Arkadaş ailesine söylemiş, ben söylemedim... K10

Tacize uğradığını ailesinden gizli tutan katılımcıların kadın olması, mahremiyet eğitiminde kız çocuklarının erkeklerden sakındırılmasına rağmen erkek çocuklarının karşı cinsle ilişki konusunda ihmal edildiğini ortaya koymaktadır. Çünkü kız çocuklarına tacizde bulunanlar çoğunlukla erkeklerdir. Kız çocukları karşı cinsten sakındırılmakta, ancak erkek çocukları karşı cinsle ilişkinin sınırları hakkında eğitilmemektedir. Hatta karşı cinsle ilişki konusunda özendirilmekte ya da

cesaretlendirilmektedir. Bu durumun onları karşı cinse müdahale etme ya da onları taciz etme hususunda cesaretlendirdiği düşünülmektedir.

Çocuklara sunulan mahremiyet eğitiminin, onları taciz ve müdahaleye karşı korunmada yetersiz kaldığı açıktır. Kızlar, yaşadığı tacizler karşısında çaresiz ve tepkisiz kalmakta, dahası aile ile paylaşması halinde onların kendisini suçlayacaklarını düşündükleri için gizlemeyi tercih etmektedir. Onların bu suskunluğu ise, erkeklerin taciz, istismar vb. davranışlarını sürdürmesine imkan tanımaktadır.

3.1.3.4. Mahremiyet Eğitiminde Anne/Babanın Yaptığı Hatalar

“Anne/babanızın mahremiyete aykırı bir davranışını gözlediniz mi?” ve “Geçmişte ya da bugün yaşadığınız olumsuz bir tecrübe için anne/babanızı suçladığınız bir durum var mı?” soruları ile elde edilen bulgulara göre, mahremiyet eğitiminde anne/babanın yaptığı hatalar “çocuğa karşı ilgisizlik/sevgisizlik, tanıdık kimselere karşı dikkatsizlik, özel eşya ve durumu gizlememe, mahremiyete aykırı ifadeler kullanma, beden mahremiyeti konusunda dikkatsizlik, kız ve erkek çocuğuna farklı yaklaşım, çocuğun gelişim özelliklerine duyarsızlık, çocuğun mahremiyetine duyarsızlık, çocuk eğitimi konusunda bilgisizlik, baskıcı/otoriter tutum, karşı cinse olumsuz yaklaşım, mahrem olan ve olmayanı ayırt etmeme, hem cins ilişkilere karşı duyarsızlık” olarak belirlenmiştir.

Tablo 63. Mahremiyet eğitiminde anne/babanın yaptığı hatalar

Mahremiyet eğitiminde anne/baba hataları	İlgisizlik/sevgisizlik	10
	Tanıdık kimselere karşı dikkatsizlik	5
	Mahrem eşya/durum/bilgiyi gizlememe	14
	Mahremiyete aykırı sözcük/ifadeler kullanma	7
	Beden mahremiyeti konusunda dikkatsizlik	5
	Kız ve erkek çocuğuna farklı yaklaşım	21
	Çocuğun gelişim dönemine/özelliklerine duyarsızlık	7
	Çocuğun mahremiyetine duyarsızlık	24

	Çocuk eğitimi/mahremiyeti konusunda bilgisizlik	10
	Baskıcı/otoriter tutum	8
	Karşı cinse karşı olumsuz yaklaşım	8
	Mahrem olan ve olmayan durum arasındaki belirsizlik	5
	Çocukların hem cins ilişkilerinde dikkatsizlik	2

İlgisizlik/sevgisizlik, mahremiyet eğitiminde anne/babaların yaptığı hatalar arasında görülmektedir.

Daha fazla hayatımda olabilirlerdi, babam için bunu söyleyebilirim. Yoğun biriydi ama bu yoğunlukla açıklanamaz. Kendi hayatını daha çok önemserdi, arkadaşlarını, eğlencesini... K7

Bizim anne-çocuk, baba-çocuk ilişkimizde öpme, sarılma yoktu. Hatta annemle kız kardeşim arasında da yoktu. Annem bazen “gel oğlum öpeyim” derdi, ben sevmezdim zaten. Belki de küçüklüğümüzden beri olmadığındandır. E6

Sonra ikisinin de (anne/babanın) çok soğuk olduğunu kendim anne olduktan sonra anladım. Bizi hiç kucaklamazlardı, öpmezlerdi. Ben hiç babamın kucığına oturduğumu bilmem mesela. Ya da hatırladığım yaşlarda hiç annemin uykudan önce, uyanınca, eve gelince bizi öptüğünü hatırlamam. Bayramlar dışında öptüklerini bile hatırlamıyorum. Sevmiyorlardı diyemem muhakkak sevmişlerdir ama biz bunu hissetmedik. K2

Anne/babaların çocuğuna ilgi ve sevgi göstermekten kaçınması ya da bunu gösterme kaygısından uzak olması, özellikle babanın çocuğunu başkalarının yanında sevmesini ayıp olarak gören geleneksel anlayışın bir sonucu olabilir. Mahremiyet eğitiminde anne/babanın ilgi ve sevgisi, çocuğun onlarla yakın ilişki kurabilmesi ve yanlış ilişkilerden korunabilmesi adına büyük anlam taşımaktadır. İlgi yoksunluğu, çocukların yetişkinlik döneminde dahi anne/babayı suçladığı bir kusur olarak görülebilmektedir. Dahası ebeveyn ile çocuk arasında duygusal ilişkinin yokluğu, yetişkinlik dönemine kadar uzanabilmektedir.

Mahremiyet eğitiminde anne/babaların sıkça yaptığı hataların arasında, **kız ve erkek çocuğa farklı yaklaşım** gelmektedir.

Anadolu’da erkek çocuğuna “aç oğlum, pi... göster” ya da “küfür et” diyorsun. Ama kız çocuğuna böyle bir şey yok. Kıza gelince “ayıp, günah.”. Kız çocuğuyla erkek çocuğu arasında çifte standart var. K11

... Mesela arkadaşlarımla tatile gitmek istiyorum. Biraz daha özgürlük istiyorum. Abim bekârken tatile gidiyordu ama ben gidemiyorum. K9

Kardeşler sırayla yıkanırdı. Kızlar ayrı, erkekler ayrı. Ama erkeklerin mahremiyetine çok da dikkat edilmediğini düşünüyorum. E2

Annemin kız kardeşimle daha ilgili olduğunu düşünüyorum.... Kız kardeşimin pantolon giymesinden, bisiklete binmesine kadar babam tarafından kısıtlanırdı. Bizim için kısıtlama yoktu. Annem dominanttı biraz, arkadaşlarım dışarı çıkarken annesinden izin almazken biz karda kaymak için annemden izin alırdık. Tabiki kızın üstüne titrediği kadar bizim üstümüze titremiyorlardı. E6

Mahremiyet eğitiminde anne/babaların kız çocuğunu erkek çocuğuna öncelemesi, olağan bir tutum halini almıştır. Erkek çocuklarına tanınan sözde özgürlük, onların hem kendi, hem de başkasının mahremiyeti konusunda kız çocuklarına kıyasla daha duyarsız olması ile sonuçlanmaktadır.

...Ama abim öyle değildi. Eve kız arkadaşlarını getirirdi, abim onlarda kalırdı. Biz onların yatıp kalktıklarını bilirdik. Ona hiçbir şey demezlerdi. Çünkü o erkek. Ona bir şey olmaz (!). K10

...Ben kız çocuklarına bu tür şeylerin daha fazla öğretildiğini düşünüyorum. Erkek çocuklarının bu konularda biraz daha dışarıda kaldığını düşünüyorum. Toplumda iyi ya da kötü bir mahremiyet duyarlılığı var. Aileler de kız çocuklarını bir şekilde sakınıyor. Ama erkek çocukları çok korunmasız kalıyor. E8

Ayrıca anne/babanın ayrımcı tutumu, kız çocuklarının bunu kendilerine yapılmış bir haksızlık olarak görmesine sebep olmaktadır. Kız çocuğunun bedeni, iffeti ve mahremiyeti üzerine yoğunlaşan toplumsal öğretilerin, anne/babanın eğitim anlayışına doğrudan yansıdığı ilgili bulgularla kendini göstermektedir.

Çocukların hem cins ilişkilerine dikkatsizlik, anne/babaların çoğunlukla ihmal ettiği bir problem olarak görülmektedir.

Kız çocukları erkeklerden korkutuluyor. Ama kızlar kızlara, erkekler de erkeklere karşı korunaksız kalabiliyor. Mesela iki kız birbirinin yanında soyunurken, erkek çocukları soyunamaz. Ben bundan çok rahatsız olurum. Ya da iki kız yan yana yatabiliyor, ama iki erkeğin yan yana yatması tamamen cinsel bir sorun varmış gibi anlaşıyor. Yine düğünlerde iki kız çocuğu dans edebilir, ama iki erkek çocuğu birlikte dans edemez. E8

Kız çocuklarını karşı cinsten sakındırma gayreti, hem cinsine karşı gösterilmemektedir. Kız çocuklarının erkeklerle iletişimin ölçüsü hakkında eğitilmesi beklenirken, erkeklerle iletişimsizliği amaçlanmaktadır. Özellikle karşı cinse ilginin artış gösterdiği ergenlik döneminde, kız çocuklarının karşı cinsten uzak tutulması, onun hemcinsi ile uygunsuz duygu ve ilişki yaşamasına sebep olabilmektedir.

Anne/babaların sergilediği **mahrem olan ve olmayan davranışlar arasındaki belirsizlik**, bir başka hata olarak belirlenmiştir.

Bizim annemiz ev içerisinde bile örtülü kalırlar, mahremi olan kişilerin yanında bile dikkat ederler, çocuklarının yanında bile. Bugüne kadar annemin saçını hiç görmedim mesela. Yetişme biçiminden kaynaklanıyor diye düşünüyorum. Çünkü anneannemiz babaannemiz hepsi böyle. Aslında dinî referansta böyle bir şart yok ama kültürel bir boyutunun olduğunu düşünüyorum. Mesela ev içinde bunun gerekli olmadığını duyduğumda bu bana yeni bir bilgi olmuştu. Kendisine nikah düşmeyen kimsenin yanında kadının başörtüsüz olabileceğini böyle birkaç ailenin varlığından sonra öğrendim. Hatta doğru mu değil mi diye araştırmıştım. E2

Onun dışında orta okulda bir kız arkadaşımız vardı. Teyzesinin çocuğu ile yaptığı şeyleri bize anlatırdı. Bize hayal gibi gelirdi tabi kuzen, kardeş kadar yakın mantığında büyüyen bir ailenin çocuğu olarak. Onu hatırlıyorum. O arkadaşımın midem bulanırdı. K4

Anne/babaların çocuklara mahrem olmayan bir davranışı mahrem olarak gösterdiği görülmektedir. E2 kodlu katılımcının annesinin saçını hiç görmemesi, ebeveynlerin İslam hükümlerindeki ruhsat ve yasakları doğru tanımadığını ortaya koymaktadır. Yine K4 kodlu katılımcının ifadeleri İslam hükümlerine ters düşen bir anlayışı örneklemektedir. Çünkü İslamda teyze/amca/hala/dayı çocukları nikâh ruhsatı verilen, yani mahrem kılınmayan kimselerdir. Ancak K4 kodlu katılımcının ifadesine göre,

kuzenin bir kardeş olarak görülmesi tümüyle ailenin ya da içinde yaşanan toplumun anlayışı sebebiyledir.

İmam Hatip’de erkek sınıfında idik. Ne zaman ki üniversitede erkek-kız sınıfına geldik, o zaman o garabeti gördük. O mahremiyet anlayışının çok farklı boyutlara gittiğini ve sorun teşkil ettiğini gördük. Hem iletişime engel oluyor, hem de uydurma bir mahremiyet ortaya çıkıyor. Oturma düzeninde kızlarla erkeklerin hangisinin önde olacağı bir mahremiyet sorununa dönüşüyor. ... Aslında mahrem olmayan şeyleri kendimize mahrem hale getiriyoruz ve aslında mahrem olan şeylere de dikkat etmiyoruz. E2

İslamda yeri olmayan bir anlayışın dine tanımlanması mahremiyet eğitiminde sıklıkla yapılan hatalar arasındadır. E2 kodlu katılımcının “Aslında mahrem olmayan şeyleri kendimize mahrem hale getiriyoruz ve aslında mahrem olan şeylere de dikkat etmiyoruz” ifadesi bu tespiti açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Katılımcının din eğitimi almış olması, ilgili tespiti anlaşılmaktadır.

Anne/baba hatalarından bir diğeri, onların **karşı cinse yönelik olumsuz yaklaşımıdır**.

Otobüste ve toplu taşımalarda şoförle tek kaldıysan “kesinlikle arabadan in” derdi. Annem yanında hep iğne bulundururdu, toplu taşımalardaki olası cinsel tâcizlere karşılık. Bana da bunu tavsiye ederdi. “Babana bile güvenme” düsturu ile büyüdüm diyebilirim. K4

Onun da (babaannemin) erkek takıntısı vardı. Mesela eve yatılı gelen erkek misafirlerin kullandığı çarşaf, nevresim ne varsa hepsini gider gitmez yıkardık. Eniştem bile olsa, hatta yaşlı biri bile olsa onları kirli sayardı ama aynısını kadınlara yapmazdı... K3

Annemin şu sözü de bana çok terbiyesizce ve saçma gelir. “Çok gezen kızın kı... delik olur” derdi. Bugün asla onaylamayacağım bir şey. E8

Mahremiyet eğitiminde anne/babalar tarafından gerek kız, gerek erkek çocuklarına karşı cinse dair olumsuz yargıların aşılandığı görülmektedir. Bu yaklaşımın çocuklarda kadın/erkek algısını doğrudan şekillendirdiğini söylemek mümkündür. Hatta ilerleyen dönemlerde kişinin eş tercihi, evlilik yaşamına, eşler arası ilişkisine dahi bu kalıp yargılar yansıtılabilmektedir.

Anne/babanın **baskıcı ve otoriter tutumu**, mahremiyet eğitiminde yapılan hatalar arasındadır.

Bayan bile olsa (arkadaşların) evlerine girip çıkmalarını anne/babamın müsaadesiyle olurdu. ... O zamanlar çok baskıcı ve kuralcı gelirdi. Bana karşı güvensizlikleri var gibi gelirdi. K6

Babam gurbette çalıştığı için senede iki ay eve geliyordu. Onunla ilişkimiz 14-15 yaşlarımdan sonra başladı. Evde olmayan bir insan, baba figürü olmuyordu. O bizim için korkutucu, cezalandırıcı bir figürdü. O evde olmadığı zaman annem bizi “babana söylerim” diye korkuturdu... E8

Annem bir Osmanlı kadınıydı, çok baskıcıydı. Ailemden hiç dayak yemedim ama annem bizi kaşıyla gözüyle idare ederdi. Hepimize böyleydi. Gözümüzün içine bakması yeterliydi. Şu anda hala aynı şekilde. K11

Daha bilinçli bir eğitim verebilirlerdi. Üslupları beni rahatsız ediyordu ve bazen beni yaptığımı gizleme durumuna sürüklüyordu. ... Anne/babamın muhafazakarlık çizgisi altında fazla baskıcı davranması bazen dürüstlükten uzaklaşmama sebep oluyordu. İnsani ilişkilerde bazen bocalamamın sebebi bu diye düşünüyorum. Daha ılımlı bir yol izleyebilirlerdi. K1

Mahremiyet eğitiminde baskıcı/otoriter anne/baba tutumu, çocuğa istendik yönde davranış kazandırır dahi çocuk bu davranışı sadece anne/baba korkusu ile gerçekleştirmektedir. Bu tür davranışlar, anne/babanın kontrol ve denetiminden uzak kalındığı zaman kolaylıkla terk edilebilmekte, hatta tepkisel bir tavırla çocuk onların uygun görmediği davranışları özellikle gerçekleştirebilmektedir.

Bir katılımcının “Annemler içten içe bize bir şeyler işlemişler. Annem çocuk eğitimi hakkında çok okumuş bir insan. Nasıl davranacağını bilir. Bize “şunu yap, bunu yapma” demese bile bizim bilinçaltımıza işlemiş bence. Yine de bizi daha serbest büyütmelelerini isterdim. Dinimi dahi kendim seçmek isterdim. Büyük ihtimalle yine İslamı seçerdim ama kendim seçmek isterdim. Bize hep saygı duydular ama dinî konularda hep belirleyici olmaya çalışmışlardır. Herkesin ayrı bir din anlayışı vardır. Ama onlar sadece kendi din anlayışlarının doğru olduğunu düşünmüşler ve bizim de onlar gibi olmamızı çok istemişlerdir. Bu anlamda bir şey söylemeseler de bu isteklerini biliyorsunuz. Bunu bilmek bile yeterli. Bu noktada daha serbest olmak isterdim.... K8” şeklindeki ifadeleri, aslında baskıcı olarak tanımlayamayacağımız, -kendisinin de bu

şekilde tanımlayamadığı- anne/baba tutumunun dahi çocuk tarafından eleştirildiğini göstermektedir.

Çocuk eğitimi/mahremiyeti konusunda bilgisizlik, mahremiyet eğitiminde anne/babaların diğer hatalarına kaynaklık eden en büyük problem durumundadır.

Bizim dönemde ev içerisinde izin alma, kapı çalma yoktu ama sonradan konuşuldukça değişti. ... Bundan önce bu konunun mahremiyet kapsamında olduğunu bile bilmezlerdi. E2

Babam bu konuları konuşabileceğim bir insan değildi. Suçlama anlamında değil, pedagojiyle, çocuk eğitimiyle ilgili bilgisi yok. Kendisi esnaf, sabah dokuzdan akşam dokuza kadar süren bir çalışma düzeni var. Bayramda bile kendisine vakit ayırabilecek bir hayatı yok. Bu konuda bilgisi de yok zaten. ... Geleneksel İslamı yaşayan bir ailede büyüdük. Çok bilgili bir ailemiz yoktu. E6

Bulgular, mahremiyet eğitiminde anne/babanın eğitim ihtiyacını açıkça ortaya koymaktadır. Çünkü ebeveynlere yönelik bu konuda eğitim sunan bir kurum ya da eğitim programı bulunmamaktadır. Mahremiyet, toplumsal yaşamda gelişigüzel edinilen bir anlayış olarak kabul edilmekte, anne/babalar da eğitim sürecini gelişigüzel yönetmektedir.

Çocuğun mahremiyetine duyarsızlık, katılımcıların en fazla dile getirdiği anne/baba hatasıdır.

Bizim dönemde çocuğu ergenliğe kadar anne yıkardı. Çocuk belli bir yaştan sonra kendisi yıkanmak ister. Ama anne önemsemez bunu. Ama çocuk vücudunun mahrem olduğunun farkına vardığı için istiyor. Bunu istediği zaman annenin “Sen iyi yıkanamazsın, seni benim yıkamam lazım” demek yerine, nasıl iyi yıkanacaksa onu öğretmesi gerekir. E2

Ortaokul döneminde bizim kapı komşumuzun oğlu benimle aynı okula gidiyordu. Sürekli bizim eve gelirdi, sabah akşam bir sebeple gelip bir şeyler sormaya çalışan bir tipti. İnanılmaz rahatsız olurdum, “yok deyin, uyuyor deyin” derdim. İlla (anne/babam) beni çağırırlardı. Evde rahat giyinirsin, açık saçık. O dönemde öyle görünmek istemiyorsun karşındakine, aynı okula gittiğin bir erkeğe. Onlar için çok normaldi, “ne olacak siz çocuksunuz” derlerdi... K7

Bulgular, çocuğun gelişiminde kritik dönemlere dikkat çekmesi açısından anlamlıdır. Çocuklar ve gençler belirli yaş aralıklarında belirli hususlarda hassasiyet kazanmaktadır.

Ancak ebeveynler bu durumu göz ardı ederek kendi isteklerini çocuğun kaygılarının önünde görebilmektedir.

Kız kardeşimle aynı odada kalıyoruz, o 21-22 yaşlarında. Giyinip soyunurken bizim odayı terk ediyoruz. Ama annem çat kapı giriyor. Kaç kere giyinirken gelip girmiştir. Her girdiğinde de uyarıyorum ama yine de yapıyor. Ben de artık kapıyı kilitliyorum. Kilitli olduğunu görünce uygun olmadığımı anlayıp gidiyor. E5

Çocukken vıcık vıcık öpenler olurdu. Annem bir şey demezdi. O zaman bu kadar popüler değildi bu konular. Şimdi artık ailemizden bile zarar gediği için, amcamızdan dayımızdan hatta babasından kızına bile. Şimdi bir baba bile kızına çok değişik davranıyorsa takip etmek gerekiyor. Çocuklar odada oynarken yalnız bırakmamalıyız mesela, kapı açık kalmalı, gidip bakmalıyız. K5

Kışın aynı odada yataydık, 3 erkek ve bir kız kardeşim. Daha sonra ben üniversiteye başladığımda daha önce kiler niyetiyle kullandığımız bir odayı bu kez ders çalışabileyim diye ayrı bir oda olarak dizayn ettik. Bu da mahremiyet için değil, ders çalışmam içindi. ... E6

Bulgular, anne/babaların çocuğun mahremiyetine dışarıda olduğu kadar ev içerisinde dikkat etmediğini, çocuğun mahremiyet kaygısını fark etmediğini ya da önemsemediğini ortaya koymaktadır. Ayrıca anne/babaların, kardeşlerin birbirine karşı olan mahremiyetine yeteri kadar duyarlı olmadığı, özellikle hem cins kardeşlerin mahremiyetini tümüyle göz ardı ettiği açıkça görülmektedir.

Çocuğun gelişim dönemine/özelliklerine duyarlılık, anne/babaların çocuğun eğitimi ve gelişimi konusundaki bilgisizlikle kendini göstermektedir.

Kendim kapanmak istedim. Önce evde yazma örtmeye başladım. Sonra annelere “ben kapanmak istiyorum” dedim. “Babam erken değil mi?” dedi. Halbuki 13 yaşındaydım. 12 yaşında adet olmuşum. Ama o bilmediği için beni hala çocuk olarak görüyordu... K12

Ergenlikten önce merak ettiğim bir şey yoktu. Regli biliyordum. Çünkü annem 5 yaşında iken anlatmış. -Ben annemi yakalamışım. O da her şeyi açıkça anlatmış-. Ben çok hatırlıyorum. K10

...Yaş grubuna çok fazla dikkat edilmiyordu. Benim 11- 12 yaşlarımda aldığım eğitimin aynısını 17-18 yaşlarında olanlar da alıyordu. İster istemez bazı konular ilgi çekiyordu. Mesela “evlilik ve mahremiyetleri” diye bir kitap

okuturlardı. Beden temizliği açısından bir müslümanın dikkat etmesi gerekenler anlatılırdı. Mahremiyet kapsamında olacak konular geçerdi. Ne olduğunu anlamadığımız halde bunun bilgisine sahiptik. ... Bir kitap okuyorduk o konuyla ilgili, orda yüzde otuzunu anlıyorsam yüzde yetmişini anlamıyordum.. E2

Çocuğun gelişiminin üstünde bir eğitime maruz bırakılması, anne/babaların bazen bilerek bazen de bilmeden yaptığı bir diğer hata olarak kendini göstermektedir.

Başımı kapatma konusunda hiçbir zaman bir şey demediler. Bazen diyorum keşke deselerdi, çocukluktan gelseydi diye... K5

Ben anneme daha yakındım ama böyle bir eğitimin baba tarafından verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Ergenlik döneminde vücut bazı değişikliklere uğruyor. Bu konuda bile "Artık sen büyüdüün, vücudunda şunlar olacak" demediler. Mesela vücut temizliği. Bu konuda hiçbir bilgi verilmedi. Biz vücut temizliğinin nasıl olduğunu arkadaşlar arasında öğrendik. Yine bu dönemde gusül abdesti alınması gerektiğini, nasıl alındığını lisedeki din kültürü öğretmenimiz anlattı bize. Bunlar bence daha küçük yaşlarda, vücut bu aşamaya gelmeden önce çocuğa aktarılması gereken bilgiler. Belirli bir dönemi geçtikten sonra zaten iş işten geçmiş oluyor, o alışkanlığı kazanamıyor. Bir erkek çocuğuna 6. sınıfa giderken babasının gusülü öğretmesi gerekir. E3

Mahremiyet eğitiminde anne/babaların çocuk eğitimi konusundaki bilgisizliği, onların gelişim özelliklerine karşı duyarsızlığı da beraberinde getirmektedir. Ancak anne/babaların sadece kendi tecrübelerini göz önünde bulundurarak dahi çocukların hangi dönemde neye ihtiyaç duyduğunu tespit etmesi mümkündür. Çocuğun eğitiminde kritik dönemlerin dikkate alınmaması, birtakım davranışların kazanımını ya da kazanma hızını olumsuz etkileyebilmektedir.

Beden mahremiyeti konusunda dikkatsizlik, çocukların anne/babasinda gözlediği hatalar arasında yer almaktadır.

... Ama annem çok rahat gezer. Bence evde kız çocuğunun olmasının verdiği bir rahatlık. Eğer bir abim olsaydı annem de böyle gezemezdi. Tıpkı babamın gezemediği gibi. Anneler kız olan evde çok rahat oluyorlar. Bazen ona söylerim "kadın git üstünü giyin, anne kapını ört" diye... K12

Anne/babaların hem cins kardeşlerin mahremiyetine olan duyarsızlığı, hem cins çocuklarına karşı da kendini göstermektedir. Özellikle anne/kız arasındaki yakın ilişkinin, mahremiyet hususunda duyarsızlığa sebep olduğu düşünülmektedir.

Babam işten gelince nedense bir süre evde iç çamaşırıyla dolaşırdı. Soyunup tuvalete giderdi, ondan sonra da yanımızda öyle otururdu, uzanırdı. Hatta elini çamaşırına sokup kaşırdı. Çok rahatsız olurdum, kız çocuğunun yanında yapılacak şey değil. Ama bir şey diyemezdim. Sanki o hatalı değil de, ona baktığım için ben suçlanacakmışım gibi düşünürdüm. K2

Annemin de sabah kalktığında başında örtüsü olmadan camdan çarşaf silkelediği olurdu. “Dikkat et” derdim ona. Benim 18-20 yaşlarımdan itibaren anneme “buna dikkat et” dediğim şeyler vardı. E6

Katılımcıların ifadeleri, anne/babaların kendi mahremiyetine dikkat etmeyip çocuk için olumsuz bir örnek oluşturduğunu göstermektedir. Bu duyarsızlığın, mesken içerisinde daha çok hissedildiği gözlenmektedir. Evin pencere, kapı, balkon vb. kısımları iç mekân olarak kabul edilebilmektedir. Bu alanlarda kişilerin hane dışında gösterdiği hassasiyeti göstermediği görülmektedir.

Mahremiyet eğitiminde anne/babaların yaptığı hatalardan biri, **mahremiyete aykırı sözcük ve ifadeler** kullanmalarıdır.

O gün babamdan yediğim dayığı unutamam. Hele söylediği küfürleri, çok zoruma gitti. İnsan kızına or... der mi, daha neler neler. K3

...Çocukken öğretmen bana ödev vermiş. Bir şarkı ezberleyip gelin, demiş. Babam da bana erotik bir şarkı ezberletmiş, belki de o söylerken ben ezberlemiş olabilirim. Şarkı bir sınıf ortamında asla söylenmeyecek türden. İçinde cinsel organ geçiyor. Ben gidip sınıfta bunu söylemişim... E8

Anne/babaların kullandığı mahremiyete aykırı ifadeler, çocuğun zihninde anlamsal bir karşılık bulmasa da dilinde ve kulağında yer etmektedir. Hatta ebeveyni tarafından bu tür söylemlere maruz kalan çocukların varlığı, anne/babanın eğitilmesi gereğini açıkça göstermektedir.

İnce çorap takıntısı vardı annemin. Ten rengi ince tül çorap giyince çok kızardı, hala da kızar ama giyerim. “Kötü kadınlar giyer” derdi. Kötü kadınlar da giyebilir aynı çorabı, ben giyince kötü kadın olmuyorum. ... Babam bize sinirlendiğinde fahi... derdi. Bir babanın kızına söyleyeceği daha çirkin birşey var mıdır acaba? Onu söylediği için hakkımı helal etmiyorum ona. K2

Çocukken (erkek) arkadaşlar beni oynamaya çağırırlardı. Onların yanına giderken anneannem “her elinde salatalık gördüğüne bir avuç tuz alıp koşuyorsun” derdi ama anlamazdım. Sonradan öğrendim ne demek istediğini. Ne kadar terbiyesizce... K1

Bulgulara bakıldığında uygunsuz ifadelerin tümüyle kadının bedeni ve iffeti üzerine kullanıldığı görülmektedir. Kız çocuklarının bu tür söylemlere maruz kalması onların ebeveynlerine yönelik duygularını da olumsuz etkilemektedir. Anne/babalar çocuğu herhangi bir kötülükten uzak tutma amacıyla, aslında tek bir sözcük yada ifade ile onu kendilerinden uzaklaştırabilmektedir.

Anne/babaların **tanıdık kimselere karşı dikkatsizliği**, mahremiyet eğitiminde yaptıkları bir başka hata olarak tespit edilmiştir.

İkisinde de daha çok küçüktüm. Cinsel saldırı gibi değil, sadece temas şeklindeydi. Yakın olduğumuz komşumuzdu ikisi de, karşı cins. Ama tabii ki sessiz kaldım, çünkü ne yaptıklarını bilmiyordum. Şimdi düşündüğüm zaman ne yaptıklarının farkına varıyorum. O zaman farkına varmıyorsun, ne olduğunu bilmiyorsun. Çünkü hiç kimse sana şu şudur demiyor. Ve sen onun hareketinin ne olduğunu bilmiyorsun. Ama bir yere de koyamıyorsun, anlamlandıramıyorsun. Ama en kötüsü de annenle babana bunları söylemiyorsun. O zaman söylememiştim, hala da söylemedim. Bir tanesi yetişkindi, ama diğeri benden beş yaş kadar büyüktür. Bir tuhaflık olduğunu hatırlıyorum ama anlam veremedim... Eğer bunu yapan yabancı biri olsaydı zaten hiç yaklaşmazdım muhtemelen. Ama şimdi bile hala düşünüyorum. Taciz miydi değil miydi diye. Çünkü bir tanesinde beni bisiklete bindirdi, ister istemez temas edilen bir durum. Ama tuhaf hissettiğime göre tuhaf bir durum da söz konusu olabilir. Okuldan önce olduğuna göre, 5 yaşlarımda olmalıyım. K7

Bulgular mahremiyet eğitiminde anne/babaların tanıdık kimselere, yabancılar kadar dikkat etmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Hatta tanıdık kimselerin çocuğa ulaşma/iletişim kurma imkânı daha fazla olduğu için yabancılardan daha fazla dikkat gerektirdiğini söylemek mümkündür. Yakın ilişkiler bazen çocuğun istismarına kapı aralayabilmektedir. Tanıdık kimselerin yakınlık derecesi ya da yaşı, anne/babalara güven vermek için yeterli olmamalıdır.

Mahrem eşya, durum ve bilgileri gizlememe, anne/babaların en sık yaptığı hatalardan biridir.

Kendi kız çocuğuna yapılmasını istemeyen davranışları, anneler kendi gelinlerine yapabiliyor. Toplum ikiye bölünmüş, insanlar ikiye bölünmüş. Mesela çocuğu cinsel

tacize uğramışsa bunu bir sır gibi saklıyor, ama başkasının çocuğu olunca rahatça anlatabiliyor. Kendi mahremiyetimize gösterdiğimiz hassasiyeti başkasınınkine göstermiyoruz. E8

Erkek kuzenim tacize uğramıştı, kendisinden büyük çocuklar tarafından. 13 -15 yaşlarındaydı. ... Orada tarlaları sulamak için büyük küçük havuzlar vardır. Çocuklar oraya yüzmek için giderler. Oraya gittikleri bir zaman olduğu söylenmişti. Ama ne derecede, bir girişim mi, yoksa girişim neticelendi mi, bunu kendisiyle rencide olmaması için hiç konuşmadım. Bu ebeveynlerin ağzından duyduğumuz bir şeydi. E6

Yetişkinlerin, kendileri ya da başkalarına ait mahrem bir konuyu çocuğun bilgisine sunması gerek çocuğun gelişim özelliklerinin o içeriği anlayabilecek olgunlukta olmaması, gerek çocukların o bilginin gizlilik değerini bilmeden paylaşması sebebiyle mahremiyet çizgisinin dışındadır.

Küçükken prezervatif görmüştüm. Yatak odasında annemlerin yatağının altındaydı. ...Balon zannedip şişirmeye çalışırken annem görmüştü ve çok kızmıştı. Annem ne olduğunu söylemedi, çok sonra onun ne olduğunu öğrendim. K11

Bir kere market fişinde erkeklerin korunmak için kullandığı şeyi (prezervatif) görmüştüm. Anlamamıştım, gidip anneme sormuştum. Bilgilenme noktasında anne/baba ayrımı yapmam. “Anneler ve babalar bazen çocukları olmasını istemezler. O zaman kullanılır.” demişti. . K8

Keşke onlar dikkat etselermiş gece hayatlarına. Küçükken duyardık, onlar kafamdan silinmiyor. Evimiz sobalıydı, biz aynı odada yataydık. Onlar uyuduğumuzu sanıyorlar, ama ben çok hassasım, duyar hemen uyanırım. Ama bende bu iğrenç bir tecrübe olarak kaldı. K5

Çocukken tüm aile aynı odada yataydık. Uyuduğumuzu düşündükleri için annemin ve babamın cinsel hayatına şahit olduğum olmuştur. Demek ki yattığımızı düşünüyorlar ya da öyle bir izlenim uyandırıyoruz. Sesler, hatta ufaktan karanlık görüntüler hatırlıyorum. Rahatsız etmiyordu, belki de ilgiden yapıyorduk. Çünkü uyumuş görüntüsünü niye veriyoruz ki. Uyumuyorsam uyumadığımı belli etmem lazımdı. Herhalde bizim de bir merakımız vardı. E6

Anne/babaların çocuğun bilmemesi/görmemesi gereken hususları yeterli düzeyde gizlemediği ilgili bulgularla desteklenmektedir. Özellikle anne/babanın cinsel yaşamının gizliliği çocuğun ebeveynine beslediği duyguların korunumu için büyük

önem taşımaktadır. Çocuğun dünyasında yer almayan nesneler, yaşantılar ya da davranışlar büyük şaşkınlık yaratmakta, dahası çocuk o dönemde anne/babasının duyarsızlığını fark etmese dahi yetişkinlik döneminde bunu tanılayarak anne/babasını suçlayabilmektedir.

3.1.3.5. Mahremiyet Eğitiminde Anne/Babada Gözlenen Olumlu Davranışlar

Araştırma kapsamında katılımcılara “Anne/babanızda gözlediğiniz mahremiyete uygun davranışlardan bahseder misiniz?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların anne/babalarında tanımladıkları olumlu davranışlar, “birbirlerine karşı ilgi ve sevgi duyma, çocuğun eğitime/mahremiyetine duyarlı olma, çocuğa karşı ilgili tutum sergileme, karşı cinse karşı empatik tutum geliştirme, cinsiyetçi yaklaşımdan kaçınma, bireysel farklılıkları dikkate almadır.”

Tablo 14. Mahremiyet eğitiminde anne/babada gözlenen olumlu davranışlar

Anne/babada gözlenen olumlu davranışlar	Birbirine karşı ilgi/sevgi gösterme	6
	Çocuk eğitime/mahremiyetine duyarlılık	12
	Çocuğa karşı ilgili tutum	7
	Karşı cinse karşı empatik tutum	2
	Cinsiyetçi yaklaşımdan kaçınma	3
	Bireysel farklılıkları dikkate alma	1

Anne ve babanın **birbirine karşı ilgi/sevgi göstermesi**, çocukların olumlu algıladığı bir davranış olarak belirlenmiştir.

Annemle babam çok kavga eden ama birbirini seven bir çiftti, hem de çok. Hala çok kavga ederler ama birbirlerini çok seviyorlar. Çoğu zaman bitme noktasına kadar geldi ama benim o noktada gördüğüm şey birbirlerini ne kadar sevdikleriydi. O zaman söylerlerdi, hala da söylerler. “En kıymetlimiz birbirimiziz, siz değilsiniz” diye. ... Annemle babam sarılıp yatarlardı, birbirlerini sevmeleri bence çok olumlu bir şey. Birbirlerine sarılıp yatmaları bile huzur duymamı sağlardı. Onların iyi anlaşıyor olması daha iyi hissettiriyor.
K7

Aralarındaki sevgiye aşk mı diyeyim, bağlılık mı diyeyim bilemiyorum. Mesela ben çalışırken annem memleketten benim yanıma kalmaya geldi. Sözde bir hafta kalacaktı. Ama üçüncü günün sabahı babam geldi, annemi alıp götürdü. Birbirlerinden ayrılmazlardı. Annem babamı “çakmağım” diye severdi. Bugünkü ilişkilere baktığım zaman çok kıymetli bir ilişkileri vardı. E8

Annemle babam görücü usulüyle evlenmişler ama sevmişler sonradan birbirlerini. Küçükken yanımızda şakalaşırlardı. Gerçekten iyi günde kötü günde beraberlerdi. Kavga ederlerdi ama annem çok baktı babama. Babam ona “papatyam” derdi. K5

Bulgular, anne/baba arasındaki duygusal iletimlerin çocuklara karşı görünür olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Toplumun kalıp yargıları sebebiyle, eşlerin birbirine olan sevgisini çocukların yanında göstermekten kaçınması, çocuğa olumlu bir katkı sağlamamaktadır. Aksine, ebeveynin aralarındaki sevginin görünürlüğü çocuğun aile ilişkilerini güçlendiren, aile içi huzuru tesis eden bir husustur. Şehvet içermeyen öpme, sarılma, elini tutma vb. temaslar ile mahremiyete aykırı olmayan sevgi sözcükleri, çocuğun kadın/erkek ve anne/baba algısının olumlu yönde gelişmesine büyük katkı sağlamaktadır.

Anne/babanın çocukların **bireysel farklılıklarını dikkate alma** davranışı, sadece bir katılımcı tarafından ifade edilmiştir.

Herkes kendi diline göre yaklaştırmaya çalışıyorlar. Kardeşimin biri çok asidir. Onunla oturup da bir şey konuşmazlar, laf aralarında söylerler. Ama ben oturup konuşmak isterim her şeyi. Hatta laf sokuşturulmasından nefret ederim. Biz oturur konuşuruz, tartışırız, bağırırız çağırırız. Ama sonra hayatımıza devam ederiz. K8

Anne/babaların mahremiyet eğitimindeki olumlu davranışlarından biri, **cinsiyetçi tutum/yaklaşımdan kaçınmadır**.

...Biz 4 kardeşiz ve erkek kardeşimin önünde üç kız kardeş vardı. Her işi hep beraber yapardık. Bizim ailede şu olmadı. “O erkek, onun her dediğini yapın, ona itaat edin” yoktu. “Siz 4 kardeşsiniz ve birbirinize saygılı olacaksınız” şeklindeydi. K11

Babamla bu konuları konuştuğumuzu hatırlıyorum, annemle de. Zaten annemle konuşurduk, babama da şimdi bile söylerim. “Baba ped alır mısın gelirken”

derim ya da ağda isterim. Eğer bunlar mahremse, benim için değil. O yüzden konuşabildiğimi düşünüyorum. Babam da “tamam” der ve alır. K8

Annemlerin erkek kardeşlerimi kız gibi yetiştirdiklerini düşünüyorum. Bu yüzden anneleri eleştiririm. Mesela erkek kardeşimle dışarı çıkınca su alınacaksa gider ben alırım, o almaz. Çekingenlikten değil, anneler böyle yetiştirmiş onları. Normalde yanında erkek varsa, ona aldırırsın bir şeyi. Anneler bu tabuları çok yıkmışlardır. Kızla erkek arasında fark olmadığı noktasında yaklaşmışlar. Bize de öyledirler. Genellikle sofrayı ben toplarım ama hiçbir zaman bize sofrayı topla dememişlerdir. Erkekler demedikleri gibi bize de dememişlerdir. Erkekler de sofrayı toplar. Bizde içinden gelen yardım eder. Babam da anneme biz küçükken çok yardım edermiş, yemek de yaparmış, kahvaltı da hazırlarmış, ütü de yaparmış. Ama şu anda büyüdüğümüz için işleri bize bırakmış durumda... Bazı insanlar hayatı koparırlar ya erkek kardeşlerim öyle değiller. Biraz daha atılgan yetiştirebilirlerdi... K8

K8 kodlu katılımcının toplumsal cinsiyet rollerinin etkisiyle anne/babasını kız ve erkek çocuğuna eşit yaklaştığı için eleştirdiği görülmektedir. Anne/babanın çocuğun cinsiyetini incelemeyen eğitim yaklaşımı doğru olmasına rağmen katılımcı bunu doğru bulmamaktadır. İlgili bir anne/babanın yetiştirdiği katılımcının dahi, eğitim anlayışında toplumsal kalıp yargılarının etkisini görmek mümkündür.

Çocuğun eğitimine/mahremiyetine duyarlılık, anne/babaların eğitim sürecinde sergilediği olumlu davranışlar arasında yer almaktadır.

Evde babam odamın kapısını çalmadan girmez ya da ses vermeden odama gelmez. Ben de onların odasına girerken ya kapıyı çalarım ya geldiğimi haber veririm. Odada olduğumu bildiğim halde “baba nerdesin?” derim. O müsaait değilse içeriden “üstümü giyiniyorum” der, o zaman ben de girmem. K12

Âdet olduğumda çok ağrılı geçerdi. Babam bana tuğla ısıtıp karnıma koyardı, sıcak su yapıp getirirdi. Bilirdi neden olduğumu ama bildiğini bana hissettirmezdi. K5

Biz öpüşme sahneleri izleyemezdik, yasaktı. Öyle sahneler olduğu zaman bizimkiler hemen değiştirirdi. K5

Anne/babanın **ilgili tutumu**, mahremiyet eğitiminde gözlenen olumlu davranışlar arasındadır.

Kız kardeşim beşinci sınıfa gidiyor. Geçenlerde ona üç tane erkek arkadaşı gelip demişler ki, “Biz üçümüz de seni çok seviyoruz, üçümüzden birisini seç. Ama bunu kimseye söyleme, annene babana anlatma” demişler. Sonra kardeşim eve gelince anneme anlattı tabi. “Ben ne yapacağım” diyor, çocuk biraz da korkmuş. Annem ona dedi ki, “Ne kadar güzel, arkadaşlarının seni sevmesi çok güzel. Sen de onları seviyorsun değil mi” diye sordu. O da “evet, ben de onları seviyorum” dedi. “Hepimiz birbirimizi sevelim, sen hiçbirini seçmek zorunda değilsin. İnsanlar birbirini sevmek zorundalar. Sen onlara böyle söyle, hepinizi ayrı ayrı çok seviyorum. Hepinizle böyle devam etmek istiyorum de” dedi. Büyük ihtimal küçükken bize de böyle şeyler söylemişlerdir. K8

Biz insanız severiz de seviliriz de, aşık oluruz da olunuruz da. Annem bunları gayet doğal anlatırdı. “Sevin sıkıntı yok, ama sevmenin de bir haddi, ölçüsü var. Aşkla sevgiyi birbirine karıştırmayın. Aşkta daha çok bencillik vardır. Ben senin annenim, seni severim ama aşık olamam” derdi. Bu örneklerle anlatmaya çalışırdı. “Birini seversen bana söyle, imkan varsa evlendiririz, ama her şeyin usulü var...” derdi. E1

Katılımcı ifadeleri, anne/babanın ilgili tutumunun çocukta olumlu tutum ve davranış geliştirdiğini ortaya koymaktadır. Bu tema altındaki bulgular çok az sayıda katılımcıdan elde edilmiştir. Bu katılımcıların anne/babasının ilgili tutumu, mahremiyet eğitiminde sadece belirli konularda değil, eğitim sürecinin her döneminde ve probleminde sürdürülmesi gerektiğini örneklemektedir.

Karşı cinse karşı empatik tutum, sadece bir katılımcının ifadelerinde yer bulan olumlu bir davranıştır.

Anneme bakıyordum, yazın kalın kalın, uzun kollu şeyler giyiyordu. Sonra bize de “siz de giyinin” diyordu. Kadınları anlamamız için bize uzun kollu şeyler giydirdiyordu, yanıyorduk. “Helal olsun” dedim, takdir ettim sıcakta böyle giyinen kadınları. ... Annem bir de şöyle derdi. “Bir kızı severseniz ona kıyту köşede haber vermeyin bunu. Kızın adına çıkacak bir yanlış anlaşılmayı asla telafi edemezsiniz.” derdi. E1

Anne/babaların karşı cinse karşı empatik bir dil kullanımı, mahremiyet eğitiminde ne yazık ki alışılmış bir durum değildir. Katılımcının gözlediği empatik tutumun, annesi tarafından sergilenmesi anlamlıdır.

3.1.3.6. Mahremiyet Eğitiminde Anne/Babanın Eğitim Anlayışını Etkileyen Hususlar

Katılımcılara anne/babasının eğitim anlayışını etkileyen hususlara yönelik herhangi bir soru sorulmamış, ancak onların diğer sorulara verdiği cevaplar içerisinde anne/babanın etkilendiği unsurları açığa çıkaran ifadeler rastlanmıştır ve ilgili tema oluşturulması anlamlı bulunmuştur. Mahremiyet eğitiminde anne/babanın eğitim anlayışını etkileyen hususlar, “anne/babanın dinî inancı, kitle iletişim araçları, anne/babanın tecrübeleri, toplumsal değişim ve toplumsal yargılar” olarak belirlenmiştir.

Tablo 15. Mahremiyet eğitiminde anne/babanın eğitim anlayışını etkileyen hususlar

Anne/babanın eğitim anlayışını etkileyen hususlar	Anne/babanın dinî inancı	8
	Kitle iletişim araçları	1
	Anne/babanın tecrübeleri	7
	Toplumsal değişim	15
	Toplumsal yargılar	14

Anne/babanın **dinî inancı**, onların eğitim anlayışına yön veren bir etken olarak tespit edilmiştir.

Benim annem ilkokul ikinci sınıftan terk ama sürekli kitap okur. Çocukluğumdan beri mahremiyetin bir ölçüsü vardır diye bilirim. Bir kızla görüşülür biter, iki saat ne yaptın, ne ettin diye inceden inceye konuşmaya gerek yok. Annem bize derdi ki “oğlum ben size anlatacağımı anlattım, her şeyi biliyorsunuz. Bizi kötü duruma düşürüp düşürmemeniz de mesele değil. Siz Allah katında ne duruma düşeceğinizi düşünün.” E1

E1 kodlu katılımcının ifadeleri, annesinin İslam temelli bir eğitim anlayışına sahip olduğunu göstermekte, “anne/babada gözlenen olumlu davranışlar” teması altında E1 kodlu katılımcıdan edinilen bulgulara sıkça yer verilmesi İslam temelli mahremiyet eğitiminin değerini ispat etmektedir.

Çıkış noktamız dindi, eğer karşıdaki insana saygı, onun sınırlarını koruma olsaydı kişiliğimize daha büyük katkısı olacaktı. Ama bizim önceliğimiz dinî bir vecibeyi yerine getirmektir. Mahremiyete dikkat ettiğimiz zaman sadece günahattan kaçındığımızı zannediyorduk. Keşke bilinçli olarak bunun yanında, insana saygı, insanın hakları için yaptığımızı da öğrenmiş olsaydık.E2

E2 kodlu katılımcının ifadesi, din eğitiminde yapılan bir hataya dikkat çekmektedir. Dinin gerçek yaşamdan kopuk bir şekilde gösterilmesi, toplumsal davranışları düzenleyen dinî hükümlerin sadece ilahi rızayı değil, kişisel ve toplumsal düzeni de tesis ettiğinin göz ardı edilmesine, yani dinî ve ahlakî birbirinden bağımsız gören bir anlayışa sebep olmaktadır.

Kısa pantolon giymem onun hoşuna gitmez. Bunu da dine dayandırır. Dinde ayak bileğinin görünmemesi gerekir, diye kafasına koymuş. Neden böyle düşünüyorsun diye soruyorum ona. “Sadece sana verilen alışkanlıktan dolayı böyle düşünüyorsun. Dinde böyle bir şey yok”, diyorum. O hemen Allah’ın kitabı falan diyor. Ama iki cümle daha konuşsam biliyorum ki bütün anlayışını yıkacağım. Ama onun dünyasına müdahale etmiyorum. Çünkü o da benim dünyama müdahale etmemeye çalışıyor. Karşılıklı saygı ilişkisi içerisinde götürmeye çalışıyoruz. O öyle kabul ediyor diye de kendimden vazgeçmiyorum. Kısa pantolon giyiyorum. Ona hadisleri falan anlatıyorum. Peygamber döneminde giyinmenin böyle bir şey olmadığını. Annem “ben o dönemle ilgilenmiyorum, ben bu dönemle ilgileniyorum. Bu dönemde böyle olmaması gerekiyor” diyor. O kafasına Allah’ı koymuş, “Allah böyle istiyor” diye koymuş. K8

Katılımcı ifadelerinin çoğu, anne/babaların çocuğa verdiği din eğitiminde ya da mahremiyet eğitiminde içselleştirme ilkesinin dikkate alınmadığını ortaya koymaktadır. Katılımcılar anne/babanın kendilerine sunduğu din eğitimini eleştirmektedir. Çünkü din eğitimi muhatap tarafından anlamlandırılmamıştır. Çocuğun zihninde yapılandırmadığı dinî bilgi, ezber bir davranışa sebep olmakta ya da kalıcı davranış değişikliği ile sonuçlanamamaktadır.

Kitle iletişim araçları, anne/babanın eğitim anlayışını etkilemesi yönüyle sadece bir katılımcı tarafından dile getirilen bir unsurdur.

Bizim dönemde ev içerisinde izin alma, kapı çalma yoktu ama sonradan konuşuldukça değişti. Toplumda bunun eğitimi yapıldı. Televizyonda, dizilerde kapıyı çalmadan ya da seslenmeden giren ebeveynin yanlış yaptığını öğrendiler. Oradan üzerlerine düşen payı aldılar. Kitle iletişim araçları etkili oldu, istenen düzeyde olmasa da. Bundan önce bu konunun mahremiyet kapsamında olduğunu bile bilmezlerdi. E2

Anne/babanın kendi tecrübeleri, mahremiyet eğitimindeki yaklaşımını büyük oranda belirleyen başka bir unsurdur.

...Baba rolü bizde zayıftır. Babam zaten ailesini koruyucu kollayıcı bir özellikte değil, annemin böyle olmasındaki etki de bu. Annem baba rolünü de üstlenmiş. ... Hayatın getirdiği yoğunluk, bir büyükşehire gelip hayatta kalmak, ilgisiz bir eşe rağmen akrabalara karşı ayakta ve güçlü görünme çabasıyla annem güçlü ve disiplinli bir kadındı. Bilgisi olsa çocuklarına daha fazla ilgi gösterebilecek biri. Babam bilgisiz, kendisine karşı ilgisiz, zamanı olmayan bayramda bile dinlenme vakti olmayan biri. Tabiki 4 çocuğu okutmak, parasız bir şekilde ticarete atılmak zor. E6

Ailenin yetiştirme tarzı çok etkili. Benim aileme bunlar yanlış geldiği için bana da yanlış geliyor, ama başka birine gayet normal gelebilir... Bence bunlar benim ailemin kendi ailesinden görüp geçirdiği şeyler. ...Annem dışarıya çıkmasına izin verilmeden büyümüş, hatta dayımlar bile öyle büyümüş. E7

Anne/babaların kendi yaşantıları, çocuk eğitiminde onları etkin ya da pasif bir role dönüştürebilmekte, eğitim yöntemi ve içeriğini doğrudan şekillendirebilmektedir. Özellikle anne/babaların kendi anne/babasından aldığı eğitim, olumlu bulunduğu takdirde çocuğun eğitimine de aynen yansımakta, yanlış bulunuyorsa eğitim sürecine tamamen aksi yönde yansımaktadır.

Toplumsal değişme, mahremiyet eğitiminde anne/babanın eğitim anlayışını şekillendiren en etkili unsurlar arasındadır.

Ablamlar babamla olan ilişkiye şaşırır. “Biz babamla böyle konuşamazdık” derler. Mesela babam traş olup geldiğinde yanaklarını sıkarım, göbeğine vururum, “yakışıklım gelmiş” derim. Ablamlar beni şaşkınlıkla izler. “Biz babama bunları yapamazdık” derler. K12

Liseye giden kardeşim var, o örtülü değil. Ona “belki sana da şöyle eşarplar alırız” deyip özendirmeye çalışıyorlar. Mesela ben padesü almışsam, kardeşim güzelmiş diyor. Annem sana da alırız, daha renklilerini alırız, diyor. Onların kullandığı dil de çağdan çağa değişiyor. Kardeşim bu çağın çocuğu. Ona daha farklı yaklaşması gerektiğini düşünüyorlar. K8

Bugün kız kardeşim hava almak için bile “dışarı çıkacağım” diyebilir, on yıl önce diyemezdi. Bence tamamen dinî referansları bile arka plana atan kültürden kaynaklandığını düşünüyorum. Artık bu tür şeylerin problem olmaktan çıktığı

toplumsal değişim, ya da yaşı itibariyle artık daha kendini koruyabilecek, bazı şeylerin farkında olacak yaşta gördükleri için olabilir. E2

Erkek kardeşim 10 yıllık bir birliktelik yaşadı. O da ulusalcı, Atatürkçü diyebileceğimiz bir kız seviyordu. Nişan attı geçenlerde. Annemin ve babamın hiç içine sinmiyordu. Bizim de sinmiyordu. Bizde bırakın babayla bu tarz şeyleri konuşmayı, babam kendi babasının önünde diz üstü oturur hala. Bizim jenerasyonda bu kırıldı, eve geldiğimde ayağımı uzatmış oturmuşumdur, babam gelince kendimi düzeltirim. Ama onun babasına yaptığı gibi ben ona yapmadım, yapamadım. Babam annemi ismiyle çağırılmaz babasının yanında, ayıp sayılır. Çocuğunu kucağına almaz, sevmez. Bize de ismimizle hitap etmez, kendi zürriyetinden seslenmek herhalde şey karşılanmıyor. Bunu hala uygulayan aileler var. Dediğim gibi orada akraba topluluğuyla birlikte yaşadığımız için de söz konusuydu bunlar. Şu anda ağzım alıştığı için babamın yanında eşime “aşkım” diyebiliyorum. Artık o da hoş karşılıyor, onlar da kırılma yaşadılar. Erkek kardeşimde hat safhaya ulaştı. Mini etekler, evde danslar, tangolara kadar vardı. E6

Bulgular, toplumsal değişme ile birlikte mahremiyet algısındaki dönüşümü ve dönüşümün anne/babanın eğitim anlayışına yansımaları ortaya koymaktadır. Geçmişte anne/babaların dikkat etmediği bazı sorunlar, bugün mahremiyet eğitiminde önemli bir problem olarak görülebilmekte ya da geçmişte hassasiyet gösterilen bir konu bugün sıradan karşılanabilmektedir.

Toplumsal yargılar, anne/babaların eğitim anlayışını şekillendiren en baskın unsurdur.

Biz “her şey ayıp, her şey yasak” diye diye büyütüldük. Bugün baktığım zaman (geçmişte) bu kadar baskıya gerek var mıydı? Bence yoktu. Çünkü her şey ayıptı, her şey. Mesela şu anda vücudumda dövme var. Geçen gün annem diyor ki. “O kolundaki hiç hoş değil”. “Neden?” dedim. “Bizim yan taraf kiralık. Geçen bekar biri geldi, dövmesi olduğu için evi ona vermediler. Dövmesi olanlar hiç hoş karşılanmıyor, kesin sen de karşılanmıyorsun” dedi... Bu bana işlemiş artık. Bunlar bana “Sana insanlar zarar verir” şeklinde öğretilmedi. Ben “ayıp” la yetiştirildim, her şeye “ayıp” diye diye. K11

Ondan ziyade ben bir erkeğim. Türkiye’de erkek yanlış yapsa bile yanlış anlaşılmaz, “erkektir yapar” derler. Ama kendi annem, teyzem ya da kadın akrabalarım var. Kadın hakkında bir yanlış anlaşılma olursa ona geçmiş olsun. Ben bundan korkarım. Erkek bir şekilde kendini kurtarır. Ama kadına bir yaftalama olursa kendini kurtaramaz. E1

Duygularını saklamak ve kontrol etmek erkeklik olarak düşünülüyor. “Ağlamayacaksın, belli etmeyeceksin”. Babalarının yanında kendi çocuğunu

sevememiş bir toplumdan geliyoruz. Anne de olsan baba da olsan dedenin yanında sevemezsin. ... Sen çocuğunun altını değiştirmişsen erkekliğine halel getirmiş birisin. Çünkü o kadının görevi. Toplumdaki heteronormatif erkeklik algısına hizmet ediyorsun. Ataerkil toplumun değerleri çocuk sevgisine kıyasla daha baskın geliyor. ... Erkekler evlendiği günün sabahında son 60 yılın ortalama erkeği, kadın da son 60 yılın ortalama kadını oluyor. Direkt o roller kabulleniliyor. Kabullenmedikleri zaman zaten problem ortaya çıkıyor. E8

Katılımcı ifadeleri, anne/babaların eğitim anlayışının büyük oranda içinde yaşadıkları toplumun yargılarından etkilendiğini doğrulamaktadır. Anne/babalar için çocuğun gelişim ihtiyaçları, toplumsal beklentilerin gerisinde kalabilmekte, yadırganma/ayıplanma korkusu anne/babaların eğitim sürecini yöneten birincil etken haline gelebilmektedir. Bu sebeple insanın doğasına ya da İslam hükümlerine ters düşen pek çok davranışın toplumsal meşruiyet kazanarak mahremiyet eğitiminde yer ettiği gözlenmektedir.

3.1.4. Çocukluk Ve Gençlik Dönemindeki Mahremiyete İlişkin Yaşantıların Yetişkinlik Dönemine Yansımaları

“Mahremiyete ilişkin geçmiş yaşantılarınızın, şimdiki hayatınızı nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?” sorusu ile elde edilen bulgular, çocukluk ve gençlik dönemindeki mahremiyete ilişkin tecrübelerin, kişilerin “eş seçimi, ebeveyn ile ilişki, çocuk eğitimi, eşler arası ilişki, sosyal ilişki, karşı cinsle ilişki, cinsel yaşam ve giyinme/örtünme davranışına” yansıdığını ortaya koymaktadır.

Tablo 16. Çocukluk ve gençlik dönemindeki mahremiyete ilişkin yaşantıların yetişkinlik dönemine yansıdığı alanlar

Geçmiş tecrübelerin yansımaları	Eş seçimi	11
	Ebeveyn ile ilişki	12
	Çocuk eğitimi	38
	Eşler arası ilişki	9
	Sosyal ilişki	13
	Karşı cinsle ilişki	18

	Cinsel yaşam	5
	Giyinme/örtünme	9

Katılımcıların geçmiş dönemdeki tecrübelerinin etkili olduğu durumlardan biri, **eş seçimidir.**

Annemin bir konuda çok baskın ve baskıcı tutumu vardı. Lise yıllarında “kimseyle (erkek) arkadaşlık kurma”. ...Özünü koru temiz kal başımı öne eğdirecek bir duruma getirme kendini diye. Bana güvenini hep belli ederdi ama bu cümleleri sarf etmekten de geri kalmadı. Haliyle çok söylenince insan merak eder. Ben üniversite bitiminde karşıma çıkan ilk ciddi temiz sandığım insanla evlilik düşüncelerine girerek hemen evlilik teklifi beklentisine girdim. Onun niyetini kötü sanma vb. yanlış değerlendirmeler belki şu anki imtihanıma sebep oldu. Belki zamanla tanıyarak artılarını eksilerini gözlemleyerek özelime alma fırsatı verseydim kendim de daha mutlu olur ve daha mutlu ederdim hayatımdaki insanı. Erkeği sanki benimle eğleniyor güdüsüyle düşünmeseydim. ... Bir erkekle dinimin, inancımın müsaade ettiği ölçüde cinsi münasebet dışında da arkadaşlık yapılabileceğine inanır, belki onların dünyaya bakış açılarını, bayanların onların gözlerindeki değerlerini ve sınıflandırmalarını görebilecektim. Mesela eş seçimim için bir değerlendirme olurdu bu. K6

Anne/babaların mahremiyet eğitiminde karşı cinsle ilişki konusunda yasakçı ve baskıcı tutumu, çocukların karşı cinsten tümüyle uzak durmasına, karşı cinsle olan ilgisini gizli tutmasına ve sağlıklı bir evliliği sürdürmesine sebep olabilmektedir.

Bilinçaltında sizi otomatik olarak yönlendiren düşünceler vardır. Ailenin mahremiyet anlayışı, ister istemez sizin de mahremiyet anlayışınızın büyük bir kısmını oluşturuyor. Tercihlerde bulunurken de yönlendiriyor. Eş seçimi de bunlardan birisidir. Benim belli bir kategoriye eş potasına hiç koymadığımı söyleyebilirim. Belli sınırlar var, bu sınırlardan sonra eş seçiyorsunuz. Size uygun olduğunu, sizinle aynı mahremiyet anlayışına sahip olduğunu düşündüğünüz insanlar arasından eş seçimi yapıyorsunuz. E2

...Geleneksel İslamı yaşayan bir ailede büyüdük. Çok bilgili bir ailemiz yoktu. Üniversiteye gittiğimiz zaman bu kesim toplumun diğer kutbu tarafından cahil, yobaz olarak görülüyordu. O zaman bunları bir tanıyalım dedik ve tanıma evresinde kendimizden taviz verdik. Oturup onlarla rakı da içtik, kızın evine bile gittik. ... Tabi kendini açık görüşlü olarak ifade eden, üniversite çevremde sosyalist, Kemalist tarafı da görünce dedim ki “asıl yobaz onlar” . Bu sefer içime, dine dönüşüm daha kuvvetli oldu. ... Aslında evlenmek istediğimiz bir kadın prototipi vardı ama eğlenmek için kullandığımız tercihlerin sebebi şu

olabilir. Karşıt görüşlü olmalarına rağmen mutlu olan aileler duymuştum. ... O dönemde hanıma ilgim vardı, ilgi göstermeye çalışıyorum. Çok sertti o erkekler konusunda. O zaman benim için eşimin benden önce hayatında birinin olup olmaması önemli değildi. Yine de kalbim olmamasından yana tabi. O kendini saklayabilmiş, mahremiyetini koruyabilmiş, ben koruyamadım. E6

Ne ben, ne ablam hiçbir şeyimizi paylaşmadık onlarla (anne/baba). Öğrendikleri her hatamızda da kıyametler koptu. Oysa ki bizi hataya sürükleyen kendileri oldu. Şimdi ben onları suçluyorum yaşadıklarım için. Bize olan sevgisiz ve ilgisiz halleri yüzünden, bize ilgi sevgi gösteren ilk kişiye koştuk diyebilirim. Bu sebeple onların bizim flört etmemize ya da eş seçimlerimize laf etme hakkı yok. K2

Bekar bir erkek katılımcının “Ben (evlilik için) dışarıda gezmemiş bir kız istiyorum. Çalışabilir, açık ya da kapalı olabilir. O beni ilgilendirmez, o Allah ile arasında kalmış. Ama ailemle iyi anlaşmasını istiyorum. Annem de sevsin, tamam desin; ben de seveyim, tamam diyeyim.” şeklindeki ifadesi, eş seçiminde anne rızasının, ilahi rızaya tercih edildiğini göstermektedir. Katılımcı, eş adayının dini tanıma ve yaşama durumuna, annesinin sevgisi ve kabulü kadar önem vermemektedir. Bu durum anne/babaların eğitim sürecini dinî hükümlerle şekillendirmemesinin bir sonucu olarak düşünülebilir.

Çocukluk ve gençlik dönemindeki tecrübeler, yetişkinlik döneminde kişinin **anne/babasıyla olan ilişkisine** yansıyabilmektedir.

Genç kızken ablam bir sırrımı anneme söylemişti. ... Annem anlamadan dinlemeden (bana) laf saymıştı... “Hakkımı helal etmiyorum demişti”... O zaman çok kötü hissetmişim ama şimdiki aklımla düşünüyorum da, keşke annelik yapsaydı da ben de herşeyimi onunla paylaşırdım. Ama o ne yaptı? Her bulduğu açığı gidip babama söylemekle korkuttu ve bunu da annelik sandı. Bu yüzden hayatım boyunca annemle hiçbir şeyimi paylaşmadım... K2

Lisede çok teklif alırdım ama onlara hayır derdim, cevabımı verirdim. Sonra anneme anlatırdım. Kendi sorunlarımı kendim çözerdim ama onlara da anlatırdım. Bunu da bana onlar kazandırmıştır büyük ihtimalle. Her zaman annemin söylediği şeydir. “Benden hiç bir şeyi gizlemeyin, yanlış olduğunu düşündüğünüz bir şey yapsanız bile her zaman paylaşın. Ben hep böyle bir anne olmak isterim.” Hala da söyler. 24 yaşına geldim, başıma ne gelirse gider anlatırım. K8

...Şimdi bile annemlere gittiğimde akşam 21.30’dan sonra telefonum çaldığında kızıyorlar. Hala dışarı çıkarken onlara haber veririm. Sabah “işe geldim”, diye

arıyorum. Gün içinde bir daha arıyorum. Akşam eve gittiğimde tekrar arıyorum. Ve ben 40 yaşındayım. K11

Bulgular, çocukluk ve gençlik döneminde ebeveyn ile kurulan sağlıklı ilişkinin yetişkinlik döneminde de devam ettiğini göstermektedir. Aynı şekilde, geçmişte iletişimsizlik üzere kurgulanan ebeveyn-çocuk ilişkisi yetişkinlik döneminde de aynen devam etmektedir. Çocukların yaptığı yanlışları anne/babasıyla paylaşması beklenirken, yanlış olmayan yaşantı ve duygularını dahi paylaşmadığı görülmektedir.

Kişilerin çocukluk ve gençlik döneminde aldığı eğitimin, yetişkinlik döneminde onun **çocuklarla olan ilişkisine ve eğitim anlayışına** yansıdığı görülmektedir.

Çocukken düzgün otururduk. Kısa etek giydirmezdi annem. Eteğin altına tayt giydirirdi. Şimdi bile hala başkasının çocuğuna bakarım, tayt var mı diye dikkat ederim. Halbuki çocuk ama annesinin ona o terbiyeyi vermesi gerektiğini düşünürüm. Kimi çocuk çok rahat oturuyor. O anda annesi onu uyarmalı güzel bir şekilde. K5

Annemlerin yatak odalarına giremezdik. İçinde gizli bir şey olduğundan değil ama özel bir yer. ...Şimdi ben de öyleyim. Odama girilmesinden hiç hoşlanmıyorum. Çok yakın arkadaşım bile giremez. K11

Birgün babam annemi hırpaladı, şiddet uyguladı resmen. Benim elimden de birşey gelmedi, ben de dertleşme adına bunu en yakın arkadaşım ile paylaştım. Bunun da aile mahremiyeti olduğunu sonradan öğrendim ama o yaşta yaşadığın herşeyi birileriyle paylaşıyorsun. Bu yüzden ailenin çocuğu o duruma düşürmemesi gerektiğini düşünüyorum. Mesela kendi çocuğumun evdeki tartışmaları dışarıya anlatmasını kesinlikle istemem... E3

Bulgular, yetişkinlerin geçmiş tecrübelerinin çeşitliliğini ortaya koymakta; o dönemde edinilen beden, mekan ve bilgi mahremiyeti onların eğitim anlayışında yer etmektedir. Kişiler, anne/babasinda gözlediği olumlu davranışları örnek alarak kendileri de gerçekleştirmekte, ancak olumsuz tecrübeler karşısında aksi bir tutum geliştirmektedir. Bu durum, mahremiyet eğitiminde anne/babanın örneklik ilkesini dikkate alması gerektiğini doğrulamaktadır.

İkisinde de daha çok küçüktüm. Cinsel saldırı gibi değil, sadece temas şeklindeydi. Yakın olduğumuz komşumuzdu ikisi de, karşı cins. Ama tabii ki sessiz kaldım, çünkü ne yaptıklarını bilmiyordum. ... Oğlumu özellikle tanıdıklarla baş başa bırakmamaya gayret ediyorum. Çünkü ne kadar yakın

olursa olsun ne kadar güvenirse güveneyim bu işlerde gerçekten güvenemeyeceğimizi görüyoruz. O yüzden onlarla yalnız bırakmamaya gayret ediyorum. K7

4 kız kardeşiz, hepimiz aynı odada kalıyorduk. Birbirimizin yanında rahat rahat giyinirdik. Özel bölgeler dışında her yerimiz açık olurdu. Bunda bir sıkıntı görmüyorum. Eğer ablam yerine abim olsaydı aynı şekilde davranmazdık, aynı odada da kalmazdık. Kız olmanın verdiği rahatlık var. ...Şimdi iki erkek çocuğum var. ...İkisi aynı odada kalıyor, birbirlerinin yanında giyiniyorlar, banyoda da bir arada yıkanıyorlar. Çamaşırsız da birbirlerini görüyorlar ya da biri tuvalette iken diğeri girip elini yıkıyor, o zaman da görüyorlar. K13

Daha önce ifade edildiği üzere, yetişkinler anne/babalarından aldığı eğitimi doğru bulduğu takdirde benimseyerek kendi eğitim anlayışına yansıtmakta, ancak yanlış buluyorsa çocuk eğitiminde tam aksi bir anlayış geliştirmektedir. K13 kodlu katılımcının ifadeleri, anne/babasının hemcins kardeşlerin mahremiyetine gösterdiği duyarsızlığın aynısını kendi çocuklarına da gösterdiğini ortaya koymaktadır. Çünkü katılımcının aldığı eğitimde hemcins kişilerin birbirinin yanında giyinip soyunması problem olarak görülmemiştir, dolayısıyla katılımcı bu yönde bir anlayış geliştirerek aynı tutumu kendi çocuklarına da göstermektedir.

Oğlum 5 yaşında. Artık vücut ergenlikle beraber değişmeye başladığı zaman ben bunu oğlumla konuşmak isterim. “Bak oğlum hazırlıklı ol, vücudunda bu tarz değişiklikler olacak, burada çukur var düşme -aslında bunu bir çukur olarak da değerlendirmemek lazım-, psikolojini buna göre hazırlayabilirsin, bunlar anormal şeyler değil, bizler de bunları yaşadık, bu süreçte şu tarz arayışların olacak” şeklinde konuşmak isterim. İnsanların kendi yaşadıkları tecrübelerinin daha kalıcı, daha öğretici olduğunu düşünüyorum. “Yasak, tu kaka, aman oralarda dolaşma” tavrında olmayacağım. E6

Yayla hayatını biliyorsunuz. Çadırda yaşıyorduk. Annem banyo yaparken onu çıplak görmüştüm. Onu çıplak görmek bana rahatsızlık verdi. Bilerek olmadı ama suçlu hissettim. Halbuki anneni çıplak görsen ne olacak... Ben ileride çocuğumun bedenine çok vurgu yapmayacağım. Çünkü cinsel organ da bedenin bir parçası, ona ekstra bir anlam yüklemeyeceğim... Kızım olsaydı onu da yıkarım. Çünkü çocuklarda daha cinsellik duygusu yok. ... Ailede sen kadınla erkeği siyahla beyaz gibi ayırıyorsun. Bu yüzden toplum sapık. Neden baba kız çocuğunu yıkamasın. O benim çocuğum. E8

Eşler arası ilişki, geçmiş tecrübelerin yetişkinlik dönemine yansıdığı bir diğer alandır.

Erkek kardeşim evli, çocuğunun yemeğini de yapıyor, evi de süpürüyor, ütüye de yardım ediyor, her şeyi yapıyor. Belki de kardeşimin böyle olması şundandır. Biz 4 kardeşiz ve erkek kardeşimin önünde üç kız kardeş vardı. Her işi hep beraber yapardık. Bizim ailede şu olmadı. “O erkek, onun her dediğini yapın, ona itaat edin” yoktu. “Siz 4 kardeşsiniz ve birbirinize saygılı olacaksınız” şeklindeydi. K11

Çok sayıda ilişki yaşamamış biri olarak üniversite hayatındaki ortamları, karakterleri gördüğüm için, kendilerini açık fikirli olarak tanıtanların esas yobaz olduklarını gördüğüm için o tarafa hiç merakım yok. Şu an kıymetini biliyorum eşimin... Bir arkadaşına hatta erkek bir arkadaşına çok fazla ihtiyaç hissetmiyorum. Eğlenceli bir hayatımız var. Bir çok arkadaşla konuştuğunuz konular bile bir noktaya kadar gelebiliyor. Samimi olamıyoruz onlarla. Eşimin yerine koyabileceğim şu an hiç kimse yok. E6

... Çok korkunç bir şey gerçekten. Anneyle babanın kavga etmesi kadar korkunç bir şey hatırlamıyorum. Şu anda eşimle tartışırken çocuğu hesaba katmıyoruz ve bu o kadar çok rahatsız ediyor ki beni. Ne yaşattığımızı biliyorum çünkü. Ve daha önce dediğim gibi bunların hepsi sanki insan ilişkilerinde kodlanmış gibi. Bunun böyle olması gerektiğini düşünüyoruz. ... Kavga mevzusu. Biz eşimle en baştan beri sağlıklı bir iletişim sürdüremedik. Ara sıra da olsa kavga eden, birbiriyle çekişen tipleriz. Hiç kavga etmiyor olsaydık ben belki de evlenmezdim onunla. Çünkü kafamda öyle bir kod var. İnsan birine âşıkça kavga etmeli. İşin için de şiddet de olmalı -psikolojik şiddetten bahsediyorum-... K7

Bulgular, eşler arasındaki olumlu ilişkinin çocuğun anne/babasına dair olumlu tutum geliştirmesine ve onları örnek almasına katkı sağladığını ortaya koymaktadır. Diğer taraftan, bir kadın katılımcının “Eşimin babası evli iken 15 sene başka bir kadınla yaşamış. ... Adam ona da ayrı ev açmış. 3 gün birinde, 4 gün birinde kalmış. Bunu da herkes biliyormuş. Adam çok zengin olduğu için iki kadın da bunu kabul etmiş. Adamın karısı bunu bilerek 15 sene yaşamış. Adam ölene kadar böyle devam etmiş. ...Adamın babası da böyle iki eşliymiş... Evlilik dediğin iki kişiliktir. Eşime de söylüyorum. “Üçüncü bir kişi olursa, bana söyle ayrılalım” diye.” K10 şeklindeki ifadeleri eşinin babasının çok eşli yaşantısının, kendi babasından örneklediği, dolayısıyla eşinin de babası ve dedesinin olumsuz örnekliliği sebebiyle aynı yaşantıya girebileceğine dair kaygısını ortaya koymaktadır. Kadın katılımcının geçmişte eşinin çok eşli bir baba ile yetişmesinden duyduğu rahatsızlık, onun da benzer bir tercih yapacağına dair kaygılı ve güvensiz bir ilişki ile kendini göstermektedir.

Geçmiş yaşantıların yetişkinlik dönemine yansıdığı bir diğer alan, kişinin **sosyal ilişkileridir**.

Okul döneminde geziler olurdu, annemler izin vermezdi. Ama okul nereye götürecekse “sen onlarla gitme, seni biz götürelim” derlerdi ve gerçekten götürürlerdi. Hiçbir şey içimde kalmazdı. Onlar beni kendilerince korurlardı. Yine de çok gitmeyi istediğim olmuştur. Ailece oturduğumuz arkadaşlarım vardı. Onlara annemle giderdik, onlar da bize anneleriyle gelirdi. Tek başıma gidemezdim. Arkadaşım “ders çalışmaya bize gidelim” dediğinde anneme bunu sormazdım bile. Çünkü izin vermeyeceğini bilirdim. Şu anda da arkadaşla aileyi tanıştırma taraftarı değilim. Çünkü arkadaş benim için geçici, bir kan bağı yok. Bir küslük olsa siler geçersin ama aile öyle değil. K12

Katılımcının, geçmişte ailesi tarafından arkadaş ilişkilerinden uzak tutulması, bu ilişkinin önemini hala tanımayan çocuk için anlamlı bulunmuştur. Katılımcının bu tecrübesi, ona arkadaşlığın önem taşımadığı yönünde bir anlayış kazandırmıştır.

Çocukluk döneminizde ailenin mahremiyet anlayışı örtük biçimde arkadaş çevrenizi belirliyor. Mahremiyet anlayışı sizinle aynı olmayan ailelerin çocuklarından örtük biçimde sizi uzak tutmaya çalışıyorlar. Mesela evlerine davet ettiklerinde mahremiyet anlayışı kendisine uygun olan bir ailenin davetine problem çıkarmazken, mahremiyet anlayışı farklı olan bir ailenin davetine bahaneler uyduruyorlardı. Böyle insanlarla çok fazla zaman geçirdiğinizde tedirgin oluyorlar, hatta o evdeki tutum ve davranışlar hakkında sorular soruyorlardı. Bunu kız kardeşime de yaptıklarını hatırlıyorum. Ona göre artık görüşüp görüşmeyeceğimize ya da görüşme sıklığına karar veriyorlar. Bugün de bakıyorsunuz farkında olmadan özellikle ailece görüştüğünüz kişiler sizin mahremiyet anlayışınıza göre belirleniyor. ... Arkadaş seçimi, hatta görüşebileceğimiz komşu seçimlerimiz bile bundan etkileniyor. E2

Annem bize hep duvar ördürmüş. “İnsanların içinde çok gülme, insanların içinde ağlama, insanların içinde çok konuşma”. O kadar çok duvar örmüşüz ki. ... Geçenlerde yeni bir eve taşındım. Komşulardan biri beni aramış “Size gelmek istiyoruz” dedi. Ona dedim ki “Beni yanlış anlamayın ama ben komşulara giden biri değilim, onların da bana gelmesini istemem”. Bunu çok yadırgamışlar, arkamdan konuşmuşlar. Konuşsunlar, hiç sorun değil. ... Benim bir insanı evime alabilmem için en az 4-5 yıllık bir arkadaşlığım olması lazım. Bayanı erkeği bana göre aynı. Sıkıntı yaşamak istemem, her şeyden çok korkan, tedirgin olan biriyim. K11

Mahremiyete ilişkin geçmiş tecrübelerin çoğunlukla kadın/erkek ilişkisi üzerine anlamlandırılmasının bir sonucu olarak, bu tecrübelerin yetişkinlik dönemine en fazla yansıdığı alanlardan biri **karşı cinsle ilişkidir**.

Benim liseyi bitirene kadar erkek arkadaşlarım da oldu, birlikte yemek de yedik. O yüzden hiçbir zaman onlar merak uyandıran şeyler olarak gelmedi bana. Şimdi de var erkek arkadaşlarım, telefonda konuşuruz. Annemle babam hep bize güvenmişlerdir. Hiçbir zaman “erkeklerle konuşulmaz” dememiştir. K8

Yabancı bir erkeğe adres sormaktan çekinmem ama bunun ötesine de gidemem. Ailemin beni yetiştirmesinde etkili olduğu bir çekingenlik var. Her yere giden bir kız olmadım. Olsaydım, farklı olabilirdi. Bundan sonra da olmam. Şimdi kalabalık bir mekana, kafeye girsem ve yan masada bir erkek grubu varsa sandalyemi çeviririm ya da kafamı çeviririm. Çekiniyorum onlardan. ...Otobüse, minibüse çok sık binen bir insan değilim. Ama bindiğimde o kadar bunalırım ki. Minibüste yanımdaki adamın bacağı bacağıma değmesin diye ezik büzüük otururum, rahatsız olurum, kasılırım. ... Artık aile terbiyesinden mi, bilemiyorum. Ben de marketten ped alırken iki büklüm olurum. Hele de kasada erkek varsa resmen eririm. K12

Böyle bir mahremiyet eğitimi aldığı için uzun zaman karşı cinsten biriyle hiçbir dialoga giremeyen, her girdiği dialogun yanlış anlaşılmasından çekinen, hem kız hem de erkek arkadaşlar tanıyorum. “Birine birkaç kelime fazla konuşursam acaba toplum ne der, nasıl yargılar” korkusuyla iletişim kuramayanlar vardı, özellikle de bizim gibi dindar kesimin önemli bir sorunu. E2

Bulgular, yetişkinlerin karşı cinsle ilişki kurma becerisinin büyük oranda çocukluk ve gençlik dönemindeki tecrübelerinden etkilendiğini ortaya koymaktadır. Anne/babaların o dönemde çocuğa koyduğu yasaklar ya da tanıdığı ruhsatlar, bugün onların karşı cinsle olan ilişkilerini doğrudan şekillendirmektedir. Mahremiyet eğitiminde anne/babaların çoğu çocuğuna karşı cinsle iletişimsizliği öğütlemektedir. Bu sorun yetişkinlerin sosyal yaşamını olumsuz etkileyebilmekte, hatta eş seçimine, eşiyile olan ilişkisine kadar uzanabilmektedir. Kişiler karşı cinsle ilişki kurabilecek ya da onların müdahalesine karşı koyabilecek yetkinliğe sahip değildir. Kız çocuklarının babalarından, kadınların ise eşlerinden gördüğü fiziksel ve psikolojik şiddete, tanıdık ya da yabancı kimselerin taciz ve müdahalelerine tepkisiz kalması, bu yöndeki eğitimin olumsuz sonuçları olarak düşünülebilir.

Geçmiş tecrübelerin, yetişkinlik dönemine yansıdığı bir diğer yaşantı alanı **cinsel ilişkidir**.

Şu anda çocuklarımız küçük belki anlamazlar ama yakalanmaktan çok korkuyorum. Bende o kadar iz bırakmış ki “aman perdeyi kapat, kapıyı kapat, çocuklar kesin uyudular mı?” Çünkü çocuklukta ben bunu yaşamışım, benim çocuğum niye yaşasın. Ev dediğin kağıttan duvar, ses duyuluyor. K5

...Eğer evlilik öncesi cinsellik bilgisi konusu daha net temiz detaylarıyla anlatılsaydı belki o günlerde arkadaşlarımın bu özel mevzularla bel altı muhabbetlerine maruz kalarak soğumayacaktım... K6

...Benim bir arkadaşım vajinismus olmuş, 5 ay sürmüş. Çok doktor gezmiş. Çünkü o evlenmeden önce hep korkutulmuş, birliktelik ona hep acı çekme olarak anlatılmış. Doktorlar da öyle söylemiş. “Sana yanlış anlatılmış”, diye. K10

Şimdi gençlere evliliği bile anlatmıyorlar. Yakın bir arkadaşım evlendi. Cinsel ilişki hakkında hiçbir bilgisi yoktu. Kapalı bir ailede yetişti, “hiç dışarı çıkmadı” desem yeridir. Şimdi iki yıllık evli ve daha cinsel bir beraberlik yaşamadı. Şu anda boşanmanın eşiğindeler. ...Onu hastaneye götürdüm. ...Hiçbir fiziksel sorunu yok, tamamen psikolojik dediler. K11

Evlilik öncesi dönemde cinsel konulara maruz kalarak bu yaşantıya dair korku ve kaygı taşıyan kişilerin tamamının kadın olması dikkat çekmektedir.

Ben eşimden önceki erkek arkadaşım (cinsel) ilişki yaşamıştım. Evlenirken eşime de bunu söyledim, gizlemedim. O da sorun etmedi. “Benden önce yaşadıkların beni ilgilendirmez. Ben de senden önce bunları yaşadım. Namus iki bacak arasında olmaz...” dedi. ...Bunu evlenmeden önce yaşadığım için pişman değilim. Eşim dışında biriyle yaşadığım için de pişman değilim. Sadece yaşım çok küçük olduğu için pişmanlık duydum. Belki 20 yaşımdan sonra yaşasaydım o kadar sıkıntı olmayacaktı... K10

Kadın katılımcının ifadeleri geleneksel mahremiyet anlayışında dahi yaşanan çözülme ortaya çıkarması açısından çarpıcıdır. Katılımcının ilgisiz anne/baba tutumu ile yetiştirilmesi, onun şimdiki görüşlerinin aykırılığını açıklamaya yetmektedir.

Katılımcıların çocukluk ve gençlik dönemindeki yaşantılarının bugün onların **giyinme ve örtünme** davranışına yansıdığı görülmektedir.

... Annem hiçbir zaman göbeği açık giymeme izin vermedi. Tatilde bikini giyerim, hala da giyerim. Ona hiçbir zaman karışmadı. Hiç göbeği açık ve çok mini giymedim. Şort giyebilirim. “İstedığın kadar kısa şort giyebilirsin, ama etek

giyme”, babamın lafıdır. Hala şort mu etek mi dersiniz şort giymeyi daha rahat buluyorum... K7

Anneme bakıyordum yazın kalın kalın, uzun kollu şeyler giyyordu. Sonra bize de siz de giyinin diyordu. Kadınları anlamamız için bize uzun kollu şeyler giydirdiyordu, yanıyorduk. Helal olsun dedim, takdir ettim sıcakta böyle giyinen kadınları. Şimdi de arada kısa kol giyerim ama genellikle uzun giyerim. Bende huy olmuş artık. Diğer türlü rahatsız olurum. E1

... İnşallah kapanmak nasip olur. Ama bir daha açılıp kapanma olayı yaşayamam. Çok zor şimdi, o yüzden dedim ya keşke küçüklükten annem babam şöyleselerdi, sonradan daha zor alışırırsun. K5

Örtünme konusunda K5 kodlu katılımcının ifadeleri, mahremiyet eğitiminde kritik döneme dikkat çekmektedir. Anne/babasının geçmiş dönemdeki duyarsızlığı, katılımcının ilgili davranışı gerçekleştirmesine bir engel olarak görülmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi, çocuklar anne/babalarının hatalarını tanılayacak olgunlukta olmasa dahi bu gibi tecrübeler yetişkinlik döneminde onları suçlayacak kadar hatırdta kalmaktadır.

3.2. Tartışma

Araştırma bulguları yetişkinlerdeki mahremiyet algısını ve çocukluk ve gençlik döneminde sunulan mahremiyet eğitimin sorunlarını çeşitli yönleriyle ortaya koymaktadır. Bu bölümde araştırmanın bulguları, dört ana tema altında tartışılacaktır.

Yetişkinlerde mahremiyet algısı

Yetişkinlere göre mahremiyetin anlamı “kişiyeye özel alan, gizlilik, toplumsal ilişki/davranışlardaki sınır ve haram kılınan durum/davranış” olarak belirlenmiştir. Benzer çalışmalarda, mahremiyet kavramı en çok “gizlilik, dokunulmazlık, kişinin özel alanı” (Çakır, 2015), “kişinin kendisine ait özel bilgi” (Türten, 2018), “başkalarıyla paylaşmak istenilmeyen, kişiyeye ait özel alan, kişisel olan ve başkasından sakınılması gereken şeyler, gizli olması gereken her şey” (Çelikoğlu, 2007) olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla yaptığımız araştırmanın diğer araştırmalarla benzer sonuçlar verdiği görülmektedir. Yine mahremiyet eğitiminin “özel alan eğitimi, ahlak eğitimi, özel hayatın dokunulmazlığı, kişisel sınırların bilinmesi, koruma” (Türkyılmaz, 2019) ve “özel bölgelerin öğretilmesi, cinsiyet ve cinsellik eğitimi, bedensel ve fiziksel olarak

özel alanların ve sınırların öğretilmesi, kişisel hakların ve bedeninin korunması eğitimi” (Çalışkan, 2019) şeklinde tanımlandığı diğer araştırmalar, mahremiyet kavramının bu çalışmadaki anlamına paralel sonuçlar ortaya koymaktadır. Kişilerdeki mahremiyet algısı üzerinde genellikle kültürel kodların şekillendirici olduğu düşünülmektedir. Çünkü mahremiyet kavramı toplumda çoğunlukla “gizlilik ve kişisel alan” olarak tanınmakta, mahremiyet olgusu ise “beden, cinsellik ve kadın/erkek ilişkisi” üzerine anlamlandırılmaktadır.

Yetişkinlerde mahremiyet algısının kaynağı “birey, aile, toplum ve din” olarak belirlenmiştir. Bu araştırmanın farklı katılımcılarla gerçekleştirdiğimiz ön çalışmada da aynı sonuçlara ulaşılmıştır (İder, 2019). Yetişkinlerin mahremiyet algısını, en yüksek oranda toplumsal referansların şekillendirdiği ortaya çıkmıştır. Başka bir çalışma, kültürel değerlerin dinî yasaklardan daha önemli görüldüğünü, kültürün dine kıyasla eğitim programının içerik ve işleyişini daha fazla etkilediğini ortaya koyarak ulaştığımız sonuçla örtüşmektedir (Roudsari ve diğerleri, 2013). Bunun üzerinde kişilerin dinî bilgi yoksunluğu ve bu yoksunluğun ilgili kişi ya da kurumlar tarafından karşılanmamasının etkili olduğu düşünülmektedir. Zira, toplumsal öğretiler dinî öğretilere kıyasla günlük yaşam içerisinde daha fazla yer bulmaktadır. Hatta çoğu çocuğun örgün eğitim alıncaya kadar hiçbir dinî öğreti ile karşılaşmadığı görülmektedir. Dolayısıyla çocukluktan itibaren maruz kalınan toplumsal yargılar, kişilerin mahremiyet algısında da belirleyici olmaktadır.

Yaptığımız araştırmanın kuramsal kısmında mahremiyet ve mahremiyet eğitiminin İslam hükümleri ile temellendirilmesi gerektiği savunulmuş ve araştırmanın verileri bu savı doğrulamıştır. Çünkü araştırma sonuçlarına göre, kişileri mahremiyete aykırı davranmaktan alıkoyan en etkili unsurun din olduğu görülmektedir. Kişisel, ailevî ya da toplumsal referansların, mahremiyete aykırı durumlara karşı direnme hususunda din duygusu kadar güçlü olmadığı ispat edilmektedir. Bu tespit, dindarlık düzeyi ile riskli cinsel davranışların ilişkisini araştıran bir çalışmada “dine önem veren, dinî ritüellere sıklıkla katılan, cinsellik konusunda dinî tutuma sahip gençlerin cinsel ilişkiyi ertelediğini ve diğerlerine göre daha az sayıda cinsel partnerinin olduğu” (Haglund ve Fehring, 2010), yine başka bir çalışmada dinî inanca sahip kişilerin çoğunun evlilik öncesi cinselliğe karşı olduğu ve cinselliğin sınırlı bir biçimde yaşanması gerektiğine inandığı sonucu (Kaya ve diğerleri, 2007) ile benzeşmektedir. Çünkü dinî hükümler,

kalıcı davranış değişikliğini sağlayan en temel motivasyon durumundadır. Mahremiyet sınırlarının toplumdan topluma hatta kişiden kişiye değiştiği göz önüne alındığında, değişen zaman ve zemine rağmen sabit sınırlar tayin eden tek unsurun din olduğu ortaya çıkmıştır. Katılımcılar kendi tecrübeleri ile bu sabiteyi dillendirmiş ve inanç üzere temellendirilen mahremiyet anlayışının direncini ispat etmiştir.

Araştırmada **yetişkinlere göre mahremiyet alanları**, “beden, mekan, eşya, ses ve bilgi” olarak tespit edilmiştir. Katılımcılar mahremiyeti en çok “beden” üzerine anlamlandırmıştır. İlgili araştırmalarda katılımcıların namus kavramını “beden ve düşünce” olarak cevaplandığı (Özkaya ve diğerleri, 2016), mahrem kavramının en fazla ‘bedenin bazı bölgeleri’ olarak tanımlandığı görülmektedir (Budak, 2018). İlgili sonuçlar da mahremiyetin çoğunlukla bedene tanımlandığını ortaya koymaktadır. Çelikoğlu’nun çalışmasında ise (2007), mahrem alanlar “aile hayatı, ev ve beden” olarak, daha az mahrem olanlar ise “el ve ses” olarak belirlenmiştir. “Beden” kişilerin mahremiyet algısında başı çeken alan durumundadır. Çünkü mahremiyet hususunda toplumsal öğretiler genellikle beden üzerine, hatta “kadın bedeni” üzerine odaklanmaktadır. Dolayısıyla kişilerin de bu yönde görüş bildirmesi şaşırtıcı değildir. Erkek katılımcıların dahi araştırma sorularını büyük oranda kadın bedeni ile örneklediği görülmüştür. Kadının dekoltesi, örtünmesi, giyinmesi vb. örnekler erkek katılımcılar tarafından sıkça ifade edilmesine rağmen, ne erkek ne de kadın katılımcılar tarafından erkek bedeni üzerine bir mahremiyet atfında bulunulmamıştır. Kadın bedeninin mahremiyete daha çok konu olması, bu konudaki dinî referanslar ile gerekçelendirilse dahi İslamda erkeğin bedeni de belirli ölçülerle mahremiyet kapsamına alınmıştır. Ancak iki cins için belirlenen ölçüler değişmektedir. Kadın ve erkeğin yaratılış farklılığı, ilgili ölçülerin de farklılaşmasını anlaşılır hale getirmektedir. Buna rağmen kültürel kodların yalnızca kadın bedenini mahremiyet unsuru olarak tanımladığı görülmektedir.

Araştırmada bilgi mahremiyeti kapsamına alınan hususlar “duygu/düşünce, yaşantı, sır, hata, cinsiyete özel durum, cinsel yaşam, siyasi görüş ve dinî görüş” olarak belirlenmiştir. Budak’ın çalışmasında mahrem kavramının bedenin özel bölgelerinden sonra en çok ‘cinsel hayat ve aile içi sorunlar’ şeklinde nitelendiği görülmektedir (Budak, 2018). Ayrıca en çok “dinî görüş, siyasi görüş ve kıyafet” “mahrem değil” şeklinde tanımlanarak, yaptığımız çalışmanın sonuçları ile farklılaşmaktadır. Bu

farklılığın her iki araştırmaya katılan kişilerde dikkate alınan değişkenlerin çeşitliliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Daha homojen bir çalışma grubu ile yapılan araştırmalarda, katılımcıların benzer görüş bildirmesi olağandır. Diğer taraftan araştırmamızda maksimum çeşitlilik örneklemesine başvurulması, farklı görüşlerin ortaya çıkmasını anlaşılır kılmaktadır. Çalışmamızda “dinî ve siyasi görüşü” mahremiyet kapsamında gören katılımcının seküler anlayışta olması, içinde yaşadığımız toplumun muhafazakar görünümü sebebiyle ilgili sonucu anlamlı kılmaktadır. Muhafazakar bir toplumda seküler kimliğin gizli tutulması, kişilerin mahremiyet algısının toplumsal yargılara göre şekillendiğini göstermektedir.

Yetişkinlerin mahremiyet ihlaline verilen tepkiler “uyarı, ifşa etme, iletişimi kesme, sözlü ve fiziksel şiddet, yasal başvuru ve tepkisizlik” olarak belirlenmiştir. Yetişkinlerin mahremiyet ihlaline verdiği tepkilerin çoğunlukla “uyarma, iletişimi sonlandırma, sözlü/fiziksel şiddet uygulama ve tepkisiz kalma” yönünde olduğunu söylemek mümkündür. Yasal başvuru hakkının kullanılmaması, mahremiyet ihlalinin hukuki bir mesele olduğuna dair farkındalığın da düşük olduğunu ispat etmektedir. Ayrıca mahremiyet ihlaline karşı tepkisizlik, yetişkinlik döneminde dahi mahremiyet ihlalleri karşısında kişilerin çaresiz kaldığını göstermektedir. Bu durum, çocukluk ve gençlik döneminde mahremiyet ihlallerine karşı nasıl tepki verileceği konusunda onlara yeterli eğitimin verilmediğini göstermektedir. Dahası çocukluk ve gençlik döneminde özellikle kız çocuklarına erkeklerin yanında yüksek sesle konuşmaması, onların yanında kahkaha atmaması, onlarla arkadaşlık kurmaması yönündeki uyarıların, hatta erkeklerin tehlikeli, zarar veren kimseler olduğunu ifade eden öğretilerin, onları gerek o dönemde gerek yetişkinlik döneminde erkeklere karşı savunmasız hale getirdiğine inanılmaktadır. Erkekler karşısında kendisini aciz, güçsüz ve savunmasız gören kız çocukları, aynı tutumu yetişkinlik döneminde dahi sürdürerek onların ihlallerine karşı tepkisiz kalabilmektedir.

Mahremiyet ihlaline karşı verilmesi gereken tepkiler, anne/babaların mahremiyet eğitiminde yer vermediği konulardır. Dolayısıyla çocuklar ve gençler, ihlali “ihlal” olarak tanılama ya da tanıl原因lar dahi bunu ifşa etme noktasında aciz bırakılmaktadır. Bu sebeple yetişkinler, özellikle de kadınlar sözlü ya da fiili bir tacize ugradığında dahi sessiz kalmayı tercih etmektedirler. Diğer taraftan bu konudaki yasal hakların varlığı, ancak eğitim seviyesi yüksek kişiler tarafından bilinmektedir. Diğer taraftan medeni

hukukun kadın lehine olan hükümleri, erkekleri bu konuda tepkisiz bırakabilmektedir. Bir kadının tacizine uğradığı halde bunu ispat edemeyen erkekler, iftiraya uğrama korkusu ile yasalara başvurmamakta, hatta bunu ifşa etmekten özellikle kaçınmaktadır. Medeni hukukun toplumsal yaşamda kadının elinden alınan hakları telafi etme çabası anlamlıdır; fakat bunu yaparken diğer cinsi mağdur etmeyecek şekilde düzenlenmesi gerektiğine inanılmaktadır.

Çocukluk ve gençlik dönemindeki mahremiyete ilişkin yaşantılar

Çocukluk ve gençlik döneminde **mahremiyete dair merak edilen konular**, “cinsiyet özellikleri/farklılıkları, cinsel yaşam, beden temizliği, boy abdesti, tesettür ve özel eşyalar” olarak belirlenmiştir. İlgili bir çalışma, çocukların çoğunlukla “karşı cinsi, akranları, kız ve erkeklerdeki bedensel farklılığı” merak ettiği yönünde benzer sonuçlar ortaya koymuştur (Eliküçük ve Sönmez, 2011:59). Çocukluk ve gençlik dönemindeki merakın iki şekilde ortaya çıktığı görülmektedir. Birincisi çocuğun bedensel ve bilişsel gelişimine paralel olarak içsel uyaranlarla ortaya çıkan meraktır. İkincisi ise çocuğun mevcut bilgisi ile anlamlandıramadığı, ancak dışsal uyaranların sebep olduğu meraktır. Bu anlamda çocukların cinsiyet farklılığını ya da cinsiyet özelliklerini merak etmesi fiziksel ve bilişsel gelişimi sebebiyle olağandır. Fakat bir çocuğun cinsel yaşamı ya da beden temizliğini merak etmesi ancak onun bu konularla ilişki bir nesne ya da duruma tanıklık etmesinden kaynaklanmaktadır. Bu sonuç üzerinde, medyada gelişigüzel yer alan görsellerin ve reklamı yapılan cinsel objelerin, aynı şekilde ebeveynlerin mahrem durum ve eşyaları gizleme konusundaki duyarsızlığının etkili olduğu görülmektedir.

Çocukluk ve gençlik döneminde **mahremiyete ilişkin konuların paylaşıldığı kişiler** “anne, abla/ağabey ve akran” olarak belirlenmiştir. Bunlar arasında en fazla başvurulacak kişi akran olarak görülmektedir. Literatürde en fazla paylaşımda bulunan kişinin akran olduğunu ortaya koyan çok sayıda çalışma yer almaktadır (Ateş ve diğerleri, 2005; Gölbaşı, 2005; Kırmızıtoprak, 2007; Biri, 2005; Sevil, 2004; Kaya ve diğerleri, 2007). Bu sonucun anne/babaların mahrem olarak kodlanan konularda çocuğu ile iletişim kurmaktan kaçınmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Özellikle ergenlikteki gelişim özelliklerinin ve ihtiyaçlarının benzerliği, akranlar arasındaki iletişimi uygunsuz konulara kadar götürebilmektedir. Mahrem konuların yatay iletişimde daha rahat yer bulması, akranların birbirini olumsuz davranışlara ikna

etmesine de imkan tanımaktadır. Araştırma sonuçları, özellikle erkek çocukların ergenlik ve sonrası dönemde akran teşviki ile cinsel tecrübe gibi istenmeyen davranışlar sergilediğini ortaya koymaktadır. Başka bir araştırmanın, cinsel konularda arkadaşları ile konuşan çocuklara kıyasla, annesiyle konuşan çocukların “evlilik öncesi cinsel tecrübeyi onaylamadığı” sonucu bunu ispat etmektedir (Haglund ve Fehring, 2010).

Çocukluk ve gençlik döneminde mahremiyet ihlaline verilen tepkiler “uyarı, ifşa etme, iletişimi kesme, sözlü/fiziksel şiddet ve tepkisizlik” olarak belirlenmiştir. Tepkiler arasında frekansı en yüksek kodun “tepkisizlik” olması, çocuklara ve gençlere sunulan mahremiyet eğitiminin yetersizliğini ortaya koymaktadır. Çocuk ve gençlerin eğitim ihtiyacı, ihlal karşısındaki tepkisizlikleri ile kendini açıkça göstermektedir. Çocuklar bu tür ihlallere karşı nasıl bir tepki verileceğini, hatta tepki verilmesi gerektiğini dahi bilmemektedir. Araştırma sonuçları kız çocukları kadar erkek çocuklarının da istismara açık olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle ergenlerin ve yaşlıların bu tür davranışlar sergilediği araştırma bulgularıyla ispat edilmektedir. Faillerin, ergenlik öncesi dönemdeki çocuklara müdahalede bulunduğu görülmektedir. Bu durum üzerinde, cinselliği henüz tanımayan çocukların direnme ya da ifşa etme becerisinden yoksunluğu etkili olmaktadır. Araştırma bulguları, okul öncesi dönemden itibaren çocukların gelişim özelliklerine uygun olarak ihlaller ve bunlara yönelik tepkiler hakkında eğitilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Çocukluk ve gençlik döneminde mahremiyet algısını şekillendiren unsurlar, “öğretmen, din görevlisi, dinî cemaat, abla/ağabey, arkadaş, aile, sosyal çevre ve kitle iletişim araçları” olarak tespit edilmiştir. Çakır’ın çalışmasında ise katılımcıların mahremiyet eğitimi aldığı kişiler/kurumlar “anne/baba, aile büyükleri, İHL, Kuran kursu ve İlahiyat fakültesi” olarak belirlenmiştir. Özkaya ve diğerleri (2016) tarafından yapılan araştırmada ise, cinsel hayata dair ilk bilgilerin “arkadaş, kitap/dergi, anne/baba, film, abla/ağabeyden” alındığı ortaya konulmuştur. Benzer çalışmalarda, çocuğun ilk cinsel bilgi kaynağı “arkadaş” olarak (Kumcağız ve diğerleri, 2013), din eğitimi aldığı kişiler ise “anne, baba, kardeş, aile büyükleri, Kuran kursu ve cami, okul, cemaat, sivil toplum kuruluşları, komşu ve akraba” olarak tespit edilmiştir (Alpaydın, 2015). Yaptığımız araştırmanın ilgili diğer araştırmalarla benzer sonuçlar verdiği görülmektedir. Anne/babasından yeterli düzeyde bilgi alamayan çocukların öğrenme ihtiyacını Kuran kursu ve dinî cemaatlerden karşıladığı görülmektedir. Bazı

katılımcıların mahremiyet eğitiminde anne/babasından daha çok abla/ağabeyin yer aldığı görülmektedir. Özellikle kız çocuklarının ağabeyleri tarafından baskıcı bir tutumla sınırlandırıldığı dikkat çekmektedir. Bu durum üzerinde ilgisiz anne/baba tutumunun etkili olduğu düşünülmektedir. Ağabey, ebeveynin yetersizliğini görerek otorite boşluğundan yararlanmakta ya da ebeveynin bu konuda kendisine verdiği hakkı kullanarak kız kardeşi üzerinde hakimiyet kurmaya çalışmaktadır. Bu durum aile içerisinde kız ve erkek çocuklarına yönelik tutumun farklılaştığını da ortaya koymaktadır. Ebeveyn tarafından erkek çocuğa verilen kız kardeşe müdahale hakkı, yetişkinlik döneminde de erkeğin eşine müdahale etmesi ile kendini göstermektedir. Bu anlamda mahremiyet eğitiminde erkek çocuklarının en az kız çocukları kadar eğitilmesi gerektiği açıktır.

Araştırma bulgularına göre, çocukların mahremiyet anlayışını örgün eğitimin ve öğretmenlerin de şekillendirdiği görülmektedir. Ancak okul öncesi öğretmenlerinin mahremiyet eğitimindeki yeterliliğini araştıran bir çalışma, onların mahremiyet kavramını tüm boyutları ile tanımadığını, mahremiyet eğitiminde kapsamlı bir bilgiye sahip olmadığını ortaya koyarak öğretmenlerin yetersizliğini ispat etmiştir (Çalışkan, 2019). Benzer şekilde, cinsel eğitim çalışmaları da öğretmenlerin bu konudaki yetersizliğini ve eğitim ihtiyacını ortaya koymaktadır (Kocatürk, 2002). Çünkü mahremiyet eğitimi, örgün eğitimin belirli bir basamağına ya da belirli bir dersin içeriğine tanımlanmamıştır. Çeşitli basamaklarda çeşitli derslerde kısmen yer bulan mahremiyet konusu, her dersin öğretmeni tarafından kendi anlayışı çerçevesinde sunulabilmektedir. Yaptığımız araştırmanın bulguları, öğretmenlerdeki anlayış farklılığını ortaya koyarak örgün eğitimde çocukların zaman zaman olumsuz öğreti ve uyarılara maruz kaldığını ortaya koymaktadır.

Araştırmaya katılan özellikle genç katılımcıların internete erişim imkanına dikkat çektiği görülmektedir. İnternet ve sosyal medya kullanımının yaygınlığı, kişilerin mahremiyet anlayışını gevşetmekte, çocuk ve gençler bu durumdan fazlasıyla etkilenmektedir. İnternet ve sosyal medya kullanımının bireyin mahremiyet anlayışını olumsuz etkilediği birçok çalışma ile ispat edilmiştir (Budak, 2018; Algül, 2018; Özkaya ve diğerleri, 2016; Kakırman, 2012; Berkup, 2015). Facebook kullanımı üzerine yapılan bir araştırma ise, gençlerin internet üzerindeki paylaşımlar sebebiyle bir olumsuzluk yaşayabileceklerini bilmelerine rağmen, paylaşımlarını sürdürdüğünü

ortaya koymaktadır (Zengin ve diğerleri, 2015). Bu anlamda çocuklara sunulan sınırsız internet hakkı, onlara istendik yönde mahremiyet anlayışı kazandırmanın imkanını ortadan kaldırmaktadır. Yaşadığımız çağın bir gereği olarak kabul edilen sosyal medya kullanımı ise, mahremiyet eğitiminde öncelikle ebeveynlerin eğitimini gerektiren bir problem durumundadır.

Mahremiyet eğitiminde anne ve baba

Mahremiyet eğitiminde öne çıkan ebeveyn, “anne” olarak belirlenmiştir. Eğitim sürecinde anne “bilgi veren, rehberlik eden, yardım eden kişidir”. Baba ise çoğunlukla “yasak koyan, emir veren, cezalandıran kişi” durumundadır. Bu sonuç, başka bir araştırmanın sonuçları ile desteklenmektedir (Demir ve diğerleri, 2017). Benzer çalışmalarda, annenin “problem çözme, iletişim kurma” vb. ailenin fonksiyonları hususunda babaya göre daha işlevsel olduğu (Demircioğlu ve diğerleri, 2011), annenin en çok “çocuk büyüten/yetiştiren, idare eden ve yöneten kişi” olarak, babanın ise “koruyan, geçimi sağlayan, dayanak/destek olan kişi” olarak algılandığı (Başay ve Aksoy, 2017), annenin eğitim düzeyi ile çocuğun bilgi düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olup babanın eğitim seviyesi ile aynı anlamlı ilişkinin bulunmadığı (Kaya ve diğerleri, 2007), çocuklara cinsel konularda en yüksek oranda bilgi veren ebeveynin hem kız, hem erkek çocuklar için anne olduğu (Tuğrul ve Artan, 2001), erkek çocuklarının babalarıyla cinselliğe dair konularda konuşamadığı (Kumcağız ve diğerleri, 2013), annelerin babaya göre çocuğa karşı daha demokratik bir tutum sergilediği (Sak ve diğerleri, 2015), çocukların cinsel konulardaki sorularını büyük oranda anneye, çok düşük oranda ise babaya sordukları ortaya konarak (Tuğrul ve Artan, 2001) annenin çocuğun eğitiminde babaya göre daha aktif rol oynadığı ispat edilmiştir. Bu sonuç üzerinde çocuğun eğitiminden anneyi sorumlu tutan kültürel kodların etkili olduğu görülmektedir. Zira, babanın ailenin geçimini sağlayarak üzerine düşen sorumluluğu fazlasıyla yerine getirdiğine inanılmakta, evin ve çocukların sorumluluğu tümüyle anneye bırakılmaktadır. Yaptığımız çalışmada da annelerin, mahremiyet eğitiminde öne çıkan rolü açıkça dillendirilmektedir. Kadın katılımcılar babalarının bu konudaki ilgisizliğinden yakınmakta, erkek çocuklarının ise babalarına yönelik daha koruyucu davrandığı ve bu ilgisizliği meşrulaştırdığı görülmektedir. Erkek katılımcıların babaya karşı bu savunmacı tavrı, bugün ya da gelecekte aynı sorumluluktan kendilerini muaf tutan anlayışı benimsediklerini göstermektedir. Diğer

tarafından baba sevgisi ve ilgisinden yoksun büyüyen kız çocuklarının, evlilik öncesinde karşı cinsle yanlış ilişki kurduğu ya da evlilik için yanlış eş tercihinde bulunduğu, ihtiyaç duydukları sevgi ve şefkati, babadan temin edemeyip bunu temin edeceğine inandığı bir erkekle kolayca ilişkiye başladığı görülmektedir. Yine çocuklarına karşı sevgi ve ilgi göstermeyen babaların kız çocuklarında, özellikle ailenin beklentilerine uymayan eş ve ilişki tercihi göze çarpmaktadır. Kız çocuklarının babaya karşı duyduğu öfkesini bu şekilde dışa vurduğu düşünülmektedir.

Anne/babaların eğitim sunduğu konular “karşı cinsle ilişki, giyinme/örtünme, aksesuar kullanımı, dışarı çıkma, cinsiyet özellikleri/farklılıkları, cinsel yaşam, ses mahremiyeti, kötü alışkanlıklar, beden temizliği, eşya mahremiyeti, bilgi mahremiyeti, mekan mahremiyeti ve gusül abdesti” olarak belirlenmiştir. Bu sonuç, başka bir çalışmada annelerin ergen çocuklarının mahremiyetini “cinsellik, romantik ilişki, bilgisayar, cep telefonu ve oda” üzerine anlamlandırdıklarına ilişkin tespiti ile benzeşmektedir (Demir ve diğerleri, 2017). Başka bir araştırmada ise anne/babaların çocukları ile “cinsiyetler arası bedensel farklılıklar, hamilelik ve doğum, argo kelime ve küfürler, sağlık ve temizlik kuralları, cinsel merak ve oyunlar, üreme, cinsel istismar, AIDS, cinsel yolla bulaşan hastalıklar” hakkında konuştuğu ortaya konulmuştur (Eliküçük ve Sönmez, 2011). Türkyılmaz (2019), 3-6 yaş aralığında çocuğu bulunan anne/babaların çocukları daha çok “tuvalet-banyo adabı, odalara girerken vb. durumlarda izin alınması gerektiği, kıyafet değişiminin nasıl ve nerede olması gerektiği, özel bölgeler” hakkında konuştuğunu ortaya koymuştur. Mahremiyet anlayışının geleneksel olarak beden ve karşı cins üzerine inşa edilmesi, anne/babaların eğitim anlayışını da şekillendirmiş ve çocuklarını en fazla bu iki mesele üzere uyarması ile sonuçlanmıştır. Araştırmada ulaştığımız diğer sonuçların çoğu, yine bu iki mesele ile ilişkili olan sorunlardır. Bulgularda dikkat çeken bir diğer husus, ebeveynlerin olumlu bir davranışı kazandırmaktan daha çok, olumsuz bir davranıştan sakındırma amacıyla eğitim sunmasıdır. Bu sebeple tavsiye ve telkinden daha çok, yasak ve sınırlamalar dikkat çekmektedir. Bunların da yine yoğun biçimde kadın/erkek ilişkisi ve beden mahremiyeti ile ilgili olması, anne/babaların mahremiyet eğitimden ne anladığını açıkça ortaya koymaktadır.

Çocukların ve gençlerin anne/babadan gizlediği konular “erkek/kız arkadaş, hata/kusur ve taciz” olarak belirlenmiştir. Başka bir araştırmada, çocukların en fazla

gizlediği konunun “kız/erkek arkadaş” olduğu tespit edilmiştir (Demir ve diğerleri, 2017). İlgili tespitler mahremiyet eğitiminde öncelenen karşı cins ve beden mahremiyetinin, paralel biçimde kız/erkek arkadaş ve tacizin gizlenmesi ile sonuçlandığını ortaya koymaktadır. Çocukların taciz olaylarını tanılayamadığı için ebeveni ile paylaşmaması kabul edilebilir. Ancak ergenlik ve sonraki dönemde tacize uğrayan çocukların bunları gizleme çabası düşündürücüdür. Özellikle kız çocukları ebeveynler tarafından erkeklerden uzak durması yönünde eğitilmekte, bunun sonucunda bir erkeğin sözlü ya da fiili tacizine uğrayan kız çocukları ebeveynleri tarafından suçlanacağını düşünerek bunu gizlemeyi tercih etmektedir. Çocuk istismarını konu edinen bir çalışmada, istismara uğrayan çocukların çoğunun, istismar olayında kendisini suçlu hissettiği ve başkaları tarafından suçlandığı sonucu bu tespiti doğrulamaktadır (Mavili ve Bilgin, 2017). Özellikle ebeveyni ile sağlıklı ilişki kuramayan katılımcıların bu hususları gizleme eğiliminde olduğu ortaya çıkmıştır. Başka bir çalışmada aile işlevlerini sağlıklı algılama durumunun, kişinin sorunlarını ailesi ile paylaşmasına katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır (Türküm ve diğerleri, 2005).

Mahremiyet eğitiminde anne/babanın yaptığı hatalar “ilgisizlik ve sevgisizlik, tanıdık kimselere karşı dikkatsizlik, özel eşya ve bilgiyi gizlememe, mahremiyete aykırı sözcük ve ifadeler kullanma, beden mahremiyeti konusunda dikkatsizlik, kız ve erkek çocuğuna farklı yaklaşım, çocuğun gelişim dönemine ve özelliklerine duyarsızlık, çocuğun mahremiyetine duyarsızlık, çocuk eğitimi ve mahremiyeti konusunda bilgisizlik, baskıcı/otoriter tutum, karşı cinse karşı olumsuz yaklaşım, mahrem olan ve olmayan arasındaki belirsizlik, çocukların hem cins ilişkilerinde dikkatsizlik” olarak ortaya konulmuştur.

Mahremiyet eğitiminde yapılan anne/baba hataları arasında, onların baskıcı ve otoriter tutumu yer almaktadır. Bu sonuç, disiplinli ve aşırı koruyucu anne/babaların çocuk üzerinde olumsuz sonuçlara sebep olduğunu, demokratik ve kabul edici anne/babaların ise olumlu etkide bulunduğunu (Sak ve diğerleri, 2015), demokratik anne/baba tutumunun, çocukların ahlakî olgunluk düzeylerine otoriter anne/baba tutumuna göre daha olumlu katkı sağladığını (Şengün, 2013), demokratik anne/baba tutumunun çocukların sosyal becerileri üzerinde olumlu etkisinin olduğu, diğer tutumların ise olumsuz yönde etkilediğini (Kırman ve Doğan, 2017), demokratik anne/baba tutumunun çocuğu problem davranışlara ve psikolojik belirtilere karşı

koruduğu, otoriter anne/baba tutumunun ise çocukta yüksek psikolojik belirtilere sebep olduğunu (Kaplan ve Ak, 2018) ortaya koyan diğer çalışmalarla desteklenmektedir. Yaptığımız araştırmanın bulguları baskıcı anne/baba tutumunun çocuğu sadece onların gözetiminde iken olumsuz davranıştan alıkoyduğu, diğer durumlarda ise çocuğun o davranışı gerçekleştirip gizlemesine sebep olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmanın kuramsal kısmında savunulduğu üzere, ebeveyn/çocuk arasındaki ilişkinin sıhhati eğitimin imkanını da beraberinde getirmektedir. Ebeveynlerin çocukları ile kuracağı olumlu ilişki, eğitimde kilit unsur olarak nitelenmektedir. Zira, eğitim sürecinde çocuğun anne/babanın bilgisinden önce, ilgi ve sevgisine ihtiyacı vardır. İlgili ve demokratik tutumlu anne/babaların çocuğun duyuşsal ve bilişsel ihtiyaçlarına cevap vermesi, çocukların da her konuyu onlarla paylaşabilmesini sağlamaktadır.

Mahremiyet eğitiminde anne/babanın kız ve erkek çocuğuna farklı yaklaşımı, en fazla yapılan hatalar arasındadır. “Genç yetişkinlerin evlilik ve aile hayatına ilişkin görüşleri” üzerine yapılmış bir diğer çalışma erkek katılımcıların erkek lehine maddelerden aldığı yüksek puanlar sebebiyle kız ve erkek çocuklarına eşit yaklaşılmadığını doğrulamaktadır (Gazioğlu, 2006). Başka bir araştırma, annelerin kız ve erkek çocuklarına ilgi gösterme konusunda farklı tutum sergiledikleri sonucuyla yaptığımız çalışma ile benzeşmekte, ancak annelerin erkek çocukları ile daha fazla fiziksel temas kurduğu, kız çocukları ile daha fazla sözlü iletişim kurduğu yönüyle bu çalışmadan ayrılmaktadır (Şahin, 2014). Çünkü araştırmamızda erkek çocukların kızlara kıyasla annesi ile daha fazla fiziksel temas kurduğuna yönelik bir bulguya rastlanmamaktadır. Bunun dışında ebeveynlerin kız çocuğunun mahremiyetini, erkek çocuğuna kıyasla daha fazla önemseydiğı görölmektedir. Anne/baba gözetiminin ve denetiminin erkek çocuklarına kıyasla kız çocuklarına karşı daha yoğun olduğu gösteren çalışmalar bu sonucu desteklemektedir (Raboteg-Scaric ve diğerleri, 2001; Gündüz ve Çok, 2015). Anne/babaların kız çocuklarının sorunlarına daha özenle yaklaştıkları (Üstün ve Yılmaz, 2008), erkek çocuklarına cinsel konularda daha az bilgi aktardıkları (Measor, 2004), kız çocuklarının erkek çocuklarına göre anne/babalarını daha koruyucu olarak kabul ettikleri (Dokuyan, 2016) yönündeki araştırma sonuçları, anne/babaların ayrımcı tutumunu ortaya koymaktadır. Ebeveynlerin kız ve erkek çocuklarına yönelik tutum farklılığının, iffet duygusunun sadece kız çocuklarına özgü kılınması ve bu değerin salt bedenin muhafazası ile korunacağına ilişkin zannın ürünü

olduğu düşünülmektedir. Bu anlamda kültürel kodlar ebeveynlere bu olumsuz tutumu adeta directmektedir. “Kızını dövme, dizini döver”, “kır dizini, evinde otur” şeklindeki kodların ebeveynlerin zihnine işlemiş durumdadır. Yaptığımız araştırmada da kadının iffetine yönelik benzer olumsuz söylemlerin anneler tarafından dahi dillendirildiği görülmektedir. Kız çocuğuna salt bedeni üzerinden sunulan uyarı ve kısıtlar, onun da kendisini salt bedeni üzerinden değerlendirmesine sebep olmaktadır. Bu çocuklar kendilerini insan olarak değil, kadın olarak görmektedir.

Anne/babaların kız ve erkek çocuklarına farklı yaklaşımı, onların mahremiyet duyarlılığının da farklılaşmasına sebep olmaktadır. Yaptığımız araştırmada kadınların bu konuda daha fazla hassasiyet taşıdığı görülmektedir. Örtünme, giyinme, karşı cinsle ilişki hususunda kadın katılımcıların daha dikkatli olduğu, ilgili bulgularla desteklenmektedir. Bu sonuç, kadınların erkeklere kıyasla mahremiyete daha duyarlı oldukları (Kurtbaş, 2011; Türten, 2018), mahremiyet ihlali yaptığında kendisini suçlu hissettiğini söyleyen kadınların erkeklere göre daha yüksek oranda olduğu (Kurtbaş, 2011) yönündeki sonuçlarla örtüşmektedir. Çünkü kültürel kodlar kadını “kendisini sakınan”, erkeği ise “kendisinden sakınılan” kişi olarak belirlemiştir. Araştırmada yer alan bir kadın katılımcının 40 yaşında olmasına rağmen, evine yabancı kimseyi almaması, evlilik tekliflerini düşünmeden reddetmesi, yalnız yaşadığını herkese söylememesi, dekoltenen hoşlanmaması vb. ifadeleri geçmişte maruz kaldığı tutumun bir sonucu olarak görülmektedir. Katılımcının mahremiyet kaygısı, istenmeyen boyuta ulaşarak yaşamını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu anlamda özellikle kız çocuklarına directilen mahremiyetin istenmeyen sonuçlar getirdiğini söylemek mümkündür.

Bulgular kadın katılımcıların çoğunun toplumsal yargılara karşı oldukça eleştirel ve katı bir tutum sergilediğini ortaya koymaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerinin erkek lehine olması, kadın katılımcılar tarafından eleştirilmektedir. Cinsiyet rolleri hakkında kızların erkeklere göre daha eşitlikçi tutuma, erkeklerin ise daha geleneksel rollere sahip olduğu (Öngen ve Aytaç, 2013), kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair farkındalığının daha yüksek olduğu, erkeklere kıyasla cinsiyet rollerine bağlılıklarının daha düşük olduğu (Ünal ve diğerleri, 2017), evli ve çocuk sahibi bir erkeğin toplumsal cinsiyet rollerini daha geleneksel biçimde algıladığı ve hem erkeğin hem de kadının toplumda daha geleneksel bir anlayışla varlığını sürdürmesi gerektiğine inanması (Özmete ve Yanardağ, 2016) şeklindeki sonuçları ile kendini göstermektedir. Hatta

çocukların oyuncak tercihi üzerine yapılan bir çalışma, toplumsal cinsiyet rollerini benimseyen ailelerde yetişen çocukların geleneksel rollere uygun olan oyuncakları tercih ettiğini ortaya koyarak (Güder ve Alabay, 2016b) ilgili rollerin o yaştan itibaren çocuğa kodlandığını delillendirmektedir. Diğer taraftan Özkaya ve diğerleri (2016) tarafından yapılan araştırmada, anne/babanın kız ve erkek çocuğunun eğitimi için eşit sorumluluk taşıdığını ifade eden kişilerin çoğunlukta olması, yaptığımız çalışma da dahil olmak üzere pek çok çalışmanın sonucu ile farklılaşmaktadır. Bu araştırmanın çalışma grubunu ebeveynler oluşturmaktadır. Bu sebeple ilgili araştırma ile yaptığımız çalışmanın sonucu arasındaki farklılığı, anne/babaların düşünce ve davranışları arasındaki tutarsızlık ile açıklamak mümkündür.

Araştırmada anne/babaların çocuğun mahremiyeti hususunda tanıdık kimselere karşı duyarsız olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çocuk istismarı üzerine yapılmış bir araştırma, istismarcıların çoğunun çocuğun güvendiği ve sevdiği bir kimse olduğunu ortaya koyarak ulaştığımız sonucu desteklemektedir (Mavili ve Bilgin, 2017). Ebeveynlerin bu konudaki duyarsızlığı, çocuğun tanıdık kimseler tarafından istismar edilmesine sebep olmaktadır. Özellikle tanıdık ve yaşlı kimselerin çocuklar için büyük bir tehdit oluşturduğu bulgularla ispat edilmiştir. Bu anlamda çocukların tanıdık bir komşu, akraba vb. tarafından taciz edilmesi, anne babasının dikkatsizliğini ortaya koymaktadır.

Mahremiyet eğitiminde anne/babanın ilgisizliği ve sevgisizliği çocuğun bu ihtiyacını yanlış ilişki ve yaşantılarla karşılamasına sebep olabilmektedir. Bu sonuç, anne/baba gözetiminden yoksun olan çocukların yasak davranışları daha fazla gerçekleştirdiği, anne/babaların çocuğun yaşantısından haberdar olmasının, onu olumsuz davranışlardan uzak tuttuğu (Stattin ve Kerr, 2000) ve cinsel istismarda bulunan kimselerin çocukluk döneminde anne/babaları ile sağlıklı bir ilişkisinin bulunduğu yönündeki araştırma sonucuyla desteklenmektedir (Marshall W. ve Marshall L., 2000). Araştırma bulguları, ebeveynlerin çocuklarına beslediği sevginin görünür olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Kadın bir katılımcı anne/babasından görmediği sevgiyi, yabancı bir erkekte görerek onunla evlendiğini ifade etmiş, yanlış eş tercihini de anne/babasının ilgisizliği ile gerekçelendirmiştir. Sadece ilgili ifadeler dahi anne/baba ilgisizliği ve sevgisizliğinin, çocukların hayatını ne ölçüde etkilediğini örneklemektedir.

Anne/babaların mahremiyet eğitimi hususunda yeterli bilgiye sahip olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Başka bir araştırmada, mahremiyet eğitiminde yeterli bilgiye sahip olduğunu düşünen anne/babaların %30 oranında olması, bu sonucu doğrulamaktadır (Çakır, 2015). Bu sonuç İldeş'in (1990), "ailelerin cinsel eğitim konusundaki inanış ve uygulamaları" üzerine yaptığı araştırmanın anne/babaların çoğunun, çocuğun cinselliğe dair sorularına hiçbir kaynağa başvurmadan onları geçiştirerek cevap verdiği sonucu ile örtüşmektedir. Çocuğa dinî bilgileri kazandırma hususunda da başka bir çalışma paralel yönde sonuç bildirmektedir (Alpaydın, 2015). Cinsel eğitim hakkında yapılan çalışmalar ise, anne/babaların cinsel eğitim ve cinsellik hakkında yeterli düzeyde bilgi taşımadıklarını ortaya koyarak ilgili sonucu desteklemektedir (Konur, 2006; Eliküçük ve Sönmez, 2011; Tuğrul ve Artan, 2001). Bu anlamda anne/babaların genel anlamda çocuk eğitimi ve özel anlamda ise mahremiyet eğitimi hakkında eğitim ihtiyacı kendini göstermektedir. Çünkü ebeveynler bu eğitimin önemine inansalar dahi, nasıl ve niçin verilmesi gerektiği konusunda yetersizdir. Sadece mahremiyet eğitiminde değil, genel olarak çocuğun eğitimi konusunda ebeveynlerin yeterli düzeyde bilgi ve beceriye sahip olmadığı düşünülmektedir. İnan (2010) tarafından yapılan çalışmada, anne/babaların çoğunun çocuk ile etkili iletişim konusunda zorluk yaşadıkları ortaya konulmuştur. Anne/babalar kendi ebeveynlerinden edindikleri eğitim ve iletişim anlayışıyla çocuklarına yaklaşmaktadırlar. Sosyal ezber şeklinde sunulan bu sürecin kırılması ise ancak anne/baba eğitimi ile mümkündür. Bu konuda yapılan bir araştırma, anne/baba eğitiminin ebeveyn çocuk ilişkisini iyileştirdiğini ortaya koymaktadır (Özel ve Zelyurt, 2016: 29-30). Diğer taraftan, Türkyılmaz (2019) tarafından yapılan çalışmada, araştırmaya katılan anne/babaların "tamamının ev içerisinde mahremiyete uygun eğitim sunduğu" sonucuna ulaşılmıştır. Ancak anne/babalardan elde edilen verilerle ulaşılan bu sonucun, onların kendi hatalarını fark etmemesi ya da gizlemesi sebebiyle gerçeği yansıtmadığı düşünülmektedir. Bu sebeple yaptığımız araştırma eğitimi veren değil, eğitime muhatap olan kimselerle gerçekleştirilmiş ve ebeveynlerin eğitim anlayışı hakkında gerçekçi sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

Mahremiyet eğitiminde anne/babaların yaptığı hatalardan bir diğeri, "çocuğun mahremiyetine duyarsızlık" olarak belirlenmiştir. Bu tespit, ergen anneleri üzerine yapılan bir çalışmada, annelerin çoğunun çocuğun özel yaşamı ve mahremiyeti

konusunda duyarsız olduğu sonucu ile örtüşmektedir (Demir ve diğerkleri, 2017:73). Başka bir araştırmada istismar mağduru kişilerin kendi ailesindeki ve yakın çevresindeki kişilerin mahremiyete dikkat etmediğini ifade etmesi, anne/babaların bu konudaki duyarsızlığını ortaya koymaktadır (Yıldız, 2012:152). Ebeveyn duyarsızlığı, çocuğun yaşının hassasiyet gerektirmeyecek kadar küçük olduğu ya da ebeveyn ile çocuk arasında veya kardeşler arasında mahremiyetin gerekmediği yönündeki yanlış kanaatten kaynaklanabilmektedir. Kardeşler arasında mahremiyetine dikkat edilmeyen çocuklar, aile dışındaki arkadaş ve aile ilişkilerinde de aynı rahatlığı sürdürmektedir. Özellikle kız kardeşlerin birbirinin beden mahremiyetine karşı dikkatsizliği, ilerleyen dönemde kız arkadaşlar arasında ve anne/kız ilişkisinde de kendini göstermektedir.

Mahremiyet eğitiminde anne/babada gözlenen olumlu davranışlar, “birbirlerine karşı ilgi ve sevgi duyma, çocuğun eğitimine/mahremiyetine duyarlı olma, çocuğa karşı ilgili tutum sergileme, karşı cinse karşı empatik tutum geliştirme, cinsiyetçi yaklaşımdan kaçınma, bireysel farklılıkları dikkate almadır.” Anne/babanın ilgili tutumu, çocuk ile ebeveyn arasında sağlıklı bir ilişkinin kurulmasını, çocuğun sağlam bir kişiliğe sahip olmasını, olumlu duygu ve beceriler edinmesini sağlamaktadır. İlgili anne/baba tutumunun çocuk üzerindeki olumlu katkısını ortaya koyan çok sayıda araştırmaya rastlamak mümkündür (Demir ve diğerkleri, 2017; Palut, 2008; Sezer, 2010; Erbil ve diğerkleri, 2006; Canoğulları ve Güçray, 2017).

Araştırmada katılımcıların birbirine ilgi ve sevgi gösteren ebeveynlerini olumlu bir dille anlatmaları anlamlıdır. Çünkü pek çok ebeveyn karı-koca arasındaki fiziksel ve duygusal yakınlığın çocukların ebeveyn algısını ya da mahremiyet anlayışını olumsuz etkileyeceğini düşünerek bundan kaçınmaktadır. Oysa ki çocuklar onların karı-koca rollerini değil, anne-baba rollerini önemsemektedir. Dolayısıyla anne ve babanın birbirine değer vermesi ve duygularını belli etmesi, hem ailenin huzuru hem de çocuğun ileriki yaşamında bunu örneklemesi açısından önem taşımaktadır. Geçmişte anne ve babası arasında yakın bir ilişkiye şahitlik eden evli katılımcıların, kendi eşleri ile de benzer bir ilişki kurması; diğerk taraftan çatışan bir ebeveynle yetişen katılımcıların da yine eşleri ile çatışması bu durumu ispat etmektedir.

Mahremiyet eğitiminde anne/babaların eğitim anlayışını etkileyen hususlar “dinî inanç, kitle iletişim araçları, kişisel tecrübeler, toplumsal değişim ve toplumsal

yargılar” olarak tespit edilmiştir. Toplumsal yargılar büyük oranda ebeveynlerin mahremiyet ve eğitim anlayışını şekillendirmektedir. Mesela anne/babaların özel konularda çocuklarıyla iletişim kurmaktan kaçınması toplumun “ayıp” kodları sebebiyledir. Yaptığımız araştırmada gerek erkek gerek kadın katılımcıların tamamına yakınının, geçmiş dönemlerde babası ile özel konularda hiç konuşmadığı görülmektedir. Akın ve Özvarış’ın çalışması (2003), ebeveynlerin çoğunun cinsel sağlık hakkında çocuklarıyla hiç konuşmadığını ortaya koymaktadır. Annelerin gerek kız, gerek erkek çocukların cinsel konulardaki sorusunu cevaplarken utandığı ve heyecanlandığı yönündeki tespit ise çocuk eğitiminde toplumsal yargıların etkisini doğrulamaktadır (Tuğrul ve Artan, 2001). Bu yargıların beslediği eğitim anlayışı, toplumdan topluma göre değişen mahremiyet anlayışı ile sonuçlanmaktadır. Araştırmada katılımcıların özellikle şehir ve bölgeye göre mahremiyet tayini, bu sonucu doğrulamaktadır. Bulgularda doğu-batı, alevi-sunni, sahil-kırsal şeklindeki ifadeler, değişen toplumla birlikte değişen mahremiyeti de ortaya koymaktadır. Dahası birçok katılımcı mahremiyetin topluma göre değişmesi gerektiğini savunmaktadır. Çünkü anne/babadan edinilen ezber anlayış bunu gerektirmektedir.

Anne/babaların dinî inancı, onların eğitim anlayışını etkileyen bir diğer unsur olarak belirlenmiştir. Ergen dindarlığını ele alan bir çalışmada, dindarlık yükseldikçe çocuğun anne/babası ile sağlıklı ilişki kurma, onları model alma, saygı duyma davranışlarının da artış gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır (Şahin, 2007). Benzer şekilde, din eğitiminin mahremiyet eğitime katkısını ispat eden başka bir çalışma din temelli mahremiyet eğitiminin önemini ortaya koymaktadır (Çakır, 2015). Yaptığımız çalışmada anne/babasının İslam temelli eğitim anlayışını dışa vuran çok az sayıda katılımcı bulunmaktadır. Bu kimselerde istendik davranışların kalıcılığı dikkat çekmektedir. İlerleyen zaman ya da değişen ortama rağmen kişilerin mahremiyet hassasiyeti değişmemektedir. Genç yaştaki bir kadın katılımcının tatilde de, bulunduğu şehirde de aynı ölçüde giyindiğini ifade etmesi bu hassasiyeti örneklemektedir. Yine erkek bir katılımcının karşı cinsle ilişki konusundaki duyarlılığı, annesinden edindiği inanç temelli anlayışın bir çıktısıdır. İlgili bulgular mahremiyet eğitiminde en etkili referansın dinî hükümler olduğunu doğrulamaktadır. Başka araştırmalarda bir dine inanmayan anne/babaların %80 oranında çocuklarının dinî bilgileri edinmesini istediği (Özkaya ve diğerleri, 2016) ve yetişkinlerin %70 oranında günlük yaşamın dinî

kurallarla yönetilmesi gerektiğine dair görüş bildirdiği (BASAGM, 2010) görülmektedir. Anne/babaların ilgili araştırmalarda dine ve din eğitiminde karşı olumlu görüş bildirmelerine rağmen yaptığımız çalışmada bu yönde sonuç alınmaması, onların inandığı şekilde eğitim sunmadığı gerçeği ile anlaşılabilmektedir.

Anne/babalar mahremiyet eğitimi kendi tecrübelerine göre şekillendirebilmektedir. Annenin kendi olumsuz tecrübelerinin, onun çocuğuna yönelik kontrol duygusunu etkileyen bir unsur olduğunu tespit eden araştırma bu sonucu doğrulamaktadır (Demir ve diğerleri, 2017:76). Aynı şekilde, başka bir çalışma anne/baba tutumunu etkileyen faktörlerden birinin onların yetiştirilme tarzı olduğunu ortaya koymuştur (Sak ve diğerleri, 2015). Yaptığımız araştırmada anne/babası tarafından dışarı çıkma yaşağı konulan bir kız çocuğunun, yetişkinliğinde kendi kızlarına da aynı yaşağı koyduğu; çocukken annesi tarafından diğer kız kardeşleri ile birlikte yıkanan bir kız çocuğunun, yetişkinliğinde oğullarını da bir arada yıkadığı görülmektedir. Çünkü bu anlayışı kırarak bir bilgi ya da tecrübe edinmemişlerdir. Diğer taraftan çocukluğunda kendisini öpen kimselere annesinin tepki göstermediğini ifade eden bir katılımcının, kendi çocuğunda buna izin vermemesi; aynı şekilde çocukluğunda ebeveyninin cinsel yaşamına şahitlik eden bir katılımcının kendi cinsel yaşamını gizlemek için özen göstermesi kendi tecrübelerinin bir ürünüdür ve bu kimselerin yanlış farkedecek bir kırılma yaşadığı açıktır. Bu kırılmayı yaşayan kimselerin çoğunun eğitim seviyesinin yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumda yüksek öğretimin ve bu öğretimin artırdığı sosyal ilişkilerin, aileden edinilen anlayışı kıran hususlar olduğunu söylemek mümkündür.

Araştırmada anne/babaların eğitim anlayışının, toplumsal değişime göre şekillendiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, farklı çalışmalar ile desteklenmektedir (Çelikoğlu, 2007; Berkup, 2015). Çünkü mahremiyet anlayışında belirleyici unsur çoğu kimse için toplumdur. Dolayısıyla toplumun değişmesi mahremiyet anlayışının da değişmesi anlamına gelmektedir. Araştırma bulguları anne/babaların bu değişimden etkilendiğini ortaya koymaktadır. Katılımcıların özellikle kendilerini büyük ve küçük kardeşleri ile kıyaslayarak ortaya koyduğu anlayış farklılığı, ebeveynlerin bu değişime ayak uydurduğunu ya da buna mecbur kaldığını delillendirmektedir. Genellikle ailenin ilk çocuğuna koyduğu sınırlar, sonraki çocuk için ruhsata dönüşebilmektedir. Muhafazakar ailelerde dahi bu yönde bir çözülmenin yaşandığı ortaya çıkmıştır. Mesela,

büyük kızına siyah giyinmeyi nasihat eden muhafazakar bir ailenin mahremiyet anlayışı, küçük kızı için renkli giysi tercih edecek düzeyde dönüşüm yaşamıştır. Yine muhafazakar bir ailenin büyük oğluna alevi kız arkadaşı için yaptığı ikaz, küçük oğlunun seküler bir eş tercihinin rıza gösterecek kadar değişmiştir. Üstelik kardeşler arasındaki 5-6 yıllık yaş farkı, toplumsal değişimin hızını da ortaya koyması açısından anlamlıdır. Muhafazakar ailelerin dahi toplumsal değişmeye karşı direnç göstermemesi iki sebep üzerine açıklanabilir. Birincisi anne ve babalar geleneksel anlayışın belirttiği yanlış davranışların farkına varmakta, bu sebeple o konudaki ısrar ya da telkininden vazgeçmektedir. İkinci olarak, anne/babalar herhangi bir öğretinin doğruluğundan emin olsa bile, bazen çocuğun duygu ve isteklerine cevap vermek, bazen de çocukla aralarındaki ilişkiyi korumak için geri adım atabilmekte, toplumun beklentilerini kendi doğrularına tercih edebilmektedir.

Çocukluk ve gençlik dönemindeki mahremiyete ilişkin tecrübelerin yetişkinlik dönemine yansıdığı alanlar

Çocukluk ve gençlik dönemindeki tecrübelerin yetişkinlik dönemine yansıdığı alanlar “eş seçimi, ebeveyn ile ilişki, çocuk eğitimi, eşler arası ilişki, cinsel yaşam, giyinme ve örtünme, sosyal ilişki ve karşı cinsle ilişki” olarak tespit edilmiştir. Aile işlevleri algısı üzerine yapılan bir çalışmada, aile işlevlerini sağlıklı algılayan kişilerin sorun yaşadığı alanlardan bazıları “aile üyeleriyle ilişki, karşı cinsle ilişki, kız ve erkek arkadaşla ilişki ve cinselliktir” (Türküm ve diğerleri, 2005). Dolayısıyla geçmiş tecrübelerin, yaşamın pek çok alanında etkili olduğu araştırma sonuçları ile kendini göstermektedir. Özellikle mahremiyete ilişkin geçmiş tecrübelerin utanma, şaşkınlık, korku, endişe vb. duygulara sebep olması, kişilerin duygu ve düşüncelerinde kalıcı bir iz bırakmaktadır. Araştırma sürecinde katılımcıların geçmiş tecrübelerini anlatırken detayları dahi hatırlıyor olmaları bu tecrübelerin ne ölçüde yer ettiğini göstermektedir. Cinsel istismar suçluları üzerine yapılan bir çalışma, çocukluk yaşantıları ile istismar suçluluğu arasında ilişki olduğunu ortaya koyarak bu tespiti doğrulamaktadır (Taçyıldız, 2013). Özellikle kız çocuklarının maruz kaldığı sözlü ya da fiziksel tacizden bahsederken, tepki vermedikleri için kendilerine kızdığı, faile karşı hakaret, küfür vb. ifadeler kullandığı, hatta erkek cinsini olumsuz bir dille genelledikleri görülmüştür. Bu kimselerin yaşadığı öfkenin yoğunluğu, o dönemde mahrum kaldıkları ilgi ve eğitimin bıraktığı izleri ispat etmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre, cinsel yaşam anne/babaların mahremiyet eğitiminde çocukları sakındırdığı bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple anne/babalar cinsel konularda konuşmaktan kaçınmakta, ancak ergenlikle birlikte bu duyguyu tanıyan birey bu tecrübeyi merak etmeye başlamaktadır. Özellikle bu dönemde akranlar arasında paylaşılan gerçek dışı ya da abartılı bilgiler, kız çocuklarının cinsel yaşamdan korkmasına, erkek çocuklarının ise özentisi duymasına sebep olmaktadır. Hatta evlilik öncesinde cinsellik hakkında bilgilendirme yapan –informal eğitim dışında- bir eğitim programı ya da kurumu bulunmadığı için özellikle kadınlar için cinsellik evlilik yaşamında dahi bir problem olarak kalabilmektedir. Tuğrul ve Artan'ın çalışması (2001), kadınların cinsellik hakkındaki bilgi yetersizliğini ortaya koyarak bu tespiti doğrulamaktadır. Yaptığımız araştırmanın bulguları kadınların bu konudaki bilgi yoksunluğunun olumsuz tecrübelerle sebep olduğunu açıkça göstermektedir. Eşler arasındaki cinsel yaşam, evlilik öncesindeki bilgisizlikten ya da o dönemde maruz kalınan olumsuz bilgilerden büyük oranda etkilenebilmektedir.

Araştırma sonuçlarının katılımcıların taşıdığı özelliklere göre farklılaştığı görülmektedir. Mesela evli katılımcıların bekar olanlara kıyasla mahremiyeti daha kapsamlı biçimde tanıdığı, mahremiyete ilişkin daha çeşitli tecrübeye sahip olduğu, özellikle ebeveyn olan evli katılımcıların mahremiyet eğitiminde kendi anne/babalarını daha objektif biçimde değerlendirdiği görülmektedir. Mahremiyet anlayışı, değişen tecrübelerle birlikte gelişmekte ve derinleşmektedir. Ayrıca, görüşmelerde bekar kadın katılımcıların, bekar erkek katılımcılara göre daha rahat iletişim kurduğu gözlenmiştir. Bunun üzerinde araştırmacının cinsiyetinin etkili olduğu düşünülmektedir. Diğer taraftan evli kimselerin ise bekar olanlara göre daha rahat görüş bildirdiği fark edilmiştir. Bunun da araştırmacının evli olması ile ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Araştırmada evli kadın ile evli erkek katılımcılar arasında iletişim becerisi açısından anlamlı bir farklılık bulunmadığı gözlenmiştir.

Araştırma sonuçları, daha genç katılımcıların anne/baba ile ilgili sorulara daha savunmacı ve taraflı biçimde cevap verdiği yönündedir. Özellikle ailesi ile birlikte yaşayan bekar katılımcıların, mahremiyeti sadece kendi gelişim dönemlerinin problemleri çerçevesinde değerlendirerek onu kapsamlı bir biçimde tanımadığı ve anne/babalarını değerlendirirken onlara hak verdiğine yönelik söylemleri, hatta onların hatalarını dillendirirken dahi savunma mekanizmalarına başvurmaları dikkat

çekmektedir. Ayrıca bekar erkek katılımcıların, bekar kadınlara göre anne/babasına karşı daha ılımlı ve empatik yaklaşması, ebeveynlerin de erkek çocuklarına daha hoşgörölü ve esnek eğitimin bir çıktısı olarak düşünölebilir. Kız çocukları anne/babalarına karşı daha gerçekçi ve eleştirici bir dil kullanırken, erkeklerin koruyucu bir dil kullanması bunu örnekleemektedir.

Araştırmaya katılan kişiler arasında yaşı itibariyle çocukluk ve gençlik döneminde internet erişimi, cep telefonu kullanma imkanı bulunmayan katılımcıların yer aldığı görölmektedir. O dönemdeki sınırlı iletişim ve öğrenme imkanına rağmen tespit edilen mahremiyete ve mahremiyet eğitime ilişkin sorunlar, bugünün imkanları ile yetişen çocukları eğitmenin çok daha zorlayıcı olduğuna dikkat çekmekte, hatta gelecekte yaşanacak daha büyük sorunları haber vermektedir. Diğer taraftan, bugünün mahremiyet sorunları olarak gösterilen taciz, istismar, ensest vb. meseleler geçmişte de yaşamakta, ancak günümüzdeki kadar ifşa edilmediği için bugün vakaların daha fazla yaşandığı varsayımına götürmektedir. Oysa ki ilgili olayların geçmişte ne oranda yaşandığının bilinmemesi bu varsayımı doğrulama imkanı vermemektedir. Çünkü geçmişte bu olayları medya araçları değil, mağdurlar bile ifşa etmemektedir. Dolayısıyla bugün görsel medyanın cinselliği ve çıplaklığı ya da cinsel şiddet kapsamındaki davranışları ifşa adıyla aslında teşhir ederek sıradanlaştırdığı düşünölmektedir.

Araştırmada yer alan katılımcılar arasında eğitim seviyesi yüksek olan kişilerin, diğerlerine kıyasla araştırma sorularına daha özenli ve kapsamlı yanıtlar verdiği fark edilmiştir. Bu kimselerin mahremiyet olgusuna ilişkin farkındalık seviyelerinin –eğitim seviyelerine paralel olarak- daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü örgün eğitimle birlikte kişiler farklı kişi ve görüşler tanımaktadır. Özellikle yükseköğretim bu konuda en fazla çeşitlilik sunan eğitim basamağıdır. Yüksek öğrenim gören kişilerin birbirinden farklı ailevî ve kültürel değerlere sahip olması, değişen mahremiyet anlayışlarının da tanınmasına ve birbirini etkilemesine kapı aralamaktadır. Bu anlamda araştırma kapsamında en zengin veri sunan katılımcılar, eğitim seviyesi yüksek olan kimselerdir. Ayrıca kişilerin eğitim seviyesi yükseldikçe, yapılan araştırmanın önemi ve işlevine yönelik inanç da artmakta; katılımcılar veri sağlama noktasında daha samimi ve istekli davranmaktadır.

Araştırma sonuçlarına bakarak, din eğitimi almış kişilerin mahremiyeti farklı boyutları ile tanıdığını söylemek mümkündür. Özellikle yüksek din öğrenimi görmüş kişilerin, anne/babalarının mahremiyet anlayışını yansız bir biçimde değerlendirdiği, mahremiyet eğitiminde yapılan hataları daha somut bir biçimde tanıladığı gözlenmektedir. Zira İslam hükümleri, mahremiyeti yaşamın her alanına konumlandırmakta, bu hususta muhatabına çeşitli sorumluluklar yüklemektedir. Dolayısıyla İslamı tanıyan bir insan, Yaraticının hassasiyet gösterdiği meseleleri bilerek hayatını buna göre düzenlemektedir. Mahremiyeti hem bireysel hem de toplumsal kazanımlarıyla bilişsel ve duyuşsal olarak temellendirmekte, içselleştirdiği mahremiyet anlayışını görüş ve tecrübelerine yansıtmaktadır. Araştırmada İlahiyat fakültesi mezunu 2 erkek katılımcının, bu fakültelerde kadın ve erkek öğrenciler arasında kurgulanan yapay bir mahremiyetin varlığına dikkat çektiği görülmektedir. Bir eğitim kurumunda öğrenme kaygısının, sözde bir mahremiyet hassasiyetinin gerisinde kalması katılımcılar tarafından eleştirilmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin bu kurumlarda yer etmiş ezber bir mahremiyete ayak uydurduğu düşünülmektedir.

Sonuç olarak, araştırma bulguları mahremiyetin bir ezber değil, eğitim konusu olduğunu göstermektedir. Kişilere çocukluk döneminden itibaren diretilen ezber bir mahremiyet, sadece o ezberin geçerli olduğu zaman ve zeminde anlam kazanmaktadır. Oysa ki İslam temelinde sunulan mahremiyet eğitimi, kişilere değişen şartlara, mekana ve zamana rağmen değişmeyen bir mahremiyet anlayışı ve duyarlılığı kazandırmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çocukluk ve gençlik döneminde sunulan mahremiyet eğitiminin sorunlarını yetişkinlerden elde edilen veriler yoluyla tespit etmeye çalıştığımız araştırmanın sonuçlarına ve sonuçlara ilişkin önerilere aşağıda yer verilmektedir.

4.1. Sonuç

Mahremiyet eğitimindeki sorunları tespit etmeye çalıştığımız araştırmanın sonuçları, yetişkinlerdeki mahremiyet algısının büyük oranda geçmiş tecrübelerle şekillendiğini ortaya koymaktadır. Kişilerin çocukluk ve gençlik döneminde mahremiyetle ilişkili olarak edindiği her tecrübenin, onun bugünkü mahremiyet anlayışını etkilediği görülmektedir.

Araştırma sonuçları, mahremiyetin çocuklar ve gençler tarafından çoğunlukla informal bir şekilde edinildiğini ortaya koymaktadır. Ebeveynlerin mahremiyet hakkında yeterli düzeyde bilgi ve hassasiyet taşımadıkları, ezber öğretilerle çocukların mahremiyet anlayışını şekillendirdikleri, dolayısıyla mahremiyet eğitiminin geleneksel bir şekilde sürdürüldüğü görülmektedir.

Mahremiyet eğitiminin, kişiler tarafından genellikle ebeveynlerin koyduğu sınır ve yasaklar ile anlamlandırıldığı görülmektedir. Çocuklarda olumlu tutum ve davranış geliştirmek yerine, onları olumsuz durum ve davranışlardan sakındırmak üzere eğitim sunulmaktadır. Bu hususta özellikle babaların mahremiyet eğitiminde genellikle cezalandırıcı ya da korkutucu bir figür olarak yer aldığı görülmektedir. Annelerin ise genellikle sosyal kabullerin dışına çıkamadığı ve bunları pasif biçimde çocuğa aktardığı ortaya çıkmaktadır.

Mahremiyet eğitimi çoğunlukla beden mahremiyeti ve kadın/erkek ilişkisi üzerine sunulmaktadır. Bunlar toplumun mahremiyet atfettiği meseleler olması itibarıyla, mahremiyet eğitiminin de temel problemi halini almıştır. Dolayısıyla mahremiyet algısında ve ebeveynlerin eğitim anlayışında, kültürel kodların baskın bir biçimde etkili olduğu görülmektedir.

Mahremiyet eğitiminde ebeveynlerin yaptığı hatalar, çocukların yaşamını tümüyle etkileyebilmektedir. Kişilerin yanlış eş seçimi, yetişkinlik döneminde eşleriyle, çocuklarıyla, ebeveynleri ile olan olumsuz ilişkisi, anne/babalarının geçmiş dönemde

yaptığı hataların bir sonucu olarak gösterilmektedir. Ebeveynlerin sebep olduğu olumsuzluklar, kendileri tarafından bilinmese dahi eğitimin muhatabı tarafından ortaya konabilmektedir. Bu yöndeki araştırma sonuçları, mahremiyet eğitiminde ihmal edilen her konunun ya da sebep olunan her olumsuz duygunun çocuğun yaşamına bir müdahale olarak değerlendirilebileceğini ortaya koymaktadır.

Araştırmada bazı kimselerin çocukluk ve gençlik döneminde uç tecrübeler yaşadığı görülmektedir. Katılımcılar arasında taciz, çok partnerlilik, evlilik öncesi cinsellik vb. yaşantılara sahip kimseler olduğu ortaya çıkmıştır. İslam toplumunda dahi yer bulan bu gibi tecrübeler, İslam kimliğinin insanların yaşamında yalın bir etiket olarak yer aldığını ortaya koymaktadır. Bu sebeple insanların zihinlerinde ve duygularında yer etmeyen bir mahremiyet eğitiminin istendik hedeflere götürmediği açıkça görülmektedir.

Sonuç olarak, mahremiyet dinî bir problem olmaktan öte, toplumsal bir mesele olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla kişiden kişiye ve toplumdan topluma göre değişen bir mahremiyet anlayışı karşımıza çıkmaktadır. Diğer taraftan, dinî bilgi ve duygularla yapılandırılan bir mahremiyet anlayışının, mahremiyete uygun davranmayı ve mahremiyete aykırı davranmaktan alıkoymayı sağlayan en etkili unsur olduğu görülmektedir. Dolayısıyla İslam hükümleriyle temellendirilen, Yaratıcının belirlediği ölçü ve sınırların esas alındığı mahremiyet eğitiminin, kişisel ve toplumsal huzuru tesis ettiği ortaya konulmaktadır.

4.2. Öneriler

Yetişkinlerdeki mahremiyet algısını geçmiş tecrübeleri ile ilişkilendirdiğimiz araştırmada, mahremiyet olgusu İslam dini çerçevesinde ele alınmış ve araştırma verileri müslüman katılımcılardan elde edilmiştir. Bu konuda araştırma yapacak kimselere, diğer dinlerdeki ya da diğer din mensuplarındaki hatta İslam toplumunda yaşayan gayrimüslim kimselerdeki mahremiyet algısının çalışılması önerilmektedir.

Araştırma sonuçları, anne/babaların mahremiyet eğitimi hakkında yeterli bilgi ve duyarlılığa sahip olmadıklarını göstermektedir. Mahremiyet eğitiminde dinî hükümlerin referans alındığı kişilerde, kalıcı ve istendik yönde davranış değişikliği

olduğu görülmektedir. Bu sebeple din eğitimi disiplini altında anne/baba eğitimini konu edinen çalışmalar yapılması önerilmektedir.

Ülkemizde mahremiyet eğitimi konu edinen sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Mahremiyet ve mahremiyet eğitimi konusunda kuramsal çalışmaların yanında daha fazla alan araştırması yapılması gerekli görülmektedir. Özellikle öğretmenlerden ve anne/babalardan edinilecek verilerin gerçek sorunları yansıtacağı düşünülmektedir. Yaptığımız araştırma, mahremiyet eğitiminde annenin ve babanın ayrı ayrı önem taşıdığını göstermektedir. Bu sebeple mahremiyet eğitimi hakkında yapılacak ilgili araştırmalarda baba/oğul, anne/oğul, baba/kız, anne/kız ilişkisi üzerine çalışılması önerilmektedir.

Yaptığımız çalışmada “dijital mahremiyet” konusu araştırma kapsamının dışında bırakılmıştır. Günümüzde yeni medyanın çocuk, genç ve yetişkinlerin mahremiyet algısı üzerindeki olumsuz etkisi göz önünde bulundurulduğunda, dinî araştırmalarda dijital mahremiyetin konu edilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel** (2001). **el-Müsned**. Tahkik: Şuayb el-Arnaût ve diğerleri. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle.
- Akar**, Tuba ve Ayşe Belgin Aksoy (2008). “Çocukların Anne/Babalarına Yönelik Algılarının Toplumsal Cinsiyet Bağlamında İncelenmesi”, **Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, 9(1), 31-46.
- Akın**, Ayşe ve Ş. Bahar Özvarış (2003). **Adölesanların Cinsel ve Üreme Sağlığını Etkileyen Faktörler Projesi**, Ankara.
- Akyüz**, Yakup (2016). “Batı Toplumunda Mahremiyet Algısının Oluşumu, Değişim ve Etkisi”, **Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu** (27-29 Mart 2015), cilt: II, s. 175-193.
- Algül**, And (2018). “Sosyal Ağ Kullanıcılarının “Abartılı Paylaşım”, Benlik Sunumu ve Mahremiyet Tüketimleri”, **Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi**, 49, 21-44.
- Almagor**, Raphael Cohen (2006). “Mahremiyetin Sınırları: Yararlı Ayrımlar”, **İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi**, 23, 175-186.
- Alpaydın**, Yusuf, Hatice Ayar ve Arife Gümüş (2015). “Çocukların Dinî Gelişiminde Ebeveynlerin Rolü: Beklentiler ve Zorlanma Alanları”, Bilimsel Rapor, İstanbul: İlke Yayınları.
- Amman**, M. Tayfun (2011). “Toplumsal Boyutlarıyla Cinsiyet: Sosyal Bilimsel Yaklaşımlar”, **Dinî ve Toplumsal Boyutlarıyla Cinsiyet Tartışmalı İlmi İhtisas Toplantısı**, İstanbul, 21-22 Mayıs.
- Armağan**, Servet (1976). “İslam Hukukunda Özel Hayatın Gizliliği (Mahfuziyeti)”, **İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi**, 4, 141-168.
- Ateş**, Didem, Aktar Karahan ve Tuğrul Erbaydar (2005). “Üniversite Öğrencileri Güvenli Cinselliği Nasıl Algılıyor?”, **Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi**, 14, 130-134.
- Aydın**, Mustafa (2009). “Mahremiyet ve Örtünmenin Dönüşümü”, **Eskiye**, 12, 61-67.

- Aydın, Nevzat** (2015). “Hadislerde Mesken Mahremiyetini Tehdit Eden Unsurlara Karşı Alınan Önlemler”, **EKEV Akademi Dergisi**, 19(63), 287-314.
- Ayverdi, İlhan** (2006). **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, 2. Baskı, İstanbul: Kubbealtı.
- Bakırcıoğlu, Rasim** (2015). **Çocuk ve Ergende Ruh Sağlığı**, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Baldo, M., P.Aggleton ve G.Slutkin** (1993). “Does sex education lead to earlier or increased sexual activity in youth?”, **The Ninth International Conference on AIDS**, Almanya: Berlin.
- Baldwin, Janice I., Scott Whiteley ve John D. Baldwin** (1990). “Changing AIDS- and Fertility-Related Behavior: The Effectiveness of Sexual Education”, **The Journal of Sex Research**, 27(2), 245-263.
- Banyard, Victoria L., Mary M. Moynihan ve Elizabethe G. Plante** (2007). “Sexual Violence Prevention Through Bystander Education: An Experimental Evaluation”, **Journal of Community Psychology**, 35(4), 463-481.
- Barbarosoğlu, Fatma** (2019). **Şov ve Mahrem**. 6. Baskı. İstanbul: Profil Kitap.
- Barbarosoğlu, Fatma** (2020). **İmaj ve Takva**. 15. Baskı. İstanbul: Profil Kitap.
- BASAGM** (2010). “Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması”, Araştırma Raporu, Ankara.
- Başay, Ali Can ve Ayşe Belgin Aksoy** (2017). “Farklı Gelişim Döneminde Çocuğu Olan Babaların Çocuk, Anne ve Baba Metaforlarının İncelenmesi”, **Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi**, 6(3), 328-347.
- Baumrind, Diana** (1966). “Effects of authoritative parental control on child behavior.” **Child Development**, 37 (4), 887-907
- Bayer, Ali** (2016). “Mahremiyet Algısının Aile İçi Şiddetin Ortaya Çıkmasına ve Sürekliliğine Etkisi”, **Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu** (27-29 Mart 2015), cilt: II, s. 269-285.
- Bayındır, Abdulaziz** (2011). “İslami açıdan toplumsal cinsiyet”, **Dinî ve Toplumsal Boyutlarıyla Cinsiyet Tartışmalı İlmi İhtisas Toplantısı**, İstanbul, 21-22 Mayıs.

- Belsey, Andrew** (1998). “Mahremiyet, Aleniyet, Siyaset”. **Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar**. Ed.: Andrew Belsey ve Ruth Chadwick. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Benli, Fatma** (2011). “Toplumsal cinsiyete ilişkin toplumsal sorumluluğumuz”, **Dinî ve Toplumsal Boyutlarıyla Cinsiyet Tartışmalı İlmi İhtisas Toplantısı**, İstanbul, 21-22 Mayıs.
- Bentley, Evie** (2007). **Adulthood**. New York, Routledge: PsychologyPress.
- Berkup, S. Baysal** (2015). “Sosyal Ağlarda Bireysel Mahremiyet Paylaşımı: X ve Y Kuşakları Arasında Karşılaştırmalı Bir Analiz”, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Bingöl, Orhan** (2014). “Toplumsal cinsiyet olgusu ve Türkiye’de kadınlık”, **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 16, 108-114.
- Biri, Aydan ve diğerleri** (2005). “Adölesan Kızların Cinsel Bilgi Gereksinim Durumlarının Belirlenmesi”, **4. Uluslararası Üreme Sağlığı ve Aile Planlaması Kongresi Kitabı**, 317-318.
- Bozer, Muammer** (2009). “Din eğitimi açısından 0-12 yaş arası çocuklarda cinsel tutum ve davranış eğitimi”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Budak, Hatice** (2018). “Sosyal Medya İletişiminde Mahremiyetin Serüveni”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 7(1), 146-170.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail** (256/869). **el-Câmiu’s-Sahîh**, I-VIII, el-Mektebetü’l İslâmî, İstanbul 1979.
- Buston Katie, Daniel Wight ve Graham Hart** (2002). “Inside the Sex Education classroom: The importance of Context in Engaging Pupils. **Culture, Health&Sexuality**, 4(3), 317-335.
- Canan, İbrahim** (1989).“Aile reisi ve baba olarak Hz. Peygamber”, **Hz. Peygamber ve Aile Hayatı**, İstanbul: İlmi Neşriyat,285-342.
- Canoğulları, Özge ve Sonay Güçray** (2017). “İnternet Bağımlılık Düzeyleri Farklı Ergenlerin Cinsiyetlerine Göre Psikolojik İhtiyaçları Sosyal Kaygıları ve

Anne/baba Tutum Algılarının İncelenmesi”, **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 26, Sayı 1, s. 42-57.

Cresswell, John W. (2013). **Nitel Araştırma Yöntemleri**. 4. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Çakır, Semiha (2015).4-6 yaş aralığındaki çocuklara mahremiyet eğitimi verilmesinde din eğitiminin rolü (Sivas örneği), Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Çalışır, Duygu (2011). **Cinsel Eğitim Çocukluktan Ergenliğe**. İstanbul: Profil Yayıncılık.

Çalık, Nilüfer Sena (2018). “Beden, Mesken ve Bilgi Mahremiyeti Açısından Sosyal Medyadaki Tasarrufların Fikhî Açidan Değerlendirilmesi”, **Türk Akademik Araştırmalar Dergisi**, cilt: III, sayı: 1, s. 25-44

Çalışkan, Habibe (2019).“Okul öncesi dönemde çalışan öğretmenlerin mahremiyet eğitimi konusunda bilgi düzeylerinin belirlenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Çatak, Âdem (2015). “Mahremiyet Kavramının Farklı Anlam Alanları veya Fıkhi Batın’da Mahremiyet Algısı”, **Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 4(8), 93-111.

Çelik, Celaleddin (2010). “Değişim Sürecinde Türk Aile Yapısı ve Din, Paradigmatik Anlam ve İşlev Farklılaşması”, **Karadeniz Dergisi**, 8, 25-35.

Çelikoğlu, Nalân (2007). “Türkiye’de Üniversite Gençliğinde Mahremiyetin Dönüşümü”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çevikoğlu, Nurten (2005). “İslâm’a Göre Çocuk Terbiyesinde Annenin Yeri”, **İslam’da Aile ve Çocuk Terbiyesi**, II, 197-214.

Çetinkaya, Bünyamin (2018). **Çocuk Ruh Sağlığı**, 6. Baskı, Ankara: PegemAkademi.

Çok, Figen ve Ömer Kutlu (2003). **Ergenlerin Cinsel Eğitimi: Bir Program Denemesi**. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

- Dağ, İhsan ve diğerleri** (2005). “Televizyon Programlarındaki Şiddet İçeriğinin, Müstehcenliğin ve Mahremiyet İhlallerinin İzleyicilerin Ruh Sağlığı Üzerindeki Olumsuz Etkileri”. RTÜK Raporu. Ankara.
- Dedeoğlu, S. Gözde** (2014). “Özgürlük, Mahremiyet, Demokrasinin Değeri ve Bilişim Toplumunda Maruz Kaldığı Tehditler”, **Journal of Yasar University**, 9(34), 5887-5897.
- Demir, İlkay, Dünya Baz ve Sinem Atarbay** (2017). “Annelerin Ergeni İzleme Stratejileri: Mahremiyet ve Kişisel Alan Bağlamında Fenomenolojik Bir Çalışma”, **Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi**, 5(3), 67-89.
- Demirci, Mustafa** (2016). “İslam Şehirlerinde Mahremiyetin Mekana Yansımaları”, **Geçmişten Günümüze Şehir ve Kadın**, cilt: I, s. 455-466.
- Demircioğlu, Haktan, Fatma Tezel Şahin ve Yunus Günindi** (2011). “Anne/babaların Görüşlerine Göre Aile İşlevleri”, **Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi**, 13(1), 93-105.
- Demirkol, Murat** (2016). “Mahremiyet Algısının Oluşumunda İffet Erdeminin Rolü”, **Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu** (27-29 Mart 2015), cilt: II, s. 195-204.
- Dereli, Mustafa Derviş** (2016). “Gözetim Toplumunda Sosyal Medya ve Mahremiyetin Dönüşümü”, **Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu** (27-29 Mart 2015), cilt: I, s. 529-544.
- Derman, Orhan** (2008). “Ergenlerde Psikososyal Gelişim”, **İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri**, 63, 19-21.
- DİB** (2014). “Türkiye’de Dinî Hayat Araştırması”, Araştırma Raporu, Ankara.
- Diker, Ersin** (2015). “Gazete Reklamlarında Kadın ve Mahremiyet Anlayışı”, **Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi**, 1, 95-110.
- Diler, Ramazan** (2014). “Mahremiyet Eğitimi ve Önemi”, **GOPÜİFD**, 2(1), 69-98.
- Diler, Ramazan** (2018). “Annenin Eğiticilik Rolü”, **Kadın ve Aile Üzerine Araştırmalar**, Ed. Emine Ögük, 229-253.

- Dindi**, Emrah (2016). “Kuran’daki Mahremiyet İlkelerinin İslam Öncesi Cahiliyye Kültürüyle Diyalektik İlişkisi”, **Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu** (27-29 Mart 2015), cilt: II, s. 341-388.
- Dokuyan**, Merve (2016). “12.Sınıf Öğrencilerinde Algılanan Anne-Baba Tutumları İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, **Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2(2), 1-21.
- Dolgun**, Uğur (2008). **Şeffaf Hapishane Yahut Gözetim Toplumu**. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Donne**, Lennie, CarelJansen ve John Hoeks (2018). “The Influence of Conversational Content On College Students’ Safe Sex Intentions: A Mixed Method Approach”, **Global Journal of Health Science**, 10(3), 147-160.
- Dölek**, Âdem (2015). “İslâm’a Göre Mutlu Bir Ailenin Tesisinde Annenin Rolü”, **Kadın ve Âile Sorunları Sempozyumu**, Hakkari Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2-3 Mayıs 2014, s. 31-41
- Dölek**, Âdem (2016). “Ayetler ve Hadisler Işığında Mahremiyet Açısından Kadın ve Kadın Resimlerinin Reklamlarda Kullanılması”, **Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu**, 27-29 Mart 2015, cilt II, s. 175-192.
- Duran**, Hüseyin Emre (2018). “Değerler Eğitimi Bağlamında Mahremiyet Eğitimi”, Yüksek Lisans Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Ebû Dâvûd**, Süleymân b. Eş’as es-Sicistânî (275/889), **es-Sünen**, I-IV, Haz. Muhammed Muhyiddîn Abdülhamîd, el-Mektebetü’l-İslâmî, İstanbul trs.
- Eliküçük**, Aytül ve Sibel Sönmez (2011). “6 Yaş Çocuklarının Cinsel Gelişim ve Eğitimiyle İlgili Ebeveyn Görüşlerinin İncelenmesi”, **Aile ve Toplum**, 25, 45-62.
- Ellison**, Nicole B. ve diğerleri (2011). “Negotiating Privacy Concerns and Social Capital Needs in a Social Media Environment”, **Privacy Online Perspectives**

on Privacy and Self-Disclosure in the Social Web, Ed: Sabine Trepte ve Leonard Reinecke, Berlin: Springer.

Erbil, Nilüfer, Zeynep Divan ve Perihan Önder (2006). “Ergenlerin Benlik Saygısına Ailelerinin Tutum ve Davranışlarının Etkisi”, **Aile ve Toplum**, 3/8, 7-15.

Erdem, Suat (2015). “İslam Hukukunda Tesettür”, **Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu**, Ordu.

Erdoğan, Mehmet (2005). **Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü**, 2. Baskı, İstanbul: Ensar Neşriyat.

Erkilet, Alev (2012). “Mahremiyetin Dönüşümü: Değer Taklit ve Gösteriş Tüketimi Bağlamında İslami Moda Dergileri”, **Birey ve Toplum**, 2(4), 27-39.

Eroğul, A.R. Çeçen ve Ö. Kaf Hasırcı (2013). “İlköğretim Birinci Kademe Öğrencilerine Yönelik Geliştirilen Cinsel İstismarı Önleme Psiko-Eğitim Programının Etkililiğinin Sınanması”, **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri**, 13(2), 719-729.

Ersöz, Aysel Günindi (2010). “Türk atasözleri ve deyimlerinde kadına yönelik toplumsal cinsiyet rolleri”, **Gazi Türkiyat**, 6, 167-181.

Esen, Erol (2016). “Sağlıklı Ergen Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programlarının İncelenmesi”, **21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum**, 5(15), 265-291.

Esen, Erol ve Diğdem Müge Siyez (2017). “Cinsel Sağlık Eğitimi Programının 9. Sınıf Öğrencilerinin Cinsel Sağlık Bilgi Düzeyleri ve Tutumlarına Etkisi”, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 32(3), 560-280.

Eser, Müberra (2008). “Ana babaların cinsel kimlik gelişimiyle ilgili tutumlarının çocuğun cinsel kimlik kazanmasına etkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Esere, Mary Ogechi (2008). “Effect of sex education programme on at-risk sexual behaviour of school-going adolescents in Ilorin, Nigeria”, **African Health Sciences**, 8(2), 120-125.

Eur-Lex, (2018). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1545307957993&uri=CELEX:32002L0058> (20.12.2018)

- Fırat**, Erdoğan (1986). “Bir Eğitim Problemi Olarak Cinsiyet Eğitimi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 8(13), 19-28.
- Filiz**, Zeynep ve Yaprak, Betül (2009). A study on classifying parenting styles through discriminant analysis. **Journal of Theory and Practice in Education**, 5 (2), 195-209.
- Gazioğlu**, Esra İşmen (2006). “Genç Yetişkinlerin Evlilik ve Aile Hayatına İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi”, **M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, 23, 107-123.
- Göçeri**, Nebahat (2011). “Toplumsal cinsiyet: Allah vergisi mi, kulların müktesebi mi?”, **Dinî ve Toplumsal Boyutlarıyla Cinsiyet Tartışmalı İlmi İhtisas Toplantısı**, İstanbul, 21-22 Mayıs.
- Gölbaşı**, Zehra (2003). “Sağlıklı Gençlik ve Toplum İçin Bir Adım: Cinsel Sağlık Eğitimi”, **Aile ve Toplum**, 5, 6.
- Gölbaşı**, Zehra (2005). “Adölesan dönem üreme sağlığı sorunları ve etkileyen faktörler”, **Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi**, 8 (1), 100-108.
- Göle**, Nilüfer (2001). **Modern Mahrem**, 7. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları.
- Görgülü**, Ülfet (2016). “Din İşleri Yüksek Kuruluna Gelen Sorular Bağlamında Mahremiyet Algıları”, **Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu (27-29 Mart 2015)**, cilt: II, s. 113-127
- Gray**, David E. (2014). **Doing Research in the Real World**, 3. Baskı. London: Sage.
- Grose**, R. Grace, Shally Grabe ve Danielle Kohfeldt (2014). “Sexual Education, Gender Ideology, and Youth Sexual Empowerment”, **Journal of Sex Research**, 51(7), 742-753.
- Güçlü**, Sultan, Emel Elem ve Ayşegül Unutkan (2015). “Gençlerin Cinsel Sağlık Konusunda Bilgi Düzeylerini Artırıcı Bir Müdahale: Akran Eğitimi Projesi”, **Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi**, 4, 156-162.

- Güder, Sevcan Yağan ve Tülin Güler Yıldız (2016a).** “Okul öncesi dönemdeki çocukların toplumsal cinsiyet algılarında ailenin rolü”, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 31(2),424-446.
- Güder, Sevcan Yağan ve Erhan Alabay (2016b).** “3-6 Yaş Arasındaki Çocukların Oyuncak Tercihlerinin Toplumsal Cinsiyet Bağlamında İncelenmesi”, **Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, 17(2), 91-111.
- Güler, Ahmet, M.Bülent Halıcıoğlu ve Serkan Taşgın (2013).** **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.** Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Güllük, İsmail (2014).** “Avret Mahremiyeti Prensipleri Açısından Görüntü, Gerçeklik, Sanal Âlem ve Cinsellik Üzerine Fıkhi Bir Analiz”, **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi**, 23, 105-128.
- Gültekin, Ayşe (2016).** “Mahremiyet Algımızı Etkileyen Dinî Metinler ve Kadın Açısından Mahremiyetin Mahrumiyete Dönüşmesinin Sebepleri”, **Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu** (27-29 Mart 2015), cilt: II, s. 213-247.
- Gündoğdu, Yusuf Bahri (2017).** “Mahremiyet Eğitiminin Temeli İnsanlık Şerefi: Ailenin Mesuliyetleri”, **Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, 7(2), 387-394.
- Gündüz, H. Çetin ve Figen Çok (2015).** “Ergenlikte anne-baba izlemesi: Ergen, anne-baba bildirimlerine göre bir inceleme”, **Anadolu Psikiyatri Dergisi**, 16, 433-441.
- Gündüz, Olgun (2015).** “Toplumsal değişme ve mahremiyet algısı”, **Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu**, 307-319.
- Güneş, Âdem (2017).** “Cinsel İstismar Olgusu ve Mahremiyet Eğitimi”, **İnsan ve Toplum**, 7(2), 25-67.
- Güngör, Nurullah (2016).** “İslam Hukukunda Özel Hayat Kavramı ve Günümüz Uygulamaları”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, IV, 69-94.

- Gürhan, Nazife** (2010). “Toplumsal Cinsiyet ve Din”, **E-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi**, 4, 58-80.
- Gürsoy, Elif ve N. Sevgi Gençalp** (2010). “Cinsel Sağlık Eğitiminin Önemi”, **Aile ve Toplum**, 6(23), 29-36.
- Güzel, Ahmet** (2015). “Bir Anne Olarak Hz.Hatice” , **Hazreti Hatice Sempozyum Bildirileri**, 73-87.
- Haglund, Kristin A. ve Richard J. Fehring** (2010). “The Association of Religiosity, Sexual Education, and Parental Factors with Risky Sexual Behaviors Among Adolescents and Young Adults”, **Journal of Religion and Health**, 49, 460-472.
- Hâkim en-Nîsâbü'rî, Muhammed b. Abdullah** (405/1014), **el-Müstedrekale's-Sahîhayn**, I-IV, Thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1990.
- Hart, Craig H., Newell, Lloyd D. ve Olsen, Susanne** (2003). “Parenting skills and social-communicative competence in childhood.” In: J. O. Greene ve B. R. Burleson (Eds.), **Handbook of communication and social interaction skills**. Mahwah, NJ: Erlbaum, 753-797.
- Hatipoğlu, Nihat** (1991). “İslamda Aile ve Annelik”, **Diyanet Dergisi**, 27(2), 99-116.
- Hayta, Akif** (2006). “Anneden Allah'a: Bağlanma Teorisi ve İslam'da Allah Tasavvuru”, **Değerler Eğitimi Dergisi**, IV (12), 29-63.
- Heysemî, Ebu'l-Hasen Nureddîn Ali b. Ebî Bekr b. Süleymân el-Heysemî. Mecme'u'z-zevâid ve menbe'u'l-Fevâid.** Thk. Hüsâmeddîn el-Kutsî. Kâhire: Mektebetü'l-Kutsî, 1994.
- Hilton, Gillian. L. S.** (2007). “Listening to the boys again: An exploration of what boys want to learn in sex education classes and how they want to be taught”, **Sex Education**, 7(2), 161-174.
- Hira, Ayhan** (2014). “Özel Hayatın Korunması: Türk Ceza Kanununda Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı İşlenen Suçlarla İlgili Düzenlemenin İslam Hukuku ile Mukayesesi”, **Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 13, 75-102.

- İşık**, Mustafa (2013). “Kitab-ı Mukaddes ve Kuran Çerçevesinde Hayânın Evrenselliği: Utanmadıktan Sonra İsteddiğini Yap”, **C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi**, XVII, 1,261-288.
- İbiş**, Fatih (2016). “Kadına İndirgenen Mahremiyetten İnsan Merkezli Mahremiyet Algısına”, **Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu** (27-29 Mart 2015), Ordu, 205-212.
- İbn Mâce**, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd (273/887), es-Sünen, I-II, Thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Dâru’l-Hadîs, Kahire 1994.
- İbn Manzûr**, Ebü’l-Fazl Cemalüddin Muhammed b. Mükerrrem b. Ali b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî (t.s.). **Lisânü’l-Arab**. 12. Cilt. Beyrut: Dârü’s Sâdır.
- İder**, Saadet (2019). “Yetişkinlerde Mahremiyet Algısının Kaynağına İlişkin Nitel Bir Araştırma”. **Marife**, 19/1, 109-122.
- İldeş**, Nihal (1990). “Okul öncesi dönemdeki 3-6 yaş çocukların anne/babalarının cinsellik ve cinsel eğitim konusundaki inanış ve uygulamaları ile çocukların cinselliğe ilişkin meraklarına karşı genel tutum, davranış ve tepkilerinin incelenmesi”, Bilim Uzmanlığı Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- İnan**, Hatice Zeynep (2010). “Anaokulu çağı çocukları olan anne/babaların karşılaştıkları problemler”, **Milli Eğitim**, 188, 218-229.
- İnanç**, Banu Yazgan, Meral Kılıç Atıcı ve Mehmet Bilgin (2019). **Gelişim Psikolojisi I**, 15. Baskı, Ankara: Pegem Akedemi.
- İsfahânî**, Râgıb (2006). “Haram”. **Müfredât Kur’an Istılahları Sözlüğü**. Trc. Abdalbaki Güneş ve Mehmet Yolcu. İstanbul: Çıra Yayınları.
- Kahraman**, Abdullah (2008). **İslam Hukuk ve Ahlak İlkeleri Işığında Özel Hayatın Gizliliği (Mahremiyet)**, 1, Baskı, Ankara: Ebabil Yayıncılık.
- Kahraman**, Abdullah (2009). “İslamda Üstün Bir Değer Olarak Özel Hayata Saygı Hakkı”, **Din ve Hayat**, 1,110-113.

- Kahraman, Abdullah** (2016). “Mahremiyetin Tanımı ve Sınırı”, **Din, Gelenek ve Ahlak Bğlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu**, Cilt I, 29-52.
- Kakırman, Asiye Yıldız** (2012). “Sosyal paylaşım sitelerinin dijital yerlilerin bilgi edinme ve mahremiyet anlayışına etkisi”, **Bilgi Dünyası**, 13(2), 529-542.
- Kanada Cinsel Sağlık Eğitim Rehberi** (2008).
<https://www.canada.ca/content/dam/phac-aspc/migration/phac-aspc/publicat/cgshe-ldnemss/pdf/guidelines-eng.pdf>. (07.07.2021).
- Kaplan, Yılmaz ve Tuğba Ak** (2018). “Ergenlerde Psikolojik Belirtiler ve Problem Davranışlarda Anne-Baba Tutumlarının Rolü”, **Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi**, 1(2), 154-171.
- Karakaya, Handan** (2018). “Toplumsal Cinsiyet Algısı Din ve Kadın”, **Journal of Analytic Divinity**, 2(2), 36-62.
- Kasapoğlu, Abdurrahman** (2011). “Kur’an’da “Hayâ”/Utanma Olgusu”, **İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2(2), 1-47.
- Kaya, Âlim** (2010). **Kişiler Arası İlişkiler ve Etkili İletişim**, Ankara: Pegem Akademi.
- Kaya, Fide, Özlem Serin ve Ayşe Genç** (2007). “Eğitim Fakültesi Birinci Sınıf Öğrencilerinin Cinsel Yaşamlarına İlişkin Yaklaşımlarının Belirlenmesi”, **TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni**, 6(6), 441-448.
- Kaya, Mevlüt** (1997). “Ailede Anne/baba Tutumlarının Çocuğun Kişilik ve Benlik Gelişimindeki Rolü”, **OMUİFD**, 9(9), 193-204.
- Kentler, Helmut** (1988). **Anneler ve Babalar Cinsel Eğitimi Öğreniyorlar**, İstanbul: Afa Yayıncılık.
- Kılavuz, M.Akif** (2005). “Anne/baba Örnek Davranışlarının Çocukların ve Ergenlerin Dinî Kişiliğinin Oluşumuna Etkileri”, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 14(2), 41-58.
- Kılıç, Recep** (2009). “Bunalım Dönemlerinde Ahlakın Dinî Temellerinin Önemi”. **Çağımızın Ahlak Bunalımları ve Çözüm Arayışları**, Ensar Neşriyat, 39-57.

- Kılıç, Sadık** (2014). “Kuran ve Sünnette Hayat Hakkı ve Özel Hayatın Gizliliği”, **Kuran ve Tefsir Araştırmaları**, XV, 351-374.
- Kırman, Aslı ve Özcan Doğan** (2017). “Anne-Baba Çocuk İlişkileri: Bir Meta-Sentez Çalışması”, **Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 4(1), 28-49.
- Kırmızıtoprak, Evin** (2007). “Gençlerin cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve güvenli cinsel yaşam konusunda bilgi ve davranışlarına akran eğitiminin etkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Şanlıurfa.
- Kirpitci, Eyüp** (2010). “Din Eğitimi Açısından Baba Oğul İlişkisi”, **Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 30, 223-239.
- Koca, Ferhat** (1997). “Haram maddesi”, **TDV İslam Ansiklopedisi**. TDV Yayınları, 16, 100-104.
- Kocatürk, Dilsaz** (2002). “Öğretmenlerin cinsel eğitim alanında hizmet içi eğitim ihtiyaçları ve okul yöneticilerinin görüşleri”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Konur, Hakan** (2006). “Dört–Altı Yaşları Arasında Çocuğu Olan Anne-Babalara Verilen “Cinsel Eğitim Programı”nın Cinsel Gelişim ve Cinsel Eğitim Konusundaki Bilgilerine Etkisinin İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Koytak, Necla** (2012). “Çocuk Yetiştirmede Annelik Rolü”, **Dinî ve Toplumsal Boyutlarıyla Cinsiyet II Tartışmalı İlmi İhtisas Toplantısı**, İstanbul, 26-27 Mayıs.
- Kulaksızoğlu, Adnan** (1989). “Ergen Aile Çatışmaları ile Annenin Tutumları Arasındaki İlişki ve Ergenin Problemleri”, **M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, 1, 71-87.
- Kumcağız, Hatice ve diğerleri** (2013). “Psikolojik Danışman Adaylarının Cinsel Sağlık Eğitimi Dersine İlişkin Görüşleri”, **Ahi Evran Üniversitesi KEFAD**, 14(3), 227-242.

- Kurtbaş, İhsan** (2011). “Merakın Sosyolojisi Psikolojik Dürtü, Sosyal Uyarıcı, Kültürel Nosyon ve İdeolojik Bir Konsept Olarak “Sosyal Merak”, **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi**, 2, 18-58.
- Küçük, Raşit** (1989). “Hz. Peygamberin Özel Hayatı İle İlgili Rivayetler ve Bunların Eğitim Değeri İle Aile Sırlarının İfşa Sınırı”, **Hiz. Peygamber ve Aile Hayatı**, 403-420.
- Kürkçüoğlu, K. Edib** (1963). “Dinimizde Ana Baba Hakkına Verilen Ehemmiyet”, **Dinî, Ahlakî, Edebi, Mesleki Aylık Dergi**, 2(6-7), 20-22.
- Lane, Edward William** (1997). **Arabic-English Lexicon**, Beyrut: Librairie du Liban.
- Lütfi, Şentürk**(1964). “Babalar, Çocuklarınıza Eşit Muamele Yapın”, **Diyanet İlmi Dergi** [Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi], 1964, cilt: III, sayı: 10-11, s. 249.
- Mahremiyet Eğitimi Çalıştayı Sonuç Raporu** (2017). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Ankara.
- Malik b. Enes** (1992). **Muvatta**, thk. M. Fuad Abdülbâki. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Marshall, William L., ve Liam E. Marshall** (2000). “The origins of sexual offending”, **Trauma, Violence&Abuse**, 1(3), 250-263.
- Martı, Huriye** (2009a). “Hz. Peygamberin Hadislerinde Bir Değer Simgesi Olarak Beden ve Mahremiyeti”, **Marife**, 9(2), 9-23.
- Martı, Huriye** (2009b). “Kristal metaforu: Kadına değer atfetme mi, kadında var olan değeri görebilme mi?”, **Eskiye**, 12, 87-90.
- Martı, Huriye ve diğerleri** (2019). **Dünü ve Bugünüyle İslam’da Mahremiyet**. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Mavili, Aliye ve Özkan Bilgin** (2017). “Kurum Bakımındaki Cinsel İstismar Mağduru Çocuklara İlişkin Bir Araştırma”, **Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi**, 1(2), 104-128.
- Mâverdi, Ali b. Muhammed** (1998). **Edebû'd Dünya ve'd-Din**. Beyrut: Daru'l Kütübi'l-İlmiyye.
- Measor, Lynda** (2004). “Young People’s Views on Sex Education: Gender, Information and Knowledge”, **Sex Education**, 4(2), 153–166.

- Meriç**, Ümid (1991). “Sosyolojik Açıdan Kılık Kıyafet ve Örtünme”, **İslamda Kılık Kıyafet ve Örtünme**. 3.Baskı, 29-37. İstanbul: İlmi Neşriyat
- Mesud**, Cübran (1967). “Mahrem”. *Er-Raid Mu’cem Lugavî Asrî*. 2. Baskı, Beyrut: Darü’l-İlmi’l-Melayîn.
- Metin**, Nilgün Baysal (2016). **Doğum Öncesinden Ergenliğe Çocuk Gelişimi**, Ankara: Pegem Akademi.
- Moustakas**, Clark (1994). **Phenomenological Research Methods**, London:Sage.
- Mutçalı**, Serdar (2001). **İngilizce Türkçe Arapça Sözlük**, İstanbul:Dağarcık Yayınları.
- Mücahit**, Mustafa (2021). **Ailede Mahremiyet Eğitimi**. Ankara: Sonçağ Akademi.
- Müslim**, Ebu’l-Hüseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî (261/875), **el-Câmiu’s-Sahîh**, (Nevevî Şerhi ile birlikte), I-XIX, Haz. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut 1995.
- Nesâî**, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb (303/915), **es-Sünen**, I-IX, Haz. Abdülfettâh Ebû Gudde, Dâru’l-Beşâiri’l-İslâmiyye, Beyrut 1994.
- Okmeydan**, Selin Bitirim (2017). “Yeni iletişim teknolojilerini sorgulamak: Etik, güvenlik ve mahremiyetin kesiştiği nokta”, **Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi**, 1, 347-372.
- Okumuşlar**, Muhiddin (2002). **Fıtrattan Dine**, 1. Baskı, Konya: Yediveren Kitabevi.
- Oruç**, Ayşe Betül (2018). “Peygamber Kıssaları Özelinde Tefsirlerde Mahremiyet”, **Turkish Studies**, 13(25), 335-358.
- Oruç**, Cemil (2011). **Okul öncesi dönemde çocuğun din eğitimi**, İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Öğüt**, Salim (2003). “Mahrem Maddesi”, **TDV İslam Ansiklopedisi**. TDV Yayınları, 27, 388-389.
- Öngen**, Burcu ve Serpil Aytaç (2013). “Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve yaşam değerleri ilişkisi”, **Sosyoloji Konferansları**, 48, 1-18.

- Özden, H. Ömer** (2011). “İletişim Araçlarının Türk Ahlak Anlayışı Açısından Değerlendirilmesi”, **Atatürk İletişim Dergisi**, 2, 141-158.
- Özel, Erdoğan ve Hikmet Zelyurt** (2016). “Anne/baba Eğitiminin Aile Çocuk İlişkilerine Etkisi”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, 36, 9-34.
- Özkaya, Cevat ve diğerleri** (2016). “**Türkiye’de Aile, Ailenin Yapısal Özellikleri İşlevleri ve Değişimi**”, Araştırma Raporu, İstanbul: SEKAM Yayınları.
- Özmete, Emine ve Melek Zubaroglu Yanardağ** (2016). “Erkeklerin Bakış Açısıyla Toplumsal Cinsiyet Roller: Kadın ve Erkek Olmanın Değeri”, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 20(1), 91-108.
- Öztekin, Hülya & Öztekin, Ahmet** (2010). “Modernleşme-Mahremiyet İlişkisi ve Siber Mekânda Mahremiyetin Aleniye Dönüşmesi.” **E-Journal New World Science Academy (NWSA)**, 5(4), 526-540.
- Öztürk, Barışcan ve D. Müge Siyez** (2015). “İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerine Yönelik Cinsel Eğitim Programının Etkililiğinin İncelenmesi”, **Ege Eğitim Dergisi**, 16(1), 30-55.
- Öztürk, Mustafa** (2011). “Toplumsal Cinsiyet Meselesine Kuran Zaviyesinden Genel Bir Bakış”, **Dinî ve Toplumsal Boyutlarıyla Cinsiyet Tartışmalı İlmi İhtisas Toplantısı**, İstanbul, 21-22 Mayıs.
- Öztürk, Mustafa** (2012). “Kuran-ı Kerim çerçevesinde toplumsal cinsiyet meselelerine ilişkin çözüm önerileri”, **Dinî ve Toplumsal Boyutlarıyla Cinsiyet II Tartışmalı İlmi İhtisas Toplantısı**, İstanbul, 26-27 Mayıs.
- Öztürk, Tuba** (2016). “Mahremiyet Sınırlarının Değişimi: Hz. Peygamber’in Özel Hayatı Örneği”, **Türkiye’de Tüm Yönleri ile Siyer Çalışmaları Sempozyumu Tebliğler Kitabı**, Cilt I, 153-165.
- Öztürk, Yaşar Nuri** (1997). **Din ve Fıtrat**. 4. Baskı. İstanbul: Yeni Boyut Yayınları.
- Palut, Birsen** (2008). “Düşünme Stilleri Ve Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişki”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi**, 24, 1-11.
- Patton, Michael Quinn** (2014). **Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri**, 1. Baskı, Ankara: Pegem Akademi.

- Pekdemir, Şevket** (2016). “Mahremiyet Algısı Hak Olgusu”, **Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu**, Ordu, 27-29 Mart, 129-139.
- Penrice, John** (2010). **Kuran Sözlüğü**. Trc. Ömer Aydın. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Polat, Oğuz** (2017). **Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı**, Ankara:Seçkin Yayıncılık.
- Polat, Salahattin** (2012). “Hz. Peygamber’in sünneti ışığında toplumsal cinsiyet meselesine ilişkin çözüm önerileri”, **Dinî ve Toplumsal Boyutlarıyla Cinsiyet II Tartışmalı İlmi İhtisas Toplantısı**, İstanbul, 26-27 Mayıs, 137-209.
- Püsküllüoğlu, Ali** (2004). **Türkçe Sözlük**, 8. Baskı, Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Raboteg-Scaric, Zora ve Majda Rijavec, Andrea Brajsa-Zcganec** (2001). “The relation of parental practices and self-conceptions to young adolescent problem behaviors and substanceuse”, **Nordic Journal of Psychiatry**, 55(3), 203-209.
- Rathus, Spencer A.** (2014). **Chilhood and Adolescence**, 5. Baskı, USA: Wadsworth.
- Redhouse** (1999). **Redhouse Büyük El Sözlüğü**. 11. Baskı, İstanbul: Redhouse Yayınevi.
- Roudsari, Robab Latifnejad ve diğerleri** (2013). “Socio-cultural challenges to sexual health education for female adolescents in Iran”, **Iranian Journal of Reproductive Medicine**, 11(2), 101-110.
- Saban, Ahmet ve Ali Ersoy** (2017). **Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri**. 2. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık
- Sak, Ramazan ve diğerleri** (2015). “Okul Öncesi Dönem: Anne/baba Tutumları”, **Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 11(3), 972-991.
- Set, Turan, Nezih Dağdeviren ve Zekeriya Aktürk** (2006). “Ergenlerde Cinsellik”, **Genel Tıp Dergisi**, 16(3),137-141.
- Sevil, Ümran ve diğerleri** (2004). “Hemşirelik Yüksekokulu Birinci ve Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin Cinselliğe Bakış Açıları ve Cinsel Eğitim Konusundaki Görüşlerinin Karşılaştırılması”, **Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi**, 20(1), 11-22.

- Sezer, Özcan** (2010). “Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne/baba Tutumları ve Bazı Faktörlerle İlişkisi”, **Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt:VII, Sayı:I, 1-19.
- Sharif, M. M.** 1986). “Eğitimde İslami Hedefler”, (Çev: Ali Özer), **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, III, 205-214.
- SIECUS** (2004). **Guide lines for comprehensive sexuality education**. 3. Baskı, Newyork: Fulton Press.
- Sim, M. Aslı** (2017). “Unveiling the Secret Stories: Conservative Female Blogosphere in Turkey”, **Galatasaray University Journal of Communication**, 26, 39-63.
- Song, Eun Young ve diğerleri** (2000). “A Meta-Analysis Examining Effects of School Sexuality Education Programs on Adolescents’ Sexual Knowledge, 1960-1997”, **Journal of School Health**, 70(109), 413-416.
- Sönmez, Zekiye** (2016). “Kur’an, Tefsirler ve Hadisler Açısından Mekânın Mahremiyeti ve Selâmla İlişkisi”, **Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu** (27-29 Mart 2015), cilt: II, s. 459-484.
- Stattin, Hakan ve Margaret Kerr** (2000). “Parental Monitoring: A Reinterpretation”, **Child Development**, 71(4), 1072-1085.
- Strange, Vicki, Simon Forrest ve Ann Oakley** (2003). “Mixed or Single Sex Education: How Would People Like Their Sex Education and Why?”, **Gender and Education**, 15(2), 201-214.
- Subaşı, Necdet** (2000). “80’li Yıllarda Örtünmenin Anlamı”, **İslamiyât**, III (2), 61-70.
- Sungur, Mehmet** (1998). “Cinsel Eğitim”, **Klinik Psikiyatri**, 2, 103-108.
- Sümer, Nebi, Gündoğdu Aktürk, Elçin ve Helvacı, Elif** (2010). “Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye’de yapılan çalışmalara toplu bakış”, **Türk Psikoloji Yazıları**, 13 (25), 42-59.
- Şahin, Âdem** (2007). “Ergenlerde dindarlık, algılanan anne/baba dindarlığı ve çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişki”, **Marife**, 7(1), 221-247.

- Şahin**, Fatma Tezel (2014). “Mother Child Relation and Factors Affecting This Relation”, **International Journal of Science Culture and Sport**, 2(3), 79-88.
- Şahin**, Rukiye (2016). “Gözetim ve Mahremiyet: Mahremiyetin Mekâna Hapsedilmesi ve Gösteri Toplumu”, **Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu** (27-29 Mart 2015), cilt: II, s. 531-542.
- Şen**, Cemalettin (2016). “İslam Hukuku Açısından Mahremiyet Zaman İlişkisine Mukayeseli Bir Bakış”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 7(1), 927-946.
- Şen**, Yusuf (2015). “İslam Hukukuna Göre Sağlık Hizmetlerinde Mahremiyet Hakkı”, **EKEV Akademi Dergisi**, 19(61), 425-450.
- Şenat**, F.Asiye (2013). “İnsanlık onurunu zedeleyen yönüyle toplumsal cinsiyet rolleri”, **Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu**, Konya, 19-21 Nisan.
- Şengün**, Mustafa (2013). “Anne/baba Tutumuna Göre Lise Öğrencilerinin Ahlakî Olgunluk Düzeyleri”, **Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 23, 203-215.
- Şentürk**, Mustafa (2016). “Kur’ân’da Beden Mahremiyetini İfade Eden Temel Kavramlar”, **Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu** (27-29 Mart 2015), cilt: I, s. 101-115.
- Şimşek**, Ayşe (2016). “Din ve Ahlakın Mahremiyet Sınırlarını Zorlayan Bir Uygulama Olarak Taşiyıcı Annelik”, **Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu** (27-29 Mart 2015), cilt: I, s. 175-196.
- Taçyıldız**, Çiğdem Serdar (2013). “Cinsel İstismar Suçlularında Ebeveyn Kabul/Reddi (Baba) ve Çocukluk Dönemi Kararlarının İşlene Suça Etkisi”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Tan**, Zeki (2016). “Lokman Sûresi 12-19 Ayetleri Bağlamında Baba-Çocuk İlişkisi”, **Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Uluslararası Aile İçi Eğitim Çalıştayı**, s. 211-222.

- Tanılır**, Niyazi (2002). **İnternet Suçları ve Bireysel Mahremiyet**, Ankara: Liberte.
- TDK** (2018). <https://sozluk.gov.tr/>. (Erişim tarihi:16.02.2018).
- Tehânevî**, Muhammed Ali b. Ali (1984). “Mahrem”. **Keşşâfü ıstılâhâtı’l-fünûn ve’l-ulûm** (Ed.Vecîh al-Mavlavî Muhammed, Abdulhak al-Mavlavî, Kâdir al-Mavlavî Gulâm). 2:369-370. İstanbul: Kahraman Yayınları.
- Tekin**, Abdülkadir (2016). “İslam Aile Yapısında Ahlak/Mahremiyet Eğitimi”, **Uluslararası Gençlik ve Ahlak Sempozyumu Bildirileri**, 6-8 Ekim, Cilt I, s.28-42.
- Thompson**, Terri-Ann M. (2011). “The Influence of Sex Education on the Sexual Behaviors of Jamaican Youth”, Yayınlanmamış Doktora tezi, The Johns Hopkins University, Baltimore/Maryland.
- Tirmizî**, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ (279/892), **El-Câmiu’s-Sahîh**. I-V, Thk. Ahmed Muhammed Şâkir, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut 1987.
- Toksarı**, Ali (2012). “Temel Hak ve Özgürlükler Bağlamında Kitap ve Sünnete Göre Özel Hayatın Gizliliği”, **Diyanet İlmi Dergi**, 2, 7-30.
- Topuz**, Senem Kurt ve Hülya Erkanlı (2016). “Toplumsal cinsiyet bağlamında kadın ve erkeğe atfedilen anlamların metafor yöntemiyle analizi”, **Alternatif Politika**, 8(2), 300-321.
- Tuğrul**, Belma ve İsmihan Artan (2001). “Çocukların Cinsel Eğitimi İle İlgili Anne Görüşlerinin İncelenmesi”, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 20, 141-149.
- Turan**, Yahya (2016). “İletişim Araçlarının Mahremiyet Algısını Şekillendirmedeki Rolü”, **Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu**, Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları.
- Tuzcuoğlu**, Necla ve Semai Tuzcuoğlu. (2004). **Çocuğun Cinsel Eğitimi – Anne, Ben Nasıl Doğdum?** 2. Baskı, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Türküm**, Ayşe Sibel ve diğerleri (2005). “Üniversite Öğrencilerinin Aile İşlevleri Algılarının İncelenmesi”, **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri**, 5 (1), 229-262.

- Türkyılmaz**, Zeynep (2019). “3-6 yaş grubu çocuğu olan ebeveynlerin mahremiyet eğitimine dair bilgilerinin incelenmesi (Üsküdar örneği)”, Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Türten**, Elif (2018). “Yüksek Lisans Öğrencilerinin Sosyal Medyada Mahremiyet Algısı: Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği”, **Akdeniz İletişim Dergisi**, 143-162.
- UNFPA** (2010). “Comprehensive Sexuality Education: Advancing Human Rights, Gender Equality and Improved Sexual and Reproductive Health”, Bilimsel Rapor, Colombia.
- Uysal**, Muhittin (2001). “Giyim-Kuşamla İlgili Hadislerin Değeri ve Yorumu Üzerine Düşünceler”, **Mehir Aile Dergisi**, 1, 71-79.
- Ünal**, Fatma, Sinem Tarhan ve Eda Çürükvelioğlu Köksal (2017). “Toplumsal cinsiyet algısını yordamada cinsiyet, sınıf, bölüm ve toplumsal cinsiyet oluşumunun rolü”, **Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 6(1), 227-236.
- Ünal**, Feyza (2019). “Çocuk cinsel istismarında cinsel kimlik ve mahremiyet eğitiminde rehberlik öğretmenlerinin rolü”, Yüksek lisans tezi, Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Üstün**, Ahmet ve Müge Yılmaz (2008). “Üniversite Öğrencilerinin Aile İçi Demokrasi İle İlgili Görüşlerinin Cinsiyet ve Anne-Baba Eğitim Düzeyine Göre Değerlendirilmesi”, **Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, 9(2), 77-90.
- Vardi**, Recep (2015). “Sanal Mahremiyet”, **Toplum Bilimleri Dergisi**, 9 (17), 53-73.
- Vatandaş**, Celalettin (2007). “Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı”, **Sosyoloji Konferansları**, 35, 29-56.
- Wahba**, Magdi (2008). **An-Nafees**. Egypt: Egyptian International Publishing Company.
- Warren**, Samuel D. Ve Louis D. Brandeis (1890). “The Right to Privacy”, **Harvard Law Review**, 5, 193-220.
- Westin**, Alan Furman (1970). **Privacy and Freedom**. Newyork: Atheneum.

- Welling, K.** ve diğ erleri (1995). “Provision of sex education and early sexual experience: the relation examined”, **BMJ**, 311, 417-420.
- Yalçın, İsmail** (2016). “İslam Hukukunda Karşı Cinse Benzeme Yasağının Kılık Kıyafetle İlgili Sınırları”, **International Journal of Cultural and Social Studies**, 2(1), 371-377.
- Yapıcı, Asım** (2012). “Toplumsal cinsiyet bağlamında din ve kadın”, **Dinî ve Toplumsal Boyutlarıyla Cinsiyet II Tartışmalı İlmi İhtisas Toplantısı**, İstanbul, 26-27 Mayıs.
- Yavuzer, Haluk** (2010). “Yaygın Anne/baba Tutumları”, **Anne/baba Tutumları**, 2. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları, 13-39.
- Yazar, Elmalılı M. Hamdi** (1960). **Hak Dini Kuran Dili**. İstanbul: Zehraveyn Yayıncılık
- Yeğ in, Abdullah** (1991). **Osmanlıca Türkçe Yeni Lügat**. İstanbul:Hizmet Vakfı Yayınları.
- Yeşilyaprak, Binnur** (2004). **Geliş im ve Öğ renme Psikolojisi**. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Yıldırım, Ali ve Hasan Ş imş ek** (2018). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**. 11. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldız, Kemal** (2012). “Importance of Privacy To Prevent Sexual Abuse of Children”, **Öneri Dergisi**, 38, 151-156.
- Yıldız, Zafer** (2015). “Aile Eğitim Programları ve Din/Değer Merkezli Aile Eğ itimi İhtiyacı”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2(22), 159-183.
- Yöndem, Z. Deniz ve Seher Güler** (2007). “Ergenlik ve Cinsel Sağlık Eğ itimi İle İlgili Grup Rehberliğ inin 6. Sınıf Öğrencilerinin Bilgi ve Tutumlarına Etkisi”, **İlköğretim Online**, 6(1), 2-10.
- Yörük an, Turhan** (2008). “Bir İliş ki Düzenleme Süreci Olarak Mahremiyet”, **TİSK Akademi**, II, 128-180.

Yüksel, Mehmet (2003). “Mahremiyet Hakkı ve Sosyo Tarihsel Gelişimi”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 58(1),181-213.

Yüksel, Mehmet (2009). “Mahremiyet Hakkına ve Bireysel Özgürlüklere Felsefi Yaklaşımlar”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 64(1), 275-298.

Zebîdî, Muhibbüddin Ebü'l-Feyz es-Seyyid Murtazâ (t.s.). **Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmus**. 10. Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikir

Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmud b. Ömer (1965). “Haram”. **Esâsü'l-Belâga**. 123-124. Beyrut: Dârü's Sâdır.

Zengin, Mücahid, Güldane Zengin ve Hüseyin Altunbaş (2015). “Sosyal Medya ve Değişen Mahremiyet Facebook Mahremiyeti”, **Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi**, 2, 112-136.

EKLER

EK-1: Görüşme formu

Katılımcı Bilgileri	
Yaş	
Cinsiyet	
Eğitim Seviyesi	
Medeni durum	
Din eğitimi durumu	

1. Mahremiyet kavramı sizin için ne ifade ediyor?
2. Mahremiyete aykırı olan durum ve davranışlardan niçin kaçınıyorsunuz?
3. Mahremiyetinize saygısızlık/müdahale olması halinde nasıl tepki verirsiniz? Bu davranışı gerçekleştiren kişinin tanıdık ya da yabancı olması tepkinizi değiştirir mi?
4. Çocukluk veya gençlik döneminizde mahremiyete ilişkin ne tür konulara merak duydunuz?
O dönemde bu tür konuları kiminle paylaşıyordunuz/konuşuyordunuz?
O dönemde mahremiyetinize yönelik bir saygısızlık/ihlalle karşılaştınız mı? Tepkiniz nasıldı?
O dönemde mahremiyete ilişkin konular hakkında kimden/nereden bilgi aldınız?
5. Mahremiyet eğitiminde anne/babanızdan hangisinin daha etkin bir rolde olduğunu düşünüyorsunuz?
Anne/babanızın sizi en çok uyardıkları ya da hassas oldukları konulardan bahseder misiniz?
Anne/babanızdan özellikle gizlediğiniz konular nelerdir?
Anne/babanızın mahremiyete aykırı bir davranışını gözlediniz mi?
Anne/babanızda gözlediğiniz mahremiyete uygun davranışlardan bahseder misiniz?
Geçmişte ya da bugün yaşadığınız olumsuz bir tecrübe için anne/babanızı suçladığınız bir durum var mı?
6. Mahremiyete ilişkin geçmiş yaşantılarınızın, şimdiki hayatınızı nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?